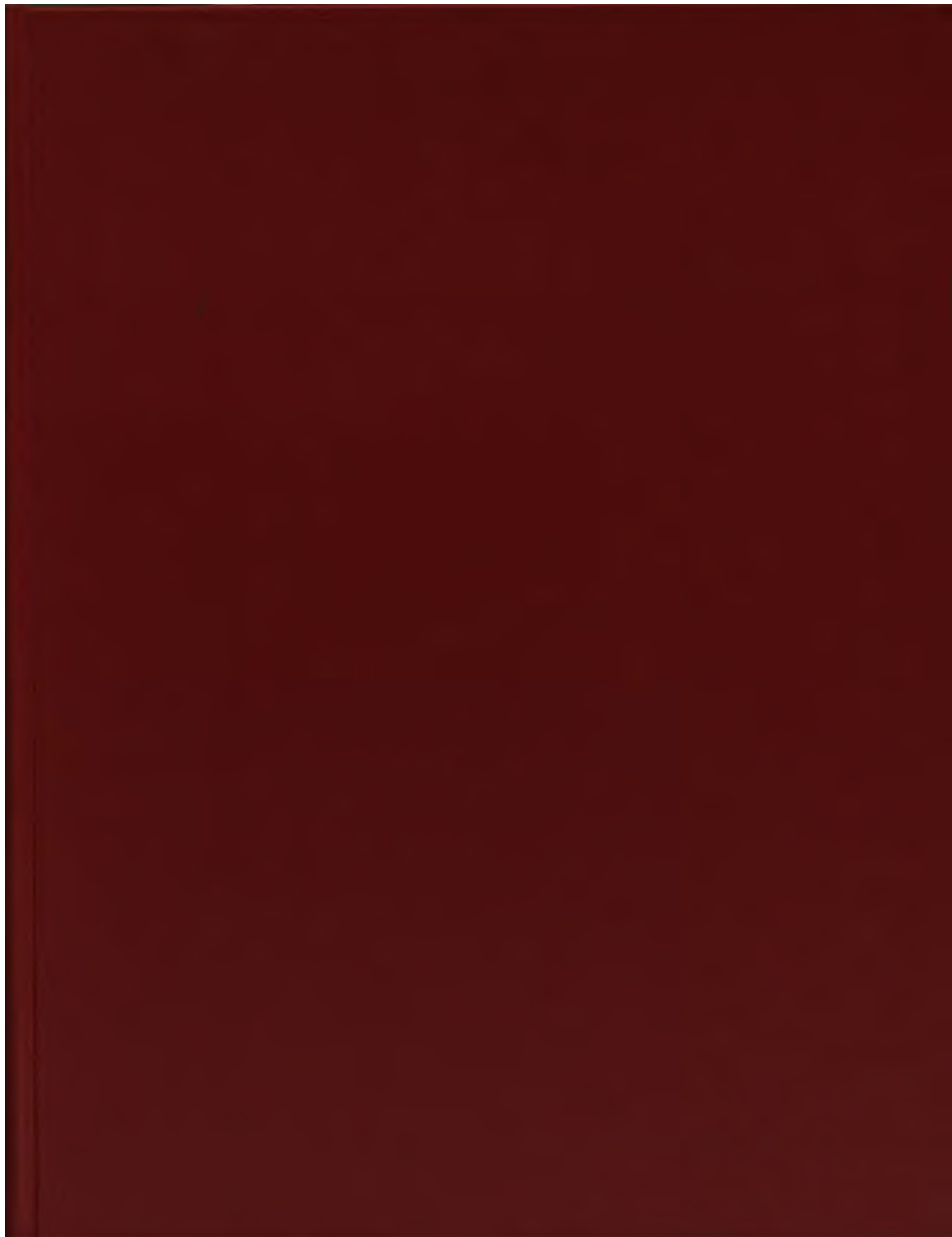
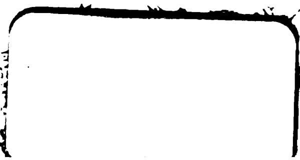

LELAND STANFORD JUNIOR UNIVERSITY
ORGANIZED

LELAND STANFORD JUNIOR UNIVERSITY
ORGANIZED

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ /12

ΜΝΗΜΕΙΑ
ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

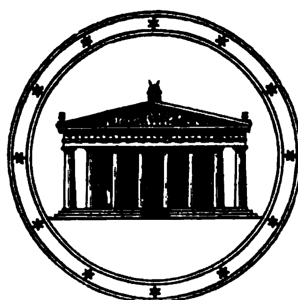
ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΑ ΥΠΟ

ΤΗΣ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΤΟΜΟΣ ΠΡΩΤΟΣ

ΠΙΝΑΚΕΣ 1-33

ΓΛΥΠΤΑ ΕΚ ΤΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΤΗΣ ΑΚΡΟΠΟΛΕΩΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ Π. Δ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ
1906

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΟΥ Α' ΤΟΜΟΥ

ΤΩΝ ΜΝΗΜΕΙΩΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΜΝΗΜΕΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΤΟΜΟΣ ΠΡΩΤΟΣ

Τὰ ἐν τῷ τόμῳ τούτῳ ἔργα τῆς Πλαστικῆς προέρχονται ἅπαντα ἐκ τῆς Ἀκροπόλεως καὶ κεῖνται ἐν τῷ ἐν αὐτῇ Μουσείῳ πλὴν τῶν χαλκῶν ἃ μετηνέχθησαν καὶ κεῖνται ἐν τῷ Ἐθνικῷ Μουσείῳ.

ΠΙΝΑΞ 1.

[Μουσεῖον Ἀκροπόλεως ἀρ. 150].—*Δελτίον ἀρχ.*, 1888, σ. 103 καὶ 123 (Π. Καββαδίας). — Journal of Hell. stud. X, 1889, σ. 286 (E. A. Gardner).—Rev. arch., 1889, τ. II σ. 98 (S. Reinach-Ch. Waldstein).—Athen. Mittheilungen XV, 1890, σ. 22 (Botho Graef).— C. Robert, Die Nekyia des Polygnot (16es Hallisches Winckelmannsprogramm), 1892, σ. 43.— Furtwängler, Meisterw. d. griech. Plastik, σ. 40. — Monuments grecs τ. II σ. 34 σημ. 1 (P. Jamot). — Monuments et Mémoires publiés par l'Académie des Inscriptions et Belles-lettres τ. III, 1896, σ. 5, πίν. I (H. Lechat).

Ἀνάγλυφον **Ἀθηνᾶς** ἐκ πεντελησίου μαρμάρου εὑρεθὲν ἐν ταῖς ἀνασκαφαῖς τῆς Ἀκροπόλεως, ἐν ἔτει 1888, πρὸς νότον τοῦ Παρθενῶνος, μεταξὺ δηλ. τοῦ κρηπιδώματος τοῦ ναοῦ τούτου καὶ τοῦ νοτίου τείχους τῆς Ἀκροπόλεως. Ἐν τῷ χώρῳ τούτῳ ἀπεκαλύφθη «μέγα κατὰ μῆκος τοῦ κρηπιδώματος τοῦ ναοῦ κτίριον, πωρίνοις λίθοις ἐκτισμένον, ὅπερ ἴσως κατεσκευάσθη προχείρως, καθ' ὃν χρόνον ᾠκοδομεῖτο ὑπὸ τοῦ Περικλέους ὁ Παρθενὼν καὶ ἐχρησίμευεν ὡς ἐργαστήριον. Ἐπὶ τοῦ τείχους τοῦ οἰκοδομήματος τούτου εἰς βάθος 0,20 ὑπὸ τὸ ἔδαφος (τὸ πρὸ τῶν ἀνασκαφῶν) εὑρέθη οἱονεὶ ἐντετειχισμένον εἰς δύο τεμάχια τεθραυσμένον τὸ ἀνάγλυφον τοῦτο» (ἴδ. *Δελτίον ἀρχ.*). Ὑψ. 0.54. πλ. 0.32-0,315. πάχ. 0,05. Ἡ ἄνω, ἀριστερὰ τῷ θεατῇ, γωνία τῆς πλακὸς εἶνε γύψῳ συμπεπληρωμένη.

Κατὰ τὸ κάτω μέρος τῆς πλακὸς διὰ μικρᾶς προεξοχῆς τοῦ λίθου ἀποτελεῖται ταπεινὴ ταινία δηλοῦσα τὸ ἔδαφος ἐφ' οὗ ἵσταται ἡ θεά· ἄνω δὲ ἀπολήγει ἡ πλὰξ εἰς ταπεινῶς προεξέχουσαν ἀρχιτεκτονικὴν μορφὴν ἐκ κυματίου καὶ ἄβακος ἀποτελουμένην καὶ γραπτοῖς τὸ πάλαι κοσμήμασι κεκοσμημένην. Τὸ ἔδαφος τοῦ ἀναγλύφου ἦτο κεχρωματισμένον κυανῷ χρώματι, καθ' ἃ ἐπιστώθη ἐκ λειψάνου χρώματος ὅπερ ἐσώζετο κατὰ τὴν ἀνακάλυψιν τοῦ ἀναγλύφου. Ὡσαύτως κεχρωματισμένη ἦτο ἡ ἔμπροσθεν τῆς θεᾶς πλαστικῶς εἰκονισμένη τετραγωνικὴ ἐπιμήκης στήλη καὶ μάλιστα τὸ ἐλάχιστα προέχον, ὥσπερ ταινία οἱονεὶ ἐπίκρανον τῆς στήλης ἀποτελοῦσα, ἄνω αὐτῆς μέρος· τοῦτο ἦτο κεκοσμημένον γραπτῷ κοσμήματι, ἐν ᾧ τὸ λοιπὸν μέρος τῆς στήλης δὲν ἐγένετο δυνατὸν νὰ ἐξακριβωθῇ κατὰ τὴν ἀνακάλυψιν τοῦ ἀναγλύφου, ἂν ἦτο καθ' ὁλοκληρίαν κεχρωματισμένον ἢ κεκοσμημένον [1].

Ἡ Ἀθηνᾶ, ἐνδεδυμένη ποδήρη ἀχειρίδωτον χιτῶνα μετὰ διπλοΐδος καὶ φέρουσα κράνος, τὸ καλούμενον κορινθιακόν, ἵσταται ἔμπροσθεν τετραγωνικῆς ἐπιμήκους στήλης, ἔχουσα τὴν ἀριστερὰν

[1] Αἱ παρατηρήσεις αὗται ἐγένοντο ὑπ' ἐμοῦ καὶ τοῦ μακαρίτου Λόλλιγκ κατ' αὐτὴν τὴν στιγμὴν τῆς ἀνακαλύψεως τοῦ ἀναγλύφου. Μετὰ παρέλευσιν ἡμερῶν τινων οὐδὲν λείψανον χρώματος ἢ κοσμήματος διεκρίνετο πλέον ἐπὶ τοῦ λίθου.

ἐπὶ τοῦ ἰσχίου καὶ στηριζομένη διὰ τῆς δεξιᾶς ἐπὶ τοῦ δόρατος· ἔχει δὲ τὸ μὲν ἄνω σῶμα μικρὸν πρὸς τὰ ἐμπρὸς κεκλιμένον, ἀσφαλῶς στηριζομένη ἐπὶ τοῦ δόρατος, τὴν δὲ κεφαλὴν πρὸς τὰ κάτω κεκλιμένην εἰκονιζομένη οὕτως, ὡς ἔκ τε τῆς στάσεως καὶ τῆς τοῦ προσώπου ἐκφράσεως ὑποδηλοῦται, οἱονεὶ καταπεπονημένη καὶ ἐν μελαγχολίᾳ καὶ λύπῃ!

Ἡ ἑρμηνεία τῆς παραστάσεως ταύτης ἐξελήφθη, εὐθὺς μετὰ τὴν εὕρεσιν τοῦ ἀναγλύφου, ὡς δυσεπίτευκτος (ἴδ. *Δελτίον ἀρχ.*). Τῆς ἐκφραζομένης ἐν τῇ μορφῇ τῆς Ἀθηνᾶς μελαγχολίας καὶ λύπης ἕνεκα ἐξηνέχθη εἶτα ἡ εἰκασία ὅτι ἡ Ἀθηνᾶ Πολιὰς ἵσταται πρὸ ἐπιτυμβίου διὰ τῆς εἰκονιζομένης στήλης δεδηλωμένου μνημείου τῶν πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς πόλεως κατὰ τοὺς μηδικοὺς πολέμους πεσόντων Ἀθηναίων, φόρον εὐγνωμοσύνης ἀποτίνουσα εἰς τοὺς ὑπὲρ πατρίδος θανόντας (ἴδ. Journ. of Hell. stud.). Ὑστερώτερον τὴν ἐν τῇ μορφῇ τῆς Ἀθηνᾶς φαινομένην μελαγχολίαν καὶ λύπην ὁ Graef ἐπειράθη νὰ ἑρμηνεύσῃ ὡς προερχομένην ἐκ τῆς στάσεως τῆς Ἀθηνᾶς καὶ ὡς ἰδιάζοντα τρόπον ἐργασίας δηλούμενον σὺν τοῖς ἄλλοις δι' αὐστηρᾶς ἐν τῷ προσώπῳ ἐκφράσεως, ἐφ' ᾧ διακρίνονται κυρίως ἔργα τοῦ Πελοποννησιακοῦ ἐργαστηρίου καὶ ἰδίως τὰ γλυπτὰ τοῦ ἐν Ὀλυμπίᾳ ναοῦ τοῦ Διός· τὴν στήλην δὲ ἐκλαμβάνει οὗτος ὡς Urkundenstele, ὡς τῶν στηλῶν δηλ. ἐκείνων ἐν αἷς εἶνε ἀναγεγραμμέναι λογοδοσίαι περὶ γενομένων δαπανῶν, συμβάσεις, ψηφίσματα κτλ., καὶ ἰσχυρίσθη ὅτι ἡ Ἀθηνᾶ εἰκονίζεται ἐνταῦθα πρὸ τοιαύτης στήλης ὡς ἡ φύλαξ τῶν νόμων Ἀθηνᾶ πολιοῦχος. Τελευταῖον δὲ ὁ Lechat, ὁρμηθεὶς κυρίως ἔκ τινος παραστάσεως ἐπὶ πηλίνου λύχνου[1], ἰσχυρίζεται ὅτι ἡ στήλη εἶνε βάθρον ἐφ' οὗ εἰκονίζετο τὸ πάλαι διὰ χρώματος κάλαθος ἐξ οὗ ἀνεῖρπεν ὁ ἐν μορφῇ ὄφεως εἰκονιζόμενος Ἐριχθόνιος, εἰς ὃν προσβλέπει μετὰ στοργῆς καὶ περισκέψεως ἡ θετὴ αὐτοῦ μήτηρ Ἀθηνᾶ.

Τῶν προταθεισῶν τούτων ἑρμηνειῶν σπουδαιοτέρα εἶνε ἡ τοῦ Lechat, ὅστις διὰ μακρῶν περὶ τοῦ προκειμένου ἀναγλύφου πραγματεύεται, ἀλλὰ καὶ ἡ ἑρμηνεία αὕτη δὲν εἶνε πιθανή, διότι ἄπορον εἶνε διατί ὁ κάλαθος δὲν ἐδηλώθη, ἐν μέρει τοὐλάχιστον, πλαστικῶς, ἀφ' οὗ πλαστικῶς εἶνε δεδηλωμένη καὶ αὐτὴ ἡ ταινία ἡ ἀποτελοῦσα τὸ ἐπίκρανον τῆς στήλης. Ἔπειτα ἡ Ἀθηνᾶ δὲν προσβλέπει εἰς τὸ μέρος, ἔνθα ἦτο δῆθεν ὁ κάλαθος, ἀλλὰ τὸ βλέμμα ἔχει ἐστραμμένον εἰς τὸ κατώτατον μέρος τῆς στήλης.

Ἧττον δυσχερὴς εἶνε, φρονῶ, ὁ καθορισμὸς τῶν χρόνων, καθ' οὓς ἐποιήθη τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ἀνάγλυφον, εἰ καὶ περὶ τοῦ ζητήματος τούτου διάφοροι ὡσαύτως ἐξηνέχθησαν γνῶμαι. Ἡ στάσις τῆς Ἀθηνᾶς, τὸ περίγραμμα τῶν μορφῶν καὶ ἡ διάπλασις τῶν γυμνῶν τοῦ σώματος μελῶν εἶνε προφανῶς κάλλιστα γνωρίσματα τῆς τελειοποιημένης ἤδη τέχνης. Ἀλλ' ὁ ποιήσας τὸ ἔργον τεχνίτης δὲν ἦτο ἀπηλλαγμένος τῆς ἐπιδράσεως τῆς ἀρχαϊκῆς τέχνης, ὡς δηλοῦται ἐκ τῆς πτυχώσεως τοῦ χιτῶνος, ἥτις ἀναπολεῖ ἡμᾶς τὴν ἑτέραν τῶν μορφῶν καλλίστου ὡσαύτως κατὰ τὰ λοιπὰ γνωρίσματα ἔργου, τοῦ περιφήμου ἐξ Ἐλευσῖνος ἀναγλύφου τῆς Δήμητρος καὶ Περσεφόνης. Διὰ τοῦτο φρονῶ ὅτι τὸ ἀξιόλογον τοῦτο ἀνάγλυφον τῆς Ἀθηνᾶς θὰ ἐποιήθη κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους τοῦ πρώτου ἡμίσεος τῆς Ε' π. Χ. ἑκατονταετηρίδος.

[*Π. Καββαδίας*].

[1] Ὁ λύχνος οὗτος εἶνε δημοσιευμένος ὑπὸ τοῦ Passeri ἐν τῇ συλλογῇ: «Lucernæ fictiles musei Passerii» (Pesaro 1739), πίν. LXIII, σ. 60. Καὶ εἶνε μὲν οὗτος ὑπόπτου γνησιότητος, ὀρθῶς ὅμως παρατηρεῖ ὁ Lechat ὅτι τὸ πρᾶγμα εἶνε ἀδιάφορον ὡς πρὸς τὴν ἐν αὐτῷ εἰκονιζομένην παράστασιν, διότι αὕτη εἶνε ὁπωσδήποτε ἀπομίμησις γενομένη κατ' ἀρχαῖόν τι σωζόμενον τότε μνημεῖον.

ΠΙΝΑΞ 2.

[Μουσεῖον Ἀκροπόλεως ἀρ. 35].— *Δελτίον ἀρχ.* 1888 σ. 203 (Π. Καββαδίας).—Athen. Mittheilungen XIII, 1888, σ. 437 (P. Wolters), XIV, 1889, πίναξ 2 σ. 67 (A. Brückner).—Bulletin de corr. hellénique XIII, 1889, σ.131 (H.Lechat).—Journal of Hellenic studies X, 1889, σ. 262 (E. Gardner).—U. von Wilamowitz, Euripides Herakles[1] II σ. 285. [2] II σ. 258.— Revue archéologique XVIII, 1891, II πίναξ 13, 14 σ. 23, 146 (H. Lechat).—M.Collignon, Histoire de la sculpture grecque I (1892) σ. 209. - J. Overbeck, Geschichte der griechischen Plastik[4] I, 1893, σ. 183.— American journal of Archaeology VIII, 1893, πίν. 1 σ. 28 (C. Brownson), 497 (W. Miller).— Δελτίον (Ζαπίσκη) τῆς αὐτοκρατορικῆς ρωσσικῆς ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας (ῥωσσιστὶ) VIII, 2 (1895) σ. 60 (A. Παυλόβσκη).— E. Gardner, A handbook of Greek sculpture I (1896) σ. 159.— H. Brunn, Griechische Kunstgeschichte II (1897) σ. 138.

Τὸ περιεργότατον ἴσως, πάντως δὲ ἓν τῶν κάλλιστα διατηρηθέντων γλυπτῶν ἔργων ἐκ τοῦ μα-

λακοῦ ἀσβεστολίθου τῆς Ἀττικῆς (ἀκτίτου, πώρου) εἶνε τὸ 3,35 μ. μήκους, 0,79 μ. ὕψους σύμπλεγμα τοῦ ἐκ τριῶν ἀνθρωπίνων κορμῶν καὶ πολλαπλῶς ἐμπλεκομένων οὐρῶν ὄφεων συγκειμένου πτερωτοῦ τέρατος, ἐν τῷ ὁποίῳ ἀσφαλῶς δυνάμεθα νὰ ἀναγνωρίσωμεν τὸν ὑπὸ τοῦ Εὐριπίδου (Ἡρακλεῖ στ. 1258) καλούμενον **τρισώματον Τυφῶνα**, τὸν φοβερὸν τοῦ Διὸς ἀντίπαλον. Καὶ ἐκ τούτου δὲ διεσώθη μικρὸν τεμάχιον ἀριστερόθεν πρὸς τὸ σύμπλεγμα συνεχόμενον. Ὅτε ἐλήφθη ἡ φωτογραφία καθ' ἣν ἀποδίδεται τὸ ἔργον ἐν τῷ ἡμετέρῳ πίνακι, τὸ τεμάχιον τοῦτο δὲν εἶχε προσαρμοσθῇ ἔτι ὀρθῶς. Ἔπρεπε νὰ στραφῇ ὀλίγον περισσότερον κατὰ τοιοῦτον τρόπον ὥστε ἡ μὲν κατὰ τὸ ἀνώτερον ἄκρον ἐπιφαινομένη χεὶρ νὰ συνάπτεται ὀρθῶς πρὸς τὸν ἀνατεταμένον δεξιὸν βραχίονα τοῦ προσθίου σώματος τοῦ Τυφῶνος, τὸ δὲ πρὸς τὰ κάτω φερόμενον νῦν στρογγύλον τῆς πτέρυγος περίγραμμα νὰ τείνῃ μᾶλλον πρὸς τὰ ἄνω καὶ αἱ πτυχαὶ τοῦ ἱματίου τοῦ Διὸς νὰ καταπίπτωσι καθέτως.

Ὡς ἐκ τῆς φωτογραφίας καταφαίνεται, αἱ δύο πρῶται ἐξ ἀριστερῶν ἀνθρώπιναι κεφαλαὶ τοῦ Τυφῶνος δὲν εἶνε ἐξειργασμέναι ἐκ τοῦ αὐτοῦ καὶ τὸ λοιπὸν σῶμα ὄγκου τοῦ λίθου ἀλλ' ἐκ τεμαχίων ἄλλων. Καὶ ἡ τρίτη κεφαλὴ ὁμοίως ἦτο ἔνθετος, ἐπειδὴ ὅμως ἐνταῦθα τὸ ἀνώτερον μέρος τοῦ σώματος ἅτε καταστραφὲν συνεπληρώθη διὰ γύψου, ἀμφίβολον εἶνε κατὰ πόσον ἡ κεφαλὴ τῷ ὄντι εἰς τοῦτο τὸ σῶμα ἀνήκει ἢ εἰς ἄλλο τι ὁμοειδές. Πρβ. περὶ τούτου τὰ εἰς τὸν πίνακα 3 ἀναφερόμενα. Ἀλλὰ καὶ ἄλλα μέρη ἦσαν ἔνθετα, οἷον τμῆμά τι τῆς πτέρυγος ἐκ δεξιῶν, πρὸς στερέωσιν τοῦ ὁποίου ἐχρησίμευον τρία ἐν μιᾷ γραμμῇ κείμενα διατρήματα, ἔπειτα ὁ πῆχυς τοῦ βραχίονος τοῦ Διός, ὅστις νῦν ἔχει λείαν τὴν ἐπιφάνειαν τῆς διατομῆς, ἀλλ' ἄνευ ὀπῶν μετ' ἐγχύτου μυλύβδου, ἰδίως δὲ ἄλλαι τινὲς προσθῆκαι σκοποῦσαι εἰς τὴν ἐμφανεστέραν παράστασιν τῆς τερατώδους μορφῆς τοῦ φαντασιώδους Τυφῶνος. Πρὸς στερέωσιν αὐτῶν ἐχρησίμευον τὰ κατὰ τοὺς βραχίονας καὶ τοὺς ὤμους τοῦ τέρατος παρατηρούμενα διατρήματα, εὐρέα 6-7 χιλιοστὰ τοῦ μέτρου, ὧν τινα ἔτι σώζουσι τὸν ἐγκεχυμένον μόλυβδον. Δύο μὲν ἐξ αὐτῶν, ἅτινα βεβαίως ἀνήκουσιν εἰς τὴν αὐτὴν ὁμάδα, εὑρίσκονται εἰς τὸν δεξιὸν πῆχυν τοῦ μεσαίου σώματος, δύο δὲ ἄλλα σχεδὸν παρὰ τὸν δεξιὸν βραχίονα πλησίον τῆς μασχάλης, ἄλλα δὲ δύο εἰς τὸ πρόσθιον τοῦ ἀριστεροῦ αὐτοῦ ὤμου, ἓν δὲ εἰς τὸ ὄπισθεν τούτου καὶ ἓν τέλος ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ ὤμου τοῦ δεξιόθεν σώματος. Προφανῶς δὲ ὀρθὴ εἶνε ἡ εἰκασία ὅτι εἰς τὰ σημεῖα ταῦτα ἔνθετοι ἦσαν οἱ μικροὶ ὄφεις, ὧν τινες ἀνευρέθησαν καὶ κεῖνται ἐν τῷ μουσείῳ ὑπ' ἀρ. 41 (Brückner σ. 72).

Δὲν ἐξηγήθησαν εἰσέτι τὰ ἀντικείμενα ἅπερ εἰς χεῖρας κρατεῖ ὁ Τυφών. Ἡ μόνη σῴα δεξιὰ χεὶρ ἀνετείνετο, φαίνεται, κενή, ἀλλ' εἰς τὰς δύο ἀριστερὰς χεῖρας τοῦ πρώτου καὶ δευτέρου σώματος εὑρίσκονται σύμβολα ἰδιόρρυθμα. Τὸ τοῦ πρώτου σώματος διασώζεται τέλειον, ἄνωθεν καὶ κάτωθεν εἶνε λείως ἀποκεκομμένον, κατὰ μῆκος δὲ εἶνε κυματοειδὲς κοσμούμενόν πως διὰ τῶν ἐνειργασμένων κυματοειδῶν γραμμῶν. Τὸ τοῦ δευτέρου σώματος εἶνε ἄνωθεν κατεστραμμένον, ἀλλ' ἡ κατὰ τὸ στῆθος πρόσφυσις αὐτοῦ δεικνύει ὅτι καὶ τοῦτο ἦτο ἀποκεκομμένον καθέτως, ὅτι ἑπομένως ὡμοίαζε καθ' ὅλα πρὸς τὸ πρῶτον. Ἐξ οὗ ἐξάγεται ὅτι τὰ σύμβολα ταῦτα δὲν ἦσαν οὔτε κεραυνοὶ οὔτε φλόγες. Τὸ μῆκος τῶν αἰνιγματωδῶν τούτων ἀντικειμένων εἶνε 0,28 μ. Εἰς τὸ δεύτερον διετηρήθη κάτωθεν ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ μέρους ὀλίγος ἔγχυτος μόλυβδος, ὅστις ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας εἶνε ἐντελῶς λεῖος, διὸ δὲν ἐπιτρέπει ἀσφαλὲς συμπέρασμα κατὰ πόσον ἐχρησίμευεν εἰς στερέωσιν προσθέτου τεμαχίου. Τὸ ὅλον σύμπλεγμα πλὴν τῶν μνημονευθέντων ἐνθέτων τεμαχίων ἀπετελεῖτο τοὐλάχιστον ἐκ δύο ὄγκων λίθων, οἵτινες συναρμόζονται ἀμέσως ὄπισθεν τῆς δεξιᾶς πτέρυγος κατὰ τὴν καθέτως τὴν οὐρὰν τοῦ ὄφεως τέμνουσαν ἁρμογήν.

Τὸ ὑλικὸν τοῦ συμπλέγματος τούτου ὡς καὶ τῶν ἐν πίναξι 3 καὶ 4 ἀπεικονιζομένων ἔργων εἶνε μαλακὸς πώρινος λίθος τῆς Ἀττικῆς (πρβ. Lepsius, Marmorstudien σ. 76 N° 98). Ἡ ἐξεργασία αὐτοῦ εἶνε εὔκολος, εὐτελὴς ὅμως ἡ ἐπιφάνεια καὶ διὰ τοῦτο ἀναπόφευκτος καθίστατο ὁ ἄφθονος καὶ ποικίλος αὐτῆς χρωματισμός. Τοῦ χρωματισμοῦ τούτου πολλὰ ἔτι ἴχνη σώζονται, ἂν καὶ ὡς συμβαίνει πάντοτε εἰς τοιαῦτα ἔργα δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ διατηρηθῇ τὸ πρόσφατον καὶ ζωηρὸν τοῦ χρώματος, ὅπερ ἔσωζον ταῦτα ὅτε ἐξῆλθον ἐκ τῆς γῆς.

Ἀναφέρω τὰ χρώματα προβαίνων ἀπ' ἀριστερῶν πρὸς τὰ δεξιά. Τὸ ἱμάτιον τοῦ Διὸς κατέχεται ὑπὸ ἀφθόνου ἐρυθροῦ χρώματος πλὴν τῶν κρασπέδων, τὰ ὁποῖα ἐφύλαττον ἴσως τὸ φυσικὸν τοῦ λίθου χρῶμα. Εἰς τὸ πρῶτον ἀνθρώπινον σῶμα τοῦ Τυφῶνος διεσώθη καλῶς τὸ ἐρυθρὸν χρῶμα τῆς σαρκός, μάλιστα δὲ ἐπὶ τοῦ στήθους. Ὁ περὶ τὰς θηλὰς κύκλος εἶνε καστανόχρους, ἡ δὲ κόμη καὶ ὁ πώγων ἰσχυροῦ κυανοῦ. Τὰ βλέφαρα εἶνε ἐσωτερικῶς μελανοῦ χρώματος, προφανῶς πρὸς δήλωσιν τῶν βλεφαρίδων, ὁμοίως δὲ καὶ αἱ ὀφρύες, ἐρυθρὸν δὲ χρῶμα παρατηροῦμεν εἰς τὴν κόρην τοῦ ὀφθαλμοῦ, ἣν παριστάνει σχετικῶς μεγάλη καὶ ἀβαθὴς στρογγυλὴ κοιλότης. Ἡ ἶρις ἦτο ἀνοικτοῦ πρασίνου χρώματος. Καὶ εἰς τὸ δεύτερον ἤτοι τὸ μεσαῖον σῶμα βλέπομεν ἔτι πολὺ ἐρυθρὸν χρῶμα τῆς σαρκός, μάλιστα ἐπὶ τοῦ στήθους καὶ ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ ἡμίσεος τοῦ προσώπου. Εἰς τὸν πώγωνα διεσώθη πάλιν βαθὺ κυανοῦν, ἀλλ' οὐδὲν ἴχνος αὐτοῦ εἰς τὴν κόμην. Βλέφαρα καὶ ὀφρύες εἶνε πάλιν μέλανα, ἀλλ' ἡ κόρη δὲν διακρίνεται πλέον. Εἰς τὸ τρίτον σῶμα οὐδὲν χρῶμα δύναται νὰ ὁρισθῇ, τὰ δὲ πολυάριθμα λείψανα κατὰ τὴν κεφαλὴν ἀπαριθμοῦνται ἐν τοῖς περὶ πίν. 3. Ἡ ὁρατὴ τῆς μορφῆς ταύτης πτέρυξ εἶνε κατὰ μὲν τὸ ἄνω μέρος λεία καὶ χρώματος μελανοκυάνου, κατὰ δὲ τὸ κάτω γραμμαὶ ἐγχάρακτοι δηλοῦσι τὰ πτερά, τὰ ὁποῖα φαίνεται ὅτι ἦσαν ἐναλλὰξ χρωματισμένα καὶ ἀχρωμάτιστα καὶ δὴ οὕτως ὥστε ἡ μὲν μία σειρὰ ἐδείκνυε ἐρυθρόν, ἡ δὲ ἄλλη μελανοπράσινον χρωματισμόν, ὅστις πιθανῶς ὡς πολλάκις παρετηρήθη προέκυψε κατόπιν ἐκ τοῦ κυανοῦ. Αἱ οὐραὶ τῶν ὄφεων δεικνύουσι μίαν κατὰ μῆκος ἐρυθρὰν ζώνην μεταξὺ δύο μελανοκυάνων καὶ μίαν κατὰ τὴν κοιλίαν τοῦ φυσικοῦ χρώματος τοῦ λίθου, ἥτις δεικνύει μεγάλας δι' ἐγχαράκτων μελανόχρων περιγραμμάτων δηλουμένας φολίδας.

Τὸ σύμπλεγμα τοῦ Τυφῶνος προδήλως εἶνε τὸ δεξιὸν ἥμισυ μεγάλης συνθέσεως πληρούσης τό ποτε ἀέτωμα. Ὁ Brückner (σ. 74 ἑ.) ἀνεκάλυψεν ὅτι ἐν αὐτῷ παρίστατο ἔτι καὶ ὁ Ζεὺς τὸν κεραυνὸν κατὰ τοῦ τέρατος ἐκσφενδονῶν. Περὶ τοῦ Διὸς ὡμιλήσαμεν ἀνωτέρω. Ἡ κεφαλή του ἀπεικονίζεται ἐν πίν. 4, 2. Τὸ ἀριστερὸν ἥμισυ τοῦ ἀετώματος κατεῖχε γιγάντειος ὄφις, ἡ Ἔχιδνα (Μουσεῖον ἀρ. 37), καθ' ἧς ἐμάχετο ὁ Ἡρακλῆς. Καὶ τούτου δὲ ἱκανὰ λείψανα διασώζονται. Τὸ ἄνω μέρος τοῦ σώματος αὐτοῦ ἀπεικονίζεται ἐν πίν. 4, 3. Ἐν δὲ τῷ ἀντιστοίχῳ ἀετώματι παριστάνετο ὁ ἀγὼν τοῦ Τρίτωνος (Μουσεῖον ἀρ. 36)· πρβ. Athen. Mittheilungen XV, 1890, σ. 84 (A. Brückner). Προδήλως λοιπὸν ἐν τοῖς ἔργοις τούτοις ἔχομεν τὸν πλαστικὸν διάκοσμον ἑνὸς τῶν μεγίστων καὶ ὡραιοτάτων ναῶν, οἵτινες κατὰ τὸν ἕκτον αἰῶνα ἐκόσμουν τὴν Ἀκρόπολιν. Ἐλπὶς δὲ εἶνε ὅτι ἡ προϊοῦσα ἔρευνα τῶν συγχρόνων ἀρχιτεκτονικῶν λειψάνων θὰ παράσχῃ εἰς ἡμᾶς ἀκριβεστέρας περὶ τούτου πληροφορίας.

[*P. Wolters*].

ΠΙΝΑΞ 3.

Δελτίον ἀρχ. 1888 σ. 203 (Π. Καββαδίας).—Journal of Hellenic studies IX, 1888, σ. 121 (J. Harrison).—Athen. Mittheilungen XIV, 1889, σ. 84. XV, 1890, σ. 115 (A. Brückner).—Bulletin de corresp. hellénique XIII, 1889, σ. 138.—Revue archéologique XVIII, 1891, II σ. 153 (H. Lechat).—Antike Denkmäler I πίν. 30 σ. 16 (P. Wolters).— M. Collignon, Histoire de la sculpture grecque I, 1892, πίν. 2 σ. 208. — Δελτίον (Ζαπίσκη) τῆς αὐτοκρατορικῆς ῥωσσικῆς ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας (ῥωσσιστὶ) VIII 2, 1895, σ. 62 (Α. Παυλόβσκη).

Τὸ ὕψος τῆς πωρίνης ταύτης **κεφαλῆς** εἶνε 0,35μ. Μετὰ τὴν φωτογράφησιν αὐτῆς συνηρμόσθη τὸ κατώτερον μέρος τῆς ἐπὶ τοῦ αὐχένος καταπιπτούσης κόμης. Ὡς παρετηρήσαμεν, ἐξηγοῦντες τὰ τοῦ προηγηθέντος πίνακος, ἡ κεφαλὴ προσετέθη εἰς τὸ τρίτον σῶμα τοῦ Τυφῶνος, πρὸς ὃ συμφωνεῖ ἐν γένει πολὺ καλὰ κατὰ τὸ μέγεθος, τὴν τεχνοτροπίαν καὶ τὴν ἐργασίαν. Ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ ἄνω μέρος τούτου τοῦ σώματος κατεστράφη, δὲν ἔχομεν καμμίαν ἐξωτερικὴν ἐπιβεβαίωσιν ὅτι ἀνῆκεν εἰς αὐτό, ἐνῷ κατὰ τῆς γνώμης ταύτης λαλοῦσιν ἐσωτερικοὶ λόγοι.

Καὶ τὰ μὲν χρώματα ἀντιστοιχοῦσι πρὸς τὰ ἐν ἀμφοτέραις ταῖς ἄλλαις κεφαλαῖς χρησιμοποιηθέντα. Ἐρυθρόν, τὴν σάρκα ἐμφαῖνον χρῶμα, διεσώθη πρὸ πάντων περὶ τὸ στόμα καὶ τὸ οὖς, κυανοῦν κατὰ τὴν κόμην καὶ τὸν πώγωνα, μέλαν κατὰ τὸ ἐσωτερικὸν τῶν βλεφάρων, κατὰ τὰς ὀφρῦς καὶ τὴν μικρὰν ἐκ βαθείας ὀπῆς σχηματιζομένην κόρην. Ἡ ἶρις εἶνε ἀνοικτοῦ πρασίνου χρώμα-

τος, τὸ λοιπὸν μέρος τοῦ ὀφθαλμοῦ δεικνύει ὑποκίτρινον χρωματισμόν, περὶ οὗ δὲν δυνάμεθα ἀσφαλῶς νὰ εἴπωμεν ἂν εἶνε ἐπιβεβλημένον χρῶμα, ὅστις ὅμως φαίνεται μεγαλειτέρας ἐντάσεως ἢ ὁ φυσικὸς τοῦ λίθου.

Ἀλλ' ἐν τῷ πλαστικῷ σχηματισμῷ τῶν κεφαλῶν παρατηροῦνται αἰσθηταὶ διαφοραί. Ἡ ἡμετέρα κατὰ τὴν καθόλου ἐντύπωσιν εἶνε ἀκμαιοτέρα καὶ ζωηροτέρα, δύναταί τις νὰ εἴπῃ περιχαρεστέρα, τοῦθ' ὅπερ δὲν ἐνδεικνύεται μόνον ὑπὸ τοῦ ἀκριβέστερον ἐκφραζομένου καὶ σφριγηλοτέρου τύπου τοῦ προσώπου ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τῶν μᾶλλον διανοιγομένων καὶ στρογγυλοτέρων ὀφθαλμῶν ὡς καὶ ὑπὸ τοῦ ὑπομειδιῶντος στόματος μετὰ τῶν ἰσχυροτέρων καὶ σαρκωδεστέρων αὐτοῦ χειλέων.

Αἱ βέβαιαι κεφαλαὶ τοῦ Τυφῶνος ἔχουσιν ἐξ ἐναντίας στενὰ χείλη καὶ στόμα συνεσφιγμένον, διαπεπλασμένον σκοπίμως κάπως ἐπὶ τὸ σοβαρώτερον. Ἀλλὰ καὶ ἡ κόμη δεικνύει αἰσθητὴν διαφοράν. Διότι τῶν μὲν δύο εἰρημένων κεφαλῶν καταπίπτουσιν οἱ βόστρυχοι· ἐπὶ τοῦ μετώπου, τῆς δὲ ἡμετέρας ἀνέρχονται ἀπὸ τοῦ μετώπου ὀδοντωτῶς. Πρὸς δὲ τούτοις εἰς τὰς κεφαλὰς τοῦ Τυφῶνος ἡ κόμη δὲν εἶναι τόσον διακεκριμένως ἐξειργασμένη οὔτε τόσον κανονικῶς κυματώδης. Ὁ κάθετος διαμερισμὸς τῆς κόμης εἰς δεσμίδας ἐκτείνεται ἐν τῇ ἡμετέρᾳ κεφαλῇ ὄπισθεν τῶν ὤτων μέχρις ἐγγὺς τοῦ λαιμοῦ, ἐνῷ τῶν ἄλλων δύο τελευτᾷ ἐν ἀποστάσει 0,03 μ. ἀπ' αὐτοῦ, ἡ οὕτως δὲ ὑπολειπομένη εὐρεῖα ζώνη τῶν βοστρύχων εἶνε κυματώδης μόνον ὁριζοντίως.

Καὶ ὁ πώγων δεικνύει διαφοράν τινα, καθόσον ὁ τῆς ἡμετέρας μὲν κεφαλῆς φέρει ἀβαθῆ αὐλάκια διατεταγμένα καθ' ὃν τρόπον αἱ ἄκανθαι τῶν ἰχθύων, ὁ δὲ τῆς ἑτέρας τῶν κεφαλῶν τοῦ Τυφῶνος ἔχει ὀλίγας μόνον ὁριζοντίας αὔλακας ἐν τῇ αὐτῇ θέσει, ὁ δὲ τῆς ἄλλης ἐν γένει οὐδεμίαν πλαστικὴν διαμόρφωσιν.

Οἱ ὀφθαλμοὶ τῆς ἡμετέρας κεφαλῆς ἔχουσι τὸν γῦρον στρογγυλότερον καὶ εἶνε περισσότερον καμαρωτοί. Ἡ ἶρις δὲ τῶν δύο ἄλλων κεφαλῶν διαγράφεται ὑπὸ μιᾶς γραμμῆς μόνον, ἐνῷ ἡ τῆς ἡμετέρας σχηματίζεται καὶ ὀλίγον καμαρωτή. Ἡ κόρη τῆς μὲν ἀριστερᾶς τοῦ Τυφῶνος κεφαλῆς (ἡ τῆς μεσαίας δὲν σώζεται) σχηματίζεται ὡς ἱκανῶς μεγάλη, ἀβαθὴς κοιλότης μὲ χρωματισμὸν ἐρυθρόν, τῆς δὲ ἡμετέρας ὡς μικρὸν καὶ βαθὺ τρῆμα μέλανος χρώματος. Αἱ ὀφρύες αὐτῆς πλαισιοῦνται ὑπὸ δύο ἐγχαράκτων γραμμῶν, αἵτινες λείπουσιν εἰς τὰς ἄλλας κεφαλάς, πᾶσαι ὅμως αἱ τρεῖς κατὰ τὰ λοιπὰ δεικνύουσι τὸν αὐτὸν σχηματισμόν.

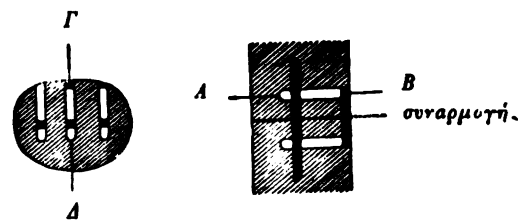
Πολλὰς τῶν διαφορῶν τούτων δύναταί τις βεβαίως νὰ ἐξηγήσῃ παραδεχόμενος ὅτι αἱ κεφαλαὶ ἐξῆλθον μὲν ἐκ διαφόρων χειρῶν, ἀνήκουσιν ὅμως εἰς τὸ αὐτὸ ἔργον, ἀλλὰ τοιαύτην ἐξήγησιν δὲν ἐπιδέχονται διαφοραὶ ὁποῖαι παρατηροῦνται ἐν τῇ διατάξει τῶν ἐπὶ τοῦ μετώπου βοστρύχων καὶ ἐν τῷ χρωματισμῷ τῆς κόρης. Τοὐναντίον κατὰ τὰ ἐξωτερικὰ ταῦτα γνωρίσματα ἔπρεπε νὰ εἶνε ὅμοιαι αἱ κεφαλαὶ τοῦ αὐτοῦ ἔργου. Ὁ Brückner (ἐν σελ. 84) παρετήρησεν ὅτι ἡ σχετικὴ θέσις τῆς κεφαλῆς ἐν τῷ ἀετώματι δύναται νὰ ὁρισθῇ κατὰ τὴν διαφορὰν τῆς ἐξεργασίας αὐτῆς, ἡ θέσις δὲ αὕτη ἦτο ἀκριβῶς ἐκείνη ἣν σήμερον κατέχει. Ἐκ τούτου δὲ συμπεραίνει ὅτι καὶ ἐξ ἀρχῆς ἐνταῦθα ἐπεκάθητο, καθόσον εἰς οὐδεμίαν ἄλλην μορφὴν τοῦ ἀετώματος δύναται νὰ ἀνήκῃ, ἀλλ' οὐδὲ ἐν τῷ ἀντιστοίχῳ ἀετώματι, τῷ τοῦ Τρίτωνος, δύναται οὔτε εἰς τοῦτον οὔτε εἰς τὸν Ἡρακλέα νὰ προσαρμοσθῇ, οὔτε πάλιν ἐπιτρέπεται νὰ παραδεχθῶμεν ἐν τῷ δεξιῷ ἡμίσει τοῦ ἀετώματος τούτου ἄλλο ὄν, τὸ ὁποῖον ἀποστρέφον τὸ βλέμμα ἀπὸ τῶν τελουμένων πλανᾷ αὐτὸ εἰς τὸ ἀχανές. Ὅμως εἰς ταῦτα δυνάμεθα νὰ ἀντείπωμεν ὅτι πολὺ ἀναρμοστότερον πρέπει νὰ φανῇ ὅτι ὁ Τυφὼν δὲν στρέφει τὰ βλέμματα πασῶν τῶν κεφαλῶν αὐτοῦ πρὸς τὸν ἀντίπαλον. Ἀλλ' ἡ στάσις αὕτη τῆς κεφαλῆς δὲν πρέπει νὰ ἐκληφθῇ καὶ ἑρμηνευθῇ τόσον τυπικῶς. Οὐδεὶς ἀφελὴς παρατηρητὴς δύναται νὰ πεισθῇ ὅτι οἱ ὀφθαλμοὶ τῆς τρίτης κεφαλῆς δὲν στρέφονται πρὸς τὸν Δία καὶ εἶνε πιθανὸν διὰ τοῦτο ὅτι ὁ τεχνίτης ἐνέδωκεν εἰς τὴν οὐχὶ σπανίως παρατηρουμένην κλίσιν πρὸς ἐπίτευξιν ζωηροτέρας γενικῆς ἐντυπώσεως, ἥτις ἀκριβῶς εἰς τὰς μεγάλας ὁπωσδήποτε συνθέσεις ἐπιδιώκεται διὰ παρεκκλίσεως ἐκ τῆς αὐστηρᾶς ἐκ πλαγίου ἀπεικονίσεως· πρβ. καὶ τὰ περὶ ἑνὸς θεατοῦ ἐν τῷ μικρῷ ἀετώματι τοῦ Τρίτωνος ἐν τοῖς περὶ πίν. 4, 4. Ἐὰν δὲ πρέπει νὰ δεχθῶμεν τοιαύτην στροφὴν τῆς κεφαλῆς ἐν

ταύτῃ τῇ θέσει τοῦ ἀετώματος τοῦ Τυφῶνος, μολονότι ὁ θεατὴς θὰ ἐλάμβανε βεβαίως τὴν ἐντύπωσιν ὅτι τὸ βλέμμα αὐτῆς στρέφεται πρὸς τὸ μέσον τοῦ ἀετώματος, τότε τὸ ἴδιον εἶνε καὶ διὰ τὸ δεύτερον ἀέτωμα, τὸ τοῦ Τρίτωνος. Καὶ πραγματικῶς ὁ Brückner (Athen. Mittheilungen XV, 1890, σ. 104 ἑ.) ἀπέδειξεν ἐν τῷ δεξιῷ ἡμίσει τούτου τοῦ ἀετώματος τὴν ὕπαρξιν θεατοῦ τοῦ ἀγῶνος ὅστις εἶνε μορφὴ ἀπολήγουσα κατὰ τὰ ἄκρα εἰς ὄφεις, ἐν ᾗ ἀναγνωρίζει τὸν Κέκροπα. Τὸ μέγεθος τοῦ ἀνθρωπίνου αὐτοῦ σώματος θὰ ἦτο ἀντίστοιχον πρὸς τὸ τοῦ Τυφῶνος, ἵστατο δὲ ἀκριβῶς ἐν τῇ ἀντιστοίχῳ θέσει τοῦ ἀετώματος. Διὰ τοῦτο εἰκάζω ὅτι ἡ ἡμετέρα κεφαλὴ εἰς τοῦτο τὸ σῶμα ἀνῆκεν. Ἐὰν δὲ ὁ Brückner φρονεῖ ὅτι σχῆμα πώγωνος καὶ κόμης τόσον προσομοιάζον πρὸς τὸ τοῦ θηριώδους Τυφῶνος δὲν ἁρμόζει καλῶς εἰς τὸν παλαιὸν γηγενῆ βασιλέα, ἐγὼ νομίζω ὅτι ἡ δυσκολία αὕτη δὲν εἶνε τόσον μεγάλη ὅση εἶνε ἐὰν δεχθῶμεν ὅτι ὁ τεχνίτης ὅστις εἰς τὰς δύο ἄλλας ἀσφαλεῖς κεφαλὰς τοῦ Τυφῶνος τόσον καλῶς ἐπέτυχε τὴν στυγνὴν ἔκφρασιν τοῦ προσώπου, εἰς τὴν τρίτην κεφαλήν, ἥτις μάλιστα ἐναργῶς προσπίπτει εἰς τὰς ὄψεις ἑκάστου, ἐνόμισεν ὅτι δύναται νὰ δώσῃ ἔκφρασιν εὐφροσύνης καὶ ἱλαρότητος, ἥτις ἐκπλήττει πάντα θεατὴν καὶ πρὸς τὸ πνεῦμα ὅλης τῆς παραστάσεως τόσον κακῶς συναρμόζεται. [*P. Wolters*].

ΠΙΝΑΞ 4.

1. [Μουσεῖον Ἀκροπόλεως ἀρ. 52]. — Bulletin de corresp. hellénique XII, 1888, σ. 241. — Revue archéologique XVII, 1891, I πίν. 11 σ. 317 (H. Lechat). — M. Collignon, Histoire de la sculpture grecque I, 1892, σ. 206 σημ. 2. — Δελτίον (Ζαπίσκη) τῆς αὐτοκρατορικῆς ῥωσσικῆς ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας (ῥωσσιστὶ) VIII 2, 1895, σ. 72 (Α. Παυλόδσκη).

Τὸ ἐκ πώρου τοῦτο **ἀγαλμάτιον**, ὕψους 0,395 μ., συναπετελέσθη ἤδη ἐν τῇ ἀρχαιότητι ἐκ διαφόρων τεμαχίων ἀπαρτιζόντων τὴν κεφαλήν, τὸν κορμὸν καὶ τοὺς πόδας, οὐχὶ ὅμως ἐξ ἀρχῆς καὶ σκοπίμως, ἀλλ' ἕνεκα βλάβης τινὸς ἐπελθούσης εἰς αὐτὸ κατὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ ἔργου. Πραγματικῶς τὸ μικρὸν καὶ ὁρατὸν ἔτι μέρος τῆς ἄνω ἐπιφανείας τῆς συναρμογῆς φαίνεται ὅτι εἶνε ῥῆγμα καὶ οὐχὶ ἐξειργασμένη ἐπιφάνεια. Βεβαιότατον δὲ εἶνε ὅτι ἡ συναρμογὴ αὕτη ἔγινε πρὸ τῆς τελείας ἀποπερατώσεως τῆς ἐργασίας καὶ οὐχὶ ἕνεκα ὑστέρας τινὸς βλάβης. Κατὰ τὴν πρόσφατον ἐφαρμογὴν τῆς κεφαλῆς ὁ λαιμὸς ἀνενεώθη διὰ γύψου, τούτου δ' ἕνεκα συνεκαλύφθη πως ἡ ἀρχαία διασκευή. Πρὸς στερέωσιν τῆς κεφαλῆς ἐχρησίμευεν ὡς συνήθως εἰς τὰ ἐκ πωρίνου λίθου ταῦτα γλυπτὰ ἔργα σύστημα ὁλόκληρον διασταυρουμένων στρογγύλων τρημάτων, εἰς ἃ ἐνεχέετο ἔπειτα μόλυβδος οὕτως ὥστε τὰ διάφορα μέρη συνεκρατοῦντο διὰ δικτύου μολυβδίνων γόμφων. Καὶ νῦν ἔτι διακρίνονται τρία ὁριζόντια ἐκ τῶν ὄπισθεν πρὸς τὰ ἐμπρὸς εἰς τὸν λαιμὸν εἰσχωροῦντα τρήματα, εἰς ἃ ἀντιστοιχοῦσι τρία ὅμοια κατὰ τοὺς ὤμους. Μεταξύ των συνδέονται ταῦτα διὰ καθέτων τρημάτων, ἐξ ὧν τρία μὲν κεῖνται ἐσωτερικῶς, τρία δὲ ἐν εἴδει ἀδαθῶν ὀχετῶν ἐν τῇ ὄπισθεν ἐπιφανείᾳ τῆς μορφῆς. Ἐξωτερικῶς ἀπεξέσθη ἔπειτα καὶ λεῖος κατέστη λίθος ὁμοῦ καὶ μόλυβδος, καθαρῶς δὲ φαίνεται τὸ ἴχνος τοῦ ὀργάνου, ὅπερ ἐπὶ λίθου καὶ μολύβδου συμμέτρως φερόμενον ἐλείανεν ἀμφότερα. Κατὰ ταύτην δὲ τὴν ἐργασίαν ἀπεξέσθη ἐντελῶς εἷς τούτων τῶν ἐξωτερικῶν καθέτων γόμφων οὕτως ὥστε εἰς τὴν θέσιν ταύτην βλέπομεν ἔτι μόνον τοὺς δύο ὁριζοντίους ἐν κατατομῇ. Πρὸς στερέωσιν λοιπὸν κατεσκευάσθησαν ἀνὰ τρία κάθετα τρήματα, διατεμνόμενα ὑπὸ ἰσαρίθμων ἄλλων ὁμοίως διατεταγμένων ὁριζοντίων, ὥστε τὸ ὅλον δύναται νὰ παρασταθῇ ὡς ἑξῆς ἐν καθέτῳ καὶ ὁριζοντίᾳ τομῇ, ἧς τὰ μὲν κάθετα τρήματα σημειοῦνται μέλανα, τὰ δὲ ὁριζόντια λευκά:

Ὁριζοντία τομὴ κατὰ Α-Β. Κάθετος τομὴ κατὰ Γ-Δ.

Ὁ ἀρχαϊκὸς βαρὺς οὗτος τρόπος τῆς στερεώσεως γίνεται εὔκρινὴς ὅταν ἀναμνησθῶμεν ὅτι τὸ σύστημα τοῦτο τῶν διὰ μολύβδου πληρουμένων 0,008 μ. εὐρέων τρημάτων ἐν συνόλῳ ἔχει πλάτος 0,08 μ. ἐνῷ ὁ λαιμὸς τῆς μορφῆς ἔχει διά-

μετρον μόνον 0,05, μετὰ τῶν βοστρύχων δὲ 0,11 μ. Ἵνα συνδέσωσι τὴν μορφὴν πρὸς τὸ νῦν λεῖπον κάτω μέρος ἐφήρμοσαν τὴν αὐτὴν μέθοδον, ἀλλ' ἁπλούστερόν πως σύστημα διατρήσεως. Ἔμπροσθεν καὶ ὄπισθεν φαίνονται ἀκόμη οἱ ἐν τῇ ἐπιφανείᾳ κείμενοι κάθετοι ὀχετοί, συνδεόμενοι δι' ὁριζοντίου τρήματος, εἰς ὃ ἀντεστοίχει ἄλλο ὅμοιον ἐν τῷ ἀπολεσθέντι κάτω μέρει. Δὲν εἶνε βέβαιον ἂν καὶ ἐν τῷ ἐσωτερικῷ ὑπῆρχεν ἄλλη μία, τρίτη αὐτή, κάθετος διάτρησις. Ὅτι καὶ ὁ ἀριστερὸς ἀνατεταμένος βραχίων ἦτο πρόσθετος, ἀποδεικνύεται ἐκ τῆς ἐν τῷ ῥήγματι ἐμπεπηγμένης μικρᾶς μολυβδίνης βαλάνου, ἧς τὸ ἄλλο ἄκρον εἶνε ὁρατὸν ἐπὶ τῆς ἐξωτερικῆς τοῦ βραχίονος ἐπιφανείας.

Ὡς ἐν τῇ ἀπειροκάλῳ ταύτῃ συναρμογῇ οὕτω καταδεικνύεται ἡ μικρὰ ἀνάπτυξις τῆς τεχνικῆς δεξιότητος καὶ ἐν τῇ διαπλάσει τῆς μορφῆς. Ὅπως ἐπέτρεπεν ἡ μαλακὴ ὕλη, ἥτις καὶ διὰ συνήθους μαχαιρίου δύναται νὰ κοπῇ, ἔγεινε χρῆσις ἀποκλειστικὴ μὲν οὐχί, ἀλλὰ πρὸ πάντων κοπτερῶν ἐργαλείων ὡς ἐξέθηκε τοῦτο διὰ μακρῶν ὁ H. Lechat. Φαίνεται π.χ. τὸ ἴχνος πρίονος εἰς τὸν κάτω γῦρον τοῦ ἱματίου ἐπὶ τῆς ὀπισθίας πλευρᾶς, καὶ ἡ ἀξιοπερίεργος δὲ ἐξεργασία τῆς κόμης, ἥτις ὑπομιμνήσκει τὰς ῥαβδώσεις κίονος, ἐξηγεῖται ἐκ τῆς χρήσεως τοῦ κοίλου ἐγκοπέως. Πρὸς ξέσιν τῆς ὀπισθίας πλευρᾶς φαίνεται ὅτι ἔγινε χρῆσις χονδροειδοῦς ῥίνης. Παράδοξος εἶνε, ὑπερβαίνει δὲ καὶ τὸ σύνηθες μέτρον τῆς ἐπιπεδομόρφου ἐξεργασίας ἡ ἀπειρότεχνος διάπλασις τοῦ δεξιοῦ πήχεος. Οὔτε δυνάμεθα νὰ δεχθῶμεν ὅτι ἡ ὅλως διόλου ὁμαλὴ ἐπιφάνεια εἶνε ἡ ποτε ἐξωτερικὴ ὄψις τοῦ ὄγκου τοῦ λίθου, τὴν ὁποίαν ὁ γλύπτης δὲν ἐξωμάλισε, διότι κεῖται βαθύτερον ἢ μέρη τινὰ τῆς κεφαλῆς καὶ μέρη τινὰ ἀκόμη τοῦ ἱματίου κατὰ τὸν δεξιὸν ἀγκῶνα· ἀλλ' οὔτε ἐπιτρέπεται νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι εἶνε ἴσως ἐπιφάνεια συναρμογῆς, διότι ὁ βραχίων καθ' ἑαυτὸν ἔχει ὑπεραρκοῦν πάχος, ὥστε θὰ ἐχρειάζετο μόνον ν' ἀποστρογγυλωθῇ, μὲ ὅλην δὲ τὴν ἐπιπεδόμορφον μόνον ἐξεργασίαν δεικνύει τὴν κατὰ τὸ φυσικὸν ἀποτύπωσιν, καθόσον ἡ χεὶρ διακρίνεται τοῦ βραχίονος διὰ μεγαλειτέρας ἀνυψώσεως. Πρέπει λοιπὸν νὰ παραδεχθῶμεν τὸ γεγονός, ὅσον καὶ ἂν φαίνεται παράδοξον, ὅτι ὁ κατασκευαστὴς τοῦ ἔργου τούτου ἠρκέσθη μὲν εἰς τὴν συλλήβδην ὑποτύπωσιν τοῦ βραχίονος, ἀλλ' εἰς τὴν ἐξεργασίαν πολλῶν λεπτομερειῶν, ἰδίως δὲ τῆς κόμης, ἐπέδειξε πολλὴν δεξιότητα. Ἡ ὀπισθία πλευρὰ εἶνε παρημελημένη, ἁπλῶς μόνον ξεσθεῖσα. Περίπου εἰς τὸ αὐτὸ καὶ τὸ στῆθος ὕψος ὑπάρχει τρῆμα βάθους 0,020 μ. καὶ πλάτους 0,013 μ. ὅπερ βεβαίως ἐχρησίμευε πρὸς στερέωσιν.

Παριστάνεται γυνὴ ὀρθοστάδην φέρουσα χιτῶνα μακρὸν ἐζωσμένον καὶ περιβόλαιον, οὗ τὰ ἄκρα συμμετρικῶς πίπτουσιν ἐπὶ τῶν ὤμων. Καὶ ἐκείνου μὲν ὁ ἐρυθρόφαιος χρωματισμὸς διασώζεται εὐδιάκριτος, τούτου δὲ ὁ πρασινοκύανος. Ὁ ἀνατεταμένος βραχίων δηλοῖ ὅτι ἡ γυνὴ ἔφερέ τι ἐπὶ κεφαλῆς, ἐκ τούτου δὲ τοῦ ἀντικειμένου διεσώθη πραγματικῶς στρογγύλον τι ἐπίθεμα. Πρὸς τὰ ἄνω ὅμως εἶνε ἀποκεκομμένον. Τὸ ἐπίθεμα εἶνε ἀχρωμάτιστον, ἀλλὰ τὸ ἐπ' αὐτοῦ ἀντικείμενον ἦτο ἐρυθρόν, ὡς φαίνεται καὶ νῦν ἔτι. Πιθανῶς τοῦτο ἦτο ὑδρία ἥτις ἐστηρίζετο ἐπὶ ὑποκειμένης τύλης, ὅπως τοῦτο πλειστάκις παρατηρεῖται. Τὸ ἀγαλμάτιον ἑπομένως παριστᾷ ὑδριαφόρον, ἧς ἡ ἐν τῇ λατρείᾳ σημασία ἐξηγεῖ εὐκόλως τὴν ἀφιέρωσιν τοῦ ἀναθήματος.

2. [Μουσεῖον Ἀκροπόλεως ἀρ. 47].— Athen. Mittheilungen XIV, 1889, πίναξ 3,1 σ. 77 (A. Brückner).— Δελτίον (Ζαπίσκη) τῆς αὐτοκρατορικῆς ῥωσσικῆς ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας (ῥωσσιστί) VIII 2, 1895, σ. 65 (Α. Παυλόβσκη).

Κεφαλὴ ἐκ πώρου, ὕψους 0,19 μ. Κάτωθεν ὁμαλῶς ἀποκεκομμένη, ὥστε ἦτο ἐπιτεθειμένη. Ἐπειδὴ ἡ ἀριστερὰ πλευρὰ δὲν εἶνε ἀκριβῶς ἐξειργασμένη, φαίνεται ὅτι ἡ κεφαλὴ ἐστραμμένη ἐν κατατομῇ πρὸς τὰ δεξιὰ ἀνῆκεν εἰς ἀνάγλυφον, διὸ ὁ Brückner ἀνεγνώρισεν ἐν αὐτῇ τὴν κεφαλὴν τοῦ Διός, ὅστις καταπολεμεῖ τὸν Τυφῶνα· πρβ. τὰ περὶ πίν. 2.

Ἴχνη χρωματισμοῦ τῆς κεφαλῆς δὲν διεσώθησαν. Ὁ πώγων δεξιόθεν μὲν εἶνε μετὰ λεπτότητος ἐξειργασμένος, διαχωριζόμενος εἰς πολλοὺς μικροὺς βοστρύχους σχεδὸν ἐν εἴδει κομβολογίων (πρβ. τὸ ὑπ' ἀρ. 1 ἀγαλμάτιον). Ἀριστερόθεν δὲ ἀποτελεῖ λεῖον ὄγκον, ἐν ᾧ ἀναγνωρίζονται ἔτι τὰ ἴχνη τοῦ ἐγκοπέως. Καὶ ἡ κόμη ἐκ τῆς πλευρᾶς ταύτης εἶνε ἐν ἁπλῷ περιγράμματι, ἐνῷ δεξιόθεν χαρακτηρίζουσιν αὐτὴν κυματοειδεῖς γραμμαί. Αἱ ὀφρύες εἶνε ἐξειργασμέναι ὡς ἐξογκώματα μικρά.

Εἰς τὴν περὶ τὴν κεφαλὴν ταινίαν φαίνεται ἀκόμη μαίανδρος, ὕπερθεν δὲ τὰ λείψανα ἀποκεκομμένων νῦν ὀδόντων ἢ φύλλων, τὰ ὁποῖα καλλίτερον διατηροῦνται εἰς ἄλλο τι τεμάχιον τοῦ ὀπισθίου μέρους τῆς κεφαλῆς.

3. [Μουσεῖον Ἀκροπόλεως ἀρ. 42]. —Athen. Mittheilungen XIV, 1889, πίν. 3, 2 σ. 79 (Brückner).— Δελτίον (Ζαπίσκη) τῆς αὐτοκρατορικῆς ῥωσσικῆς ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας (ῥωσσιστὶ) VIII 2, 1895, σ. 67 (Α. Παυλόδσκη).

Τὸ ἄνω μέρος τοῦ σώματος **Ἡρακλέους**, ἐκ λίθου πωρίνου, ὕψ. 0,30 μ. Χρώματα δὲν σώζονται. Ὅτι καὶ τοῦτο τὸ τεμάχιον προέρχεται ἐξ ἀναγλύφου, ἀποδεικνύει πάλιν ἡ ἀτελὴς ἐνταῦθα ἐξεργασία τῆς δεξιᾶς πλευρᾶς· ἄρα ἡ μορφὴ ἐστρέφετο ἐν κατατομῇ πρὸς τἀριστερά. Ὁ Brückner ἀνεγνώρισεν ἐν αὐτῷ τὸν ἀντίπαλον τῆς Ἐχίδνης, ἥτις ἐπλήρου τὸ ἀριστερὸν ἥμισυ τοῦ ἀετώματος τοῦ Τυφῶνος· πρβ. τὰ περὶ πίνακος 2. Ὁ δεξιὸς βραχίων ἦτο πρόσθετος, ὡς φαίνεται ἐκ τῆς λείας ἐπιφανείας τοῦ ἀποκεκομμένου μέρους καὶ ἐκ δύο τρημάτων.

Ἡ ἐργασία εἶνε συμφώνως πρὸς τὸ μικρὸν σχετικῶς μέγεθος πολὺ κομψὴ καὶ λεπτή, πᾶσαι δὲ αἱ λεπτομέρειαι τῆς λεοντῆς, τοῦ πώγωνος, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἱματίου, ὅπερ ἄνω κοσμεῖται ὑπὸ σχήματος ἀκτινοειδοῦς, δεικνύουσιν ἐκτέλεσιν λεπτήν. Τόσῳ λυπηρότερον διὰ τοῦτο εἶνε ὅτι ἡ κεφαλὴ ὑπέστη πολλὴν καταστροφήν, ἐξ αἰτίας τῆς ὁποίας ἡ θέα τῶν ὑπολοίπων λειψάνων παρέχει τὴν ἀπατηλὴν εἰκόνα πολὺ ἀκανονίστου μορφῆς τοῦ προσώπου. Πιστεύω δὲ ὅτι πρὸς ἐξήγησιν τούτου δὲν εἶνε ἀνάγκη οὔτε τὴν πρόθεσιν τοῦ τεχνίτου νὰ ἐπικαλεσθῶμεν (Brückner σ. 87) οὔτε ἐπίδρασιν ἰωνικῶν ἔργων ἐπὶ τῆς τεχνοτροπίας νὰ δεχθῶμεν (Wilamowitz, Herakles[2] II σ. 264), ἥτις ἄλλως θὰ παρετηρεῖτο καὶ εἰς τὰς λοιπὰς κεφαλάς.

4. [Μουσεῖον Ἀκροπόλεως ἀρ. 1]. — *Ἐφημερὶς ἀρχαιολογικὴ* 1883 σ. 38 (Κ. Μυλωνᾶς)· 1884 πίναξ 7 σ. 146. 1885 σ. 234 (Κ. Purgold).—Athen. Mittheilungen X, 1885, σ. 237. 322 (P. J. Meier). XI, 1886, σ. 61.—Jahrbuch des deutschen arch. Instituts I, 1887, σ. 87 (F. Studniczka).—A. Bötticher, Die Akropolis von Athen (1888) σ. 76.—Revue archéologique XVII, 1891, I σ. 325 (H. Lechat). — M. Collignon, Histoire de la sculpture grecque I (1892) σ. 213.—J. Overbeck, Geschichte der griechischen Plastik[4] I, 1893, σ. 180.—L. Magne, Le Parthénon (1895) πίν. 19.—Δελτίον τῆς αὐτοκρατορικῆς ῥωσσικῆς ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας VIII 2, 1895, σ. 39 (Α. Παυλόδσκη). — E. Gardner, A handbook of Greek sculpture I σ. 159. — H. Brunn, Griechische Kunstgeschichte I, 1887, σ. 137, Denkmäler griechischer und römischer Sculptur Nº 16.—Roschers Lexikon der Mythologie I, 2 σ. 2198 (A. Furtwängler). — J. Schneider, Die zwölf Kämpfe des Herakles σ. 27.

Ὅλον τὸ μῆκος τούτου τοῦ ἐκ πλακῶν ἐξ ἀπαρτιζομένου ποτὲ ἀετώματος ἦτο μ. 5,40, τὸ δὲ ὕψος 0,79 μ. Ἐν τῇ συνθέσει ταύτῃ, ἥτις κατὰ τὰ κυριώτερα ὑπὸ τοῦ Purgold πρῶτον ἀποκατεστάθη, εἶτα δὲ καὶ δι᾽ ἄλλων τεμαχίων συνεπληρώθη, βλέπομεν ἐν τῷ μέσῳ τὸν **Ἡρακλέα** πρὸς τὰ δεξιὰ βήματι μακρῷ βαίνοντα καὶ διὰ τοῦ ὑπὲρ τὴν κεφαλὴν ὑψουμένου ῥοπάλου τὴν λερναίαν **Ὕδραν** ἀπειλοῦντα. Ἡ ἀριστερὰ χείρ, ἥτις βραδύτερον ἀνεγνωρίσθη, ἐκτείνεται κατὰ τῆς ἀνωτάτης κεφαλῆς τοῦ ὄφεως· ἔχει συνηγμένην τὴν πυγμήν, ἀλλ᾽ ὡς φαίνεται δὲν ἔφερεν ὅπλον, λεῖον δὲ εἶνε τὸ ἔδαφος ὑπ᾽ αὐτὴν καὶ ὑπεράνω αὐτῆς. Λείπει ἡ κεφαλὴ τοῦ Ἡρακλέους καὶ ὁ δεξιὸς βραχίων ὡς καὶ τὸ μέσον τοῦ κορμοῦ. Ὁ ἥρως φέρει θώρακα, ὅστις ἀποδίδει τὸ σχῆμα τοῦ καλυπτομένου σώματος, ἰδιαιτέρως δὲ διαγράφεται τὸ στῆθος δι᾽ αὐλακίων ἀβαθῶν. Ὁ Purgold (1885 σ. 249) παρετήρησεν ἐπ᾽ αὐτοῦ μικρὰ ἴχνη ἐρυθροῦ χρώματος, τὰ ὁποῖα ἐγὼ δὲν δύναμαι νὰ ἀνεύρω, διότι δύο ἐλάχισται καστανόχροοι κηλῖδες μοὶ φαίνονται μᾶλλον τυχαῖαι, τὸ ὅτι δὲ ἡ μετ᾽ ὀλίγον μνημονευθησομένη πλαγίως τὸ στῆθος περιβάλλουσα ταινία φέρει ἐρυθρόφαιον χρωματισμόν, ἕνεκα τοῦ ὁποίου δὲν θὰ διεκρίνετο ἀπὸ τὸν ἐρυθρόχρουν θώρακα, νομίζω ὅτι μᾶλλον εἶνε ἀπόδειξις τοῦ ἀχρωματίστου τοῦ θώρακος. Τὸ σῶμα φέρει τὸ ἐρυθρὸν τῆς σαρκὸς χρῶμα, ὁ πώγων δὲ ἂν κρίνωμεν ἐκ τοῦ μικροῦ διασωθέντος λειψάνου ἦτο μέλας. Λοξῶς διὰ τοῦ δεξιοῦ ὤμου φέρεται ἀορτὴρ ἐρυθρόφαιος, ἐξ οὗ σχεδὸν ὁριζοντίως κρέμαται ἀντικείμενον παρὰ τὴν ἀριστερὰν πλευρὰν τοῦ Ἡρακλέους ἔμπροσθεν καὶ ὄπισθεν προεξέχον τοῦ σώματος. Ὄπισθεν, ὅπου μικρόν τι μόνον ἴχνος τοῦ ἄνω ὁρίου αὐτοῦ σώζεται, φέρει ὁμοίως ἐρυθρόφαιον χρωματισμόν, ἔμπροσθεν δὲ τὸ ἄνω τοῦτο ὅριον καλύπτεται ὑπὸ τοῦ στήθους καὶ τοῦ βραχίονος, ἀλλὰ τὸ κάτω διακρίνεται καλῶς, ὁμοίως καὶ δύο παρὰ τὸν ἀορτῆρα κρεμάμεναι ταινίαι, αἵτινες φέρουσι τὸ αὐτὸ ἐρυθρόφαιον χρῶμα. Ὁ

Purgold (1885 σ. 239) τὸ ἀντικείμενον τοῦτο ἐθεώρησεν ὡς τὴν φαρέτραν, ἀλλὰ προεξεῖχε τῆς θέσεως, ὅπου συνδέεται ὁ ἀορτήρ, ἐπὶ πλέον τοὐλάχιστον 0,08 μ. πρὸς τὰ δεξιά, ὅπερ ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ ἓν τρίτον τοῦ τεταμένου βραχίονος ἄνευ τῆς χειρός. Τὸ πλάτος τοῦ ἀντικειμένου εἶνε τὸ πολὺ 0,05 μ. ἤτοι ὅσον περίπου τὸ πλάτος βραχίονος. Ταῦτα ὅμως δὲν συμβιβάζονται πρὸς φαρέτραν καὶ ἔτι ὀλιγώτερον τὸ ὅτι τὸ κάτω ὅριον πολὺ ἐγγὺς πρὸς τὰς κρεμαμένας ταινίας ὀλίγον συστέλλεται καὶ ὡς καμπύλη γραμμὴ χωρεῖ περαιτέρω, ὡς καὶ τὸ ὅτι ἀκριβῶς ἀπὸ τῆς συστολῆς ταύτης παρατηροῦνται ἴχνη μέλανος χρωματισμοῦ. Πάντα ταῦτα μοὶ φαίνονται μᾶλλον δηλοῦντα ὅτι ὁ Ἡρακλῆς φέρει ξῖφος, εἰς τὴν γνώμην μου δὲ ταύτην ἐνισχύομαι ἐκ τοῦ ὅτι αἱ ἰδιόρρυθμοι κρεμάμεναι ταινίαι εὑρίσκονται καὶ ἀλλαχοῦ εἰς ἔργα τῆς ἐποχῆς ταύτης (πρβ Athen. Mittheilungen XVII, 1892, πίν. 10 σ. 220. XXII, 1897, σ. 322.—Wiener Vorlegeblätter 1888 πίν. 1,11.—Antike Denkmäler I πίν. 8,13 καὶ 57,1). Προδήλως δὲ τὸ ξῖφος ἁρμόζει καλλίτερον εἰς τὸν θώρακα, ἐνῷ ἡ φαρέτρα θὰ ἀπῄτει καὶ τὸ τόξον καὶ δὴ πιθανῶς εἰς τὴν ἀριστερὰν χεῖρα.

Ἡ Ὕδρα παρίσταται, ὅπως κατὰ τὸ πλεῖστον, ὡς γιγάντειος ὄφις, ὅστις ἔμπροσθεν διαιρεῖται εἰς ἐννέα μικροτέρους λαιμοὺς καὶ ἰσαρίθμους κεφαλάς. Δυστυχῶς τὸ σφόδρα πολύπλοκον τοῦτο πλῆθος τῶν ὄφεων δὲν δύναται ν' ἀποκατασταθῇ καθ' ὅλας του τὰς λεπτομερείας, ἀλλ' ἐκ τῶν διασωθέντων βλέπομεν κατὰ τίνα τρόπον ὁ τεχνίτης ἐζήτησε νὰ παράσχῃ εἰκόνα τῶν εἰς ἀλλήλους περιελισσομένων καὶ συγχεομένων ὄφεων. Ἐπιτηδεία ἐκλογὴ ποικίλων χρωμάτων καθίστα ζωηρὰν τὴν ἐντύπωσιν ταύτην, συνάμα δὲ συνετέλει καὶ εἰς σαφῆ πως διάκρισιν. Τὸ μέγα σῶμα τοῦ ὄφεως διαιρεῖται κατὰ μῆκος εἰς ζώνας, ἐξ ἑκάστης δὲ τῶν ζωνῶν φύονται ἀνὰ τρεῖς λαιμοὶ ὄφεων. Αἱ ζῶναι ἔχουσι διάφορον ἑκάστη χρωματισμὸν καὶ ἡ μὲν παρὰ τὴν οὐρὰν καὶ μικρὸν πρὶν διασχισθῇ εἰς τοὺς λαιμοὺς τὸ ἔδαφος ψαύουσα φέρει φαιὸν χρῶμα, ἡ δὲ μεσαία εἶνε ἀχρωμάτιστος καὶ ἡ ἄνω μέλανος χρώματος. Ἀλλὰ τὸ φαιὸν τοῦτο δὲν πιστεύω ὅτι εἶνε τὸ ἀρχικὸν χρῶμα, ἴσως δὲ προέκυψεν ἐκ κινναβάρεως ἢ ἄλλου τινὸς ζωηροῦ ἀλλ' ἐξιτήλου χρώματος. Τὸ χρῶμα τῶν ζωνῶν ἔχουσι καὶ οἱ ἀντιστοιχοῦντες πρὸς αὐτὰς λαιμοί, ἕνεκα τούτου οἱ μὲν τρεῖς κατώτατοι, ἐξ ὧν δύο εἶνε ἤδη νεκροὶ καὶ κρέμανται χαλαροί, παρουσιάζουσι τὸ αὐτὸ φαιὸν χρῶμα, οἱ δὲ τρεῖς εἰς τὴν μεσαιτάτην ζώνην ἀνήκοντες καὶ πλησιέστατοι εἰς τὴν χεῖρα τοῦ Ἡρακλέους εἶνε ἀνοικτοῦ χρώματος, ἀνοικτοῦ δὲ πρασίνου αἱ κεφαλαί, ἐνῷ ὁ φάρυγξ τούτων ὡς καὶ τῶν λοιπῶν κεφαλῶν εἶνε ἐρυθρός, μέλαινα δὲ ἡ δισχιδὴς γλῶσσα, ἥτις παριστάνεται δι' ἐγχαράκτου ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τοῦ λίθου γραμμῆς. Οἱ ὀφθαλμοὶ ἦσαν ὡς φαίνεται μέλανες. Αἱ δὲ εἰς τὴν τρίτην ζώνην ἀνήκουσαι κεφαλαὶ κεῖνται δεξιὰ παρὰ τὸ ἄνω ἄκρον τοῦ ἀετώματος, χρώματος μέλανος κατὰ τὸ εἰκός, τὸν φάρυγγα ἐρυθρὸν ἔχουσαι καὶ τὴν γλῶσσαν μέλαιναν. Περὶ τῆς ἐπιδεξιότητος, μεθ' ἧς ὁ τεχνίτης διέπλασσε τὸ φαντασιῶδες τοῦτο καὶ μετὰ τόσης ἐναργείας παριστώμενον ὄν, δὲν ὑπάρχει ἀντίρρησις, ἀλλὰ πρέπει νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι τὸ διάγραμμα εἶνε κατ' ἐπίπεδον μόνον ἄνευ τῆς ἐν βάθει ἀντιλήψεως. Τὴν πραγματικὴν παράστασιν τῆς μορφῆς τοῦ ὄφεως καὶ τοῦ σχηματισμοῦ τῆς ὀπισθίας πλευρᾶς τοῦ θηρίου οὔτε ὁ τεχνίτης αὐτὸς συνέλαβεν οὔτε εἰς τὸν θεατὴν παρέσχεν, ἀρκεσθεὶς νὰ ἐκτυλίξῃ ἐνώπιόν μας ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἀετώματος πάντα τὰ στοιχεῖα, ἐξ ὧν ἡ φαντασία του συναπετέλεσε τὸ θηρίον, χωρὶς ν' ἀποπειραθῇ νὰ δώσῃ εἰς τὸ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας μόνον ὑφιστάμενον τοῦτο ὂν καὶ τὴν εἰς βάθος ἔκτασιν, ἔστω καὶ μόνον διὰ τὴν ἑαυτοῦ ἀντίληψιν. Σύγκρισις πρὸς τὸ ὀφιόμορφον σῶμα τοῦ Τυφῶνος θὰ καταστήσῃ ἐναργῆ τὴν διαφορὰν τῆς ἐν βάθει καὶ ἐν ἐπιπέδῳ συνθέσεως. Ἐνῷ δὲ ἡ τόσον διεξοδικῶς παριστανομένη Ὕδρα ἐχρησιμοποιήθη δι' ἀνέτου μὲν ἀλλ' ἐξωτερικοῦ κἄπως τρόπου εἰς πλήρωσιν τοῦ ὅλου δεξιοῦ ἡμίσεος τοῦ ἀετώματος, εὑρίσκομεν εἰς τὸ ἀριστερὸν ἥμισυ καὶ ἀμέσως ὄπισθεν τοῦ Ἡρακλέους τὸν πιστὸν αὐτοῦ ἑταῖρον Ἰόλαον, κρατοῦντα τὰς ἡνίας τοῦ πρὸς τἀριστερὰ ἐστραμμένου ἅρματος, τὸν ἀριστερὸν δὲ πόδα θέτοντα ἐπὶ τοῦ δίφρου καὶ διὰ βιαίας στροφῆς τῆς κεφαλῆς προσβλέποντα τὸν Ἡρακλέα. Καὶ τοῦ Ἰολάου τὸ σῶμα εἶνε ἀνοικτοῦ ἐρυθροῦ χρώματος. Ὁ βραχὺς δὲ αὐτοῦ χιτὼν φέρει ἀκόμη ἴχνη τινὰ ἀνοικτοῦ πρασίνου χρώμα-

τος, τὰ ὁποῖα πολυπληθέστερα ἐσώζοντο ἄλλοτε κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Purgold (1885 σ. 249). Κόμη καὶ πώγων καλύπτονται ὑπὸ παχέος μέλανος χρώματος, ὅπερ εἰς τὸν πώγωνα δεικνύει ὑποπράσινον ἀμυδρὰν λάμψιν. Ὀφρύες, βλέφαρα καὶ κόρη τοῦ ὀφθαλμοῦ εἶνε ὁμοίως μέλανα. Ὁ Ἰόλαος κρατεῖ ἐν τῇ ἀριστερᾷ βακτηρίαν,δι' ἀμφοτέρων δὲ τῶν χειρῶν τὰς καστανερύθρους ἡνίας. Τοῦ αὐτοῦ χρώματος εἶνε καὶ ὁ δίφρος καὶ ὁ ῥυμός· ὁ τροχὸς εἶνε ἀχρωμάτιστος, μόνον ὁ ἐσωτερικὸς γῦρος τῆς ἄντυγος δηλοῦται διὰ μιᾶς λεπτῆς ἐγχαράκτου καὶ δι' ἄλλης ὁμοίας καστανερύθρου γραμμῆς, λεπτὸν δὲ χώρισμα καστανέρυθρον βαίνει ὡς μεσαία γραμμὴ ὑπὲρ τὴν πρὸς δεξιὰν καὶ ἄνω διευθυνομένην ἀκτῖνα τοῦ τροχοῦ. Ἀπὸ τοῦ προσθίου ὑψηλοῦ ἄκρου τοῦ ἅρματος βαίνει πρὸς τὸν ζυγὸν τὸ σύνηθες σχοινίον, ὁμοίως καστανρύθρου χρώματος.

Ἐκ τῶν δύο ἵππων ὁ πρόσθιος φέρει βαθὺ πράσινον χρῶμα, ὅπερ πρὸς τὰ δεξιὰ γίνεται σχεδὸν μέλαν, πλησιάζον οὕτω πρὸς τὸ τοῦ πώγωνος τοῦ Ἰολάου, κατὰ τὴν χαίτην δὲ φαίνονται μεμονωμένα ἴχνη ἐρυθροῦ χρώματος. Ὁ δεύτερος ἵππος δὲν παρουσιάζει κανένα χρωματισμόν. Ὁ ζυγὸς ἐπικάθηται ἐπὶ εἴδους ἐφιππίου, ὅπερ φαίνεται ὅτι στερεώνεται διὰ μασχαλιστῆρος καὶ ἄλλων προσθίων ἱμάντων· ἐφίππιον καὶ ἱμάντες ὡς καὶ τὸ πλατὺ ὄπισθεν τοῦ ζυγοῦ ἀνυψούμενον ἀντικείμενον, ὅπερ θὰ ἠδύνατο νὰ θεωρηθῇ ὡς τὸ ἐφίππιον τοῦ δευτέρου ἵππου,εἶνε καστανέρυθρα. Εἰς τὴν γωνίαν παριστάνεται ὁ καρκῖνος, ὅστις προσῆλθεν ἐπίκουρος τῆς Ὕδρας· εἶνε ἀνοικτοῦ ἐρυθροῦ χρώματος, πλὴν τῶν χηλῶν αἵτινες εἶνε ἀχρωμάτιστοι. Εἰς τὰ δεξιὰ αὐτοῦ διεσώθη τὸ ἄκρον τοῦ προσώπου τοῦ ὀπισθίου ἵππου, ἀχρωμάτιστον, μόνον τὸ στόμα καὶ οἱ ῥώθωνες εἶνε ἐρυθροί, φέρει δὲ καὶ δύο μέλανας ἱμάντας.

Τὸ ἔδαφος τοῦ ἀναγλύφου εἶνε ἀχρωμάτιστον. Καὶ ὁ μὲν Purgold (1885 σ. 249) ἐνόμισεν ὅτι ἔπρεπε νὰ παραδεχθῶμεν ἐρυθροκίτρινον χρωματισμὸν καλύπτοντα ὁλόκληρον τὸ ἀνάγλυφον καὶ χρησιμεύοντα ὡς βάσις τῆς κυρίας ζωγραφίας. Ἀλλ' ἐγὼ μόνον εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ἀετώματος καὶ ὑπὸ τὸ ῥόπαλον ἠδυνήθην ν' ἀνακαλύψω ὑποκιτρίνην τινὰ ὕλην ἐπικαθημένην ἐπὶ τοῦ λίθου· αὕτη ὅμως μεταβαίνει καὶ ἐπὶ τῆς παραπλεύρου ἐπιφανείας τῆς πλακός, ὥστε δύσκολον εἶνε νὰ θεωρηθῇ ὅτι προέρχεται ἐκ χρωματισμοῦ ἐπίτηδες ἐπιβληθέντος. Τοὐναντίον πολὺ συχνὰ ὑπάρχει χρῶμα εἰς τὰς φυσικὰς κοιλότητας τοῦ λίθου, ἀλλὰ περισσότερον εἰς τὰς μικροτέρας παρὰ εἰς τὰς μεγαλειτέρας, αἵτινες πρέπει νὰ ὑποτεθῇ ὅτι ἦσαν συμπεπληρωμέναι. Διὰ τοῦτο ἐναντία πρὸς τὸν Purgold ἀπεφάνθησαν ὁ Meier ἐν σ. 237. 240, ὁ Lechat ἐν σ. 332, ὁ Brückner ἐν Athen. Mittheilungen XV, 1890, σ. 88 ὅτι τὰ χρώματα ἐπετέθησαν ἀμέσως ἐπὶ τοῦ λίθου καὶ αἱ ἰδικαί μου δὲ παρατηρήσεις συνηγοροῦσι ταύτῃ τῇ γνώμῃ.

Ἡ ἐπιπεδόμορφος ἐξεργασία,ἣν παρετηρήσαμεν ἐν τῇ ὑποτυπώσει τῆς Ὕδρας, παρατηρεῖται καὶ εἰς ὅλον τὸ ἐπίλοιπον ἀνάγλυφον, τοῦ ὁποίου ἡ παλιὰ ἀρχαιότης εἶνε ἀρίδηλος. Ἡ τεχνουργία δὲ αὐτοῦ ἀποδεικνύει πάλιν τὴν χρῆσιν κοπτερῶν μᾶλλον ὀργάνων. Καὶ τὸ μὲν ἔδαφος παρεσκευάσθη ὡς φαίνεται διὰ τοῦ ὁμαλοῦ ἐγκοπέως, ἴχνη δὲ τοῦ κοίλου ἐγκοπέως φαίνονται ἰδίως εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ Ἰολάου καὶ εἰς τὸ σῶμα τοῦ Ἡρακλέους, ἐν δὲ ἴχνος τοῦ πρίονος ἐπὶ τῆς πλακὸς τῆς ἀριστερόθεν ἀπὸ τοῦ μέσου, ὅπου διατηρεῖται ὀξεῖα ἐντομὴ 0,03 μ. ἀπέχουσα τοῦ ἁρμοῦ, παραλλήλως πρὸς αὐτὸν καὶ ὑπεράνω τοῦ βραχίονος τοῦ Ἡρακλέους, μέχρι τοῦ ὁποίου εἰσχωρεῖ.

Πολλάκις ἐξητάσθη τὸ ζήτημα, ἂν ἐκ τοῦ ἀντιστοίχου ἀετώματος διεσώθησαν λείψανα. Τοιαῦτα δὲ ἐθεωρήθησαν τὰ λείψανα τοῦ μικροῦ ἀετώματος τοῦ Τρίτωνος (Μουσεῖον ἀρ. 2) ὑπὸ τοῦ Purgold (1885 σ. 242), Studniczka (Athen. Mittheilungen XI, 1886, σ. 61) καὶ Brückner (αὐτόθι XV, 1890, σ. 119), ἐνῷ ὁ Meier (σ. 327) καὶ πρὸ πάντων ὁ Lechat (Revue archéol. XVIII,1891 II, σ. 12) ἐξεφράσθησαν ἐναντίον τῆς γνώμης ταύτης. Τὸ βέβαιον εἶνε ὅτι τὰ δύο ταῦτα ἀετώματα ἔχουσι σχεδὸν τὴν αὐτὴν γωνίαν κλίσεως καὶ τὸ αὐτὸ μέγεθος, ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ κορυφὴ τοῦ ἀετώματος τοῦ Τρίτωνος δὲν διετηρήθη, δὲν δύναται νὰ ὁρισθῇ τὸ ἀκριβὲς αὐτοῦ μέγεθος, ἡ δὲ γωνία τῆς κλίσεως ἦτο σχεδὸν ἡ αὐτὴ εἰς ὅλα τὰ ἀετώματα καὶ ἠδύνατο μάλιστα ἀκριβῶς ἡ αὐτὴ νὰ εἶνε εἰς πολὺ διαφέροντα κατὰ τὸ μῆκος. Ἐπομένως δὲν ὑπάρχει ἐξωτερικὴ ἐπικύρωσις ὅτι προέρχονται ἐκ τοῦ αὐτοῦ οἰκοδομήματος. Ἀναντίρρητος ὅμως εἶνε

ἡ διαφορὰ τῆς ἐξάρσεως τοῦ ἀναγλύφου, ἥτις δὲν ἐξηγεῖται οὔτε ἐκ τῆς διαφορᾶς τοῦ μέτρου τῆς παραστάσεως, διότι αἱ μορφαὶ τοῦ ἀετώματος τῆς Ὕδρας δὲν ἔχουσι τὴν ἁρμόζουσαν εἰς τὸ μέγεθός των ἔξαρσιν, ἀλλ' εἶνε κατὰ τὸν τρόπον προστύπου ἀναγλύφου σχηματισμέναι, οὔτε πάλιν δικαιολογοῦνται διὰ τῆς ἀναλογίας τῶν μεγαλειτέρων ἀετωμάτων, τοῦ Τυφῶνος δηλ. καὶ τοῦ ἀντιστοίχου αὐτοῦ, διότι ταῦτα μὲ ὅλην τὴν σχετικῶς μικρὰν καὶ ἀδιάφορον διὰ τὴν ἐντύπωσιν διαφορὰν τῆς ἐξάρσεως παρέχουσι τὴν ἔννοιαν ἐξεχόντων ἀναγλύφων. Ἡ κρίσις περὶ τῆς τεχνοτροπίας τοῦ ἀετώματος τοῦ Τρίτωνος δυσχεραίνεται πολὺ ἐκ τῆς παντελῶς κακῆς αὐτοῦ διατηρήσεως, ἀλλ' ἀποδέχομαι τὴν γνώμην τοῦ Lechat, ὅστις θεωρεῖ αὐτὸ πολὺ μᾶλλον ἀνεπτυγμένον ἢ τὸ ἀέτωμα τῆς Ὕδρας. Πιστεύω μάλιστα ὅτι τὴν γνώμην ταύτην δύναμαι νὰ ὑποστηρίξω καὶ δι' ἄλλων παρατηρήσεων.

Προδήλως ἡ κεφαλὴ τοῦ Τρίτωνος πρέπει νὰ καταλαμβάνῃ περίπου τὸ μέσον τοῦ ἀετώματος, ὥστε λείπει ὅλον τὸ ἀριστερὸν ἥμισυ τῆς παραστάσεως. Εἰς τοῦτο δὲ ἔθετεν ὁ Purgold (1885 σ. 246) κατ' ἀναλογίαν τῶν πολλῶν διασωθεισῶν παραστάσεων τῆς πάλης τοῦ Τρίτωνος ἕνα θαλάσσιον θεὸν ὡς θεατήν, ὄπισθεν δὲ αὐτοῦ εἰς τὴν γωνίαν τοῦ ἀετώματος, θαλάσσιον ζῷον οἱονδήποτε. Ὁ Studniczka (Athen. Mittheilungen XI, 1886, σ. 72) ἐτροποποίησεν ὀλίγον τὴν πρότασιν ταύτην, ὑποθέσας ὅτι ἐν τῷ μέσῳ μὲν πρῶτος εὑρίσκετο ὁ Ποσειδῶν καὶ δὴ καθήμενος ἵνα πληρωθῇ καλλίτερον ὁ ὑπὸ τὴν χεῖρα τοῦ Τρίτωνος χῶρος, ὄπισθεν δ' αὐτοῦ Νηρηὶς φεύγουσα καὶ εἰς τὴν γωνίαν δελφῖνες. Προδήλως ὀρθῶς ἐν γένει διὰ τούτων ἐξετέθη ὅ,τι ἔχομεν νὰ ὑποθέσωμεν ὡς παράστασιν τοῦ ἀριστεροῦ ἡμίσεος τοῦ ἀετώματος. Εὑρίσκονται δὲ ἐν τῷ μουσείῳ τὰ λείψανα τριῶν ὁμοειδῶν μορφῶν ἐκ πώρου, αἵτινες ἀνῆκον εἰς ἐξέχον ἀνάγλυφον. Αἱ μορφαὶ αὗται ἵσταντο ἢ ἔβαινον βραδέως, ἐστραμμέναι πρὸς τὰ δεξιά, συγκεκαλυμμέναι ἐν ἱματίῳ, τὸν πῆχυν τοῦ δεξιοῦ βραχίονος κάμπτουσαι ὑπὸ τὸ ἱμάτιον ὥστε ἡ χεὶρ νὰ εὑρίσκηται πρὸ τοῦ στήθους ἐν μέσῳ αὐτοῦ περίπου, τὸν δὲ τοῦ ἀριστεροῦ καὶ πλησιέστατα τοῦ ἐδάφους τοῦ ἀναγλύφου ὄντα ὁριζοντίως προτεινουσαι ὡς ἐκ τῶν ἰχνῶν ἐξάγεται. Αἱ μορφαὶ αὗται εἶνε αἱ ἑξῆς:

[Μουσεῖον Ἀκροπόλεως ἀρ. 48]. Σωζόμενον ὕψος 0,34 μ., ἔξαρσις τοῦ ἀναγλύφου 0,14 μ. Σώζεται μόνον ὁ κορμὸς ἄνευ κεφαλῆς, τὸ ἐρυθρόν ποτε ἱμάτιον δεικνύει ἄνω πλατὺ λελαξευμένον κράσπεδον, ὅπερ ἐξηφανίζετο πρὸς τὸ ἔδαφος τοῦ ἀναγλύφου. Ὁ ἀριστερὸς πῆχυς εἶνε ἀποκεκομμένος. Ἡ ἀπόστασις ἀπὸ τοῦ δεξιοῦ ἀγκῶνος μέχρι τοῦ ὤμου εἶνε 0,14 μ., ὥστε ὁλόκληρος ἡ μορφὴ πρέπει νὰ εἶχε περίπου ὕψος 0,70 μ.

[Μουσεῖον Ἀκροπόλεως ἀρ. 54]. Σωζόμενον ὕψος 0,21 μ., ἔξαρσις τοῦ ἀναγλύφου 0,14 μ. Σώζεται τὸ κατώτατον μέρος τῆς κεφαλῆς, ὁ λαιμὸς καὶ ὁ κορμὸς μέχρις ὑπὸ τὸν δεξιὸν ἀγκῶνα, ὁ ἀριστερὸς πῆχυς εἶνε ἀποκεκομμένος. Τὸ ἱμάτιον ἔχει ἄνω τριπλῆν ζώνην ἐρυθροῦ καὶ κυανοῦ χρώματος, ἥτις χωρίζεται διὰ γεφυρίων ὀλίγον ὑψουμένων καὶ λευκῶν. Ἐνῷ τὸ σῶμα ἐν κατατομῇ ἵστατο πρὸς τὰ δεξιὰ ἡ κεφαλὴ ἐστρέφετο κατ' εὐθεῖαν πρὸς τὰ ἔμπρός. Ἡ ἀπόστασις ἀπὸ τοῦ ἀγκῶνος μέχρι τοῦ ὤμου εἶνε 0,14 μ., ὥστε ἡ μορφὴ εἶχε περίπου τὸ αὐτὸ καὶ ἡ προηγουμένη ὕψος.

[Μουσεῖον Ἀκροπόλεως ἀρ. 55]. Σωζόμενον ὕψος 0,37 μ., ἔξαρσις τοῦ ἀναγλύφου 0,14 μ. Ἡ κεφαλὴ εἶνε ἀποκεκομμένη. Ὁ ἀριστερὸς βραχίων, ὅστις μετὰ μέρους τοῦ ἱματίου ἦτο ὡς φαίνεται προσηρμοσμένος κατὰ λείαν τομήν, λείπει ὡς καὶ τὰ σκέλη ἀπὸ τοῦ μέσου τῆς κνήμης καὶ κάτω. Εἰς τὴν δεξιὰν κνήμην εὑρίσκεται ἔγχυτος μόλυβδος, ὅστις θὰ ἐχρησίμευε πρὸς στερέωσιν τοῦ προσθέτου τούτου μέρους. Τὸ ἱμάτιον παρουσιάζει ἄνωθεν καὶ κάτωθεν τριπλῆν ζώνην χρώματος ἐρυθροῦ καὶ κυανοῦ σχηματιζομένην ὑπὸ στενῶν ἐξεχόντων γεφυρίων καὶ ἀποτελοῦσαν ἁπλοῦν Μαίανδρον. Ἡ ζώνη δὲ αὕτη καὶ εἰς ταύτην τὴν μορφὴν ὡς καὶ εἰς τὰς περιγραφείσας ἐξαφανίζεται πρὸς τὸ ἔδαφος τοῦ ἀναγλύφου. Μόνον ἡ θέσις τῆς δεξιᾶς χειρὸς διαφέρει ὀλίγον, διότι δὲν εὑρίσκεται αὕτη ἐγγὺς πρὸ τοῦ στήθους, ἀλλ', ὡς φαίνεται, στρέφουσα τὴν παλάμην πρὸς τὰ κάτω καὶ συστέλλουσα τοὺς δακτύλους ἐκτείνεται ὀλίγον πρὸ τοῦ στήθους καὶ ἐγείρει τὸ ἱμάτιον. Ἡ κεφαλὴ εἶχεν ἀποκοπῇ ἐν τῇ κατασκευῇ τοῦ ἔργου (πρβ. τὰ εἰς πίν. 4, 1) καὶ στερεωθῇ πάλιν δι' ἐγχύτου μολύ-

ϐδου· ἡ ἐπιφάνεια τοῦ ῥήγματος τοῦ λαιμοῦ παρουσιάζει κάθετον τρῆμα, πρὸς ὃ ἀντιστοιχεῖ ἄλλο ὁριζόντιον ἐκ τῶν νώτων ἐρχόμενον. Ἡ ἀπόστασις ἀπὸ τοῦ ἀγκῶνος μέχρι τοῦ ὤμου εἶνε 0,12 μ., ἄρα ὁλόκληρος ἡ μορφὴ ἦτο μικροτέρα τῶν προηγουμένων καὶ θὰ εἶχεν ὕψος ὀλίγον ὑπὲρ τὰ 0,60 μ. (Πρϐ. Ἐφημ. ἀρχ. 1891 σ. 158 πίν. 12, 2).

Ἐπειδὴ τὰ τρία ταῦτα τόσον εὐδήλως μετ' ἀλλήλων συμφωνοῦντα συντρίμματα ἐξέχοντος ἀναγλύφου ἀνήκουσιν εἰς μορφὰς διαφόρων διαστάσεων, δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν ὅτι προέρχονται ἐξ ἀετώματός τινος. Ἡ διεύθυνσις ἣν ἔχουσι δεικνύει αὐτὰ ἀνήκοντα εἰς ἀριστερὸν ἥμισυ ἀετώματος καὶ ἡ ἔξαρσις αὐτῶν συμφωνεῖ ἐντελῶς πρὸς τὴν τοῦ ἀετώματος τοῦ Τρίτωνος (τοῦ Τρίτωνος εἶνε 0,14 μ., τοῦ Ἡρακλέους 0,18 μ.), ἐξ οὗ λείπει τὸ ἀριστερὸν ἥμισυ. Ὅθεν δὲν εἶνε ἀποκρουστέα ἡ εἰκασία ὅτι τὰ συντρίμματα ταῦτα προέρχονται ἐκ τούτου ἀκριϐῶς τοῦ ἡμίσεος, καθόσον μάλιστα πρέπει νὰ προϋποθέσωμεν ἐνταῦθα θεοὺς θεατὰς ἢ Νηρηίδας φευγούσας. Ἡ ἤρεμος στάσις καὶ ἡ πρὸς τὸ σύμπλεγμα τῶν ἀγωνιζομένων στροφὴ δεικνύει ὅτι πρόκειται περὶ θεῶν, οἵτινες συγκεκαλυμμένοι εἰς τὰ εὐρέα αὐτῶν ἱμάτια καὶ τὸν ἀριστερὸν βραχίονα μετὰ τριαίνης σκήπτρου ἢ ὁμοίων συμϐόλων προτείνοντες θεωροῦσι τὸν ἀγῶνα. Ὑπάρχει δὲ καὶ δεύτερος λόγος δι' ὃν ὡς θεοὺς καὶ οὐχὶ ὡς Νηρηίδας πρέπει ν' ἀναγνωρίσωμεν τὰς μορφὰς ταύτας. Ἡ ἐν Ἐφημ. ἀρχ. 1891 σ. 167 πίν. 14, 2 καὶ ἐν Revue arch. XVIII, 1891 II, σ. 280 πίν. 16 ἀπεικονισθεῖσα καὶ περιγραφεῖσα πωγωνοφόρος μικρὰ κεφαλὴ (Μουσεῖον Ἀκροπόλεως ἀρ. 51) προσαρμόζεται εἰς τὸν τελευταῖον περιγραφέντα κορμὸν ἀρ. 55 καὶ συμπληροῖ αὐτὸν εἰς μορφὴν ὕψους 0, 47 μ., ἥτις μόνον κατὰ τὰ κάτω ἄκρα μένει ἐλλιπής. Πρϐ. τὸ ἐν σ. 24 σχεδιογράφημα. Ἵστατο ἀκριϐῶς ἐν κατατομῇ πρὸς τὰ δεξιά, τὸ βλέμμα ὀλίγον πρὸς τὰ ἄνω τείνουσα. Βλέφαρα, ὀφρύες καὶ κόραι εἶνε μέλανα· ὄπισθεν εἰς τὴν ἡμίμακρον κόμην ὑπάρχει ταινία. Ἡ κεφαλὴ εἶνε καθ' ὅλην τὴν περιφέρειαν ἐξειργασμένη ὡς ἀπαιτεῖ ἡ μεγάλη ἔξαρσις τοῦ ἀναγλύφου. Πρὸς στερέωσιν εἰς τὸν κορμὸν ἦτο καθέτως διατρυπημένη ἀντιστοίχως πρὸς τὸ ἐν τῷ λαιμῷ ὑπάρχον τρῆμα· αὕτη δὲ ἡ ὀπὴ εἶνε ἔτι πλήρης μολύϐδου, ὅστις σαφῶς φαίνεται εἰς τὴν κορυφή.

Ἤδη ὁ Lechat (Revue arch XVIII, 1891 II, σ. 280 σημ. 3) ἐξῆρε τὴν φανερὰν ὁμοιότητα τῆς κεφαλῆς ταύτης πρὸς ἄλλην τινὰ δυστυχῶς ὀλιγώτερον καλῶς διατηρηθεῖσαν (ἀρ. 39· πρϐ. Ἐφημ. ἀρχ. 1891 πίν. 14, 1 σ. 167). Τὸ νῦν ὕψος αὐτῆς εἶνε περὶ τὰ 0, 10 μ., κάτω εἶνε κατεστραμμένη, ἀλλὰ δύναται ἀκόμη ν' ἀποδειχθῇ ὡς πωγωνοφόρος. Ἡ ἡμίμακρος κατερχομένη κόμη δεικνύει ὡς ἐν τῷ Τρίτωνι παράλληλα αὐλάκια, ἐπειδὴ δὲ ταῦτα δὲν ἐκτείνονται μέχρι τῆς ἐξειργασμένης ἄλλως ἀριστερᾶς πλευρᾶς, πρέπει νὰ ἵστατο ἐν ἐξέχοντι ἀναγλύφῳ ἐν κατατομῇ πρὸς τὰ δεξιά, ὥστε ἀσφαλῶς δύναται νὰ θεωρηθῇ ὅτι ἀνῆκεν εἰς τὸ ἡμέτερον ἀέτωμα. Εἰς τὴν κόμην δὲν φέρει διάδημα ἀλλὰ στέφανον ἐκ φύλλων ὀξέων, εἰς οὗ τοὺς κλάδους

καὶ μίσχους διασώζεται ἀκόμη χρῶμα ἐρυθρόν. Ἐπειδὴ ἐν ταῖς ἀναλογίαις αὐτῆς, ἐὰν ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν κρίνωμεν, συμφωνεῖ ἐντελῶς πρὸς τὴν περιγραφεῖσαν (ἀρ. 51), πρέπει νὰ συμπληρώσωμεν αὐτὴν εἰς μορφὴν τοῦ αὐτοῦ μεγέθους, ἑπομένως δὲν δύναται νὰ ἀνήκῃ εἰς τὸν κορμὸν ἀρ. 48. Ἀλλ' ἐὰν ἵστατο ἢ ἐκάθητο μένει ἀϐέϐαιον.

Πρέπει νὰ ἀναφέρω ἓν ἔτι τεμάχιον, ἂν καὶ δὲν τολμῶ νὰ ἰσχυρισθῶ ὅτι ἀνῆκεν εἰς τὸ αὐτὸ ἀέτωμα, τὸν ὑπ' ἀρ. 49 κορμόν, ὃν περιέγραψεν ὁ H. Lechat ἐν Bull. de corr. hellénique XII, 1888, σελ. 334. Revue archéologique XVIII, 1891 II, σελ. 24. Πρβ. Ἐφημ. ἀρχ. 1891 πίν. 13,2 σ. 178. Κρίνοντες ἐκ τοῦ σχηματισμοῦ τοῦ στήθους δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν αὐτὴν ἴσως γυναικεῖαν μορφήν, βραχὺν χιτῶνα φέρουσαν καὶ ἐπ' αὐτοῦ δέρμα ζώου. Τὸ νῦν ὕψος αὐτῆς εἶνε 0,27 μ., τὸ δὲ ἀρχικὸν περίπου 0,50 μ. Προέρχεται ὡσαύτως ἐξ ἀναγλύφου ἐξέχοντος, ἔξαρσιν ἔχοντος 0,14 π. Βαδίζει πρὸς τἀριστερά, ἀλλὰ τὸ ἄνω μέρος τοῦ σώματος παρίσταται κατὰ μέτωπον, τὸ βλέμμα δὲ προφανῶς ἔστρεφε πρὸς τὰ ὀπίσω. Ἂν ὑποτεθῇ ὅτι ἀνῆκεν εἰς τὸ ἀέτωμα, τότε ἠθέλαμεν ἀναγνωρίσει ἐν αὐτῇ ἄγγελον τῶν θεῶν, τὸν Ἑρμῆν ἢ τὴν Ἶριν, οἵτινες ἀμφότεροι ἀπαντῶσιν ἐν τῇ αὐτῇ περιβολῇ. Ὡς ἐκ τοῦ μεγέθους αὐτῆς θὰ ἀνῆκεν εἰς τὸ ἀριστερὸν ἄκρον τῆς συνθέσεως.

Ἔχομεν λοιπὸν νὰ δεχθῶμεν ἐν τῷ ἀριστερῷ ἡμίσει τοῦ ἀετώματος τοῦ Τρίτωνος τρεῖς τοὐλάχιστον, ἴσως καὶ τέσσαρας ὀρθοὺς ἱσταμένους θεοὺς ὕψους 0,60-0,70 μ. Ὁρμώμενοι δὲ ἐκ τῆς γνώμης ὅτι ἀντεστοίχει πρὸς τὸ ἀέτωμα τῆς Ὕδρας, πρέπει νὰ τοποθετήσωμεν τὴν πλάκα μὲ τὸν κορμὸν τοῦ Τρίτωνος δεξιόθεν τῆς μεσαίας γραμμῆς. Πέραν αὐτῆς ἐξέχει νῦν ὁ τεταμένος βραχίων περὶ τὰ 0,35 μ., ἀλλὰ δυνάμεθα νὰ φαντασθῶμεν τὸν πῆχυν ὀλιγώτερόν πως ὁριζόντιον καὶ μᾶλλον πρὸς τὰ ἄνω τείνοντα, ὁπότε τὰ ἄκρα τῶν δακτύλων θὰ ἦσαν ἐν ἀποστάσει 0,20 μ. ἀριστερόθεν τῆς μεσαίας γραμμῆς. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Ἰόλαος ἐν τῷ ἀετώματι τῆς Ὕδρας ἔχει ὕψος 0,64 μ. καὶ ἀπέχει 0,60 μ. ἀπὸ τοῦ μέσου, δὲν δυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν τοὺς ἱσταμένους θεοὺς ἐν πολὺ μείζονι πρὸς τἀριστερὰ ἀποστάσει. Ἀλλ' ἐπειδή, ὡς ἐλέχθη, ἀπὸ τούτου τοῦ εἰς διάθεσίν μας χώρου τῶν 0,60 μ. τοὐλάχιστον 0,20 μ. ἀφαιροῦνται διὰ τὸν βραχίονα τοῦ Τρίτωνος, θὰ ἔμενεν ὑπόλοιπον διὰ τοὺς τρεῖς ἱσταμένους θεοὺς μόνον 0,40 μ., ὅπερ προφανῶς εἶνε πολὺ ὀλίγον. Διότι δι' ἑκάστην μορφὴν πρέπει νὰ δεχθῶμεν πλάτος περίπου 0,25 μ. Διὰ ταῦτα θεωρῶ ἀποδεδειγμένον ὅτι τὸ ἀέτωμα τοῦ Τρίτωνος ἦτο μακρότερον τοῦ τῆς Ὕδρας, ἐπομένως ὅτι εἰς ἄλλο οἰκοδόμημα ἀνῆκε. Ἂν ὁ τέταρτος τῶν θεῶν ἵστατο ἢ ἐκάθητο, ἂν κατὰ τὴν ἄλλοτε εἰκασίαν μου ὁ Ποσειδῶν ἐκάθητο ἐγγύτατα τοῦ μέσου ἢ ἂν ἴσως τὸ ὑπὸ τὸν βραχίονα τοῦ Τρίτωνος κενὸν συνεπληροῦτο ὑπὸ θαλασσίου ζώου ὅπως βεβαίως καὶ ἡ ἀριστερὰ γωνία, ἂν ἄγγελος τῶν θεῶν παρίστατο εἰς τὴν σκηνήν, πάντα ταῦτα τότε μόνον θὰ ἐξηγοῦντο, ἂν δι' ἄλλων μέσων ἐπετυγχάνομεν νὰ ὁρίσωμεν τὸ μῆκος τοῦ ἀετώματος τούτου.

Ἀλλὰ καὶ ἂν παραβλέψωμεν τὸ ζήτημα τοῦτο τοῦ χώρου, τὸ ἀέτωμα τοῦ Τρίτωνος τόσον ἐναργῶς χαρακτηρίζεται ὑπὸ τῶν προσθέτων συντριμμάτων ὡς ἐξέχον ἀνάγλυφον, πρὸς δὲ ἡ ὑπερέχουσα ἐξεργασία αὐτοῦ, ἥτις κατὰ τὸν τρόπον τῶν νεωτέρων πωρίνων γλυπτῶν ὅλας τὰς λεπτὰς μερικότητας ἐκφράζει πλαστικῶς μετά τινος κομψότητος, τόσον σαφὴς κατέστη, ὥστε βεβαίως πρέπει ν' ἀποβάλωμεν ὁριστικῶς τὴν ἰδέαν περὶ συναφείας αὐτοῦ πρὸς τὸ ἀέτωμα τῆς Ὕδρας.

5. [Μουσεῖον Ἀκροπόλεως ἀρ. 3]. — *Δελτίον ἀρχαιολ.* 1888 σ. 203 (Π. Καββαδίας). — Bulletin de corresp. hellénique XIII, 1889, σ. 139. — Journal of Hellenic studies X, 1889, σ. 262 (E. Gardner). — Revue archéologique XVIII, 1891 II, πίν. 14 bis σ. 136 (H. Lechat). — M. Collignon: Histoire de la sculpture grecque I (1892) πίν. 3 σ. 210. — J. Overbeck: Geschichte der griechischen Plastik[4] I (1893) σ. 185. — Δελτίον (Ζαπίσκη) τῆς ῥωσσικῆς αὐτοκρατορικῆς ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας (ῥωσσιστὶ) VIII, 2 (1895) σ. 70 (Α. Παυλόβσκη). — L. Magne: Le Parthénon (1895) σ. 77. — E. Gardner: A handbook of Greek sculpture I (1896) σ. 161. — H. Brunn: Griechische Kunstgeschichte II (1897) σ. 138.

Τὸ σύμπλεγμα τοῦ ἐξέχοντος ἀναγλύφου, τοῦ ὁποίου δυστυχῶς μόνον τὰ ἀπεικονιζόμενα μέρη ἔγινε δυνατὸν πάλιν νὰ συναρμολογηθῶσιν, ἦτο ἐν τῇ πρώτῃ αὐτοῦ καταστάσει βεβαίως τὸ ἐπιβλητικώτατον ἐκ τούτων τῶν ἀρχαϊκῶν ἐκ πώρου μνημείων. Διὰ τοῦ καθέτου ἐν τῷ μέσῳ ἁρμοῦ ἀποτελεῖται ἐκ δύο μεγάλων ὄγκων, ὧν ὁ μὲν ἀριστερὸς ἔχει ἔτι μῆκος μ. 2,35, ὁ δὲ δεξιὸς μ. 2,40. Ἀλλὰ τὸ ἐξ ἀρχῆς μῆκος ἦτο ἀνώτερον τούτου. Διότι εἰς τὴν πρὸς τἀριστερὰ προέκτασιν ἀνήκει μὴ στερεωμένος ὀπίσθιος πούς λέοντος μήκους 0,36 μ. Τὰ ἐκ γύψου συμπληρώματα, τὰ ὁποῖα ἦσαν ἀναγκαῖα πρὸς συνένωσιν τῶν τεμαχίων, λείπουσιν ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ἀπεικονίσει.

Παρίσταται κολοσσιαῖος **ταῦρος** ὅστις κατέπε-

σεν ὑπὸ τὴν ὁρμὴν δύο λεόντων οὕτως ὥστε ἡ μὲν κεφαλὴ συνθλίβεται πρὸς τὴν γῆν, τὸ δὲ ἀριστερὸν ὀπίσθιον σκέλος ἐκτείνεται κατὰ μῆκος πρὸς τὰ ὀπίσω, σχεδὸν ἐξαρθροῦται, καὶ τὸ δεξιὸν ὁμοίως πρὸς τὰ ἐμπρός. Ὁ ὁρατὸς πρόσθιος πούς καμπτόμενος εἰς τὸ γόνυ ἐγγίζει σχεδὸν τὴν χηλὴν τοῦ ὀπισθίου σκέλους. Ἐκ τῆς βιαίας ταύτης θέσεως συμπεραίνομεν περὶ τῆς σφοδρότητος τοῦ ἀγῶνος, τοῦ ὁποίου θῦμα ἔπεσε τὸ κρατερὸν ζῷον. Οἱ δύο λέοντες, ὧν τὰ σώματα δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἀποκατασταθῶσιν, ἐνέπηξαν τοὺς ὄνυχας τῶν προσθίων ποδῶν βαθέως εἰς τὰ πλευρὰ τοῦ θύματός των, ἕκαστος τῶν φοβερῶν γαμψωνύχων ἤνοιξε βαθεῖαν πληγὴν εἰς τὸ σῶμα δηλουμένην πλαστικῶς διὰ στρογγύλης κοιλότητος καὶ τὸ αἷμα ῥέει κρουνηδόν. Ζωηρὸς χρωματισμὸς ἐνίσχυε τὴν ἐντύπωσιν καὶ τὸ σῶμα τοῦ ταύρου ἦτο βαθέος κυανοῦ χρώματος, ὅπερ κατὰ τὸ πλεῖστον ἔγινε βαθὺ πράσινον· ἀλλὰ τὸ ἀρχῆθεν κυανοῦν διαφαίνεται πανταχοῦ διατηρηθὲν ἐν ἀφθονίᾳ καὶ ἐντελῶς ἀμετάβλητον καὶ ἐντός τινων φυσικῶν σχισμάτων τοῦ λίθου, ὅπερ συνάμα εἶνε ἄλλη ἀπόδειξις ὅτι τὰ χρώματα ἐπετίθεντο εἰς τὸν λίθον ἀμέσως καὶ ὄχι ἐπὶ ἄλλου χρώματος ὡς γενικοῦ ἐπιβλήματος αὐτοῦ (πρβ. τὰ εἰς πίν. 4, 4). Τὸ ἀφθόνως ῥέον αἷμα εἶνε ἐρυθροῦ χρώματος. Αἱ χηλαὶ καὶ οἱ ἀστράγαλοι ἦσαν ἀνοικτοῦ πρασίνου, ἀλλὰ τὸ χρῶμα τοῦτο, ὡς πάντοτε, ἀπέβαλε πολὺ τῆς ζωηρότητός του· μόνον ἡ κάτω ἐπιφάνεια τῶν χηλῶν ἦτο πάλιν βαθέος κυανοῦ χρώματος, ὁμοίως καὶ ἡ οὐρὰ τοῦ ταύρου, ὡς εἰκός, ἧς περιεσώθη καὶ τεμάχιόν τι (Μουσεῖον ἀρ. 3 α) μὲ κάλλιστα διατηρούμενον τὸν χρωματισμόν. Ὁ θύσανος τῆς οὐρᾶς διασωθεὶς παρὰ τὸ ὀπίσθιον δεξιὸν σκέλος εἶνε ἀνοικτοῦ πρασίνου χρώματος. Ἐρυθρόχρουν τι ἐξόγκωμα μεταξὺ τῶν μηρῶν δὲν πρέπει νὰ ἐκληφθῇ ὡς μέρος τῆς οὐρᾶς. Ἡ κεφαλὴ πλὴν μερῶν τινων εἶνε ὁμοίως κυανόχρους. Τὸ στόμα δὲν εἶνε χρωματισμένον, ἀλλὰ καλύπτεται ὑπὸ πολλῶν μικρῶν τρημάτων, ἅτινα ἐντὸς εἶνε μελανόχροα. Τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ὠτός, τοῦ στόματος καὶ τῶν ῥωθώνων εἶνε ἐρυθρόχροα· οἱ ὀδόντες εἶνε μέλανες, ἡ γλῶσσα ἐρυθρά· τὰ βλέφαρα ἐρυθρά· ἡ διαγραφομένη ὑπὸ ἐγχαράκτου γραμμῆς κόρη τοῦ ὀφθαλμοῦ μέλαινα. Τὰ κέρατα εἶχον χρῶμα ἀνοικτὸν πράσινον.

Ὁ δεξιόθεν λέων ἦτο ἐρυθρόχρους, τὸ χρῶμα δὲ τοῦτο διεσώθη καλῶς ἰδίως εἰς τὸ ὀπίσθιον σκέλος. Οἱ ὄνυχες ἔμειναν, ὡς φαίνεται, ἀχρωμάτιστοι, ἐκτὸς ἂν ἴσως ἦσαν κίτρινοι. Τὸ θέναρ τοῦ ποδὸς καλύπτεται ὑπὸ τρημάτων μελανοχρόων ὅπως τὸ στόμα τοῦ ταύρου· ὑπεράνω τῶν ὀνύχων γραμμαὶ ἐγχάρακτοι μέλαιναι δηλοῦσι τὰς τρίχας. Οἱ πόδες τοῦ ἀριστεροῦ λέοντος εἶνε ὁμοίως κατεσκευασμένοι, δὲν φέρουσιν ὅμως κανένα χρωματισμόν, ὥστε πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν τὸ θηρίον τοῦτο ἀχρωμάτιστον. Πρὸς τοῦτο δὲ συμφωνεῖ ὅτι ἀχρωμάτιστον εἶνε τὸ ἐνταῦθα πιθανώτατα ἀνῆκον σῶμα τοῦ λέοντος (Μουσεῖον ἀρ. 8), ὅπερ μόνον εἰς τὴν χαίτην καὶ εἰς τὰς μακρὰς τρίχας δεικνύει ἐρυθρὸν χρῶμα. Οἱ θύσανοι τῶν οὐρῶν ἀμφοτέρων τῶν λεόντων σώζονται (ἀρ. 3 α) κυανόχροοι καὶ μὲ σειρὰς ἐγχαράκτων γραμμῶν ἀχρωματίστων.

Τὸ σύμπλεγμα δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ἀνῆκεν εἰς ἀέτωμα. Ἐπειδὴ αἱ κεφαλαὶ τῶν λεόντων κεῖνται χαμηλότερον τῆς ῥάχεως αὐτῶν, ἐκ τούτου συνάγομεν ὅτι τὸ σχῆμα τῆς ὅλης συνθέσεως δὲν ἦτο τριγωνικὸν ἀλλὰ μᾶλλον τετραγωνικόν. Δὲν δυνάμεθα ὅμως πλέον νὰ ἐξακριβώσωμεν ἂν τὸ κολοσσιαῖον τοῦτο ἀνάγλυφον συμπλεγμα ἀπετέλει κόσμημα οἰκοδομήματος καὶ κατὰ τίνα τρόπον ἢ ἂν ἵστατο καθ' ἑαυτό. Ἐκ τῆς τεχνοτροπίας κρινόμενον ἀνήκει προδήλως εἰς τὸ τέλος τῆς σειρᾶς τῶν πωρίνων τούτων γλυπτῶν (πρβ. Athen. Mittheilungen XXII, 1897, σ. 104) [*P. Wolters*].

ΠΙΝΑΞ 5.

[Ἐθν. Μουσεῖον ἀρ. 5446]. — *Πρακτικὰ τῆς Ἀρχ. Ἑταιρείας*, 1884, σ. 49. — Chronique d'Orient σ. 276 (Rev. archéol., 1887, σελ. 62). — *Ἐφημ. Ἀρχαιολογική*, 1887, σ. 43-48, Π. 3 (Θ. Σοφούλης). — Musées d'Athènes, Π. XV. — Brunn-Bruckmann, Denkmäler Π. 11. — Collignon, Hist. de la Sculpture, 305, εἰκ. 151. — Overbeck, Geschichte d. gr. Plast., σελ. 197 (1893). — A. de Ridder, Cat. des Bronzes tr. s. l'Acrop. d'Athen. II, σελ. 290.

Ἐν τῷ πίνακι 5 εἰκονίζεται ἀνδρικὴ κεφαλὴ χαλκῆ, εὑρεθεῖσα ἐν ἀκροπόλει κατὰ τὸ 1886 παρὰ τὸ βόρειον τεῖχος μεταξὺ τῶν Προπυλαίων καὶ τοῦ Ἐρεχθείου (ἴδε *Πρακτικά*). Νῦν κεῖται ἐν τῷ Ἐθν. Μουσείῳ ὑπ' ἀριθ. Εὑρετηρίου 6446.

Τοῦ ἐξόχου ἀρχαϊκῆς τέχνης ἀγάλματος, εἰς

ὃ ἀνῆκεν ἡ δημοσιευομένη κεφαλὴ αὕτη, οὐδὲν ἄλλο μέλος περιεσώθη· ἀλλὰ καὶ ἐκ ταύτης μόνης ἱκανῶς δηλοῦται ἡ ἀνάπτυξις τῆς τέχνης, καὶ ἰδίᾳ τῆς ἐν χαλκῷ, κατὰ τὴν προπερσικὴν καλουμένην χρονικὴν περίοδον. Ὅτι τὸ ἔργον ἐποιήθη κατὰ τὴν περίοδον ταύτην δῆλον, καὶ ἄνευ ἄλλης ἀποδείξεως, ἐκ τῆς εὑρέσεως αὐτοῦ ἐν τῇ ἐπιχώσει τῆς Ἀκροπόλεως τῇ γενομένῃ μικρὸν μετὰ τὴν ἀπέλασιν τῶν Περσῶν, κατὰ τὴν παλινόρθωσιν τοῦ «ἱεροῦ βράχου». Καὶ ἄνευ ὅμως τῆς θετικῆς ταύτης περὶ τῆς χρονολογίας τοῦ ἔργου βάσεως, ἡ ἐξέτασις αὐτοῦ ὑπὸ τεχνικὴν ἔποψιν ἤθελεν ὁδηγήσει ἡμᾶς ἀσφαλῶς εἰς τὸ αὐτὸ συμπέρασμα. Διότι τοῦτο μαρτυρεῖ οὐ μόνον ἡ ὁμοιότης αὐτοῦ πρὸς τὰ γνωστὰ Αἰγινητικὰ ἀγάλματα (ἡ ἀμφισβητουμένη μὲν ὡς πρὸς τὰς λεπτομερείας, ὁμολογουμένη ὅμως ὡς πρὸς τὴν γενικὴν τοῦ ἔργου ἐντύπωσιν), ἀλλὰ καὶ ἡ καθόλου τεχνικὴ αὐτοῦ διάπλασις· τὸ σφηνοειδὲς δηλαδὴ τοῦ πώγωνος, τῶν παχέων χειλέων ἡ διαστολὴ — ἡ προκαλοῦσα τὸ στυγνὸν «ἀρχαϊκὸν μειδίαμα» — τῶν ὀφθαλμῶν τὸ ἐπίμηκες καὶ τῶν ὀφρύων ἡ ἄμεμπτος κυρτότης, τὸ συμμετρικὸν ἐν τῇ διατάξει τῆς κόμης περὶ τὸ μέτωπον, πρὸς τούτοις δὲ ἡ λεπτὴ καὶ εὐσυνείδητος ἐπεξεργασία τῶν λεπτομερειῶν, εἰς ἣν ὀφείλεται ἡ λεπτὴ ἐγχάραξις δι' ὀξέος ὀργάνου ἐπὶ τῆς κόμης (κατὰ τὰ ὁρατὰ αὐτῆς μέρη, διότι ἡ κεφαλὴ ἔφερε κράνος) καὶ τοῦ γενείου μεμονωμένων τριχῶν.

Τὸ μνημεῖον τοῦτο ἀπεδόθη ὑπό τινων μὲν εἰς τεχνίτην Ἀττικόν, ὑποστάντα τὴν ἐπίδρασιν τῆς συγχρόνου Αἰγιναίας τέχνης, ὑπὸ ἄλλων δὲ ἀδιστάκτως εἰς Αἰγινήτην (Collignon). Ἡμεῖς συντασσόμεθα τῇ γνώμῃ τῶν πρώτων οὐ μόνον διὰ τὴν συγγένειαν τοῦ τύπου τῆς κεφαλῆς ταύτης πρὸς τὰ πλεῖστα ἀρχαϊκὰ σύγχρονα ἔργα τοῦ Μουσείου τῆς Ἀκροπόλεως, τῶν ὁποίων παντάπασι δὲν ἀπεδείχθη εἰσέτι τὸ μὴ ἀττικουργές, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν καταφανῆ καὶ *ὁμολογουμένην* πρόοδον τῆς τέχνης ἐν τῇ πλήρει ζωῆς καὶ ἐκφράσεως κεφαλῇ ταύτῃ, ἐν σχέσει ἅμα καὶ ἀντιθέσει πρὸς τὰ ἄψυχα καὶ ἄτονα πρόσωπα τῶν Αἰγινητικῶν ἀγαλμάτων. Μετὰ τὴν ἀνεύρεσιν δὲ τόσων ἄλλων ἐξόχων ἔργων, ἁγνῆς καὶ ἀναμφισβητήτου ἀττικῆς ἀρχαϊκῆς τέχνης, ὡς λ. χ. τοῦ ἐν πίν. 6 εἰκονιζομένου διπλοῦ εἰδωλίου τῆς Ἀθηνᾶς, ἡ ἄνευ ἀποχρῶντος λόγου προσπάθεια τῆς ἀνακαλύψεως τεχνίτου, δι' ἔργα εὑρεθέντα ἐν Ἀττικῇ καὶ δὴ ἐν Ἀκροπόλει, ἄλλοθεν καταγομένου ἢ ἐξ Ἀττικῆς, φαίνεταί μοι ἀληθῶς παράδοξος.

Ἡ κεφαλὴ ἔφερεν, ὡς εἴπομεν, περικεφαλαίαν, δι' ὃ καὶ τὸ κρανίον ἔχει τὰ νῦν, ἐλλειπούσης ταύτης, σχῆμα ἐπίμηκες, ξενότροπον. Οἱ ὀφθαλμοὶ ἦσαν ἔνθετοι καὶ ἐξ ὑελώδους τινὸς μάζης πεποιημένοι (ἧς ἴχνος σώζεται ἔτι ἐν τῷ ἑτέρῳ τῶν ὀφθαλμῶν), αἱ ὀφρῦς ἦσαν πλαστικῶς δεδηλωμέναι, ὅπως καὶ ὁ μύσταξ καὶ τὸ ὑπὸ τὸ κάτω χεῖλος φολιδοειδὲς ὑπογένειον, διακρινόμενον οὕτω τῆς λοιπῆς γενειάδος.

Τίνα εἰκόνιζεν ὁ ἀνδριάς, οὗτινος περιεσώθη ἡμῖν ἡ κεφαλὴ αὕτη, ἄγνωστον. Πάντως ὅμως θνητόν τινα, οὗ ἴσως ἡ κεφαλὴ αὕτη γνωρίζει ἡμῖν ἀτελῶς τὴν ὄψιν· ὁ τεχνίτης προσεπάθησε τοὐλάχιστον ν' ἀποδώσῃ ἐν τῇ εἰκόνι ἰδιαίτερά τινα χαρακτηριστικὰ τῆς εἰκονιζομένης μορφῆς. Ὅτι δὲ ὁ ἀνδριὰς παρίστα ἰδιώτην τινὰ — πιθανῶς πολεμιστὴν — ἀφιερώσαντα οὕτω ἑαυτὸν τῇ θεᾷ εἶνε λίαν πιθανὸν λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν ὅτι κατὰ τὸν ἕκτον καὶ πέμπτον ἔτι π. Χ. αἰῶνα ὑπῆρχεν ἐν Ἀττικῇ ἡ συνήθεια τῆς ἀναθέσεως εἰκόνων ἰδιωτῶν τῇ θεᾷ (πρβ. Σοφούλην ἔνθ. ἀνωτ. καὶ Furtwängler Ath, Mitth. 1880 σελ. 23).

Τὸ ἐσωτερικὸν τῆς κεφαλῆς εἶνε πλῆρες πηλοῦ χρησιμεύσαντος κατὰ τὴν χύσιν τοῦ ἀνδριάντος. Βλάβας φέρει σχετικῶς ἐλαχίστας τὸ μνημεῖον, μόνον δὲ κατὰ τὴν ῥῖνα εἶνε αἰσθητὴ ἡ φθορά. Μέγεθος ἡ κεφαλὴ ἔχει περίπου τὸ φυσικὸν ἀνδρὸς μεσήλικος, ἰσχυροῦ. [*Β. Στάης*].

ΠΙΝΑΞ 6. 7.

['Εθν. Μουσεῖον ἀρ. 6446]. — *Πρακτικὰ Ἀρχ. Ἑταιρείας*, 1887, σ. 49. — *Ἀρχαιολ. Ἐφημερίς*, 1887, πίν. 4, σελ. 31-34 (Β. Στάης). — Brunn-Bruckmann, Denkmäler, πίν. 81. — Collignon, Hist. de la sculpt. I, σελ. 380. — A. De Ridder, Catal. des Bronzes tr. s. l'acrop. d'Ath. II, ἀριθ. 794.

Τὸ ἐν τοῖς Πίν. 6-7 εἰκονιζόμενον εὕρημα τῶν ἀνασκαφῶν τοῦ ἔτους 1887 ἐν Ἀκροπόλει, εἶνε κυρίως εἰπεῖν ἀνάγλυφον διπλοῦν, περικεκομμένον, ὁρώμενον ἀπὸ ἑκατέρας τῶν ὄψεων αὐτοῦ χωριστά. Αἱ δύο δέ, κεχωρισμένως εἰργασμέναι καὶ αὐτοτελεῖς, ὄψεις αὐτοῦ, συγκολληθεῖσαι καὶ δι' ἥλων

(ὁρατῶν ἐνιαχοῦ τῆς συναρμογῆς), συγκαθηλωθεῖσαι, ἀπετέλεσαν διπλοῦν τὴν ὄψιν ἀγαλμάτιον, εἰκονίζον, ὡς ὁρᾷ τις ἀμέσως, τὴν Ἀθηνᾶν.

Ἡ τεχνοτροπία αὕτη τοῦ ἔργου εἶνε ὄντως σπανία, καὶ προὐκλήθη ἐκ τῆς ἀνάγκης τοῦ παραστῆσαι τὴν θεάν, ἐν πλήρει καὶ περιοπτικῇ κατατομῇ, ἀπὸ δύο ἀντιθέτων ὅλως ἀπόψεων· τοῦτο δὲ διότι τὸ ἀγαλμάτιον ἦν ἱδρυμένον, ὅπως μαρτυροῦσι καὶ οἱ ἐπὶ τῶν ποδῶν σωζόμενοι ἧλοι, ἐπὶ σκεύους τινός, πιθανῶς ἐπὶ τῶν λαβῶν τρίποδος, ὁρατὸν ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν. Ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ μνημείου τούτου ἐν τοῖς ἀνωτέρω μνημονευθεῖσι «Denkmäler» συναπεικονίσθη ἡ ἐν τῷ γνωστῷ ἐκ Κορίνθου ἐπιρραντείῳ ἀναγλύφῳ λίαν παρεμφερὴς εἰκὼν τῆς θεᾶς, ἥτις παρέχει ὄντως ἡμῖν ἐν πολλοῖς ἀναλογίας τῷ ἡμετέρῳ εἰδωλίῳ[1]. Ὁμοίας κατασκευῆς ἔργον εὑρέθη ἐν Ἀκροπόλει καὶ ἄλλο, ἤτοι τὸ κάτω ἥμισυ ὁμοίας τὴν τεχνοτροπίαν Ἀθηνᾶς προερχομένης πιθανῶς ἐκ τοῦ αὐτοῦ σκεύους (ἀριθ. Μουσ. 6447. A. d. Ridder Cat. ἀριθ. 795).

Τὸ εἰδώλιον εὑρέθη πλησίον τοῦ Ἐρεχθείου, ὑπὸ σπόνδυλον ἐντετειχισμένον, ἐν τῇ ἐπιχώσει τῇ καλουμένῃ «προπερσικῇ» — ἀνήκει δηλαδὴ εἰς τὴν αὐτὴν περίοδον τῆς τέχνης, εἰς ἣν ἀνήκουσι καὶ πάντα τὰ ἐν Ἀκροπόλει εὑρεθέντα ἔργα, χαλκᾶ ἢ λίθινα, τὰ πρὸ τῆς εἰσβολῆς τῶν Περσῶν ἐν αὐτῇ ὑπάρχοντα. Εἶνε δὲ τοῦτο ἔργον ἐξόχου ἀρχαϊκῆς τέχνης, καθαρῶς Ἀττικῆς, ὡς μαρτυρεῖ σὺν ἄλλοις καὶ ὁ τύπος τοῦ προσώπου, ὁ μεγίστην ἔχων τὴν ὁμοιότητα πρὸς τὸν τύπον τῆς θεᾶς ἐπὶ ἀττικῶν νομισμάτων τῆς ἀρχαϊκῆς περιόδου (Πρβ. Cat. of coins of the Br. Mus. πίν. 44)· θαυμάζεται κυρίως ἐν τῷ εἰδωλίῳ ἡ χάρις κατὰ τὸ περίγραμμα τῆς ὅλης μορφῆς, καὶ ἡ τυπικὴ μὲν ἀλλὰ μετ' ἐλευθερίας καὶ κομψότητος διάταξις τοῦ ἰωνικοῦ χιτῶνος, ὅπως καὶ τῆς αἰγίδος ἡ σύμμετρος καὶ φυσικὴ περιβολή.

Ἐπίσης ἀξία ἰδιαιτέρας προσοχῆς εἶνε ἡ κατατομὴ τοῦ προσώπου, ἡ διατηροῦσα μὲν ἔτι εἰς τοὺς ἀσυμμέτρως καὶ λοξῶς κειμένους ὀφθαλμοὺς (τοὺς ἐνθυμίζοντας ἐς ἄγαν τὰς ἐπὶ μελανομόρφων ἀγγείων ἐν κατατομῇ γραφὰς) καὶ εἰς τὰ χείλ[illegible] ὑπὲρ τὸ μέτρον ἐξέχοντα, τὰς ἐλλείψεις τῆ[illegible] [illegible]χαϊκῆς τέχνης, ἀλλ' ἀποπνέουσα τὸ ἤρεμον καὶ ἡδὺ τῶν χαρακτηριστικῶν τοῦ προσώπου, τὸ θαυμαζόμενον καὶ ἐν τοῖς ἀττικοῖς νομίσμασι τοῦ ἀρχαίου ῥυθμοῦ.

Καὶ ἐν τῷ τεχνουργήματι τούτῳ, ὅπως καὶ ἐν ἅπασι τοῖς ἔργοις τῆς ἀρχαϊκῆς τέχνης, θαυμασία εἶνε ἡ ἐπιμέλεια ἐν τῇ ἐπεξεργασίᾳ τῶν λεπτομερειῶν, ἰδίως κατὰ τὴν κόμην καὶ τὴν αἰγίδα, ἧς τὸ φολιδωτὸν καὶ οἱ περικοσμοῦντες αὐτὴν ὄφεις εἰσὶ μετὰ λεπτότητος ἄκρας εἰργασμένα. Τὸ εἰδώλιον ἦτο ἐν μέρει ἐπίχρυσον· πάντως δὲ τὸ πρόσωπον αὐτοῦ καὶ ἡ αἰγὶς ἐφ' ἧς ἔτι διακρίνονται χρυσώσεως ἴχνη. Ἀλλὰ τὸ μνημεῖον ὑπέστη προφανῶς τὴν ἐκ πυρὸς φθοράν, δι' ὅπερ καὶ ἡ χρύσωσις αὐτοῦ ἐτάκη καὶ κατέστη ἐναχοῦ ὡσεὶ εἰς σταγόνας ὁρατή.

Δυστυχῶς τὸ εἰδώλιον εἶνε ἐλλιπὲς τὴν ἀριστερὰν χεῖρα, δυσχερὴς δ' εἶνε ἡ ἀναπαράστασις τοῦ διὰ τῆς χειρὸς ταύτης κρατουμένου ἀντικειμένου, οὗτινος ἀμυδρὸν ἴχνος διακρίνεται ἔτι ἐπὶ τοῦ ἱματίου, ὡσεὶ σφαῖρα. Πιθανώτατον εἶνε ὅτι ἡ θεὰ ἐκράτει κράνος, ὅπως καὶ ἐπὶ τοῦ ἐκ Κορίνθου ἐπιρραντείου ἀναγλύφου, τὸ διακρινόμενον δ' ἴχνος εἶνε ὁ λόφος τούτου. Σημειωτέον ὅμ[illegible] τὸ εἰδώλιον, καίπερ δύο ἔχον αὐτοτελεῖς ὄψ[illegible] ἦτο ὅπως εἶνε ὁρατὸν μᾶλλον [illegible] ίως, τῆς πληρεστέρας κατ[illegible] θους καὶ ἐπιμελέστερον ἐ[illegible] τος τοῦ πράγματος [illegible] ει ἀριστερᾶς χειρὸς κρ[illegible] νους θὰ παρέβλαπτ[illegible] ἐν τῇ αὐτοτελείᾳ α[illegible] πτομέρειαι ὀλίγον ἐ[illegible] ἀρχαϊκὴν τῆς τέχν[illegible] εὕρημα τοῦτο, οὐ[illegible] τῆς Ἀκροπόλεως ὁ[illegible] τὴν κολοσσιαίαν ἀν[illegible] τικῇ κατὰ τὴν ἀρχ[illegible] ἡμῖν ἐν εἰσέτι ἀξιο[illegible] χνης, ἥτις παρήγ[illegible] τῶν ἀριστουργημάτ[illegible] ρίδος.

Τὸ εἰδώλιον ἔχε[illegible] [illegible] κεῖται ἐν τ[illegible] [illegible]κῶν τῆς [illegible]

[1] Ἀδιαφόρως, ἐννοεῖται, τῆς γνησίας ἢ οὐ ἀρχαϊκότητος τοῦ μνημείου.

ΠΙΝΑΞ 8. 10 ι.

[Ἐθνικὸν Μουσεῖον ἀρ. 6447]. — Mittheilungen des kais. deutschen archäologischen Instituts athen. Abtheilung XII 1887 σ. 143 Petersen. — Ἐφημερὶς Ἀρχαιολογική, 1887, σ. 142, πίν. 7 Studniczka. — Catalogue des bronzes trouvés sur l'Acropole d'Athènes, par A. de Ridder, 1896, σ. 312, ἀρ. 796. — Journal of Hellenic Studies, 1888, σ. 124 J. Harrison. — Collignon, Histoire de la sculpture grecque, I, σ. 352, εἰκ. 177.

Ἀγαλμάτιον Ἀθηνᾶς προμάχου. Ὕψος 0,288 μ., ἐξ ὧν τὰ 0,062 μ. ἀποτελοῦσι τὸ ὕψος τοῦ λόφου τοῦ κράνους. Διατήρησις ἀρίστη. Ἵσταται μὲ διεστηκότας τοὺς πόδας, τὸν ἀριστερὸν προβάλλουσα πρὸ τοῦ δεξιοῦ, πρὸς τἀριστερὰ διευθυνομένη. Ἡ ὀρθογωνία χαλκῆ πλάξ, ἐφ' ἧς βαίνει, ἐγομφοῦτο ἐπί τινος βάσεως, φέρει δὲ πέριξ τὴν ἐπιγραφήν, γράμμασι τοῦ ἕκτου αἰῶνος: *Μελησὼ ἀνέθηκεν δεκάτην τἀθηναίᾳ.* Οἱ πόδες εἶνε γυμνοί, ὁ ποδήρης χιτὼν φαίνεται ὑπὲρ τὰ σφυρὰ ὑπὸ τὸν ἰωνίζοντα πέπλον ἤτοι τὸ μακρὸν ἰωνικὸν ἱμάτιον μετὰ διπλοΐδος. Ἡ εὐρεῖα χειρὶς τοῦ ἀριστεροῦ βραχίονος καταπίπτει ἐπὶ τοῦ στήθους καὶ κατακαλύπτει τὴν περὶ αὐτὸ σχηματιζομένην ζώνην. Κατὰ τὸν δεξιὸν βραχίονα δὲν ὑπάρχει χειρίς, μόνον δὲ ὁ πέπλος, τοῦ ὁποίου αἱ πτέρυγες κάτωθεν μέχρι που τῆς μασχάλης φαίνονται ὅτι εἶνε συνερραμμέναι, σχηματίζει ἐνταῦθα εἶδος ὀπῆς, δι' ἧς ὁ γυμνὸς βραχίων ἐξέρχεται. Ὁ προτεταμένος ἀριστερὸς βραχίων ἔφερε τὴν ἀσπίδα, ἧς σώζεται ἐν τῇ χειρὶ μικρὸν λείψανον τοῦ ἑνὸς ὀχάνου καὶ μεγαλείτερον ἐκ τοῦ ἑτέρου κατὰ τὸ ἀντιβράχιον. Ὁ δεξιὸς βραχίων καμπτόμενος πρὸς τὰ ἄνω ἔφερε δι(ηρ)μένον τὸ δόρυ, ἴσως δὲ ἔφερε καὶ ψέλιον ἐν εἴδει ὄφεως, ὡς δεικνύουσι σημεῖά τινα τοῦ χαλκοῦ. Ἐννοεῖται ὅτι ἀμφότερα τὰ ὅπλα ταῦτα, ἀσπὶς καὶ δόρυ, ἦσαν πρόσθετα. Περὶ τὸ στῆθος κεῖται ἡ ἐπίχρυσος διὰ τῶν ἐγχαράκτων φολίδων ὡς δορὰ χαρακτηριζομένη ἄνευ ὄφεων αἰγίς, ἥτις ὄπισθεν καταπίπτει μακρὰ ἐπὶ τῶν νώ... ν μέχρι τῶν μηρῶν. Ἡ κεφαλὴ φέρει ἀττικὸν ...άνος, ὁ ὑψηλὸς λόφος μὲ τὴν ἔπουριν στήριγμα ... τράχηλον κύκνου. Ἡ κόμη μὲ πυκνὰς ἐγχα...ους ἁπλᾶς γραμμὰς φαίνεται ἐπάνω τοῦ με... , χωριζομένη ἑκατέρωθεν, ἐπαναφαίνεται δὲ ...οὺς κροτάφους πλατεῖα καὶ καταπίπτει ὡς ... τῶν νώτων. Τὸ πρόσωπον εἶνε ὡοειδές, οἱ ὀφθαλμοὶ οὐχὶ προπετεῖς, ἡ ῥὶς μᾶλλον ἰσχυρά, τὸ στόμα εὐσταλές.

Ὁ τύπος οὗτος τῆς προμάχου Ἀθηνᾶς, ὅστις ἐπὶ Πεισιστρατιδῶν ἦτο ἤδη κατὰ τοὺς οὐσιώδεις αὐτοῦ χαρακτῆρας διαπεπλασμένος, παρουσιάζεται ὁμοιότατος μεταξὺ τῶν πολλῶν ἐκ τῆς Κιμωνείου ἐπιχώσεως ἐξαχθέντων ἀναθηματικῶν ἀγαλματίων τῆς Ἀκροπόλεως εἰς τὰ ὑπ' ἀρ. 6456 καὶ 6458 τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου, ἔτι δὲ ἐν τῷ ἀγαλματίῳ παρὰ Ross, Archäologische Aufsätze I σ. 106 πίν. 7[α] τῆς αὐτῆς προελεύσεως καὶ ἐν ἀρχαϊκῷ ἀναγλύφῳ τῆς Ἀκροπόλεως Schöne, Griechische Reliefs n° 84. Τὴν στάσιν δεικνύει ὁμοίαν, πλὴν μικρῶν διαφορῶν, καὶ ἡ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ δυτικοῦ αἰγινητικοῦ ἀετώματος ἱσταμένη Ἀθηνᾶ (πρβ. Roscher, Lexicon der griech. u. röm. Mythologie σ. 693). Ἀλλ' ἡ κεφαλὴ τῆς ἡμετέρας κατὰ τὴν παράστασιν τοῦ ἤθους ἱκανῶς ὑπερτέρα ταύτης, θεωρεῖται λαμπρὸν δεῖγμα τῆς τὸν ὥριμον ἤδη ἀρχαϊσμὸν χαρακτηριζούσης ζωῆς καὶ χάριτος, συγγενεστάτη οὖσα πρός τινας τῶν κεφαλῶν τῶν αἰγινητικῶν ἀετωμάτων τῶν μάλιστα ἀνεπτυγμένην τέχνην μαρτυρουσῶν. Ὁ Studniczka, ὅστις τὴν ἐργασίαν μόνον τοῦ ἀγαλματίου εὑρίσκει οὐχὶ μετὰ πάσης ἐπιμελείας γενομένην, διότι ἴσως ὁ τεχνίτης ἐκ τῆς αὐτῆς μήτρας, ἐξ ἧς ἐξήγαγε τὸ τελείως ἐξειργασμένον πρότυπον, ἄνευ ἐξιδιασμένης φροντίδος κατόπιν καὶ ἄλλα εὔωνα ἀντίτυπα παρεσκεύασε, ἀναγνωρίζει οὐ μόνον χάριν εἰς τὸ ἔργον ἀλλὰ καὶ ἀληθὲς καλλιτεχνικὸν αἴσθημα διακρίνει ἐν αὐτῷ. Δὲν διστάζει διὰ τοῦτο ν' ἀποδώσῃ τὸ καλλιτέχνημα τοῦτο εἴς τινα τῶν κορυφαίων περὶ τὸν Ὀνάταν καὶ Κάλλωνα Αἰγινητῶν τεχνιτῶν, περὶ ὧν ἐξ ἐπιγραφῶν γνωρίζομεν ὅτι εἰργάσθησαν ἐν Ἀθήναις (πρβ. Ἐφημ. ἀρχαιολ. 1887 σ. 146 σημ. 2). Πραγματικῶς δὲ ἡ κεφαλὴ τῆς Ἀθηνᾶς τοῦ ἀνατολικοῦ αἰγινητικοῦ ἀετώματος δεικνύει μεγίστην ἀναλογίαν καὶ ὁμοιότητα πρὸς τὴν ἡμετέραν ὄχι μόνον κατὰ τὸ σχῆμα τῶν κυρίων μερῶν τοῦ προσώπου, ἀλλὰ καὶ κατ' αὐτὴν τῆς ψυχῆς τὴν διάθεσιν, ὡς δικαίως ἐξαίρει ὁ εἰρημένος ἀρχαιολόγος, ἣν τὸ στόμα κυρίως ἐκφράζει. Πρβ. τὴν ἀπεικόνισιν τῆς κεφαλῆς τῆς Αἰγιναίας Ἀθηνᾶς παρὰ Brunn-Bruckmann, Denkmäler griechischer und römischer Plastik πίν. 121 α.

[*Γ. Σωτηριάδης*].

(ὁρατῶν ἐνιαχοῦ τῆς συναρμογῆς) συγκαθηλωθεῖσαι, ἀπετέλεσαν διπλοῦν τὴν ὄψιν ἀγαλμάτιον, εἰκονίζον, ὡς ὁρᾷ τις ἀμέσως, τὴν Ἀθηνᾶν.

Ἡ τεχνοτροπία αὕτη τοῦ ἔργου εἶνε ὄντως σπανία, καὶ προὐκλήθη ἐκ τῆς ἀνάγκης τοῦ παραστῆσαι τὴν θεάν, ἐν πλήρει καὶ περιοπτικῇ κατατομῇ, ἀπὸ δύο ἀντιθέτων ὅλως ἀπόψεων· τοῦτο δὲ διότι τὸ ἀγαλμάτιον ἦν ἱδρυμένον, ὅπως μαρτυροῦσι καὶ οἱ ἐπὶ τῶν ποδῶν σωζόμενοι ἧλοι, ἐπὶ σκεύους τινός, πιθανῶς ἐπὶ τῶν λαβῶν τρίποδος, ὁρατὸν ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν. Ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ μνημείου τούτου ἐν τοῖς ἀνωτέρω μνημονευθεῖσι «Denkmäler» συναπεικονίσθη ἡ ἐν τῷ γνωστῷ ἐκ Κορίνθου ἐπιφρεατείῳ ἀναγλύφῳ λίαν παρεμφερὴς εἰκὼν τῆς θεᾶς, ἥτις παρέχει ὄντως ἡμῖν ἐν πολλοῖς ἀναλογίας τῷ ἡμετέρῳ εἰδωλίῳ[1]. Ὁμοίας κατασκευῆς ἔργον εὑρέθη ἐν Ἀκροπόλει καὶ ἄλλο, ἤτοι τὸ κάτω ἥμισυ ὁμοίας τὴν τεχνοτροπίαν Ἀθηνᾶς προερχομένης πιθανῶς ἐκ τοῦ αὐτοῦ σκεύους (ἀριθ. Μουσ. 6447. A. d. Ridder Cat. ἀριθ. 795).

Τὸ εἰδώλιον εὑρέθη πλησίον τοῦ Ἐρεχθείου, ὑπὸ σπόνδυλον ἐντετειχισμένον, ἐν τῇ ἐπιχώσει τῇ καλουμένῃ «προπερσικῇ» — ἀνήκει δηλαδὴ εἰς τὴν αὐτὴν περίοδον τῆς τέχνης, εἰς ἣν ἀνήκουσι καὶ πάντα τὰ ἐν Ἀκροπόλει εὑρεθέντα ἔργα, χαλκᾶ ἢ λίθινα, τὰ πρὸ τῆς εἰσβολῆς τῶν Περσῶν ἐν αὐτῇ ὑπάρχοντα. Εἶνε δὲ τοῦτο ἔργον ἐξόχου ἀρχαϊκῆς τέχνης, καθαρῶς Ἀττικῆς, ὡς μαρτυρεῖ σὺν ἄλλοις καὶ ὁ τύπος τοῦ προσώπου, ὁ μεγίστην ἔχων τὴν ὁμοιότητα πρὸς τὸν τύπον τῆς θεᾶς ἐπὶ ἀττικῶν νομισμάτων τῆς ἀρχαϊκῆς περιόδου (Πρβ. Cat. of coins of the Br. Mus. πίν. 44)· θαυμάζεται κυρίως ἐν τῷ εἰδωλίῳ ἡ χάρις κατὰ τὸ περίγραμμα τῆς ὅλης μορφῆς, καὶ ἡ τυπικὴ μὲν ἀλλὰ μετ' ἐλευθερίας καὶ κομψότητος διάταξις τοῦ ἰωνικοῦ χιτῶνος, ὅπως καὶ τῆς αἰγίδος ἡ σύμμετρος καὶ φυσικὴ περιβολή.

Ἐπίσης ἀξία ἰδιαιτέρας προσοχῆς εἶνε ἡ κατατομὴ τοῦ προσώπου, ἡ διατηροῦσα μὲν ἔτι εἰς τοὺς ἀσυμμέτρως καὶ λοξῶς κειμένους ὀφθαλμοὺς (τοὺς ἐνθυμίζοντας ἐς ἄγαν τὰς ἐπὶ μελανομόρφων ἀγγείων ἐν κατατομῇ γραφὰς) καὶ εἰς τὰ χείλη, τὰ ὑπὲρ τὸ μέτρον ἐξέχοντα, τὰς ἐλλείψεις τῆς ἀρχαϊκῆς τέχνης, ἀλλ' ἀποπνέουσα τὸ ἤρεμον καὶ ἡδὺ τῶν χαρακτηριστικῶν τοῦ προσώπου, τὸ θαυμαζόμενον καὶ ἐν τοῖς ἀττικοῖς νομίσμασιν τοῦ ἀρχαίου ῥυθμοῦ.

Καὶ ἐν τῷ τεχνουργήματι τούτῳ, ὅπως καὶ ἐν ἅπασι τοῖς ἔργοις τῆς ἀρχαϊκῆς τέχνης, θαυμασία εἶνε ἡ ἐπιμέλεια ἐν τῇ ἐπεξεργασίᾳ τῶν λεπτομερειῶν, ἰδίως κατὰ τὴν κόμην καὶ τὴν αἰγίδα, ἧς τὸ φολιδωτὸν καὶ οἱ περικοσμοῦντες αὐτὴν ὄφεις εἰσὶ μετὰ λεπτότητος ἄκρας εἰργασμένα. Τὸ εἰδώλιον ἦτο ἐν μέρει ἐπίχρυσον· πάντως δὲ τὸ πρόσωπον αὐτοῦ καὶ ἡ αἰγὶς ἐφ' ἧς ἔτι διακρίνονται χρυσώσεως ἴχνη. Ἀλλὰ τὸ μνημεῖον ὑπέστη προφανῶς τὴν ἐκ πυρὸς φθοράν, δι' ὅπερ καὶ ἡ χρύσωσις αὐτοῦ ἐτάκη καὶ κατέστη ἐνιαχοῦ ὡσεὶ εἰς σταγόνας ὁρατή.

Δυστυχῶς τὸ εἰδώλιον εἶνε ἐλλιπὲς τὴν ἀριστερὰν χεῖρα, δυσχερὴς δ' εἶνε ἡ ἀναπαράστασις τοῦ διὰ τῆς χειρὸς ταύτης κρατουμένου ἀντικειμένου, οὗτινος ἀμυδρὸν ἴχνος διακρίνεται ἔτι ἐπὶ τοῦ ἱματίου, ὡσεὶ οὐρά. Πιθανώτατον εἶνε ὅτι ἡ θεὰ ἐκράτει κράνος, ὅπως καὶ ἐπὶ τοῦ ἐκ Κορίνθου ἐπιφρεατείου ἀναγλύφου, τὸ διακρινόμενον δὲ ἴχνος εἶνε ὁ λόφος τούτου. Σημειωτέον ὅμως ὅτι τὸ εἰδώλιον, καίπερ δύο ἔχον αὐτοτελεῖς ὄψεις, προωρισμένον ἦτο ὅπως εἶνε ὁρατὸν μᾶλλον ἐκ τῆς δεξιᾶς αὐτοῦ ὄψεως, τῆς πληρεστέρας κατὰ τὴν διάπλασιν τοῦ στήθους καὶ ἐπιμελέστερον ἐπεξειργασμένης· οὕτω δ' ἔχοντος τοῦ πράγματος, ἡ διὰ τῆς ἀφανοῦς ἐν μέρει ἀριστερᾶς χειρὸς κράτησις τοῦ προεξέχοντος κράνους θὰ παρέβλαπτεν ὁπωσδήποτε τὴν κυρίαν ὄψιν ἐν τῇ αὐτοτελείᾳ αὐτῆς. Ἀλλ' ἴσως τοιαῦται λεπτομέρειαι ὀλίγον ἐλαμβάνοντο ὑπ' ὄψιν κατὰ τὴν ἀρχαϊκὴν τῆς τέχνης περίοδον. Ἐν τούτοις καὶ τὸ εὕρημα τοῦτο, οὐχὶ ὀλιγώτερον τῶν λοιπῶν ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως ἀρχαϊκῶν ἔργων, γνωρίζει ἡμῖν τὴν κολοσσιαίαν ἀνάπτυξιν τῆς πλαστικῆς ἐν Ἀττικῇ κατὰ τὴν ἀρχαϊκὴν περίοδον, παρέχει δ' ἅμα ἡμῖν ἐν εἰσέτι ἀξιοθαύμαστον πρόδειγμα τῆς τέχνης, ἥτις παρήγαγε μετὰ γενεὰν τοὺς ποιητὰς τῶν ἀριστουργημάτων τῆς Ε' π. χ. ἑκατονταετηρίδος.

Τὸ εἰδώλιον ἔχει ὕψος 0,35 καὶ πλάτος 0,12. Τὰ νῦν κεῖται ἐν τῷ ἐθν. Μουσείῳ, μετὰ τῶν λοιπῶν χαλκῶν τῆς Ἀκροπόλεως, ὑπ' ἀριθ. 6446.

[*Β. Στάης*].

[1] Ἀδιαφόρως, ἐννοεῖται, τῆς γνησίας ἢ οὐ ἀρχαϊκότητος τοῦ μνημείου.

ΠΙΝΑΞ 8. 10 ι.

['Εθνικὸν Μουσεῖον ἀρ. 6447]. — Mittheilungen des kais. deutschen archäologischen Instituts (athen. Abtheilung) XII 1887 σ. 143 (Petersen). — *Ἐφημερὶς Ἀρχαιολογική*, 1887, σ. 142, πίν. 7 (Studniczka). — Catalogue des bronzes trouvés sur l'Acropole d'Athènes, par A. de Ridder, 1896, σ. 312, ἀρ. 796. — Journal of Hellenic Studies, 1888, σ. 124 (J. Harrison). — Collignon, Histoire de la sculpture grecque, I, σ. 352, εἰκ. 177.

Ἀγαλμάτιον **Ἀθηνᾶς προμάχου**, ὕψους 0,288 μ., ἐξ ὧν τὰ 0,062 μ. ἀποτελοῦσι τὸ ὕψος τοῦ λόφου τοῦ κράνους. Διατήρησις ἀρίστη. Ἵσταται μὲ διεστηκότας τοὺς πόδας, τὸν ἀριστερὸν προβάλλουσα πρὸ τοῦ δεξιοῦ, πρὸς τἀριστερὰ διευθυνομένη. Ἡ ὀρθογωνία χαλκῆ πλάξ, ἐφ' ἧς βαίνει, ἐγομφοῦτο ἐπί τινος βάσεως, φέρει δὲ πέριξ τὴν ἐπιγραφήν, γράμμασι τοῦ ἕκτου αἰῶνος: *Μελησὼ ἀνέθηκεν δεκάτην τἀθηναίᾳ*. Οἱ πόδες εἶνε γυμνοί, ὁ ποδήρης χιτὼν φαίνεται ὑπὲρ τὰ σφυρὰ ὑπὸ τὸν ἰωνίζοντα πέπλον ἤτοι τὸ μακρὸν ἰωνικὸν ἱμάτιον μετὰ διπλοΐδος. Ἡ εὐρεῖα χειρὶς τοῦ ἀριστεροῦ βραχίονος καταπίπτει ἐπὶ τοῦ στήθους καὶ κατακαλύπτει τὴν περὶ αὐτὸ σχηματιζομένην ζώνην. Κατὰ τὸν δεξιὸν βραχίονα δὲν ὑπάρχει χειρίς, μόνον δὲ ὁ πέπλος, τοῦ ὁποίου αἱ πτέρυγες κάτωθεν μέχρι που τῆς μασχάλης φαίνονται ὅτι εἶνε συνερραμμέναι, σχηματίζει ἐνταῦθα εἶδος ὀπῆς, δι' ἧς ὁ γυμνὸς βραχίων ἐξέρχεται. Ὁ προτεταμένος ἀριστερὸς βραχίων ἔφερε τὴν ἀσπίδα, ἧς σώζεται ἐν τῇ χειρὶ μικρὸν λείψανον τοῦ ἑνὸς ὀχάνου καὶ μεγαλείτερον ἐκ τοῦ ἑτέρου κατὰ τὸ ἀντιβράχιον. Ὁ δεξιὸς βραχίων καμπτόμενος πρὸς τὰ ἄνω ἔφερε διηρμένον τὸ δόρυ, ἴσως δὲ ἔφερε καὶ ψέλιον ἐν εἴδει ὄφεως, ὡς δεικνύουσι σημεῖά τινα τοῦ χαλκοῦ. Ἐννοεῖται ὅτι ἀμφότερα τὰ ὅπλα ταῦτα, ἀσπὶς καὶ δόρυ, ἦσαν πρόσθετα. Περὶ τὸ στῆθος κεῖται ἡ ἐπίχρυσος διὰ τῶν ἐγχαράκτων φολίδων ὡς δορὰ χαρακτηριζομένη ἄνευ ὄφεων αἰγίς, ἥτις ὄπισθεν καταπίπτει μακρὰ ἐπὶ τῶν νώτων μέχρι τῶν μηρῶν. Ἡ κεφαλὴ φέρει ἀττικὸν κράνος, ὁ ὑψηλὸς λόφος μὲ τὴν ἵππουριν στήριγμα ἔχει τράχηλον κύκνου. Ἡ κόμη μὲ πυκνὰς ἐγχαράκτους ἁπλᾶς γραμμὰς φαίνεται ἐπάνω τοῦ μετώπου, χωριζομένη ἑκατέρωσε, ἐπαναφαίνεται δὲ κατὰ τοὺς κροτάφους πλατεῖα καὶ καταπίπτει ὡς καλύπτρα ἐπὶ τῶν νώτων. Τὸ πρόσωπον εἶνε ᾠοειδές, οἱ ὀφθαλμοὶ οὐχὶ προπετεῖς, ἡ ῥὶς μᾶλλον ἰσχυρά, τὸ στόμα εὐσταθές.

Ὁ τύπος οὗτος τῆς προμάχου Ἀθηνᾶς, ὅστις ἐπὶ Πεισιστρατιδῶν ἦτο ἤδη κατὰ τοὺς οὐσιώδεις αὐτοῦ χαρακτῆρας διαπεπλασμένος, παρουσιάζεται ὁμοιότατος μεταξὺ τῶν πολλῶν ἐκ τῆς Κιμωνείου ἐπιχώσεως ἐξαχθέντων ἀναθηματικῶν ἀγαλματίων τῆς Ἀκροπόλεως εἰς τὰ ὑπ' ἀρ. 6456 καὶ 6458 τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου, ἔτι δὲ ἐν τῷ ἀγαλματίῳ παρὰ Ross, Archäologische Aufsätze I σ. 106 πίν. 7ῳ τῆς αὐτῆς προελεύσεως καὶ ἐν ἀρχαϊκῷ ἀναγλύφῳ τῆς Ἀκροπόλεως (Schöne, Griechische Reliefs nº 84). Τὴν στάσιν δεικνύει ὁμοίαν, πλὴν μικρῶν διαφορῶν, καὶ ἡ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ δυτικοῦ αἰγινητικοῦ ἀετώματος ἱσταμένη Ἀθηνᾶ (πρβ. Roscher, Lexicon der griech. u. röm. Mythologie σ. 693). Ἀλλ' ἡ κεφαλὴ τῆς ἡμετέρας κατὰ τὴν παράστασιν τοῦ ἤθους ἱκανῶς ὑπερτέρα ταύτης, θεωρεῖται λαμπρὸν δεῖγμα τῆς τὸν ὥριμον ἤδη ἀρχαϊσμὸν χαρακτηριζούσης ζωῆς καὶ χάριτος, συγγενεστάτη οὖσα πρός τινας τῶν κεφαλῶν τῶν αἰγινητικῶν ἀετωμάτων τῶν μάλιστα ἀνεπτυγμένην τέχνην μαρτυρουσῶν. Ὁ Studniczka, ὅστις τὴν ἐργασίαν μόνον τοῦ ἀγαλματίου εὑρίσκει οὐχὶ μετὰ πάσης ἐπιμελείας γενομένην, διότι ἴσως ὁ τεχνίτης ἐκ τῆς αὐτῆς μήτρας, ἐξ ἧς ἐξήγαγε τὸ τελείως ἐξειργασμένον πρότυπον, ἄνευ ἐξιδιασμένης φροντίδος κατόπιν καὶ ἄλλα εὔωνα ἀντίτυπα παρεσκεύασε, ἀναγνωρίζει οὐ μόνον χάριν εἰς τὸ ἔργον ἀλλὰ καὶ ἀληθὲς καλλιτεχνικὸν αἴσθημα διακρίνει ἐν αὐτῷ. Δὲν διστάζει διὰ τοῦτο ν' ἀποδώσῃ τὸ καλλιτέχνημα τοῦτο εἴς τινα τῶν κορυφαίων περὶ τὸν Ὀνάταν καὶ Κάλλωνα Αἰγινητῶν τεχνιτῶν, περὶ ὧν ἐξ ἐπιγραφῶν γνωρίζομεν ὅτι εἰργάσθησαν ἐν Ἀθήναις (πρβ. Ἐφημ. ἀρχαιολ. 1887 σ. 146 σημ. 2). Πραγματικῶς δὲ ἡ κεφαλὴ τῆς Ἀθηνᾶς τοῦ ἀνατολικοῦ αἰγινητικοῦ ἀετώματος δεικνύει μεγίστην ἀναλογίαν καὶ ὁμοιότητα πρὸς τὴν ἡμετέραν ὄχι μόνον κατὰ τὸ σχῆμα τῶν κυρίων μερῶν τοῦ προσώπου, ἀλλὰ καὶ κατ' αὐτὴν τῆς ψυχῆς τὴν διάθεσιν, ὡς δικαίως ἐξαίρει ὁ εἰρημένος ἀρχαιολόγος, ἣν τὸ στόμα κυρίως ἐκφράζει. Πρβ. τὴν ἀπεικόνισιν τῆς κεφαλῆς τῆς Αἰγιναίας Ἀθηνᾶς παρὰ Brunn-Bruckmann, Denkmäler griechischer und römischer Plastik πίν. 121 α. [*Γ. Σωτηριάδης*].

ΠΙΝΑΞ 9. 10 2.

[Ἐθνικὸν Μουσεῖον ἀρ. 6445]. — *Δελτίον Ἀρχαιολογικόν*, 1888, σ. 44 (Π. Καββαδίας). — Journal of Hellenic Studies, 1888, σ. 124-5 (J. Harrison). — Bulletin de correspondance hellénique, XII 1888, σ. 243 (H. Lechat). XVIII 1894, σ. 44 ἑ. (A. de Ridder). — Furtwängler, Fünfzigstes Programm zum Winckelmannsfeste, 1890, σ. 128 σημ. 8.

Μορφὴ **νεανίου** γυμνοῦ ὀρθοῦ, ὕψους 0,27 μ., κάλλιστα διατηρουμένη, κατὰ τὴν στάσιν ὁμοία πρὸς τὰ ὑπ' ἀρ. 6597-9 χαλκᾶ ἐκ τῆς Ἀκροπόλεως ἀγαλμάτια τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου. Βαδίζει ἐλευθέρως πρὸς τὰ ἐμπρός, τὰ σκέλη εἶνε τεταμένα, τὸ ἀριστερὸν προηγεῖται τοῦ δεξιοῦ, οὕτως ὥστε ἡ πτέρνα τοῦ ἀριστεροῦ ποδὸς κεῖται εἰς τὴν αὐτὴν γραμμὴν καὶ ὁ μέγας δάκτυλος τοῦ δεξιοῦ. Ἡ κεφαλὴ προσβλέπει κατὰ πρόσωπον τὸν θεατήν. Οἱ βραχίονες, κεχωρισμένοι τοῦ σώματος, κάμπτονται ἐλαφρῶς κατὰ τὸν ἀγκῶνα μὲ ἡμιτεταμένα πρὸς τὰ ἐμπρὸς τὰ ἀντιβράχια καὶ μέχρι τῶν ἰσχύων καθικνούμενα, ὁ ἀριστερὸς βραχίων κεῖται κατά τι ὑψηλότερα τοῦ δεξιοῦ. Αἱ πυγμαὶ εἶνε συνεσφιγμέναι καὶ διάτρητοι, ὡσεὶ ἐκράτουν ἀντικείμενόν τι. Τὸ κρανίον στρογγύλον, ἡ κόμη δεικνύει ἐπιμελεστάτην κατὰ βοστρύχους διάταξιν λεπτοτάτης χαλκουργικῆς ἐργασίας καὶ τελευτᾷ εἰς στεφανοειδῆ ἐξόγκωσιν περὶ τὸ μέτωπον, ἀνελίσσεται δὲ ὀλίγον πρὸς τὰ ἔσω κατὰ τὸν αὐχένα. Οἱ ὀφθαλμοὶ ἀμυγδαλωτοὶ καὶ προβεβληκότες μεταξὺ τῶν λεπτῶν ἀκμῶν τῶν βλεφάρων, ἡ ἶρις δηλοῦται δι' ἐγχαράκτου κύκλου, ἡ δὲ κόρη διὰ μικροῦ ἐν αὐτῷ σημείου. Τὸ στόμα κατὰ τὸν ἀρχαϊκὸν τύπον ὑπομειδιᾷ ἐλαφρῶς, τὰ τόξα τῶν ὀφρύων ὁμοίως κατὰ τὸν ἀρχαϊκὸν τύπον συνεχίζουσι τὴν γραμμὴν τῆς ῥάχεως τῆς ῥινός. Οἱ ὦμοι ὑψηλοὶ καὶ καταπίπτοντες, ὁ τράχηλος παχύς, ἰσχυρός, ὁ θώραξ εὐρύς, μόλις κυρτούμενος, ὁ κορμὸς λεπτύνεται πρὸς τὰ κάτω.

Ἡ στάσις καὶ ἡ γυμνότης τάσσουσι τὴν μορφὴν εἰς τὴν τάξιν τῶν ἀρχαϊκῶν Ἀπολλώνων, ὁποῖοι οἱ μνημονευθέντες τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου καὶ οἱ ἐξ Ὀλυμπίας αἰγιναίας τέχνης (παρὰ Furtwängler, Bronzefunde aus Olympia πίν. VII, VIII, τοῦ κειμένου σ. 19-20), εἰς οὓς πάντας ἀποδίδονται τὰ σύμβολα τοῦ θεοῦ τὸ τόξον εἰς τὴν μίαν χεῖρα καὶ τὸ βέλος εἰς τὴν ἄλλην. Ἀλλὰ δὲν εἶνε δύσκολον νὰ ἐννοήσωμεν ὅτι ἡ ἀρχαϊκὴ τοῦ ἡμετέρου ἀγαλματίου τεχνοτροπία εἶνε οὐσιωδῶς διάφορος τῆς αἰγιναίας, ἧς ὁ κατ' ἐξοχὴν τύπος παρουσιάζεται εἰς τὰς μορφὰς τῶν αἰγινητικῶν ἀετωμάτων. Ἐνῷ τὸ διακριτικὸν γνώρισμα τούτων εἶνε ἡ ἰσχνότης καὶ συστολὴ τῆς κατασκευῆς, ἀλλὰ καὶ ἡ θαυμασία ἀνατομικὴ ἀκρίβεια ἐν τῇ ἀποτυπώσει τοῦ μυώδους καὶ ὀστεΐνου συστήματος, τὸ ἡμέτερον ἀγαλμάτιον δεικνύει ἀκριβῶς τὸν ἐναντίον τύπον, τῆς εὐτραφοῦς διαπλάσεως καὶ τοῦ ἁπαλοῦ σχηματισμοῦ τῶν μελῶν. Τὸ ἰδεῶδες τοῦ τεχνίτου αὐτοῦ εἶνε προφανῶς ἄλλο, ἂν καὶ ἡ ἀποτύπωσις τοῦ σώματος δεικνύει οὐχ ἧττον ἀκριβῆ γνῶσιν τῆς ἀνατομικῆς αὐτοῦ. Παραμελεῖται ἡ ἀποτύπωσις τοῦ ὀργανικοῦ σχήματος τῶν διαφόρων μερῶν τοῦ σώματος καὶ ἐπιδιώκεται ἡ ἐντύπωσις τῶν ἐπιπολαίων φαινομένων τῆς σαρκός. Τὰ κύρια ἰδίως τοῦ προσώπου μέρη, αἱ παχεῖαι καὶ ἰσχυραὶ παρειαὶ καὶ τὸ ὡς κανονικὸν τόξον σχηματιζόμενον στόμα μὲ τὸ εἰς τὸ μέσον μόλις κυρτούμενον ἄνω χεῖλος δεικνύουσι τρυφῶσαν φύσιν καὶ ζωὴν ἀναδίδουσαν μετὰ σταθερότητος ἐκφράσεως, ἥτις καθόλου εἶνε ξένη πρὸς τὰς ψυχρὰς μᾶλλον καὶ ἀψύχους σχεδὸν κεφαλὰς τῶν αἰγινητικῶν ἀγαλμάτων. Διὰ τῶν γνωρισμάτων δὲ τούτων ἀκριβῶς τάσσεται τὸ ἔργον εἰς τὴν σειρὰν τῶν ἀττικῆς τέχνης μνημείων τῆς ἀρχῆς περίπου τοῦ πέμπτου αἰῶνος.

[*Γ. Σωτηριάδης*].

ΠΙΝΑΞ 11 1.

[Ἐθνικὸν Μουσεῖον ἀρ. 6491]. — *Ἐφημερὶς Ἀρχαιολογική*, 1886, σ. 73 (Π. Καββαδίας). — Catalogue des bronzes trouvés sur l'Acropole d'Athènes, par A. de Ridder, σ. 309 ἀρ. 793.

Ἀθηνᾶ πρόμαχος λίαν ἐμφερὴς πρὸς τὴν κατωτέρω ἐν τῷ αὐτῷ πίνακι κατὰ τὴν περιβολὴν καὶ στάσιν, πλὴν ὅτι ὁ μὲν δεξιὸς βραχίων δὲν κάμπτεται πρὸς τὰ ἄνω διαίρων τὸ δόρυ, ἀλλὰ κατέρχεται παρὰ τὸ σῶμα καὶ κάμπτει τὸ ἀντιβράχιον ὁριζοντίως πρὸς τὰ ἐμπρός, ἡ δὲ ἀριστερὰ χεὶρ ἀνασύρει τὸν χιτῶνα κατὰ τὸν γενικὸν τύπον τῶν κορῶν τῆς Ἀκροπόλεως. Διὰ τῆς δεξιᾶς ὁμοίως ἐκράτει τι. Ἡ κεφαλὴ φέρει κατὰ τὸν αὐτὸν καὶ ἡ ὁμοία αὐτῇ τρόπον κράνος. Τὸ πρόσωπον εἶνε βεβλαμμένον ἀλλὰ κατὰ τὸ λεπτοφυὲς τῆς κατασκευῆς

προσόμοιον πρὸ τὸ ὑπ' ἀρ. 6451 ἀγαλμάτιον ὡσαύτως Ἀθηνᾶς προμάχου τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου, ἐνθυμίζον ἱκανῶς τὴν ὑπ' ἀρ. 685 κόρην τοῦ μουσείου τῆς Ἀκροπόλεως. Βαίνει διὰ τῶν παραλλήλως κειμένων ποδῶν — ὁ ἀριστερὸς ὀλίγον μόνον προέχει — ἐπὶ χαλκῆς πλακὸς τριγωνικῆς κεκοσμημένης διὰ κυματίου ᾠῶν καὶ ὑπὲρ αὐτὸ δι' ἄλλου κοκκωτοῦ. [*Γ. Σωτηριάδης*].

ΠΙΝΑΞ 11 2.

['Εθνικὸν Μουσεῖον ἀρ. 6590]. — Catalogue des bronzes trouvés sur l'Acropole d'Athènes, par A. de Ridder σ. 288 ἀρ. 767. — Mittheilungen des kais. deutschen archäologischen Instituts (athen. Abtheilung) XII 1887, σ. 372-5 (Studniczka). — *Ἐφημερὶς Ἀρχαιολογική*, 1888, σ. 83, 87 (Θεμιστοκλῆς Σοφούλης). — Τὰ Μουσεῖα τῶν Ἀθηνῶν (Κ. Ῥωμαΐδου) πίν. XVI. — Collignon, Histoire de la sculpture grecque, I σ. 322-4, εἰκ. 163. — Furtwängler, Meisterwerke der griechischen Plastik (1893) σ. 80. — Fünfzigstes Programm zum Winckelmannsfeste, 1890, σ. 129, 144. — Overbeck, Geschichte der griechischen Plastik, ἐκδόσ. 4ης τόμ. 1ος σ. 205-207.

Κεφαλὴ **νεανίου** μᾶλλον ἢ γυναικεία, ὡς ὑπετέθη, μέγεθος ἔχουσα τὸ ἥμισυ τοῦ φυσικοῦ. Τὸ κρανίον στρογγύλον καὶ ὑψηλόν. Ἡ κόμη κατέρχεται ἀπὸ τοῦ μεσοκράνου κυματοειδῶς κατὰ βοστρύχους, οἵτινες ἔμπροσθεν μὲν ἀπὸ ὠτὸς εἰς οὖς περιελίσσονται περὶ στεφάνην χαλκῆν ἐρυθρὰν ὁρατὴν κατὰ τὸ μέσον, ὄπισθεν δὲ τελευτῶσιν εἰς ἀνάδεσιν, ἐξ ἧς κατέρχονται ὡς δεσμὶς πρὸς τὸν αὐχένα, συγκρατουμένην διὰ μακρᾶς πόρπης μὴ σωζομένης. Πρὸ τῶν ὤτων κατέρχονται βραχεῖς βόστρυχοι οὐχὶ μετὰ τῆς αὐτῆς αὐστηρᾶς συμμετρικότητος ἑκατέρωθεν δεδηλωμένοι. Τὸ πρόσωπον ᾠοειδές, λεπτυνόμενον πρὸς τὴν γένυν, ἥτις εἶνε στρογγύλη καὶ παχεῖα. Αἱ παρειαὶ πλατεῖαι, σχηματίζουσαι ἡ μία πρὸς τὴν ἄλλην δύο ἐπίπεδα συμπίπτοντα. Τὸ ἑλικοειδὲς στόμα χαμηλώνει πρὸς τὰς γωνίας, τὰ χείλη πλατέα καὶ παχέα, τὸ κάτω παχύτερον καὶ προέχον ὀλίγον. Ἡ ῥὶς λεπτή, οὐχὶ κατ' εὐθεῖαν γραμμὴν κατερχομένη ἀπὸ τοῦ μετώπου, ἀλλὰ μετ' ἐσοχῆς παρὰ τὴν ῥίζαν. Οἱ ὀφθαλμοὶ ἐπιμήκεις καμμύοντές πως μὲ βλέφαρα ἰσχυρά. Τὰ ὀλίγον μόνον κυρτούμενα τόξα τῶν ὀφρύων δὲν συνάπτονται πρὸς τὴν γραμμὴν τῆς ῥινός, σχηματίζονται δὲ ἐξ ἐντεθειμένων ταινιῶν ἐρυθρῶν, ὁμοίως ὡς καὶ τὰ χείλη. Καὶ τὸ λευκὸν τοῦ βολβοῦ τοῦ ὀφθαλμοῦ ἐσχηματίζετο ἐξ ἄλλης ὕλης, εἴδους πορσελάνης, σωζομένης ἐν μέρει εἰς τὸν δεξιὸν ὀφθαλμόν, ἡ δὲ ὀπὴ τῆς κόρης ἦτο πεπληρωμένη ὁμοίως δι' ὕλης καστανόχρου, ἥτις σώζεται εἰς τὸν ἀριστερὸν ὀφθαλμόν. Αἱ βλεφαρίδες εἶνε τόσον πλαστικῶς δεδηλωμέναι ὥστε δύνανται νὰ μετρηθῶσιν, ἐφόσον δὲν εἶνε κατεστραμμέναι. Ἐν γένει ἐκπληκτικὴ εἶνε ἡ λεπτουργία πάντων τῶν μερῶν τοῦ προσώπου. Τὸ μέτωπον εἶνε στενόν. Παρατηροῦνται σημεῖα τῶν πληγμάτων τῶν βαρβαρικῶν ὅπλων, διότι ἡ κεφαλὴ — ὡς πάντα τὰ χαλκᾶ περὶ ὧν ἐνταῦθα λαλοῦμεν — ἀνήκει εἰς τὰ ὑπὸ τῶν Περσῶν τὸ 480 καταστραφέντα καλλιτεχνήματα. Μεταξὺ τῶν δύο ἡμίσεων τοῦ προσώπου παρατηρεῖται ἀνομοιότης τις. Τὸ πάχος τοῦ χαλκοῦ εἶνε περὶ τὰ πέντε χιλιοστὰ τοῦ μέτρου, ἐντὸς δὲ ἔμεινεν ὡς φαίνεται ὁ ἐκ πηλοῦ πυρήν.

Ἡ κεφαλὴ ἀνήκει ὁμολογουμένως εἰς τὰ ὡραιότατα χαλκᾶ ἔργα τῆς ἀρχαίας πλαστικῆς. Ἀναμφισβήτητος δὲ εἶνε καὶ ἡ τυπικὴ αὐτῆς συγγένεια πρὸς τὰ ἔργα τῆς πρὸ τοῦ Πολυκλείτου ἀργείας καὶ σικυωνίας σχολῆς. Τὴν παραβολὴν ἰδίως προκαλεῖ ὁ τύπος τοῦ Ἀπόλλωνος τοῦ δυτικοῦ ἀετώματος τῆς Ὀλυμπίας, ὅστις πολλάκις ἐσχετίσθη ἀμέσως πρὸς τὴν σχολὴν ταύτην. Κατὰ τὸν σχηματισμὸν τοῦ προσώπου καὶ τὴν διάθεσιν τῆς κόμης συγγενὴς εὑρέθη πρὸ πάντων ἡ κεφαλὴ πρὸς τὰ στηρίγματα τῶν κατόπτρων, τὸ κεντρικὸν ἐργαστήριον τῶν ὁποίων ἦτο ἡ Κόρινθος. Μεγάλη δὲ τυπικὴ ὁμοιότης παρετηρήθη ὁμοίως μεταξὺ αὐτῆς καὶ τῶν ἔργων τῆς σχολῆς τοῦ Πασιτέλους, τοῦ κατὰ τὸν πρῶτον πρὸ Χριστοῦ αἰῶνα ἐργασθέντος ἐν Ῥώμῃ Ἕλληνος καλλιτέχνου ἐκ τῆς κάτω Ἰταλίας. Ὁ χαλκοῦς κιθαρῳδὸς Ἀπόλλων τῆς Πομπηίας μετὰ τῶν ἀντιστοίχων αὐτοῦ ἐχαρακτηρίσθη ὡς μετάφρασις ἁπλῶς πρωτοτύπου τῆς πρὸ τοῦ Πολυκλείτου πελοποννησιακῆς τέχνης, ὅπερ παρήχθη ἐκ τοῦ τύπου τῆς ἡμετέρας χαλκῆς κεφαλῆς.

Πλὴν δὲ τῆς τυπικῆς ταύτης συγγενείας καὶ ἡ σπανία τεχνικὴ τελειότης τῆς κεφαλῆς ἐθεωρήθη ἀποχρῶν λόγος, ἵνα ζητηθῇ ἡ πατρὶς αὐτῆς ἀλλαχοῦ καὶ οὐχὶ ἐν Ἀττικῇ ὅπου εὑρέθη. Τοιοῦτον ἔργον, λέγει ὁ Collignon (σ. 322), δὲν ἠδύνατο νὰ παραχθῇ ἢ ἐν τοῖς ἐργαστηρίοις ἐκείνοις, ὅπου ἡ ἐργασία τοῦ μετάλλου ἦτο εἰδικότης, λεπτομέ-

ρειαί τινες μάλιστα, παρατηρεῖ, τῆς ἐκτελέσεως αὐτῆς, ὡς ἡ τῶν χειλέων καὶ τῶν ὀφρύων ἔνθεσις, ὁ σχηματισμὸς τῆς κόρης καὶ ἡ πλήρωσις τοῦ βολβοῦ διὰ λευκῆς ὕλης φέρουσιν ἡμᾶς ἀπ' εὐθείας εἰς τὴν Σικυῶνα ἢ τὸ Ἄργος. Ἐν γένει ὁ τύπος τῆς αὐστηρᾶς αὐτῆς ὡραιότητος μὲ τὸ εὐρυμερὲς πρόσωπον, τὸ προέχον κάτω χεῖλος καὶ τὴν ἤρεμον, ἀκατάδεκτον ἔκφρασιν δεικνύει τάσιν ὅλως διόλου ξένην πρὸς τὴν ἀττικὴν τέχνην, τὴν ἀνάπτυξιν δὲ αὐτοῦ δυνάμεθα νὰ παρακολουθήσωμεν ὡς πιστὴν παράδοσιν ἐργαστηρίου μόνον ἐν τῇ πελοποννησιακῇ τέχνῃ.

Ἐξωτερικὴ δυσκολία βεβαίως δὲν ὑπάρχει, ἵνα δεχθῶμεν ὅτι, ὅπως οἱ Αἰγινῆται καλλιτέχναι, οὕτω καὶ οἱ ἐν Ἄργει καὶ Σικυῶνι συνάδελφοι αὐτῶν εἰργάσθησαν ἐν τῇ πόλει τῶν Πεισιστρατιδῶν, ἐν ᾗ καὶ ἄλλως βλέπομεν διασταυρούμενα τὰ ῥεύματα τῶν ποικίλων ἐπιδράσεων τῶν ξένων σχολῶν ἐπὶ τῆς αὐτογενοῦς ἀττικῆς τέχνης. Εἶνε μάλιστα γνωστόν, ὅτι οἱ τῆς σχολῆς τοῦ Ἁγελάδα ἀκριβῶς εἶνε ἐκεῖνοι, οἵτινες ἀντιδρῶντες κατὰ τῆς ἀπολύτως ἰσχυσάσης πρότερον νησιωτικῆς ἐπιρροῆς, ἀπήλλαξαν τὴν ἀττικὴν τέχνην ἀπὸ τῶν δεσμῶν τοῦ ἀρχαϊσμοῦ καὶ διὰ τῆς αὐστηρότητος τῆς ἑαυτῶν τεχνοτροπίας παρεσκεύασαν τὴν μετάβασιν αὐτῆς ἀπὸ τοῦ καθαροῦ ἀρχαϊσμοῦ εἰς τὴν χρυσῆν ἐποχὴν τοῦ πέμπτου αἰῶνος.

Ἀλλ' ἡ τυπικὴ συγγένεια καὶ ἐξωτερικὴ ὁμοιότης δὲν συνδέει τὴν χαλκῆν κεφαλὴν περισσότερον πρὸς τὰ ἐν τῇ ἀνωτέρω σειρᾷ διαληφθέντα ἔργα ἢ πρὸς τὰ ἐκ τῆς ἐπιδράσεως τῆς πελοποννησιακῆς τέχνης γεννηθέντα ἐν Ἀττικῇ. Τὸ στενὸν μέτωπον καὶ ἡ ἰσχυρὰ γένυς αὐτῆς εἶνε γνώρισμα καὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ Ἁρμοδίου ἐν τῷ συμπλέγματι τῶν τυραννοκτόνων, ἔργῳ τοῦ Κριτίου καὶ Νησιώτου. Ἡ μαρμαρίνη κεφαλὴ τοῦ ἀγάλματος τῆς Ἀκροπόλεως, ἔργου ὁμοίως εἰς τοὺς τεχνίτας τούτους ἀποδιδομένου, δεικνύει τὴν αὐτὴν ἀπαραλλάκτως καὶ ἡ χαλκῆ κεφαλὴ ἀνάδεσιν τῆς κόμης περὶ τὸν μετάλλινον στέφανον ὡς καὶ τοὺς αὐτοὺς παρὰ τὰ ὦτα βραχεῖς βοστρύχους, ἔτι δὲ τὸ αὐτὸ ὁμοίως στενὸν μέτωπον καὶ λεπτὴν ῥίνα. Εἶνε δὲ γνωστὸν πόσον στενῶς ἡ μαρμαρίνη αὕτη κεφαλὴ τοῦ ἀγάλματος συνδέεται πρὸς τὴν Ἀθηναίαν τοῦ Εὐθυδίκου, ἀφ' ἧς ἀκριβῶς ἄρχεται ὁ ἐκ τῆς πελοποννησιακῆς ἐπιδράσεως παραχθεὶς νέος ἐν Ἀττικῇ τύπος. Ἀλλ' ἀπὸ τοῦ τύπου τούτου καὶ τῆς στενῆς πρὸς τὴν Ἀθηναίαν συναφείας ἀδυνατοῦμεν ν' ἀποχωρίσωμεν τὴν ὡραίαν μαρμαρίνην κεφαλὴν τοῦ ἐφήβου τῆς Ἀκροπόλεως, τῆς ὁποίας ἡ ὁμοιότης πρὸς τὴν Ἀθηναίαν κατὰ τὴν περὶ τὸ στόμα ἔκφρασιν δὲν πρέπει διόλου νὰ παραγνωρίζηται, ὅσον καὶ ἂν αἱ λοιπαὶ αὐτῆς ἀναλογίαι παντάπασι διάφοροι φαίνωνται[1]. Πάντα δὲ τὰ ἔργα ταῦτα μὲ τὴν καθαρότητα τοῦ τύπου των καὶ τὴν εὔρωστον χάριν ἀνακαλοῦσι τὰς μορφὰς τῶν ἀγγείων τῶν ἐγγὺς πρὸς τὰ Μηδικὰ χρόνων, δεικνύοντα ἐν συνόλῳ τὴν ταὐτόχρονον ἐκείνην τροποποίησιν τοῦ ἀρχαίου ἀττικοῦ τύπου, περὶ ἧς ἀνωτέρω ἀνεφέραμεν, καὶ τὴν ἐμφάνισιν ἑπομένως τοῦ κανονικωτέρου καὶ αὐστηροτέρου νέου ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν τῆς σχολῆς τοῦ Ἄργους, ἥτις βραδύτερον προσείλκυσε καὶ τὸν Μύρωνα καὶ τὸν Φειδίαν (Collignon I σ. 365).

Τόσον λοιπὸν ξένην πρὸς τὴν ἀττικὴν τέχνην τάσιν δὲν φαίνεται ὅτι δεικνύει ἡ ἡμετέρα χαλκῆ κεφαλὴ καὶ ἀπίθανος διὰ τοῦτο δὲν εἶνε ἴσως ἡ εἰκασία τοῦ Furtwängler (Fünfzigstes Programm zum Winckelmannsfeste 1890 σ. 141, Meisterwerke σ. 80), ὅτι τεχνίτης αὐτῆς ὑπῆρξεν αὐτὸς ἐκεῖνος, εἰς ὃν ὑποθέτει ὅτι πρέπει ν' ἀποδοθῇ καὶ τὸ πρωτότυπον τοῦ Ἀπόλλωνος τῆς Πομπηίας, ἤτοι ὁ Ἡγίας ὁ μαθητὴς τοῦ Ἁγελάδα καὶ διδάσκαλος τοῦ Φειδίου. Καὶ ἡ ἀπόδειξις μὲν αὕτη στερεῖται ἔτι τῶν ἀπολύτως πειστικῶν αὐτῆς τεκμηρίων, ἀλλ' ἡ γνώμη, ὅτι ἐν τῇ πρὸ τοῦ Πολυκλείτου πελοποννησιακῇ τέχνῃ ὁ δημιουργὸς τοῦ τύπου τῆς ἡμετέρας κεφαλῆς λαμβάνει ἱκανῶς διάφορον θέσιν ἢ ὁ ἀρχηγὸς τῆς σχολῆς Ἁγελάδας, εἶνε νομίζομεν ἀπολύτως ὀρθή. Ὁ ἄμεσος συσχετισμὸς τῆς χαλκῆς κεφαλῆς πρὸς τὸ μόνον πιθανὸν ἀντίγραφον τοῦ

[1] Ἀπεικονίζονται: οἱ τυραννοκτόνοι παρὰ Collignon I σ. 370, 373, εἰκ. 189, 190, παρὰ Brunn-Bruckmann, Denkmäler griechischer und römischer Plastik πίν. 326-8, ἡ μαρμαρίνη κεφαλὴ τοῦ ἀγάλματος τῆς Ἀκροπόλεως (ἀρ. 698 τοῦ μουσείου τῆς Ἀκροπόλεως) ἐν Ἀρχαιολογικῇ ἐφημερίδι 1888 πίν. 3, παρὰ Collignon I σ. 362 εἰκ. 184, ἡ Ἀθηναία τοῦ Εὐθυδίκου (ἀρ. 686 τοῦ μουσείου τῆς Ἀκροπόλεως) ἐν Jahrbuch des kais. deutschen archäologischen Instituts II 1887 πίν. 14, ἐν Μουσείοις Ἀθηνῶν πίν. XIV, παρὰ Collignon I σ. 356 πίν. VI εἰκ. 2, ἡ μαρμαρίνη κεφαλὴ τοῦ ἐφήβου (ἀρ. 689 τοῦ μουσείου τῆς Ἀκροπόλεως) ἐν Ἀρχαιολογικῇ ἐφημερίδι 1888 πίν. 2, παρὰ Collignon I σ. 362 εἰκ. 184.

τύπου, ὃν ἔδωκεν ὁ Ἀγελάδας, πρὸς τὸ ἐν Βερολίνῳ χαλκοῦν ἐξ Ἀργολίδος (Collignon I σ. 322 εἰκ. 162), εἶνε ἀστήρικτος, ἀλλ' οὐχ ἧττον ἀδικαιολόγητος εἶνε ἡ μετὰ τῶν ἔργων τῆς καθαρᾶς ἀργείας τέχνης κατάταξις τῆς πρὸς τὴν ἡμετέραν χαλκῆν στενῶς συγγενευούσης κεφαλῆς τοῦ ἐφήβου, περὶ ἧς ὁ Furtwängler εἶπεν (Fünfzigstes Programm σ. 151), ὅτι δύναται πρὸς αὐτὸ τοῦτο νὰ χρησιμεύσῃ, ἵνα παραβαλλομένη πρὸς τὴν μαρμαρίνην κεφαλὴν τοῦ ἀγάλματος τῆς Ἀκροπόλεως αἰσθητὴν καταστήσῃ τὴν πλήρη ἀντίθεσιν ἀργείας καὶ ἀττικῆς τέχνης. Καὶ ὁμοίως ἄτοπος πρέπει νὰ φανῇ ἡ ἀναγωγὴ τῆς τε χαλκῆς κεφαλῆς καὶ τῆς τοῦ ἐφήβου εἰς τὸν κύκλον ἁπλῶς τῶν γλυπτῶν τῆς Ὀλυμπίας, ὡς κοινοῦ χαρακτηριστικοῦ αὐτῶν θεωρουμένης τῆς διαφορᾶς πρὸς τὰ ἀττικὰ ἔργα (Botho Graef, Mittheilungen XV 1890 σ. 15).

Τὸ κοινὸν χαρακτηριστικὸν τῶν δύο κεφαλῶν εἶνε ἀκριβῶς ἡ διαφορὰ πρὸς τὰ ὀλυμπιακὰ ἀγάλματα, πηγάζουσα ἐκ τῶν ἰδιαιτέρων τεχνικῶν ἀρχῶν, αἵτινες ἐφηρμόσθησαν εἰς ταῦτα καὶ εἰς ἐκείνας. Ὁ Botho Graef (Mitth. XV 1890 σ. 36) ἀναγνωρίζει τὴν ὁμοιότητα τοῦ ἤθους, ὅπερ διακρίνει τὴν κεφαλὴν τοῦ ἐφήβου καὶ τὴν Ἀθηναίαν τοῦ Εὐθυδίκου, ὅσον καὶ ἂν αἱ ἀναλογίαι αὐτῶν καὶ ὁ τύπος ἐν γένει φαίνονται ἀνόμοια. Τὸ ἦθος δὲ τοῦτο εἶνε, ὅπερ οὐσιωδῶς διαστέλλει τὴν κεφαλὴν τοῦ ἐφήβου ἀπὸ τοῦ Ἀπόλλωνος τοῦ δυτικοῦ ἀετώματος τῆς Ὀλυμπίας, ὅσον καὶ ἂν ἀμέσως προσπίπτει ἡ στενωτάτη τυπικὴ συγγένεια τῶν δύο ἄλλως ἀπ' ἀλλήλων κατὰ τοὺς χρόνους ἱκανῶς ἀφισταμένων μνημείων. Ὁ Ἀπόλλων οὗτος στερεῖται πάσης πνευματικῆς ἐκφράσεως καὶ τὰ ὀλυμπιακὰ ἀγάλματα καθόλου, ὡς ὀρθῶς κρίνει ὁ Σοφούλης, δεικνύουσι τὴν σπουδὴν τοῦ τεχνίτου μόνον πρὸς ἁπλῆν, ἀλλ' ἐπιτυχῆ ἀπεικόνισιν τῆς τυχαίας πραγματικότητος, ἐνῷ ἡ ἐργασία τῆς κεφαλῆς τοῦ ἐφήβου ἐκπληροῖ πάντας τοὺς αὐστηροὺς πλαστικοὺς νόμους καὶ κανόνας τοὺς ἐξευγενίζοντας καὶ ἐξιδανικεύοντας τὴν παράστασιν (Ἐφημ. ἀρχαιολ. 1888 σ. 83)[1]. Ἀλλὰ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀναπτύξεως ταύτης ἐβάδισε καθ' ἑαυτὴν ὅλως διόλου ἡ ἀττικὴ τέχνη, ἀδιάφορον ἂν ἐπὶ τοῦτο ἐτράπη, ἀφοῦ ἤδη εἰσέβαλεν εἰς αὐτὴν τὸ ῥεῦμα τῶν ἐπιῤῥοῶν τῆς πελοποννησιακῆς σχολῆς. Εἰς τὰ ἔργα τῶν Ἀργείων τεχνιτῶν δὲν ἐκφαίνεται ἐπὶ τῆς μορφῆς τὸ «ἀτομικὸν αἴσθημα τῆς ζωῆς»· ὁ τύπος αὐτῶν, ἂν καὶ σαφὴς καὶ ἀκριβής, κλίνει ὅμως εἰς τὸ ἀφῃρημένον καὶ σχηματικόν, ἡ δὲ ψυχικὴ ἔκφρασις φέρει ὡρισμένως τὴν διατύπωσιν σκυθρωπότητός τινος καὶ κακοθυμίας. Τὰ γνωρίσματα δὲ ταῦτα εἶνε παντάπασι ξένα πρὸς τὴν ἀττικὴν τέχνην, ἥτις παρὰ πάσας τὰς ἀλλαχόθεν ἐπιδράσεις δὲν προήχθη εἰς τελειότητα διὰ τῆς αἰφνιδίας ἐγκαταλείψεως τῶν ἀρχῶν καὶ τρόπων αὐτῆς οὔτε δι' ἀπομιμήσεως τοῦ ξένου, ἀλλὰ τοσοῦτον ὀργανικῶς ὑπέστη ἐν ἑαυτῇ τὴν μεταμόρφωσιν ταύτην — κατὰ τὰ οὐσιώδη ἀνεξάρτητον ἀπὸ ξένων ἐπιρροῶν — ὥστε κανονικώτατα τὴν ταχεῖαν ἀνάπτυξιν αὐτῆς δυνάμεθα νὰ παρακολουθήσωμεν ἀπὸ τοῦ τελευταίου σταθμοῦ, ὃν σημειοῦσι τῆς ἀρχαϊκῆς τέχνης τὰ μνημεῖα, μέχρι τῶν μετοπῶν τοῦ Παρθενῶνος καὶ τῶν ἐπιτυμβίων ἀναγλύφων τοῦ πέμπτου αἰῶνος (πρβ. τὴν κεφαλὴν ἐν Μουσείοις τῶν Ἀθηνῶν πίν. XIII καὶ Jahrbuch II 1887 σ. 222 πίν. 13).

Τοιουτοτρόπως ἐν τῇ ἀναπτύξει ταύτῃ δὲν εἶνε δυνατὸν πλέον νὰ θεωρηθῇ ὡς μοναδικὸν ἔργον ἡ χαλκῆ κεφαλή, ὡς νέος τις τύπος, ὃν μετὰ χρόνον μόλις ἐπανευρίσκομεν ἐν τῷ Ἀπόλλωνι τοῦ δυτικοῦ ἀετώματος τῆς Ὀλυμπίας ἢ ἐν τῷ ὑποθετικῷ πρωτοτύπῳ τοῦ Ἀπόλλωνος τῆς Πομπηίας. Ἴσως δὲν ὑπάρχει λόγος ν' ἀμφιβάλλωμεν καὶ περὶ τῆς καταγωγῆς αὐτῆς ἀπὸ τῶν πρὸ τοῦ 480 χρόνων, ὡς κάμνει τοῦτο ὁ Overbeck (Geschichte der griechischen Plastik ἐκδόσ. 4ης σ. 207· πρβ. Studniczka). Ἀλλ' ἡ συνάφεια αὐτῆς πρὸς τὴν σχολὴν τοῦ Κριτίου καὶ Νησιώτου, ἣν ὁ Overbeck ὁμοίως θεωρεῖ ἐκτὸς πάσης ἀμφιβολίας, δὲν εἶνε μᾶλλον βεβαία ὡς ἐκ τῶν μνημονευθέντων ἰδιαιτέρων γνωρισμάτων, ἢ ἡ στενὴ σχέσις πρὸς τὴν κεφαλὴν τοῦ ἐφήβου. Ἡ δὲ ἤρεμος καὶ σοβαρὰ αὐτῆς ἔκφρασις πραγματικῶς οὐδὲν ἔχει ἐκ τῆς σκυθρωπότητος καὶ ἀκαταδεξίας, ἥτις εἰς αὐτὴν ἀπεδόθη, ἡ

[1] Ὁ Furtwängler ἀποδίδει εἰς Παρίους τεχνίτας τὴν κατασκευὴν τῶν ὀλυμπιακῶν ἀετωμάτων, οὓς δὲν θεωρεῖ καλλιτέχνας, ἀλλ' ἁπλῶς ἐμπείρους μαρμαρογλύφους, παραγγελιοδόχους μεγάλων ἐργασιῶν ἐπὶ μαρμάρου πρὸς διακόσμησιν μνημείων· πρβ. Intermezzi. Kunstgeschichtliche Studien von A. Furtwängler (1896) σ. 9 καὶ Archäologische Studien H. Brunn dargebracht (1893) σ. 78.

ζωηρὰ δὲ μᾶλλον παραστατικότης καὶ ἡ ἔκφρασις ἰδιοφυοῦς ἤθους, ἥτις ἀναντιῤῥήτως διακρίνει τὴν κεφαλὴν τοῦ ἐφήβου (Overbeck, Gesch. d. griech. Plastik I[4] σ. 207), εἶνε κοινὸν γνώρισμα καὶ τῆς ἡμετέρας. Εἶνε ἀδελφὰ ἔργα ἐκ τοῦ ἀττικοῦ ἐργαστηρίου ἐξελθόντα, κατὰ τοσοῦτον μόνον ἀλλήλων ἐπ' ἐλάχιστον διαφέροντα, καθόσον ἴσως καθαρῶς τεχνικοί τινες τρόποι τῆς προηγμένης πελοποννησιακῆς χαλκοπλαστικῆς ἰδιαιτέρως ἐν τῇ κατασκευῇ τῆς χαλκῆς κεφαλῆς ἐφηρμόσθησαν.

[*Γ. Σωτηριάδης*].

ΠΙΝΑΞ 11 3.

['Εθνικὸν Μουσεῖον ἀρ. 6457]. — *'Εφημερὶς 'Αρχαιολογική* 1887, σ. 140, πίν. 8, 3 (Studniczka). — Catalogue des bronzes trouvés sur l'Acropole d'Athènes, par A. de Ridder σ. 301 ἀρ. 782.

'Αθηνᾶ πρόμαχος ὕψους 0,193, ἄνευ αἰγίδος αὕτη, φέρουσα χιτῶνα λεπτόν, ὁρατὸν κατὰ τὸν ἀριστερὸν ὦμον, καὶ μακρὸν ἱμάτιον, οὗ ἡ μία πτέρυξ κατέρχεται ἀπὸ τοῦ ὑψωμένου καὶ πρὸς τὴν κεφαλὴν καμπτομένου δεξιοῦ βραχίονος, ὅστις διῆρε βεβαίως τὸ δόρυ, ἡ δὲ ἄλλη ὑπὸ τὴν ἀριστερὰν μασχάλην χωρίζεται ἀπ' αὐτῆς διὰ βαθείας αὔλακος. Ὁ ἀριστερὸς βραχίων συνταχεὶς ὑπὸ τοῦ πυρὸς (κατὰ τὴν πυρπόλησιν τῆς Ἀκροπόλεως τὸ 480) ἐκάμφθη, ἡ δὲ ἄκρα χεὶρ εἶνε κοίλη ἵνα ἐφαρμόζηται εἰς αὐτὴν τὸ ἕτερον τῶν ὀχάνων τῆς ἀσπίδος. Τοῦ ἄλλου ὀχάνου σῴζεται ἱκανὸν λείψανον. Ἡ κόμη πλατεῖα διὰ χωρίστρας ἐπὶ ἑκάτερα μεριζομένη εἰς κυματοειδεῖς βοστρύχους, οἵτινες δηλοῦνται οὐχὶ δι' ἐγχαράκτων γραμμῶν, ἀλλὰ διὰ μικρῶν ἐγκαρσίων αὐλάκων. Μετὰ τοῦ ἀττικοῦ κράνους καὶ ὁ λόφος ὁμοῦ ἐχύθη. Οἱ ὀφθαλμοὶ ἀμυγδαλωτοὶ καὶ ἐξέχοντες, αἱ παρειαὶ εὔτραφεῖς καὶ μακραί, αἱ γωνίαι τοῦ στόματος ἀνυψοῦνται ἐλαφρῶς.

Ὡς κατὰ τὴν περιβολὴν καὶ ἐν μέρει τὴν στάσιν τοῦ σώματος ἡ Ἀθηνᾶ αὕτη διαφέρει οὐσιωδῶς τῆς ἀνωτέρω ἐν πίν. 8. 10 [1], οὕτω καὶ κατὰ τὴν ἀποτύπωσιν τῆς μορφῆς καθόλου. Διὰ τὰς στρογγυλοειδεῖς καὶ εὐσάρκους παρειὰς τὸ ἔργον ἐθεωρήθη ἀνῆκον εἰς τὸν τύπον, οὗ κυριώτατον παράδειγμα ἔχομεν τὴν Ἀθηνᾶν ἐκ τοῦ ἀετώματος τοῦ ναοῦ τῶν Πεισιστρατιδῶν, καὶ εἰς ὃν ἀνάγεται ὡσαύτως ἡ κεφαλὴ ἡ ἀπεικονιζομένη ἐν Μουσείοις τῶν Ἀθηνῶν πίνακι 13 (τοῦ μουσείου τῆς Ἀκροπόλεως ἀρ. 684). Κα. ὁ μὲν ἀττικὸς αὐτοῦ τύπος εἶνε ἀναμφισβήτητος. εἰδικώτερα ὅμως γνωρίσματα στενώτερον αὐτὸ πρὸς τὰ μνημονευθέντα ἔργα συνδέοντα δὲν βλέπομεν ὑπάρχοντα. Τοῦ ἡμετέρου ἀγαλματίου οἱ ὀφθαλμοὶ δὲν κεῖνται λοξῶς ὡς ἐν τούτοις, οὔτε αἱ γωνίαι τοῦ στόματος εἶνε τόσον ἀνυψωμέναι, διὸ καὶ λείπει ἐντελῶς ἀπ' αὐτοῦ τὸ κατὰ συνθήκην ἐκείνων μειδίαμα. Ἀντὶ δὲ τῆς ἐν αὐτοῖς ἰσχυούσης εὐσάρκου ζωτικότητος καὶ τοῦ καθαροῦ ἔτι ἀρχαϊσμοῦ, ἐν τούτῳ ἡ μὲν ἐργασία δεικνύει ἱκανῶς λεπτότερον τύπον τέχνης, ἡ δὲ μορφὴ τοῦ προσώπου τρυφερότητα καὶ ἀνθηρότητα, ἥτις προσιδιάζει μόνον εἰς τὰ τῆς προηγμένης πλέον ἀττικῆς τέχνης ἔργα τῶν ἐγγὺς πρὸ τῶν Περσικῶν χρόνων.

[*Γ. Σωτηριάδης*].

ΠΙΝΑΞ 12 1.

['Εθνικὸν Μουσεῖον ἀρ. 6614]. — *Δελτίον 'Αρχαιολογικόν*, 1888 σ. 82 (Π. Καββαδίας). — *'Εφημερὶς 'Αρχαιολογική*, 1888, σ. 4 (Κ. Δ. Μυλωνᾶς). — Journal of Hellenic Studies, 1889 σ. 268-9 (E. A. Gardner). — Catalogue des bronzes trouvés sur l'Acropole d'Athènes, par A. de Ridder, σ. 275, ἀρ. 750. — Daremberg-Saglio, Dictionnaire des antiquités grecques et romaines, τόμ. 3ν σ. 6 καὶ 7, ἐν λέξει Halter (A. de Ridder). — Bulletin de correspondance hellénique, IX-X 1897, σ. 233 (A. de Ridder).

Τὸ ἀγαλμάτιον παριστάνει **νεανίαν** γυμνὸν μὲ καμπτόμενα τὰ γόνατα, τὸ δεξιὸν χαμηλότερον τοῦ ἀριστεροῦ, τοὺς βραχίονας τεταμένους ὁριζοντίως πρὸς τὰ ἐμπρὸς καὶ ὀλίγον ὑψουμένους, τὴν κεφαλὴν ὑψουμένην ὀλίγον καὶ βλέπουσαν εἰς τὸ κενόν. Τὸ δεξιὸν ἀντιβράχιον εἶνε βιαίως κεχαμμένον, λείπει δὲ καὶ ἡ δεξιὰ χείρ, ὁ ἀριστερὸς βραχίων εἶνε ἐντελῶς ἀποκεκομμένος. Λείπουσι καὶ οἱ πόδες. Τὸ πρόσωπον πολὺ βεβλαμμένον. Ἡ κόμη καταλήγει κύκλῳ περὶ τὸ μέτωπον καὶ τὸν αὐχένα εἰς ἐξόγκωσιν στεφανοειδῆ. Ὁ κορμὸς ὀρθός, ἡ κοιλία διὰ τὴν κάμψιν τῶν σκελῶν συστέλλεται καὶ ἑπομένως ὀλίγον κοιλαίνεται. Ὕψος τοῦ ἀγαλματίου 0,17 μ.

Τὸ ἔργον παρεβλήθη πρὸς τὰ γλυπτὰ τῆς αἰγινητικῆς τέχνης καὶ ἡ κεφαλὴ ἰδίως ἐθεωρήθη συγγένειαν ἔχουσα πρὸς τὴν τοῦ ὑπ' ἀρ. 6615 ἀγαλ-

ματίου τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου (κατωτέρω ἐν πίν. 12 4). Ἀλλ' οὔτε ἐν τῷ συνόλῳ τὸ ἡμέτερον ἀγαλμάτιον δεικνύει ἴχνος τι τοῦ ἀρχαϊσμοῦ τῆς μορφῆς ταύτης οὔτε ἰδιαιτέρως ἡ κεφαλὴ παρουσιάζει γνωρίσματα ὅμοια, ἀλλὰ καὶ ἡ διαφορὰ μάλιστα ἀμφοτέρων εἶνε προφανὴς κατά τε τὴν μορφὴν τοῦ κρανίου καὶ τὸν σχηματισμὸν τοῦ προσώπου. Ἡ δὲ ἁρμονία μεταξὺ τῆς διαπλάσεως τῆς κεφαλῆς καὶ τοῦ σώματος, ἡ εὐτονία πάντων τῶν μελῶν, ἡ διακεχυμένη εἰς τὴν μικρὰν μορφὴν χάρις ἀπομακρύνουσιν αὐτὴν καὶ τοῦ αἰγινητικοῦ τύπου, φέρουσι δὲ ἡμᾶς εἰς ὑψηλοτέραν βαθμῖδα ἀναπτύξεως τῆς τέχνης. Ἀναμφισβήτητον τοὐλάχιστον πρέπει νὰ θεωρηθῇ, ὅτι τὸ ἔργον ἐνθυμίζει τοὺς καλλίστους τύπους τῶν ἐρυθρομόρφων ἀγγείων, οἵτινες ἐπλάσθησαν ἐν τῇ Ἀττικῇ πρὸ τῶν Μηδικῶν καὶ πρὸς οὓς ἐσχετίσθη ὁ κατὰ τὴν στάσιν καὶ τὴν τεχνοτροπίαν πολλὴν συγγένειαν ἔχων πρὸς τὴν ἡμετέραν παράστασιν περίφημος ὁπλιτοδρόμος τῆς Τυβίγγης (ἀπεικονίζεται ἐν Jahrbuch des kais. deutschen archäologischen Instituts I 1886 πίν. IX. πρβ. A. de Ridder ἐν Bulletin σ. 252).

Ἡ παραβολὴ τοῦ ἡμετέρου ἀγαλματίου πρὸς τὰς ἀγωνιστικὰς ἐπὶ ἀγγείων παραστάσεις παρέχει πρόχειρον καὶ τὸ μέσον τῆς ὀρθῆς αὐτοῦ ἐξηγήσεως. Ἁρματηλάτου ἢ ὁπλιτοδρόμου στάσιν δὲν δύναται βεβαίως νὰ θεωρηθῇ ἔχων ὁ ἡμέτερος ἀγωνιστής, ὡς ὑπετέθη κατ' ἀρχάς, ἀλλ' εἶνε προφανές, καθὰ ὁ de Ridder παρετήρησεν, ὅτι τὸ ἀγώνισμα περὶ οὗ ἐνταῦθα πρόκειται εἶνε τὸ ἅλμα. Τὴν αὐτὴν παράστασιν ἔχομεν παρὰ Krause, Gymnastik und Agonistik, τόμ. II πίν. VIII 18 = Gerhard, Auserlesene Vasenbilder πίν. 260 = Daremberg-Saglio τόμ. III σ. 7 εἰκ. 3695 καὶ μόνον ἡ στιγμὴ τῆς ἐκτελέσεως τοῦ γυμνάσματος διαφέρει κατά τι ἐν τούτοις καὶ ἐν τῷ ἡμετέρῳ. Εἰς τὰς παραστάσεις ταύτας ὁ ἀγωνιστὴς κρατῶν τοὺς ἁλτῆρας ἵσταται ὀρθός, κάμπτει δὲ εἰς τὸν ἀγκῶνα τοὺς βραχίονας, προτείνων ὀλίγον καὶ ὑψώνων τὰ ἀντιβράχια. Τοιουτοτρόπως ἑτοιμάζεται ἵνα λάβῃ ἔπειτα ὡρισμένην θέσιν πρὸς τὸ ἀγώνισμα, εἴτε εἰς μῆκος πηδῶν εἴτε ἐμπόδια ὑπερπηδῶν, βοηθούμενος πρὸς τὴν φορὰν τοῦ σώματος ὑπὸ τῶν ἁλτήρων («πομπός τε γὰρ τῶν χειρῶν ἀσφαλὴς καὶ τὸ βῆμα ἑδραῖόν τε καὶ εὔσημον εἰς τὴν γῆν ἄγει» τ. ἑ. ὁ ἁλτήρ, Φιλόστρατος ἐν Γυμναστικῷ· πρβ. Julius Jüthner, Ueber antike Turngeräthe, Wien 1896 σ. 11 ἑ.). Εἰς δὲ τὸ ἡμέτερον ἀγαλμάτιον ὁ ἀγωνιστὴς ἐξετέλεσεν ἤδη τὴν ἡμιπεριστροφικὴν τῶν βραχιόνων κίνησιν μὲ τὰ βάρη εἰς τὰς χεῖρας, ἵνα δώσῃ τὴν ἀπαιτουμένην φορὰν εἰς τὸ σῶμα πρὸς τὸ ἅλμα, ὑπεγείρων ἤδη πρὸς αὐτὸ τοὺς πόδας. Οὕτως ἐξηγεῖται κάλλιστα καὶ τῶν βραχιόνων ἡ ὁριζοντία τάσις καὶ ἀνύψωσις, ἥτις ὅλως διόλου ξένη εἶνε πρὸς τὴν στάσιν τοῦ ἁρματηλάτου, καὶ τοῦ βλέμματος ἡ πρός τι ἀπώτερον σημεῖον διεύθυνσις καὶ τῆς κεφαλῆς μετὰ τοῦ τραχήλου καὶ τοῦ κορμοῦ ἡ θέσις, ἣν δὲν δύναται νὰ ἔχῃ οὔτε ὁ ἁρματηλάτης οὔτε ὁ ὁπλιτοδρόμος, ὅστις ἄλλως καὶ ἐκ τοῦ κράνους διακρίνεται καὶ τὸν φέροντα τὴν ἀσπίδα ἀριστερὸν βραχίονα δὲν τείνει ὁριζοντίως πρὸς τὰ πρόσω, ἀλλὰ κάμπτει· (πρβ. περὶ τοῦ ὁπλιτοδρόμου τῆς Τυβίγγης καὶ παραστάσεων τοῦ ἀγωνίσματος τούτου ἐν γένει Jahrbuch II 1887 σ. 94-107, X 1895 σ. 182-203, Bulletin IX-X 1897 σ. 210-255· περὶ δὲ τῶν παραστάσεων ἁρματηλατῶν τὰς ποικίλας ἰδίως ἐπὶ ἀγγείων π. χ. παρὰ Gerhard, Auserlesene Vasenbilder καὶ τὰ νομίσματα τῶν Συρακουσῶν, ἔτι δὲ τὸ χαλκοῦν τῆς Ἀκροπόλεως ὑπ' ἀρ. 6609 τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου, τὰ χαλκᾶ καὶ πήλινα τῆς Ὀλυμπίας παρὰ Furtwängler, Bronzefunde aus Olympia σ. 29, Ausgrabungen τόμ. IV πίν. XV 248, 249, 250, XVI 251).

Ἀνεφέραμεν τὴν παρατηρηθεῖσαν συγγένειαν τοῦ ἡμετέρου ἀγαλματίου πρὸς τὸν ὁπλιτοδρόμον τῆς Τυβίγγης κατά τε τὴν στάσιν καὶ τὴν τεχνοτροπίαν. Ἀλλὰ κατὰ ταύτην ἴσως πρέπει νὰ διακριθῶσι καλῶς τὰ δύο ἔργα, διότι δύσκολον εἶνε ν' ἀρνηθῇ τις ἐν τῷ ὁπλιτοδρόμῳ τὰ σαφῆ γνωρίσματα τῆς γνησίας αἰγινητικῆς τέχνης ἢ τοὐλάχιστον τῆς ἀμέσου αὐτῆς ἐπιδράσεως ἐπὶ ἔργων ἐν Ἀθήναις πλασθέντων, ἂν ὑποτεθῇ ὅτι τὸ χαλκοῦν τῆς Τυβίγγης δὲν εἶνε καθαρᾶς αἰγινητικῆς προελεύσεως, ἀλλ' ἔργον Αἰγινήτου τεχνίτου ἐν Ἀττικῇ ἐργασθέντος (πρβ. ὅσα περὶ τῆς τεχνοτροπίας τοῦ ὁπλιτοδρόμου τῆς Τυβίγγης ἀκριβέστερον διέλαβεν ὁ Schwabe ἐν Jahrbuch I 1886 σ. 174, 175). Ὅτι δὲ τὰ μόνα μνημεῖα πρὸς ἃ δύναται ὁ ὁπλιτοδρόμος τῆς Τυβίγγης νὰ παραβληθῇ, εἶνε τὰ

ἀθηναϊκὰ ἀγγεῖα, πρέπει πάντως ν' ἀποδοθῇ εἰς τὴν ἐπὶ τῆς αἰγινητικῆς τέχνης ἀντεπίδρασιν τῶν Ἀττικῶν ἀγγειογράφων. Ἐν Ἀθήναις ἐγεννήθη ἄλλως καὶ ὁ πλαστικὸς τύπος τοῦ ὁπλιτοδρόμου, ὅστις ἐξῆλθεν ἐκ τοῦ ἐργαστηρίου τοῦ Κριτίου καὶ Νησιώτου (πρβ. Παυσαν. I 23, 9 καὶ Loewy, Bildhauerinschriften n° 39). Τὸν τύπον δὲ τοῦτον τῶν τεχνιτῶν τοῦ συμπλέγματος τῶν τυραννοκτόνων ἐπανευρίσκομεν πιθανώτατα ἐν τῷ ἡμετέρῳ ἀγαλματίῳ, τοῦ ὁποίου ὄχι μόνον ἡ στενωτάτη σχέσις πρὸς τὰς ἀγωνιστικὰς παραστάσεις τῶν Ἀττικῶν ἀγγειογράφων εἶνε προφανής, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀττικὴ προέλευσις ἐκ τῶν ἀμέσως πρὸ τοῦ 480 ἐτῶν βεβαία. [*Γ. Σωτηριάδης*].

ΠΙΝΑΞ 12 2.

['Εθνικὸν Μουσεῖον ἀρ. 6509].— Catalogue des bronzes trouvés sur l'Acropole d'Athènes, par A. de Ridder, σ. 162 ἀρ. 459.

Γοργόνειον τοῦ ἀρχαϊκοῦ τύπου, καθ' ὃν παρίσταται τοῦτο μὲ τὰ θηριώδη ἔτι αὐτοῦ χαρακτηριστικά. Τὸ σχῆμα εἶνε κυκλικὸν καὶ μόνον ἡ γένυς προέχει ὀλίγον. Τὸ στόμα πλατὺ τοξοειδές, αἱ γωνίαι ἀνοικταί, ἡ γλῶσσα κρέμαται, οἱ χαυλιόδοντες ὡς ἁρπακτικοῦ θηρίου. Οἱ ὀφθαλμοὶ εἶνε πεπληρωμένοι δι' ὑελώδους τινὸς ὕλης. Τὰ μῆλα τῶν παρειῶν ἐξωγκωμένα. Τὸ μέτωπον φέρει ἐν τῷ μέσῳ κάθετον ῥυτίδα, αἱ ἐπ' αὐτοῦ πλοκάδες κυματοειδεῖς. Οἱ λοβοὶ τῶν ὤτων κρύπτονται ὑπὸ ῥοδάκων. Ὄφεις ἀνυψοῦνται ἀπὸ τοῦ κρανίου, οἱ ὑπὸ τὰς γνάθους συνετρίβησαν. Ὅμοιος τύπος μετά τινων διαφορῶν εἶνε καὶ ὁ τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου ὑπ' ἀρ. 6510. Ἄνευ τῶν ὄφεων ἀλλ' ὅμοιος ἐν γένει τύπος εἶνε ὁ παρὰ Ross, Archäologische Aufsätze I πίν. 5 εἰς τὸ μέτωπον πηλίνου ἀκροκεράμου, ὡς καὶ ὁ τοῦ μουσείου τῆς Ἀκροπόλεως ὑπ' ἀρ. 701, ὅστις ἔχει καὶ ἄλλας διαφοράς. Τοῦ μεσαίου τύπου, τοῦ παριστῶντος αὐτὸ ἄνευ τῶν θηριωδῶν χαρακτηριστικῶν, εἶνε τὸ Γοργόνειον τὸ γεγλυμμένον ἐπὶ τοῦ ὁμαλῶς ἐξέχοντος ἐπιπέδου τῆς αἰγίδος μαρμαρίνου ἀγάλματος τῆς Ἀθηνᾶς (ἀρ. 1336 τοῦ μουσείου τῆς Ἀκροπόλεως), ὅπερ δὲν διαφέρει τοῦ ἐπὶ τῶν ἀντιτύπων τῆς προμάχου Ἀθηνᾶς εἰκονιζομένων (πρβ. Ἐφημ. ἀρχ. 1887 σ. 150 πίν. 8). [*Γ. Σωτηριάδης*].

ΠΙΝΑΞ 12 3.

['Εθνικὸν Μουσεῖον ἀρ. 6705]. — Catalogue des bronzes trouvés sur l'Acropole d'Athènes, par A. de Ridder, σ. 618 ἀρ. 517.

Ταῦρος βαδίζων, ὕψους 0,8 μ., μήκους 0,13 μ. ἐπὶ χαλκίνης πλακὸς ὀρθογωνίου ὡς βάσεως. Οἱ δεξιοὶ πόδες προηγοῦνται. Ῥαβδώσεις κυματοειδεῖς ἐγχάρακτοι παριστάνουσι τὰς ῥυτίδας τῆς λαμυρίδος καὶ τοῦ αὐχένος, τὰς δὲ ἐπὶ τοῦ μετώπου τρίχας σπειροειδεῖς ἐγχάρακτοι ὁμοίως γραμμαί. Ἡ κεφαλὴ εἶνε καλῆς τέχνης.

[*Γ. Σωτηριάδης*].

ΠΙΝΑΞ 12 4.

['Εθνικὸν Μουσεῖον ἀρ. 6615]. — *Δελτίον Ἀρχαιολογικόν*, 1888 σ. 154 (Π. Καββαδίας). — Catalogue des bronzes trouvés sur l'Acropole d'Athènes, par A. de Ridder, σ. 281 ἀρ. 275.

Ἀνὴρ γυμνός, βαδίζων καὶ προβάλλων τὸ δεξιὸν σκέλος, οὗ τὸ ἄκρον τοῦ ποδὸς λείπει. Ὁ ἄνω κορμὸς καὶ ἡ κεφαλὴ ἑπομένως καὶ ὁ δεξιὸς ὦμος κλίνουσιν ὀλίγον πρὸς τὰ δεξιά. Ὁ δεξιὸς βραχίων τείνων καθέτως κάμπτεται κατὰ τὸν ἀγκῶνα, λείπει δὲ τὸ ἀντιβράχιον. Ὁ ἀριστερὸς βραχίων ὑψοῦται καμπτόμενος κατὰ τὸν ἀγκῶνα καὶ ἡ χεὶρ ἐγγίζει τὴν κεφαλὴν στρέφουσα τὴν παλάμην πρὸς τὰ κάτω. Ἡ διάταξις τῆς κόμης ὡς ἡ τῆς ἀνωτέρω κεφαλῆς ἐν πίν. 12 1. Ἡ γένυς προέχει ὀλίγον.

Ἡ ἀποτύπωσις τοῦ σώματος δὲν δεικνύει τὴν ἐντέλειαν τῆς μνησθείσης μορφῆς, πλησιάζει δὲ μᾶλλον εἰς τὴν ἀρχαϊκωτέραν τεχνοτροπίαν. Ὅτι ἡ παράστασις ἐμφαίνει ὀρχηστήν, εἶνε πιθανώτατον. Ἀναλογίαν τινὰ ἔχει ἀναμφιβόλως πρὸς τὸ χαλκοῦν ἀγαλμάτιον, ὡς παρατηρεῖ ὁ de Ridder, τὸ ὑπ' ἀρ. 957 ἀπεικονιζόμενον ἐν Catalogue des bronzes antiques de la bibliothèque nationale par Babelon et Blanchet (1895 σ. 423). Πρβ. καὶ Essai sur l'orchestique grecque, par Maurice Emmanuel (1895) σ. 170 εἰκ. 368, πρὸς ἣν κίνησιν φαίνεται παρασκευαζόμενος ὁ ἡμέτερος· ἡ πρὸς τὸ πρόσωπον κίνησις τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς δεικνύει ἀναλογίαν πρὸς εἰκ. 484 αὐτόθι σ. 333.

[*Γ. Σωτηριάδης*].

ΠΙΝΑΞ 13-13Α

[Μουσεῖον Ἀκροπόλεως ἀρ. 624 καὶ 624 α καὶ 6]. — *Περβάνογλου*, *Decharme*, *Brunn* ἐν Bullettino 1864 σ. 84,86 ἑξ. (πρβ. *Περβάν*. αὐτ. 1864 σελ. 132-3, 1866 σελ. 132, 1867 σελ. 76-79). — *Conze* Arch. Zeit. 1864 σ. 169-73, πίν. 187,1 (ὁ πίναξ κατ' ἰχνογράφημα Ν. Γύζη, Ἕλληνος, νῦν καθηγητοῦ τῆς γραφικῆς ἐν τῇ Ἀκαδημείᾳ τοῦ Μονάχου). — *Köhler* Arch. Anzeiger 1866 σ. 167*. — *Stephani* Compte-rendu 1869 σ. 97 ἑξ., 1877 σ. 30. — *C. Bötticher* Erkl Verzeichniss der Abgüsse[2] σ. 42-45. — *Murray* Hist. of Greek sculpt. σ. 186. — *Milchhöfer* Museen Athens σ. 55. — *v. Sybel* Katal. d. Sculpt. 5005 (πρβ. Weltgesch. d. Kunst εἰκ. 96). — *Veyries* Fig. criophores σ. 4, 16, 31. *Wolters* Gipsabgüsse 109 (πρβ. *P. W.* ἐν AMI. 1887 σ. 266-7). — *v. Jan* ἐν *Baumeister* Denkm. I 338 (πρβ. σ. 674). — *Klein* Bathykles (Arch.-epigr. Mitth. 1885) σ. 152-3. — *Furtwängler* Collection Sabouroff I σ. 4-5, II εἰς πίν. 146,1, ἐν AMI. 1881, 179, Meisterw. 709 σημ. 6, 717 σημ. — *Brunn-Bruckmann* Denkm. πίν. 6. — *Σοφούλης* Musées d'Ath. πίν. XI σ. 10 ἑξ., Ἀττ. Ἐργαστ. 15, 51 ἑξ., Κόραι 41 ἑξ. (πρβ. ΕΑ. 1891, 157 ἑξ.). — *Lolling* SBer. d. Berl. Akad. 1888 σ. 319 = CIA. IV ι (σ. 198) 373[235]. — *Jane Harrison* Journ. of Hell. Stud. IX σελ. 123-4. — *Winter* Der Kalbträger κλπ. ἐν AMI. 1888, 113-136. — *Schneider* Die archaisch. Marmorskulpt. auf d. Akrop. ἐν Verhandl. d. 40. Philologenvers. 349 ἑξ. — *Lepsius* Marmorstudien σ. 76, ἀρ. 95 (πρβ. σ. 110, c, d, 117). — *Scherer* ἐν *Roscher* Myth. Lex. I σ. 2397. — *Overbeck* Gr. Plastik[4] I σ. 186-7, 243 σημ. 123 (πρβ. γ' ἔκδ. I σ. 148, 234 σημ. 89 καὶ Ber. üb. d. Verhandl. d. sächs. Ges. d. Wiss. 1892 σ. 21-22). — *Collignon* Hist. de la sculpt. gr. I 215 ἑξ. (πρβ. Gaz. archéol. 1887, 89). — *Kekule* ἐν *Bädeker* Griech. 1893 LXXII ἑξ. — *Michaelis* Altatt. Kunst 13, 38. — *Sittl* Archäologie (*Iw. v. Müller* Handbuch VI) σ. 532, 537. — *E. Gardner* Handbook of Greek sculpt. I 175 ἑξ. — *Brunn* Gr. Kunstgeschichte, nachgelass. Theile herausgeg. von *Flasch*, 2tes Buch (1897) σ. 192-195 κλπ.

Τοῦ **μοσχοφόρου τῆς Ἀκροπόλεως** τὸ ἄνω μέρος (μέχρι που τοῦ στήθους τοῦ ἀνδρός, πλὴν τῆς κεφαλῆς τοῦ μόσχου) ηὑρέθη κατὰ τὸ ἀνατολικὸν τῆς Ἀκροπόλεως, ἀρχομένου τοῦ 1864, κατόπιν δὲ κατὰ μικρὸν ηὑρέθησαν τἆλλα σῳζόμενα λείψανα (ἐν πίν. 13Α ἐπὶ τοῦ βάθρου τεθέντα ἐφωτογραφήθησαν καὶ δύο μὴ προσαρμόττοντα [τῶν σκελῶν] τεμάχια, ἀριθ. μουσείου Ἀκροπόλεως 624α καὶ 6· τούτων τὸ μὲν ἔχει ὕψ. 0.20, πάχ. 0.14, τὸ δὲ ὕψ. 0.15, πάχ. σῳζ. [ὄπισθεν ἐλλιπὲς] 0.08). Τὸ βάθρον μετὰ τῆς μαρμαρίνης πλίνθου ηὑρέθη τῷ 1887 αὐτόθι (κατὰ τὴν ΝΑ. γωνίαν τῆς Ἀκροπόλεως) ἐν ἀρχαίῳ τοίχῳ ἐνῳκοδομημένον. Ὅτι τὸ βάθρον ἀνήκει τῷ ἀγάλματι, ἐτεκμήρατο πρῶτος ὁ Winter (πρβ. τὴν ἀνωτέρω ἐν τῇ πηγολογίᾳ ἀναγεγραμμένην πραγματείαν αὐτοῦ καὶ [ἀνωτ.] ἐν Athen. Mittheil. des d. Instit. 1887 σελ. 266-7).

1.66	ὕψος	ὅλον ὑποτιθέμενον, ἄνευ τοῦ βάθρου.
1.11	»	ἀπὸ κορυφῆς μέχρι σῳζ. ἄκρου δεξιοῦ μηροῦ.
0.62	»	» » » ὀμφαλοῦ.
0.19	»	» » » στόματος.
0.035	»	μετώπου.
0.07	»	ῥινός.
0.135	πλάτος	προσώπου εὐθὺ ἀπὸ ὠτὸς εἰς οὖς.
0.072	»	μετάκεντρον ἀπὸ κόρης εἰς κόρην.
0.05	»	στόματος.
0.064	ὕψος	ὤτων.
0.07	»	λαιμοῦ μέχρι κλειδῶν.
0.12	πλάτος	λαιμοῦ.
0.42	»	ὤμων.
0.145	ὕψος	ἀπὸ προκαρδίου μέχρι ὀμφαλοῦ.
0.21	πλάτος	ὀσφύος (ἐκ δεξιῶν πρὸς ἀριστερά).
0.15	πάχος	» (ἐκ τῶν πρόσω πρὸς τὰ ὀπίσω).
0.24	μῆκος	ἄκρου ποδός.

Τὸ ὅλον σύμπλεγμα σὺν τῇ πλίνθῳ ἦν ἑνὸς ὁμοίως λίθου, Ὑμηττίου[1] (τοῦ κατωτέρου ἤτοι ἀρχαιοτέρου εἴδους), τὸ δὲ βάθρον εἶνε λίθου ἀκτίτου (*Lepsius* ἀνωτ.).

Τῶν βλαβῶν τοῦ ἀγάλματος μνημονεύομεν τάσδε. Ὁ κορμὸς τοῦ ἀνδρὸς εἶνε δίχα τεθραυμένος· ἡ θραῦσις φέρεται ὄπισθεν ὀλίγον ὑπὲρ τὴν ὀσφὺν πρὸς τὸν δεξιὸν βραχίονα κατὰ τὸ ἄνω τοῦ δικεφάλου μυὸς καὶ ἔμπροσθεν λοξῶς πρὸς τὸ ἀριστερὸν τῆς ὀσφύος. Θραύματα δὲ συγκεκολλημένα ὑπάρχουσι κατὰ τὸν δεξιὸν βραχίονα, τὸν ἀριστερὸν ἀγκῶνα καὶ ἕτερον ὑπ' αὐτόν, δύο ὑπ' ἄλληλα κατὰ τὸν δεξιὸν γλουτὸν καὶ ἕτερον ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ μηροῦ. Ἀποκεκρουμένη ἡ ῥάχις τῶν χειρῶν (σῴζονται τὰ οἰκεῖα μέρη τῶν λιχανῶν), ἡ ῥὶς καὶ τὸ *σιαγόνιον*[2] μετὰ τοῦ αὐτόθι πώγωνος, ὡσαύτως δὲ ἅπας ὁ ἀριστερὸς πούς (διακρίνεται τὸ περίγραμμα) καὶ τὸ ὄπισθεν ἥμισυ τοῦ δεξιοῦ (σῴζεται μόνον ἐλάχιστον ὡς 0.025 μέρος τῆς πτέρνης ἔσω, γυμνόν). — Τοῦ δὲ καθ' ὅλου σχεδὸν σώου σῳζομένου μόσχου προσκεκόλληται ἡ κεφαλή, τεθραυμένη κατὰ τὸν λαιμὸν καὶ τὸ μέσον τοῦ συμπεφυκότος τῷ τοῦ ἀνδρὸς βρέγματι ἀριστεροῦ ὠτός· ἐλλείπει τὸ δεξιὸν (πρόσθετον) οὖς.

Ὁ ἀνὴρ τῇ μὲν δεξιᾷ κρατεῖ τοὺς προσθίους τοῦ

[1] Ἀττικὸν ἢ Ὑμήττιον εἶπον τὸ μάρμαρον πρὸς ἄλλοις καὶ οἱ πρῶτοι τὸ ἄγαλμα ἰδόντες ἢ πραγματευσάμενοι, Ὑμήττιον δὲ καὶ ὁ Winter καὶ ὁ ἐν τοῖς ἀρχαιολογικοῖς μουσείοις τεχνίτης Π. Καλούδης (πρβ. AMI. 1887 σ. 106, 2· 1888 σ. 116, 4).

[2] Ἐπιτραπήτω ἡ κατὰ τὸ κοινῶς λεγόμενον *σαγόνι* σχηματισθεῖσα λέξις.

μόσχου πόδας, τῇ δὲ ἀριστερᾷ τοὺς ὀπισθίους, φέρει δὲ χλαμύδα, ἐῶσαν γυμνὸν ἅπαν τὸ μέσον ἔμπροσθεν τοῦ σώματος. Ἡ ἀμφίεσις ἀποχρώντως ἐστὶν εὐνόητος· ὄπισθεν γὰρ ἡ χλαμὺς μέχρι μέσων μηρῶν καθήκουσα φέρεται ἐπὶ τοὺς ὤμους καὶ τοὺς βραχίονας, ἀφ' ὧν καὶ κατέπιπτεν (ἔμπροσθεν ὀλίγῳ κατωτέρω ἢ ὄπισθεν) φέρουσα κατὰ τὰς γωνίας τῶν κρασπέδων ἀνὰ ἐν κροσσωτὸν κομβίον[1] ἤτοι ἀνὰ δύο ἐπὶ ἑκατέρου τοῦ μηροῦ. Ἡ περὶ τὴν τῆς ἀναβολῆς παράστασιν πλημμέλεια ἔγκειται ἐν τούτῳ, ὅτι τὸ ἐγέσαρκον τοῦ σχεδὸν μόνον ἐκ τῶν παρυφῶν νῦν διακρινομένου ἐσθήματος ἐτηρήθη καὶ ἐκεῖ ὅπου πάντως ἐχρῆν νὰ δηλωθῇ πτυχή, εἰ καὶ ὁ τεχνίτης, ὡς ἐκ τῶν περὶ τὸν ἀγκῶνα εἰκάσαι, οὐκ ἀπείρως εἶχε τοῦ πράγματος· προστεθήτω ὅτι ὁ τεχνίτης διὰ τῶν παρυφῶν τὴν ὑπὸ τὸν πῆχυν ὁρατὴν ὀπίσθιον ὄψιν τοῦ οἱονεὶ σκυτίνου ὑφάσματος παρέστησεν ὁμοίαν τῇ προσθίᾳ (ἄγνωστον ἐν τούτοις πῶς ἔχρωσεν αὐτάς), κατὰ φύσιν δὲ ποιῶν δὲν ἐδήλωσε παρυφὴν ἐπὶ τοῦ κάτω ἄκρου τῆς μεταξὺ τῶν δύο κρασπέδων πτυχῆς.

Τὴν κόμην περιδέει πρόστυπος ταινία (πλ. 0.01 -0.015) ἄνευ κόμβου, ἁπλουστάτη οἵα λ.χ. ἡ τοῦ Θηραίου καὶ ἡ τοῦ Ἀττικοῦ[2] κούρου· ἡ κόμη φέρεται ἐφ' ἑκάτερα (ἡ διακριδὸν ἄσκησις ὑπὲρ τὸ μέτωπον ὑποδηλοῦται δι' ἀμβλυτάτης γωνίας) καθ' ὁρμοειδεῖς βοστρύχους· καὶ τρεῖς μὲν ὑπάρχουσι κατὰ τοὺς κροτάφους στοῖχοι (ὑπὲρ τὸ μέτωπον ὁ τρίτος καλύπτεται ὑπὸ τῆς ταινίας), τρεῖς δὲ καὶ ἑκατέρωθεν τοῦ τραχήλου κατιόντες βόστρυχοι, πλὴν ὅτι ὁ ἐξωτερικὸς τούτων εἶνε συνέχεια τοῦ περὶ τὸ μέτωπον δευτέρου. Ὀπίσω κάτωθεν τοῦ μόσχου δὲν ἐξέχει κόμη (πρβ. ἀρ. 633 καὶ 665). Τὸ ἄνωθεν τῆς ταινίας μέρος τοῦ κρανίου ἔγλυπται λεῖον, ἐπὶ τῆς κορυφῆς δὲ ὑπάρχει κοιλότης (διαμ. 0.02, βάθ. 0.015) μετὰ λειψάνων μολύβδου πρὸς στερέωσιν μεταλλικοῦ τινος γόμφου (διαμ. ὡς 0.01).

Τὸ μέτωπον, ἐπίπεδον μᾶλλον καὶ κάθετον, ἀφορίζεται ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν δι' ἀμβλείας τῶν ἐπισκυνίων γωνίας μετριαζούσης πως τὸ ἐξόφθαλμον.

[1] Τοιαῦτα κομβία ἀπαντῶσι πρὸς ἄλλοις καὶ ἐν τῇ ῥόαν κρατούσῃ κούρῃ τῆς Ἀκροπόλεως (*Σοφούλης* ἐν ΕΑ. 1891 πίν. 11 = ἀριθ. εὑρετηρ. λιθίνων 593· πρβ. *Lechat* ἐν BCH. 1892 σ. 211)· πρβ. καὶ ἀριθ. 589.

[2] *Λεονάρδος* ἐν Ἐφημ. Ἀρχαιολ. 1895 σελ. 75 ἑξ., πίν. 6.

Τὴν δ' αὖ τῶν ὀμμάτων ζωηρότητα ἐκφαίνει ἡ οἱονεὶ περιθλιβομένη ὑπὸ τῶν βλεφάρων σφενδόνη, καὶ μάλιστα τὸ ἐν μέσῳ αὐτῆς στρογγύλον βόθριον (διάμ. 0.007) καὶ τὸ ἐν τῷ κέντρῳ τούτου ἔτι ἔλασσον (διαμ. 0.003), ἅτινα ἐγένοντο πρὸς ἔνθεσιν ἄλλης ἄλλου χρώματος ὕλης παριστώσης τὴν ἶριν καὶ κόρην. Τὸ μεταξὺ τῶν ἐσωτερικῶν κανθῶν διάστημα εἶνε ἀναλόγως πλατύ, ἐγκανθὶς δὲ πλαστικῶς δὲν δηλοῦται. Τὰ ὦτα, μακρὰ μᾶλλον καί πως ἐγκατάσκευα (πρβ. κούρην 669), δὲν κεῖνται ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ νοητοῦ ἐπιπέδου· τοῦ μὲν γὰρ ἀριστεροῦ τὸ ἄνω ἄκρον ἀντιστοιχεῖ τῷ συστοίχῳ κανθῷ, τοῦ δὲ δεξιοῦ ἀνήκει μέχρι ἀντικρύ που τῆς ὀφρύος. Ὑπὸ τὴν μακρὰν ὡσαύτως ῥῖνα δηλοῦται εὐκρινῶς διὰ βοθρίου τὸ φίλτρον, δι' ὁμοίου δὲ ὑπὸ τὰ χείλη καὶ ἡ νύμφη. Τὰ χείλη μετὰ τοῦ προστομίου ἀποτελοῦνται ἐκ παραλλήλων σχεδὸν τόξων, οὕτω δὲ καὶ διὰ τῶν ῥινοχειλικῶν κοιλοτήτων ἐκφράζεται ἐλαφρὸν τὸ κατὰ παράδοσιν μειδίαμα. Μύστακος στερεῖται τὸ ἄγαλμα,[1] ψιλὰ δὲ τριχῶν ἦσαν καὶ τὰ περὶ τὴν νύμφην (πρβ. ἄλλως καὶ τὰ τοῦ τρισώμου τέρατος). Ὁ πώγων ἀνέγλυπται πάνυ προστύπως (0.002-0.003) καὶ λείως ἄνευ ἰδίας πλαστικῆς δηλώσεως τριχῶν.

Ὁ τράχηλος μακρός πως καὶ ἄμορφος, οἷος ἐνίοτε καὶ ἐν νεωτέροις ἔργοις (πρβ. τὴν δολιχόδειρον κούρην ἀριθ. 682 = Musées d'Ath. III-IV), φυσικώτερον δ' ὅμως μετὰ τοῦ στέρνου διηρθρωμένος· διακρίνεται δὲ καὶ ἡ σφαγιτικὴ κοιλότης μετὰ τῶν ἑκατέρωθεν κυρτουμένων κλειδῶν. Ὡσαύτως σημαίνεται τὸ προκάρδιον καὶ ἡ λευκὴ γραμμὴ μετὰ τῶν ἐπικαρσίων ἐγγραφῶν, αἵτινες μετὰ τῆς ἑκατέρωθεν τοῦ προκαρδίου κατὰ τὸ ἀτέχνως δηλούμενον πλευρικὸν τόξον (πρβ. *Σοφούλης* ἐν ΕΑ. 1887 πίν. 1-2) εἰσὶ τέσσαρες τὸν ἀριθμὸν (ἐν τῷ ἐξ Ὀρχομενοῦ κούρῳ 4-5). Ἐν μέσῳ τῆς πρὸς τὰ κάτω τελευταίας ἐγγραφῆς κεῖται ὁ ὀμφαλὸς ἐγκατάσκευος τὸ σχῆμα, κρίκος πρόστυπος (διαμ.

[1] Ἐξυρημένον τὸν μύστακα, ἵνα μὴ ἀνατρέχωμεν εἰς μυκηναϊκοὺς χρόνους, βλέπομεν καὶ ἐν ἄλλοις τῆς Ἀκροπόλεως ἔργοις, λ.χ. ἀριθ. 42, 47, 51 (ἡ κεφαλὴ 51, καθ' ἃ ἀποδείκνυται ὑπὸ *Wolters* ἐν Μνημείοις σελ. 24, ἀνήκει τῷ κορμῷ 55) κλπ. Πρβ. ἔτι κεφαλὴν Rampin (*Rayet* Mon. gr. I πίν. 18), Μήλου ἀγγεῖα (*Conze* Mel. Thongef. IV, *Μυλωνᾶς* ἐν ΕΑ. 1894, 225 κλπ.). Περὶ τοῦ ἐν Σπάρτῃ «κείρεσθαι τὸν μύστακα» καὶ «μὴ τρέφειν τὸν μ.» *K. O. Müller* Dorier[2] II σ. 121, *Busolt* Gr. Gesch.[2] I σ. 564, *Iw. v. Müller* Privatalt.[2] σ. 96, 107.

0.015) μετὰ ταπεινῆς ἐν τῷ κέντρῳ ἐξοιδήσεως (διαμ. 0.01).

Τῶν διαβεβηκότων σκελῶν προεῖχεν, ὡς καὶ ἐν τοῖς κούροις, τὸ ἀριστερὸν[1] (πρβ. καὶ τὴν οἰκείαν βουβωνικὴν αὔλακα), ἀκολούθως δὲ διεστᾶσι καὶ οἱ ἄκροι πόδες ἐπὶ τῆς πλίνθου. Οὗτοι, ὡς ἐκ τῶν λειψάνων τοῦ δεξιοῦ συνάγεται, ἦσαν παντάπασι γυμνοί·[2] τῶν δακτύλων οἱ τέσσαρες εἶνε βαθμηδὸν ἐλάσσονες τοῦ μεγάλου.

Ὁ δὲ μόσχος (μήκ. 0.54-0.66) ἐπὶ τῶν εὐρέων καὶ εὐτραφῶν τοῦ ἀνδρὸς ὤμων στιβαρῶς κρατούμενος φερει πολὺ τὸ κατὰ συνθήκην καὶ συμμετρίαν μετὰ πλημμελειῶν ἢ ἀτελειῶν ἐν τῇ διαπλάσει καὶ ἐξεργασίᾳ (πρβ. τὴν θέσιν τῶν προσθίων σκελῶν καὶ τὰ κατὰ τὸν τράχηλον καὶ τὰ δεξιὰ σκέλη). Τὸ κάτω ἥμισυ τῆς οὐρᾶς κεχάρακται λοξαῖς ἐντομαῖς τρόπον σχοινίου.

Τὸ ὄπισθεν τοῦ συμπλέγματος παντάπασίν ἐστιν ἐξειργασμένον, καὶ δὴ τὸ τοῦ μοσχίου σχεδὸν ὅσον τοῦ ἀνδρός. Ὅτι δὲ πολλὰ μέρη τοῦ ἔργου ἐξῄροντο ἢ διεσαφοῦντο διὰ χρωμάτων, παρετηρήθη κατὰ τὴν εὕρεσιν τῶν πρώτων τεμαχίων· σῴζονται δὲ καὶ νῦν λείψανα βαθέος πρασίνου χρώματος κατὰ τὰ σκέλη τοῦ μόσχου.

Περὶ τοῦ συμπλέγματος καθ' ὅλου καὶ ἰδίᾳ τοῦ τῆς παραστάσεως ὑποκειμένου πολλὰ μὲν ἤδη καὶ πολλαχῶς ἀπηκριβωμένα, οὐχὶ δ' ὅμως καὶ πάντα ἀλλήλοις σύμφωνα ἐγράφησαν. Παραλειπομένης τῆς ἐρεύνης τῶν εἰκασιῶν ἑκάστων, αἵτινες ἐξηνέχθησαν μάλιστα πρὸ τῆς εὑρέσεως τῆς τοῦ δαμάλου κεφαλῆς καὶ τοῦ ἐπιγεγραμμένου βάθρου μετὰ τῶν ἄλλων (πρὸ τῶν Μηδικῶν) εὑρημάτων καὶ πρὸ τῆς περὶ τοῦ μαρμάρου βεβαιώσεως τοῦ Λεψίου, μακρότερον γὰρ ἂν εἴη διεξιέναι, ἀρκείτω νὰ ἀναγραφῇ ὅτι τὸ ἔργον ὠνομάσθη Ἀπόλλων νόμιος, Ἑρμῆς δαμαληφόρος (κατὰ τὸ *κριοφόρος*), Θησεύς, ἀνάθημα ἀποικίας, σῆμα θυσίας, ἀρχαΐζον μίμημα κλπ. Τῶν γνωμῶν τούτων τινὲς μὲν ἀνεκλήθησαν ἢ ἀνῃρέθησαν, ἡ δὲ δευτέρα εἰκότως οὐ μικρᾶς ἔτυχε προσέξεως. Παραστάσεις, ἐκ παντοίων προερχόμεναι χρόνων, οὐκ ὀλίγαι ὑπῆρχον ἢ καὶ σῴζονται[1] ἀνδρὸς φέροντος ἐπ' ὤμων ἢ ἐν ἀγκάλῃ τετράπουν καὶ ἰδίᾳ κριόν· τῶν πρώτων μνημονευθήτω ἐνθάδε ὁ τοῦ Ὀνάτα ἐν Ὀλυμπίᾳ Ἑρμῆς (Παυσ. Ε' 27, 8: «κριὸν φέρων ὑπὸ τῇ μασχάλῃ καὶ ἐπικείμενος τῇ κεφαλῇ κυνῆν καὶ χιτῶνά τε καὶ χλαμύδα ἐνδεδυκώς») καὶ ὁ ἐν Τανάγρᾳ Ἑρμῆς τοῦ Καλάμιδος[2] φέρων κριὸν ἐπὶ τῶν ὤμων, ἔτι δὲ Βίτων, ἐν Ἄργει, ἀνὴρ ἐπὶ τῶν ὤμων φέρων ταῦρον (Παυσ. Β' 19, 5).

Ἡ εἰς Ἑρμῆν ἀπόδοσις τῆς παραστάσεως οὐκ εἶχε δήπου λόγων ἐνδεῶς· γνωστὸν μὲν γὰρ καθ' ὅλου πρὸς τοῖς εἰρημένοις ὡς *νόμιος* καὶ *ἐπιμήλιος* ὁ θεός, γνωστὸς δὲ ὡς βοόκλεψ, καὶ ἐλατὴρ τῶν βοῶν καὶ θύτης γενόμενος,[3] εἰ καὶ διὰ πλείονας λόγους ἡ ὑπόθεσις αὕτη ἀσύναπτος τυγχάνει οὖσα τῇ προκειμένῃ εἰκόνι. Ἐπὶ δὲ τῆς Ἀκροπόλεως ἰδίᾳ, ἐκτὸς γὰρ ἔστω μοι τοῦ παρόντος λόγου ἡ ἑτέρωθι τῶν Ἀθηνῶν λατρεία τοῦ Ἑρμοῦ, φέρεται ὡς *προπύλαιος* καὶ *ἀμύητος*.[4] μνημονευθήτω δὲ καὶ τὸ ἐν τῷ ναῷ τῆς Πολιάδος ξύλινον ἀνάθημα τοῦ Κέκροπος[5] καὶ ἡ τῆς (θυγατρὸς τούτου) Ἕρσης καὶ τοῦ Ἑρμοῦ κοινωνία (Ἀπολλόδ. Γ' 14, 3). Ὡσαύτως ἡ τῶν ἀλλαχοῦ ἀπαντώντων

[1] Ἐν τῷ συμπλέγματι Δέρμυος καὶ Κιτύλου (μουσ. Ἀθην. ἀριθ. 56) ὁ δεύτερος προβάλλει τὸ δεξιὸν σκέλος.

[2] Ὑπὲρ τῆς εἰς τὸν μοσχοφόρον ἀποδόσεως τῶν ποδῶν μαρτυρεῖ καὶ ἡ ἔλλειψις ποδήρους χιτῶνος (πρβ. *Winter* ἀνωτ.).

[1] Παυσ. Δ' 33, 5, *v. Duhn* ἐν Annali 1879 σ. 143 ἑξ. (πρβ. σ. 136-8, ἀριθ. 14-16, 22-22b), *de Chanot* ἐν Gaz. Archéol. 1878 σ. 101 (πρβ. σ. 17), *Veyries* Fig. crioph., *Flinders Petrie* Naukratis I σ. 36, *Perrot* Hist. de l'art III σ. 589 εἰκ. 402 καὶ IV σ. 89 εἰκ. 88. Πρβ. τὸ ἐν τῷ Ἀθην. μουσείῳ ἀνάγλυφον ἀριθ. 54 (= *Wolters* Gipsabgüsse 418) καὶ τὸ αὐτόθι ἐκ Τροζῆνος ἄγαλμα ἀρ. 243 (= *Legrand* ἐν BCH. 1892 πίν. II καὶ XVII), Παυσ. Β' 3, 4, Rhein. Mus. XXIX 574, *Schreiber* Wien. Brunnenreliefs 79, *Wolters* Gipsabgüsse 2124, *Hauser* Neu-att. Reliefs σ. 63-4 κλπ. Πρόσθες καὶ χαλκοῦν ἔλασμα τῆς Κρητικῆς (ἐκ τοῦ Ἰδαίου ἄντρου) συλλογῆς Μιτσοτάκη. ὕψ. 0.07, διάτμητον καὶ περίτμητον, εἰκονίζον βραχυχίτωνα κριοφόρον (ὁ κριὸς ἐπὶ τῶν ὤμων), κρατοῦντα ράβδον καὶ πρὸς δεξιὰ βαίνοντα (νῦν ἐν τῇ χαλκοθήκῃ τοῦ Ἀθήνησι μουσείου ἀριθ. 11767)· πρβ. Annali 1880 πίν. T. Πρβ. καὶ τὸ ἄνω ἥμισυ εἰδωλίου ζῳοφόρου λιθίνου ὕψ. καὶ πλ. 0.055 (τὸ τετράπουν ἐλλιπὲς τὴν κεφαλὴν) ἐκ τῆς συλλογῆς Φιλήμονος (ἀριθ. Ἀρχ. Ἑταιρείας 4913 [316]· νῦν ἐν τῷ Ἀθην. μουσείῳ).

[2] Παυσ. Θ' 22, 1. Πρβ. νομίσμ. Τανάγρας (*Imhoof-Blumer* and *P. Gardner* Num. Comm on Paus. πίν. 74 *X* xi. xii).

[3] Ἀθήν. 409e, Ὁμηρ. Ὕμν. εἰς Ἑρμ. 14 ἑξ., 108 ἑξ., πρβ. Διόδωρ. Α' 16.

[4] Παυσ. Α' 22, 8, *Preller-Robert* Gr. Myth.[4] I σ. 402 (πρβ. 323, 4), *Scherer* ἐν *Roscher* Myth. Lex. I σ. 2418, *Milchhöfer* ἐν *Curtius* Stadtgesch. v. Athen XXXII-III. *Harrison* Myth. and Mon. of Athens σ. 374, 377 ἑξ. πρβ. 545 ἑξ. καὶ τὸ ἐν Ἀκροπόλει ἀνάγλυφον 702 (*Lechat* ἐν BCH. 1889 πίν. XIV)· εἰρήσθωσαν καὶ τὰ αὐτόθι ἀνάγλυφα 1334 (*Wolters* Gipsabg. 1187) καὶ 610 (*Wolters* 421). Πρβ. CIA. I 208, I 4, IV 1 σ. 156 ἀρ. 482.

[5] Παυσ. Α' 27, 1, *Dörpfeld* ἐν AMI. 1897 σ. 176, *Harrison* Myth. and Mon. σ. 509.

συμβόλων[1] ἔλλειψις ἐν τῷ προκειμένῳ ἔργῳ δὲν ἀποκλείει τὴν περὶ Ἑρμοῦ ἐκδοχήν, ἅτε οὐχ ὄντων ἐκείνων τότε τῶν ὧν οὐκ ἄνευ.

Τοὐναντίον δὲ παραλείπομεν τὴν περὶ τοῦ εἴδους τοῦ πώγωνος μνείαν, διότι λέγεται μὲν ὁ Ἑρμῆς (ὁ τετράγωνος) καὶ *σφηνοπώγων* (Ἀρτεμίδωρ. Ὀνειροκρ. Β' 37 = 135), δὲν φέρει δ' ὅμως οὗτος μόνος τὸ σχῆμα τοῦτο. Περὶ κυνῆς ἀποδοθείσης τῷ ἀγάλματι ὁ λόγος δὲν εἶνε πάντη ἁπλοῦς, εἰ καὶ δὲν θὰ ἤρκει καὶ αὕτη νὰ πείσῃ μᾶλλον ὑπὲρ τῆς εἰρημένης ὑποθέσεως. Αἱ ὑπὲρ κυνῆς ἐνδείξεις εἰσὶν ὁ ἐπὶ τῆς κορυφῆς τορμίσκος, τὸ λεῖον τοῦ ἄνω μέρους τοῦ κρανίου, ἡ ὑπὲρ τὸ μέτωπον γραμμή. Ἀλλὰ ἡ μὲν ἐπὶ τῆς κορυφῆς κοιλότης δύναται νὰ ἐξηγηθῇ ὡς γενομένη χάριν μηνίσκου (Ἀριστοφ. Ὄρν. 1114), δὲν θὰ ἦτο δὲ καὶ ὁ ἐπαρκέστατος τρόπος πρὸς ἐφήλωσιν προσθέτου καλύμματος (πρβ. τὴν ἐξ Ἀκροπόλεως χαλκῆν ὑψίκρανον κεφαλήν,[2] ἐφ' ἧς καὶ ἐπὶ ἑκατέρου τοῦ πλαγίου καὶ ὀπίσω ἐστερεοῦτο ἡ κόρυς)· ἔτι δέ, ἂν ὑπῆρχε μάλιστα μεταλλικὴ κυνῆ, μικρὸν θὰ εἶχε λόγον — πολλῷ γε ἧττονα ἢ ἐπὶ γραπτῆς κυνῆς — ἡ ὑπὲρ τὸ μέτωπον παρυφή, ἅτε τότε δυναμένη ἐπ' αὐτοῦ τοῦ προσθέτου καλύμματος νὰ δηλωθῇ. Ἡ δὲ ἀπουσία ἀπτῆς δηλώσεως τριχῶν ἄνω δύναται νὰ ἑρμηνευθῇ ὡς ἀναπεπληρωμένη γραπτῷ τῷ τρόπῳ[3] εἰ μὴ καὶ διὰ τὸ ταπεινότερον τοῦ τόπου, ἐξ οὗ ἑωρᾶτο τὸ ἄγαλμα. Πέρας δὲ ἡ διπλῆ ταινιοειδὴς γραμμὴ εἶνε πιθανῶς ἁπλοῦν διάδημα, οἷον λ. χ. καὶ ἐν τῷ Θηραίῳ καὶ τῷ εἰρημένῳ Ἀττικῷ κούρῳ ἐν ᾧ ἅμα καὶ ὁμοία ἐπὶ τῆς κορυφῆς κοιλότης.

Ἀλλὰ καὶ τὸ συχνὸν τῶν πολλαχοῦ εὑρεθέντων τοιούτων ζῳοφόρων[4] μνημείων καὶ τὸ εἶδος τοῦ ἐνταῦθα φερομένου ζῴου καὶ ἡ ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ἀπουσία τοῦ ὀνόματος τοῦ θεοῦ, μὴ ἐννοουμένου οἴκοθεν, καὶ ἡ σπάνις τῶν τοῦ θεοῦ αὐτόθι παραστάσεων δὲν συμβάλλονται ἐν τῷ προκειμένῳ ἀγάλματι εἰς ἐπίρρωσιν τῆς περὶ Ἑρμοῦ εἰκασίας, ἀλλὰ μᾶλλον ὑπὲρ τῆς γνώμης, καθ' ἣν καὶ τὸ ἐνταῦθα ἀνάθημα παρίστησι τὸν ὑφ' οὗ ἢ δι' οὗ ἡ προσφορὰ ἐγένετο θνητὸν (ἴσως δὲν δηλοῦται στιγμιαία ἡ φορά), καὶ δὴ πιθανῶς πρόκειται μνῆμα ὄντως προσενεχθείσης θυσίας·[1] διότι τό γε τίμιον τοῦ ἔργου ἥκιστα ἀποκλείει τὸ δυνατὸν προηγγμένης τοιαύτης πράξεως.

Περὶ τῆς τοῦ ἀγάλματος τεχνοτροπίας δὲν ὑφίσταται τοιαύτη ἀμφισβήτησις, δι' ὃ καὶ τοῦ τῶν ἀναγνωστῶν φειδόμενος χρόνου βραχὺν περὶ τούτου ποιοῦμαι τὸν λόγον. Καὶ ὅτι μὲν ἡ ἐπὶ μέρους γλυφὴ ὑπομιμνήσκει τὸν τρόπον, καθ' ὃν οἱ τεχνῖται ἐπὶ μαλακωτέρας ὕλης ἠργάζοντο, παρετηρήθη ἤδη ὑπ' ἄλλων, δὲν εἶνε δὲ χρεία παραθέσεως μακρῶν μαρτυριῶν καὶ τεκμηρίων· τὰ βλέφαρα, τὸ στόμα, ὁ πώγων πρόκεινται σημεῖα τῆς ἐν τῇ πωρογλυφίᾳ ἀπαντώσης μεθόδου ἱκανῶς ἀσφαλῆ, διασωθέντα καὶ ἔν τισι τῶν ἐπερχομένων ἀρχαϊκῶν ἔργων. Εἰρήσθω δὲ καὶ τὸ εἶδος τῆς ἐγχωρίου ὕλης, ὃ καὶ δὲν ἀπαντᾷ πολλάκις ἐπὶ τοιούτων ἔργων. Ὡσαύτως δὲ ἐν τῇ καθ' ὅλου διαπλάσει τὸ ἔργον φαίνεται ἔτι ἐλεύθερον τῆς Χίας καὶ τῆς ἄλλης ἀπὸ τοῦ μέσου ἰδίᾳ τῆς 6ης ἑκατονταετηρίδος ὁρωμένης ξένης ἐπιδράσεως.[2] Οὕτως οὐχὶ ἀπεικότως τὸ ἔργον ἀνάγεται εἰς τὴν 6ην π. Χρ. ἑκατονταετηρίδα ἀρχομένην.

Τὸ βάθρον ἔχει ὕψος ὡς 0.44, πλ. 0.94, βάθ. 0,89. Ἐν τῇ (ἐπὶ τὰ λαιὰ γεγραμμένῃ) ἐπιγραφῇ τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς τοῦ ἀναθέτου κατὰ τὰ τρία τελευταῖα γράμματα (*αλο*) ἀναγινώσκεται ἀσφαλῶς, δὲν ὑπῆρχε δ' ἄλλο γράμμα ἐπὶ τῆς ἀποκεκρουμένης ταύτης γωνίας μετὰ τὸ *λο* (ἀριστερὰ τῷ ὁρῶντι),

[1] Ὡς λ. χ. ἐν Ἀθην. μουσ. 54· πρβ. Ἀκρ. μουσ. 610, θεωρουμένης δήπου καὶ τῆς χρονικῆς ἑκασταχοῦ διαφορᾶς. Περὶ τῶν ποδῶν πρβ. ἀνωτ.

[2] *Σοφούλης* ἐν Ε. Α. 1887 πίν. 3 = *A. de Ridder* Catal. des bronzes trouvés sur l' Acrop. 768.

[3] Πρβ. τὸν πώγωνα τοῦ ἀνδρὸς καὶ τὸν μόσχον. Περὶ τῶν ἐπὶ τοῦ ἔργου χρωμάτων εἴρηται ἀνωτέρω.

[4] Περί τινων ἀγαλματίων φέρεται καὶ πρακτικός τις λόγος τὸ ταυροειδὲς τοῦ σχήματος (*Milchhöfer* Anfänge 214-5· πρβ. Annali 1880, 213 ἑξ.).

[1] Περὶ τοῦ γένους τοῦ θύματος εἰρήσθω, ἀναλόγως ἀείποτε, τὸ ἐπίθετον *ταυροπ(β)όλος(α)* (Σουίδ., Ἡσύχ., *Preller-Robert* Gr. Myth.[4] I σ. 313, 1) καὶ Ὁμήρ. Β 546-51 (καὶ Εὐστάθ., πρβ. δ' ὅμως Σχολ. αὐτ.)· πρβ. *Gerhard* Gr. Myth. § 260, 3 κλπ., *Michaelis* Parthenon σ. 333.

[2] Πρβ. *Winter* ἀνωτ., *Schrader* ἐν AMI. 1897, 100 ἑξ., 109 κλπ. Περὶ ἐπιγραφῶν τῶν κορῶν καὶ τῆς ἐκ διαφόρων λόγων καὶ παρ' ἀνδρῶν τὸ πλεῖστον ἀναθέσεως, οἷον τῆς τοῦ Νεάρχου (ἀρ. 681), τῆς τοῦ [*Ναυ*]*λόχου* (μετὰ τῆς συμπληρώσεως τοῦ ὀνόματος τούτου) κλπ., θὰ ἐγίνετο ἐνθάδε μνεία, ἂν μὴ ταῦτα παρετηροῦντο ἤδη ὑπ' ἄλλων προσηκόντως (πρβ. καὶ *Furtwängler* Meisterw. σ. 173-4 κλπ., *Hoffmann* Syll. epigramm. 256)· ἴσως δὲ δὲν εἶνε ἐν μέρει ἀδύνατος καὶ μετάπτωσίς τις παραδοχῆς (πρβ. *Gerhard* Gr. Myth. § 260, 4, Παυσ. Η' 2, 3).

τὸ δὲ μεταξὺ τοῦ *α* καὶ τοῦ ʽο, ἐφθαρμένον τὰ ἄνω, εἶνε, ὡς φαίνεται, τὸ κοινῶς παραδεδεγμένον *Π*.[1] Αὐτοῦ δὲ τοῦ ἀναθέντος τὸ ὄνομα διττῶς συμπληροῦται· καὶ γὰρ καὶ κατὰ τοῦτο τὸ ἄκρον λελώβηται ὁ λίθος. Ἐὰν ἐλλείπῃ γράμμα δεξιόθεν τοῦ ΜΟ ἤτοι ἐν ἀρχῇ (διότι καὶ ὁ δισταγμὸς οὗτος δὲν φαίνεται ἴσως ἀδύνατος), πιθανώτερον τοῦ *κ* φαίνεται τὸ *ρ*. Παραλείπομεν πρὸς ἄλλοις ἀπιθάνοις (*λ* ἀνάλογον ἐν τῇ ἀρτιφανεῖ πραγματείᾳ τοῦ *Bechtel* Personennamen aus Spitznamen 1898 σ. 61, *π*, *σ;*) καὶ τὸ *Στρ*, κλπ., διότι οὔτε χῶρος ἐνταῦθα ὑπάρχει πλειόνων γραμμάτων, οὔτε πιθανὸν εἶνε ὅτι οὕτως εὐάριθμα γράμματα ἦσαν ἐγλυμμένα ἐπὶ τῆς παρακειμένης (δεξιᾶς) τραχείας ἐπιφανείας τοῦ λίθου. Πιθανώτατα συμπληρωτέον [*Β*]*όνβος* (ὕστερον παρετήρησα καὶ τὰ παρὰ *Bechtel* ἀνωτ. σ. 46 καὶ 50 ἀνάλογα, ὕστερον δὲ ὡσαύτως μετὰ τὴν ἀναγραφὴν τῆς εἰκασίας μου ἀνεκοινώθη μοι εὐγενῶς ὑπὸ Wilhelm ὅτι ὄνομα *Βόμβος* ἀπαντᾷ καὶ ἐν ἀνεκδότῳ ἐπιγραφῇ εὑρεθείσῃ ἐν Ἰλίῳ καὶ ἐκδοθησομένῃ ὑπὸ Brückner).

Τῶν ἑκατέρωθεν τοῦ *ἀνέθεκεν* ἐγλυμμένων κεραιῶν αἱ μὲν ἐν ἀριστερᾷ (τῷ ὁρῶντι) κεῖνται καθέτως ἑκάστη, αἱ δὲ ἐν δεξιᾷ φέρονται λοξῶς ἐπὶ δεξιὰ ἀνιοῦσαι. Τὸ *ο* ἔχει ἐν τῷ κέντρῳ μικρὰν στιγμὴν (ἄλλως τε καὶ διὰ τὸν διαβήτην).

Ἡ γραφὴ (πιθανῶς αὐτοῦ τοῦ τεχνίτου· *Winter* σ. 115) κατὰ τὸν χρόνον δὲν ἀπᾴδει ἀπὸ τῆς τέχνης τοῦ ἀγάλματος (πρβ. τὰ γράμματα τῆς συγχρόνου ἐπιγραφῆς τοῦ Χαιρίωνος CIA. IV I σελ. 199 ἀρ. 373[237]). Ἐκ τῆς παραλείψεως τοῦ ἐθνικοῦ ἐν τῇ ἐπιγραφῇ εἰκάζεται ὡς οὐχὶ ἀλλοδαπὸς ὁ ἀναθεὶς τὸ ἄγαλμα, ἂν δὲ καὶ τεχνίτης ὁ αὐτός, ἄδηλον. Μέτρον ἐν τῇ ἐπιγραφῇ, ἐλλείποντος μάλιστα τοῦ *μ*ʹ πρὸ τοῦ *ἀνέθεκεν*, ἐν μέρει μόνον ἐνδέχεται νὰ ὑποτεθῇ.

Τὸ ἄγαλμα ἠμπεδοῦτο ἐπὶ τοῦ μέσου τοῦ βάθρου διὰ τῆς ἐλλειψοειδοῦς πλίνθου (μήκ. 0.45, πλ. ὡς 0.21), ἥτις καὶ νῦν σῴζεται κατὰ χώραν μολύβδῳ περιεστερεωμένη ἐν τῇ κοιλότητι καὶ ὑπερέχουσα περ. 0.03. Ἐπὶ τῆς ἄνω ἐπιφανείας τοῦ βάθρου κατὰ τὴν ὀπίσθιον δεξιὰν γωνίαν ὑπάρχει μικρὰ τετράγωνος κοιλότης μήκους (ἤτοι πλάτους ἐξ ἀριστερῶν πρὸς δεξιὰ) 0.05, πλ. 0.03, βάθ. 0.035. Αὕτη, ὡς ἐμοὶ δοκεῖν, ἐγένετο πρὸς στερέωσιν τοῦ βάθρου πρὸς ἑτέρῳ λίθῳ ἢ πρὸς τοίχῳ (πρὸς τοῦτο δὲν ἀντίκειται ὅτι τὸ ἄγαλμα τυγχάνει καὶ ὀπίσω ἐξειργασμένον), εἰκάζω δὲ ὅτι σύστοιχος τόρμος ὑπῆρχε καὶ κατὰ τὴν ἀριστερὰν ὀπίσθιον γωνίαν, ὅπου ὁ λίθος εἶνε νῦν ἠκρωτηριασμένος. Ὄπισθεν τῆς εἰρημένης τετραγώνου κοιλότητος φαίνεται βόθριόν τι μήκ. 0.015· ἄδηλον ἂν τοῦτο ἐγένετο ἐπίτηδες ἢ ἐκ τύχης.

[1] Δὲν ἦτο *μ* ἢ *ιτ*· ὡσαύτως ἐν τῷ πρὸ τούτου *ὁ* κρᾶσις (πρβ. παραδείγματα ἐν *Meyer* Gr. Gramm.[3] σελ. 214-215) εἶνε ἀπίθανον νὰ ὑποτεθῇ.

Τὸ κάτω ἥμισυ τοῦ βάθρου φαίνεται ἔμπροσθεν μικρόν τι μᾶλλον ἐξέχον καὶ ἧττον λεῖον τοῦ ἄνω ἡμίσεος· τοῦτο ἐγένετο πιθανῶς τὸ μὲν διὰ τὴν θέσιν τοῦ βάθρου, τὸ δὲ χάριν τῆς ἐπιγραφῆς.

Προσθήκη. — Τὰ ἀνωτέρω ἦσαν ἐκ πολλοῦ χρόνου ἐστοιχειοθετημένα (πρβ. ΕΑ. 1898 σ. 269, 1), νῦν δὲ (18ῃ μαΐου 1902) προστίθενται τὰ ἑξῆς·

Ἀνωτ. σελ. 49 στίχ. 6 ὁ Ν. Γύζης ἀπέθανε τῇ 27ῃ δεκεμβρίου 1900.

Ὑπὸ Max Maas (ἐν Philologus 1899 σ. 155-6 πρβ. Ἀριστοφ. Ἀχαρν. 13 ἑξ., Σχολ. «. . . . ὁ Μόσχος κιθαρῳδὸς Ἀκραγαντῖνος. τινὲς οὕτως, ὅτι ὁ νικήσας ἆθλον ἐλάμβανε μόσχον . . . .») εἰκάζεται ὅτι τὸ ἔργον εἶνε ἀνάθημα κιθαρῳδοῦ νικήσαντος ἐν τῷ μουσικῷ ἀγῶνι, ὅτι ἀναφέρεται εἰς τὴν Ἀθηνᾶν καὶ τοὺς ὑπὸ Πεισιστράτου τεθέντας μουσικοὺς ἀγῶνας τῶν Παναθηναίων καὶ ὅτι εἰκονίζει αὐτὸν τὸν νικήσαντα (φέροντα τὸ ἆθλον) καὶ ἴσως τὸν πρῶτον νικήσαντα ἐν τῷ ἀγῶνι τῶν κιθαρῳδῶν. Ἄδηλον ἂν ἡ ἑρμηνεία αὕτη συνᾴδει ἄλλως τε καὶ τοῖς χρόνοις καὶ τῇ ἐλλείψει ἄλλου συμβόλου (ἐν τῷ ἔργῳ) ἢ μνείας τῆς νίκης (ἐπὶ τοῦ βάθρου).

Τοῦ ἀγάλματος ποιοῦνται μνείαν καὶ *Πολίτης* ἐν ΕΑ. 1883 σελ. 242, *Purgold* ἐν ΕΑ. 1885 σελ. 251· πηγῶν περὶ μηνίσκων (ἀνωτ. σελ. 55) *Λεονάρδος* Ὀλυμπία σελ. 278, 4.

Ἡ ἐπιγραφὴ ἐξεδόθη καὶ ἐν *Lolling* Καταλ. ἐπιγραφικοῦ μουσείου ἀρ. 9 (« . *ονβος* ⁝ *ἀνέθεκεν* ⁝ *ho Πάλο*»)· πρβ. αὐτ. καὶ τὰς ἄλλας ἀρχαϊκὰς ἐπιγραφάς.

Ἀνωτ. σελ. 56,1 πρβ. ΕΑ. 1898 σ. 269.

Ἀνωτ. σελ. 56, 2 πρβ. *Hermann* Gottesd. Alt.[2] § 27 πρβ. 17, 3. 25, 4, *Stengel* Kultusalt.[2] σελ. 114 κλπ., *E. Gardner* Handbook of Gr. sculpt. σ. 165.

Περὶ τῶν χωρίων τοῦ Παυσανίου ὅρα ἐκδόσεις *Hitzig-Blümner* καὶ *Frazer*.

Περὶ παραστάσεων τοῦ *καλοῦ ποιμένος* πρβ. *Laurent* ἐν BCH. 1899 σ. 583-7, ὅπου καὶ περὶ τοῦ ἐν Ἀθήναις' *Homolle* ἐν Rev. Arch. 1876 σ. 297-8, *Garrucci* Storia dell'arte crist. VI σ. 35, *Strzygowski* Röm. Quartalschrift IV σ. 97, *von Sybel* Katal. der Sculpt. 374 « Zapfen aussen am Oberschenkel »· νῦν ἐν τῇ γλυπτοθήκῃ τοῦ Ἀθήνησι μουσείου, *Κωνσταντόπουλος* Ἱστορ. Βυζαντιακῆς τέχνης (1902) σελ. 17 ἑξ.

Ἄλλα καθ' ὅλου ἀνάλογα ζωοφόρα μνημεῖα (πρβ. ἀριθ. μουσ. Ἀθην. 4614, 4615, 5864) ἀναγράφησαν τα ἑξῆς·

1. Χαλκοῦν εἰδώλιον ἀρχαϊκὸν ὕψ. 0.12: Ἑρμῆς κριοφόρος πτερόπους· ἐξ Ἀνδριτσαίνης, ἀριθ. μουσ. Ἀθην. 12347.

2. Χαλκοῦν εἰδώλιον ἐφθαρμένον ὕψ. 0.065: ἀνὴρ γυμνὸς κρατῶν ἐπ' ὤμων τετράπουν· ἐστάλη ἐκ Μεγαλοπόλεως ὑπὸ Ν. Μποβέρου· νῦν ἐν τῇ Γενικῇ ἐφορείᾳ τῶν ἀρχαιοτήτων.

3. Πήλινον εἰδώλιον ὕψ. 0.33: Ἑρμῆς φέρων κωνικὸν πῖλον καὶ βραχὺ χιτώνιον καὶ χλαμύδα καὶ κρατῶν κηρύκειον, ὄπισθεν δὲ αὐτοῦ κριὸς πρὸς ἀριστερά· συλλογῆς Α. Παπαδήμα ἀριθ. 410, ἀρ. μουσ. Ἀθην. 12640.

4. Πήλινον εἰδώλιον ὕψ. 0.28: χλαμυδηφόρος μετὰ κωνικοῦ πίλου κρατῶν ἐν τῇ ἀριστερᾷ ἀγκάλῃ κριόν· συλλογῆς Α. Παπαδήμα ἀριθ. 411.

5. Ἄλλο πήλινον εἰδώλιον ὕψ. 0.28· τῆς αὐτῆς συλλογῆς ἀριθ. 718.

6. Πήλινον εἰδώλιον ὕψ. 0.20: παῖς κρατῶν ἀπὸ τῶν κεράτων τράγον ἱστάμενον ἐπὶ τῶν ὀπισθίων ποδῶν (παρὰ τὸ δεξιὸν πλευρὸν τοῦ παιδός)· συλλογῆς Α. Παπαδήμα ἀριθ. 394.

7. Πήλινον εἰδώλιον κωμικὸν ὕψ. 0.145: ἀνὴρ σφηνοπώγων ἔχων ἐπὶ τῶν ὤμων τράγον· συλλογῆς Α. Παπαδήμα ἀριθ. 390, ἀρ. μουσ. Ἀθην. 12631.

8. Πήλινον εἰδώλιον κωμικὸν ὕψ. 0.075: ἀνὴρ ἔχων ἐπ' ὤμων τράγον· ἠγοράσθη παρὰ Παλαιολόγου, ἀρ. Ἀρχ. Ἑτ. 174, ἀρ. μουσ. Ἀθην. 5848.

9. Πήλινον εἰδώλιον ἀνδρικόν, κάτωθεν τῶν γονάτων ἐλλιπές, ὕψ. σωζ. 0.064: φέρει κωνικὸν πῖλον καὶ ἱμάτιον ἀπολεῖπον γυμνὰ τὰ ἔμπροσθεν τοῦ σώματος καὶ κρατεῖ ἀπὸ τῶν ἄκρων ποδῶν κριὸν ἐπ' ὤμων· συλλογῆς Ρουσοπούλου ἀρ. 1288.

[*Βασίλειος Λεονάρδος*].

ΠΙΝΑΞ 14, 14Α, 14Β.

[Μουσεῖον Ἀκροπόλεως ἀρ. 631] — Studniczka, Athen. Mittheilungen XI, 1886, σ. 185-199. — M. Collignon, Histoire de la sculpture grecque σ. 375 ἑ. — Overbeck, Geschichte der griechischen Plastik, 4η ἐκδ. σ. 193 ἑ. — H. Schrader, Athen. Mittheilungen XXII, 1897 σ. 59-112.

Τὸ μέγα σύμπλεγμα τῆς **γιγαντομαχίας** ἐν τῷ ἀετώματι, ὅπερ ἐκόσμει ποτὲ τὸν παλαιὸν τῆς Ἀθηνᾶς ναόν, ἐξηκρίβωσεν ἐκ διεσκορπισμένων τεμαχίων πρὸ δέκα ἤδη ἐτῶν ὁ Studniczka μετὰ θαυμαστῆς ἀγχινοίας. Οὗτος παρετήρησεν ὅτι μὲ τὴν περίφημον ἀρχαϊκὴν κεφαλὴν τῆς Ἀθηνᾶς, ἥτις ἤδη κατὰ τὸ 1864 ἀνευρέθη ἐν τῇ ΜΑ γωνίᾳ τῆς Ἀκροπόλεως, συνηρμόζετο τὸ μέγα τεμάχιον προτεταμένου ἀριστεροῦ βραχίονος, καλυπτομένου ὑπὸ τῆς αἰγίδος, ὅπερ μετὰ πολλῶν ἄλλων λειψάνων γλυπτῶν ἔργων εὑρέθη κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς τοῦ 1882 ἐν τῇ ΜΑ γωνίᾳ τοῦ Παρθενῶνος. (Ἴδε πίν. 14). Ἄρα ἡ Ἀθηνᾶ παριστάνετο μαχομένη. Οἱ δὲ ἀντίπαλοι αὐτῆς, οἱ γίγαντες, ἀνεγνωρίσθησαν ἐν πολυαρίθμοις τεμαχίοις γυμνῶν μορφῶν ὑπερφυσικοῦ μεγέθους, ἐν βιαίᾳ κινήσει εὑρισκομένων. Κατόπιν αἱ τελειωτικαὶ τῆς Ἀκροπόλεως ἀνασκαφαὶ προσέθηκαν εἰς τὰ ὑπὸ τοῦ Studniczka συναθροισθέντα τεμάχια μέγαν ἀριθμὸν νέων τοιούτων. Τὰ στρώματα τὰ σύγχρονα τῆς θεμελιώσεως τοῦ παλαιοτέρου Παρθενῶνος (Perserschutt) ἐδώρησαν ἡμῖν τότε τὴν δεξιὰν κνήμην καὶ πολυάριθμα τεμάχια τοῦ ἱματίου τῆς Ἀθηνᾶς, παρασχόντα οὕτω τὴν βεβαίαν ἐξωτερικὴν ἀπόδειξιν τῆς ἄλλως ὑπὸ τῆς τεχνοτροπίας ἐνδεικνυμένης γενέσεως τοῦ ἔργου πρὸ τοῦ ἔτους 480 (Athen. Mittheilungen XIII, 1888 σελ. 225).

Ἡ κατάταξις καὶ συναρμολόγησις τοῦ πλήθους τούτου μεγάλων καὶ μικρῶν τεμαχίων, ἀπὸ πολλοῦ ἀρχίσασα, ἐπερατώθη κατὰ τὸ ἔτος 1895 (πρβ. Schrader), ἀποδειχθέντος ταχέως ὅτι τὸ ἔργον

τοῦτο, καὶ οὕτω κατεστραμμένον, ηὐνόησεν ὅμως ἡ τύχη πολύ. Διότι, ἂν ἔκ τινων μορφῶν ὀλιγοστὰ μόνον ἴχνη ἢ καὶ οὐδὲν ἴχνος διεσώθη, ἀλλὰ τὰ πλεῖστα τῶν τεμαχίων διανέμονται εἰς τέσσαρας μορφάς, αἵτινες ἂν καὶ μὲ πολλὰ κενά, ἠδύναντο ὅμως νὰ ἀνασυγκροτηθῶσι καὶ τοποθετηθῶσι.

1) Τὸ μέσον σύμπλεγμα: ἡ Ἀθηνᾶ ἀγωνιζομένη πρὸς γίγαντα ὕπτιον πρὸ αὐτῆς καταπεσόντα (Πίν. 14Α).

Ἡ 2 μ. ὑψηλὴ μορφὴ τῆς πρὸς τὰ δεξιὰ βήματι ἰσχυρῷ ὁρμώσης θεᾶς ἐστάθη αὖθις εἰς τὴν θέσιν της, ἀναπληρωθέντος διὰ γύψου τοῦ δεξιοῦ μηροῦ καὶ ὁλοκλήρου τοῦ ἀριστεροῦ σκέλους. Δυστυχῶς ἀπωλέσθη καὶ ὁλόκληρος ὁ δεξιὸς βραχίων, ὅστις ἀνέπαλλε τὸ δόρυ, ὡς καὶ μέγα μέρος τοῦ στήθους, πρὸς δὲ τὸ μέγιστον μέρος τοῦ ἀριστεροῦ βραχίονος, ὅθεν ἀνάγκη εἶνε νὰ φαντασθῶμεν τὴν κίνησιν αὐτοῦ ἐκ τοῦ ὑπολειπομένου κορμοῦ, ὅστις διευθύνεται πρὸς τὰ κάτω καὶ ὀλίγον πρὸς τὰ ἐμπρός, ὡς καὶ ἐκ τῆς διασωθείσης χειρός. Ἡ χεὶρ αὐτὴ ἔσφιγγεν ἀντικείμενόν τι ὡς εἶδος ῥάβδου, σωζόμενον κατὰ τὴν κάτωθεν πρόσφυσιν αὐτοῦ εἰς τὴν χεῖρα, ἄνωθεν δὲ συγκείμενον ἐκ χαλκοῦ καὶ ἐμβεβλημένον εἰς μέγα διάτρημα, τουτέστι τὸν ὑψηλὸν αὐλὸν τὸν φέροντα τὸν θύσανον τοῦ κράνους τοῦ γίγαντος, ὃν ἡ θεὰ ἐκράτει οὕτως διὰ τῆς ἀριστερᾶς, ἐνῷ διὰ τῆς δεξιᾶς ἐνεπήγνυε τὸ δόρυ εἰς τὸ στῆθος αὐτοῦ.

Ὁ ἔμπροσθεν τῆς Ἀθηνᾶς κείμενος νῦν γίγας ἁρμόζει κατά τε τὸ μέγεθος καὶ τὴν κίνησιν τόσον καλῶς εἰς ταύτην τὴν θέσιν, ἐξ ἄλλου δὲ διὰ τῆς βιαίας σχεδόν, κατ' ἐνώπιον στροφῆς τοῦ σώματος καὶ τῆς κεφαλῆς παρίσταται τόσον σαφῶς ὡς μεσαία μορφὴ τοῦ ἀετώματος, ὥστε ἡ συναρμολόγησις αὐτὴ δύναται νὰ θεωρηθῇ ἀσφαλής, ἂν καὶ ἐξωτερικὴ ἀπόδειξις δὲν ὑπάρχει. Ὕπτιος κατέπεσε κατὰ γῆς καὶ ἡμιόρθιος ἔτι μένει μόνον διότι τὸν ἀριστερὸν βραχίονα στηρίζει εἰς τὴν ἀσπίδα. Τούτου σώζεται ὁ ἠκρωτηριασμένος μόνον κορμός, ἐνῷ ἐκ τοῦ χαλαρῶς καταπίπτοντος δεξιοῦ βραχίονος λείπει μόνη ἡ χείρ, ἥτις προφανῶς ἐκράτει ποτὲ ξίφος. Οὗτος ὁ βραχίων, τὸ δεξιὸν ἰσχυρῶς συστελλόμενον σκέλος, τὸ στῆθος καὶ ἡ ῥάχις διατηροῦνται λαμπρά. Ταῦτα δὲ τὰ μέρη πρέπει νὰ σπουδάσῃ ὅστις θέλει νὰ ἐκτιμήσῃ τὴν δεξιότητα καὶ καλαισθησίαν τοῦ τεχνίτου ἐν τῇ ἐξεργασίᾳ τοῦ γυμνοῦ· Ἀλλ' εἶνε ἀνάγκη συνάμα νὰ λάβῃ τις ὑπ' ὄψιν ὅτι ἡ ἰσχυρὰ διαστροφὴ τοῦ ἄνω μέρους τοῦ σώματος πιθανῶς δὲν παράγει τώρα τὴν ἐντύπωσιν, τὴν ὁποίαν παρῆγεν ἄλλοτε, διότι ὁλόκληρον δυστυχῶς τὸ ἀριστερὸν ἰσχίον μετὰ τῶν γειτονευόντων μερῶν τοῦ σώματος καὶ ὁ ἀριστερὸς μηρὸς μετὰ τοῦ γόνατος εἶνε συμπεπληρωμένα νῦν διὰ γύψου.

2) Ἡ ἐν τῇ δεξιᾷ γωνίᾳ μορφὴ εἶνε σημαντικῶς μεγαλειτέρα τοῦ πρὸ τῆς Ἀθηνᾶς κειμένου γίγαντος· τὸ μῆκος τοῦ ποδὸς ταύτης μὲν τῆς μορφῆς εἶνε περίπου 0.38 μ., ἐκείνου δὲ 0.32 μ. Γίγας καταπεσὼν ἐπὶ τὰ πρόσω ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ γόνατος, τὸ ἀριστερὸν σκέλος πρὸς τὰ ὀπίσω ἐκτείνων καὶ εἰς τὸ ἔδαφος ἐρειδόμενος μὲ τὸν δεξιὸν βραχίονα, ἐξ οὗ σώζεται μέρος τι μετὰ τεμαχίου τῆς χειρός. Δυστυχῶς ἀπεκόπη ὁλόκληρος σχεδὸν ἡ πρόσθεν ἐπιφάνεια τοῦ σώματος καὶ τῆς κεφαλῆς, λείπει δὲ καὶ ὁλόκληρος ὁ ἀριστερὸς βραχίων, ὅστις, ἂν κρίνωμεν ἐκ τῆς κινήσεως τοῦ ὤμου, ἔτεινε πρὸς τὰ πρόσω, καλύπτων διὰ τῆς ἀσπίδος κεφαλὴν καὶ στῆθος. Ὅπως ἡ δεξιὰ χεὶρ δὲν φέρει ξίφος, οὕτως ἄνευ κράνους εἶνε καὶ ἡ κεφαλή. Τὸ καλῶς διατηρούμενον ὄπισθεν αὐτῆς φέρει κυματώδη διὰ ταινίας συγκρατουμένην κόμην, ἧς οἱ ῥιπιδοειδῶς ἐξαπλούμενοι βόστρυχοι καταπίπτουσιν ἐπὶ τοῦ αὐχένος· δύο δὲ κυματοειδεῖς γραμμαὶ ἐν τῇ δεξιᾷ παρειᾷ δεικνύουσιν ἔτι ὅτι ἡ μορφὴ ἦτο πωγωνοφόρος.

3) Ἡ ἐν τῇ ἀριστερᾷ γωνίᾳ μορφὴ (πίν. 14Β) ἀπεικονίσθη ἐκ τῶν ὄπισθεν, διότι ἡ σχεδὸν ἐντελῶς κατεστραμμένη προσθία πλευρὰ ἐτοποθετήθη πρὸς τὸν τοῖχον, ἵνα ἐπιδειχθῇ μόνον ἡ μὴ ἐντελῶς μὲν ἐξειργασμένη, ἀλλὰ καλῶς διατηρουμένη ὀπισθία. Ἡ μορφὴ αὐτὴ εἶνε ἡ ἀντίστοιχος πρὸς τὴν ἄρτι περιγραφεῖσαν, διάφορος αὐτῆς μόνον εἴς τινας λεπτομερείας. Τὸ ἄνω μέρος τοῦ σώματος ὀρθοῦται ὀλίγον ὑψηλότερα, καθόσον ὁ στηρίζων βραχίων δὲν κάμπτεται ὡς ἐν ἐκείνῃ, ἀλλ' εἶνε τεταμένος, ὡς συνάγεται ἐκ τοῦ ὑπολειπομένου αὐτοῦ τμήματος. Καὶ ὁ δεξιὸς βραχίων ἐξετείνετο πρὸς τὰ πρόσω, δὲν εἶνε δυνατὸν ὅμως νὰ ἐκράτει τὴν ἀσπίδα, ἀλλὰ μόνον ξίφος. Ἡ κεφαλή, ἔμπροσθεν δυστυχῶς πολὺ βεβλαμμένη, εἶνε ἄνευ πώγωνος, ἡ δὲ κόμη κατα-

πίπτει ἐπὶ τοῦ μετώπου εἰς δύο σειρὰς σπειροειδῶν βοστρύχων καὶ ἐπὶ τοῦ αὐχένος εἰς μακρὰς δεσμίδας, ὧν τὰ ἄκρα ὁμοίως εἶνε σπειροειδῆ. Ἡ κεφαλὴ καὶ ὁ αὐχὴν εἶνε ἐξ ἰδιαιτέρου τεμαχίου ἐξειργασμένα καὶ εἰς τὸ σῶμα προστεθειμένα ἐν τομῇ ὀρθογωνίῳ. (Πρβ. τὸ σχῆμα ἐν Athenische Mittheilungen XXII σ. 78 σχ. 6). Καὶ ὁ ἀριστερὸς γλουτὸς συνίστατο ἐκ προσθέτου τεμαχίου.

4) Τὰ ἄλλα λείψανα. Μετὰ τὴν κατάταξιν τῶν περιγραφεισῶν τεσσάρων μορφῶν ὑπελείποντο ὀλίγα μόνον καὶ ἐν γένει μικρὰ τεμάχια, ἐξ ὧν ὅμως τινὰ εἶνε χαρακτηριστικά, ἀποδεικνύοντα τὴν ὕπαρξιν δευτέρου ζεύγους ἀντιστοίχων μορφῶν.

α') Οἱ πόδες μορφῆς μεγάλῳ βήματι βαινούσης, ἥτις ἐκ τοῦ μήκους τοῦ ποδὸς (0.27 - 0.28 μ.) εἰκάζεται περίπου φυσικοῦ μεγέθους. (Πρβ. τὸ σχῆμα ἐν Athenische Mittheilungen XXII σ. 84 Fig. 8. 9). Ὅτι ἐκινεῖτο πρὸς τὰ δεξιὰ φανερὸν καθιστᾷ ἡ παραμέλησις τῆς ἐξεργασίας τῆς ἐσωτερικῆς πλευρᾶς τοῦ ὄπισθεν ποδός, ὅτι δὲ ἀνδρὸς μορφὴν πρέπει νὰ θεωρήσωμεν αὐτήν, ἀποδεικνύει ἡ ἔλλειψις ἱματίου ὑπεράνω τῶν σφυρῶν.

β') Ἀριστερὸς ποὺς ἔμπροσθεν ἠκρωτηριασμένος, κατὰ τὸ μέγεθος, τὴν κίνησιν καὶ παραμέλησιν τῆς ἐξεργασίας τῆς ἐσωτερικῆς πλευρᾶς ἀκριβῶς ἀντιστοιχῶν πρὸς τὸν ἀνωτέρω (α'). Ἐπομένως ἀνήκει εἰς ὁμοίαν τινά, πρὸς τἀριστερὰ ὁρμῶσαν μορφήν.

Τεμάχιά τινα βραχιόνων καὶ σκελῶν ἐν κινήσει ὡς ἐκ τοῦ μεγέθους αὐτῶν δύνανται νὰ καταταχθῶσιν εἰς ταῦτα, ἀλλ' οὐδὲν οὐσιῶδες διδάσκουσι περὶ τῆς στάσεως καὶ δράσεως τῶν μορφῶν. Τόσον δὲ μόνον δύναται νὰ θεωρηθῇ βέβαιον, ὅτι ἐν αὐτοῖς πρέπει ν' ἀναγνωρισθῶσι θεοί, ὄχι τόσον διότι προφανῶς ὁρμῶσιν εἰς προσβολήν, ὅπως οἱ θεοὶ συνήθως παρίστανται ἐν τῇ γιγαντομαχίᾳ, ἀλλὰ διότι εἶνε διαπεπλασμένοι μικρότεροι καὶ αὐτοῦ τοῦ πρὸ τῆς Ἀθηνᾶς καταπεσόντος γίγαντος, ὃν ὑπερέχουσι πολὺ κατὰ τὸ μέγεθος οἱ ἐν ταῖς γωνίαις καταπεπτωκότες γίγαντες.

Κατὰ ταῦτα τὸ σχέδιον τῆς *συνθέσεως* δύναται νὰ ἐκτεθῇ εὐκόλως. Ἡ Ἀθηνᾶ μετὰ τοῦ ἀντιπάλου αὐτῆς κατέχει ὡς εἰκὸς τὸ μέσον τοῦ ἀετώματος, τὸ ὕψος αὐτῆς μετὰ τοῦ λόφου τῆς περικεφαλαίας, ὅστις δὲν πρέπει νὰ ὑπολογισθῇ πολὺ μικρός, περίπου μέτρων 2.30, ἁρμόζει πρὸς τὸ ὕψος τοῦ ἀετώματος, ὅπερ ἐκ τοῦ μήκους αὐτοῦ, μέτρων 19.70, δύναται νὰ ὑπολογισθῇ περίπου μέτρων 2.50. Οἱ δύο πρὸς τὰ ἀριστερὰ καὶ δεξιὰ βαίνοντες θεοὶ ὡς ἐκ τοῦ ὕψους των δὲν ἠδύναντο νὰ ἀπέχωσι τοῦ μέσου περισσότερον τῶν 2 μέτρων καὶ ἡμίσεος. Ἐκ τούτου λοιπὸν ἕπεται ὅτι πρέπει νὰ θέσωμεν αὐτοὺς ἐγγύτερον πρὸς τὸ μεσαῖον σύμπλεγμα οὕτως ὥστε νὰ ὁρμῶσιν ἑκατέρωθεν τῆς Ἀθηνᾶς πρὸς τὰ ἀριστερὰ καὶ πρὸς τὰ δεξιά. Ἐντελῶς βεβαία εἶνε ἡ θέσις τῶν δύο καταπεσόντων γιγάντων (ὑπ' ἀρ. 2 καὶ 3), οἵτινες προφανῶς κατεσκευάσθησαν διὰ τὰς ἐσχάτας γωνίας τοῦ ἀετώματος. Μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῶν μαχομένων θεῶν μένει κενὸν 2 μ. περίπου, ὅσον ἀκριβῶς ἀρκεῖ ἵνα παρεμβάλωμεν ἕνα ἔτι γίγαντα ὡς πλησιέστατον ἀντίπαλον τῶν θεῶν ἐκείνων. Ἐκ τῶν δύο τούτων μορφῶν δὲν διεσώθησαν θραύσματα, ἀλλ' οἴκοθεν ἐννοεῖται ὅτι πρέπει νὰ φαντασθῶμεν καὶ αὐτοὺς καταπεσόντας μὲν ἤδη κατὰ γῆς, ὀρθιωτέρους ὅμως τῶν ἐν ταῖς γωνίαις μορφῶν.

Ἐν τῇ πορείᾳ τῆς ἀναπτύξεως τῆς ἀττικῆς γλυπτικῆς τέχνης, ἥτις διεφωτίσθη πρὸ πάντων διὰ τῶν μελετῶν τοῦ Winter, (1) οὐχὶ δυσκόλως εὑρίσκει τὴν θέσιν του τὸ ἀέτωμα τῶν γιγάντων, ἀμέσως συναπτόμενον πρὸς τὰ ἀρχαϊκὰ πώρινα γλυπτὰ τῶν ἀετωμάτων, τὰ ὁποῖα ἀδιστάκτως δύνανται ν' ἀποδοθῶσιν εἰς ἐγχωρίους καὶ οὐδεμίαν ξένην ἐπιρροὴν ὑποστάντας τεχνίτας. Καὶ ἐν τούτῳ ὡς ἐν ἐκείνοις εὑρίσκομεν τὴν αὐτὴν ζωηρότητα ἢ μᾶλλον σφοδρότητα τῶν κινήσεων, τὸ αὐτὸ μέγεθος ἐν τῇ ἐξεργασίᾳ τοῦ γυμνοῦ, ὅπερ ἐκφράζεται μὲν μόνον κατὰ τὰ κυριώτερα, ἀλλὰ μετὰ τοσαύτης ἀληθείας ὥστε αἱ κύριαι κινήσεις τῶν μελῶν γίνονται κατάδηλοι. Σύγκρισις τῶν δύο γωνιαίων μορφῶν τοῦ ἀετώματος πρὸς τὸν Ἡρακλέα τοῦ μεγαλειτέρου ἀετώματος τοῦ Τρίτωνος διασαφεῖ τοῦτο πάνυ εὐκόλως. Καὶ τοῦ Τυφῶνος αἱ κεφαλαὶ μὲ τὰς παχείας αὐτῶν παρειὰς καὶ τοὺς μεγάλους στρογγύλους ζωηροὺς ὀφθαλμοὺς δύνανται νὰ συγκριθῶσι πρὸς τὴν τῆς Ἀθηνᾶς. Ἀλλ' αὐτὴ αὕτη ἡ σύγκρισις διδάσκει πόσον μεγάλην πρόοδον ἔκαμεν ὁ τεχνίτης τῶν γιγάντων. Ἡ ἀγροῖκος

(1) Πρβ. Die kunstgeschichtliche Stellung des Kalbtraegers ἐν Athen. Mittheilungen XIII, 1888. σ. 113 ἑ.

σχεδὸν καὶ φιλόγελως στιφρότης τῶν πωρίνων ἐκείνων κεφαλῶν ὑπεχώρησεν εἰς τὸ εὐπαγὲς καὶ ἀξιέραστον ταύτης, ὁ τύπος δὲ ὅλος παριστᾷ τοιαύτην λεπτὴν ἐξεργασίαν, ὁποίαν συνειθίσαμεν νὰ βλέπωμεν ἐν ταῖς πολυαρίθμοις *κόραις* τῆς Ἀκροπόλεως. Ἐὰν δὲ εἶνε ἀληθές, ὅπως φαίνεται, ὅτι αἱ πλουσίως καὶ περικόμψως ἐνδεδυμέναι αὗται γυναικεῖαι μορφαί, αἵτινες δεικνύουσιν ἐκπληκτικὴν δεξιότητα ἐν τῇ ἐξεργασίᾳ τοῦ μαρμάρου, ἐποιήθησαν ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ χιακοῦ ἐργαστηρίου, πρέπει νὰ δεχθῶμεν ὅτι καὶ ὁ τεχνίτης τῶν γιγάντων, ὅστις κατέχει τὴν αὐτὴν δεξιότητα — ἂς ἀποβλέψῃ τις π. χ. εἰς τὴν ἐργασίαν τοῦ ἐξ ὄφεων σχηματιζομένου κρασπέδου τῆς αἰγίδος — ἐν τῷ ἐργαστηρίῳ τούτῳ ἐδιδάχθη, ἐν ταὐτῷ ὅμως ἐφύλαξε καὶ τὴν ἰδιοφυΐαν του.

Τὸ ἀέτωμα τῶν γιγάντων τοῦ ἀρχαίου ναοῦ τῆς Ἀθηνᾶς εἶνε τὸ μέγιστον ἔργον τῆς ἀρχαίας ἀττικῆς τέχνης τοῦ ἕκτου αἰῶνος, κατὰ τὸ μεγαλεῖον τῆς ἀντιλήψεως ὁ πρόδρομος τοῦ ἐν τῷ πέμπτῳ αἰῶνι μεγίστου ἔργου τῆς ἀττικῆς τέχνης, τῶν ἀετωμάτων τοῦ Παρθενῶνος.

[*H. Schrader*]

ΠΙΝΑΚΕΣ 15-26.

Ὀλίγοι ἀρχαιολόγοι, νομίζω, ἔλαβον ἀφορμὴν νὰ θέσωσι τὸ ὄνομά των ὑποκάτω ἀγγέλματος νίκης δυναμένου νὰ παραβληθῇ πρὸς ἐκεῖνο, ὅπερ ἐν ἔτει 1886 ὁ κ. Καββαδίας ἐδημοσίευεν ἐν τῷ πρώτῳ τεύχει τῆς Ἀρχαιολογικῆς ἐφημερίδος (ἐν σελ. 73-82, μετὰ πινάκων V-VI). — Αἱ ἀνασκαφαί, ἃς ἀπεφάσισε νὰ ἐκτελέσῃ πρὸς καθολικὴν καὶ ὁριστικὴν ἐξερεύνησιν τοῦ ἐδάφους τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν, ἤρχισαν κατὰ μῆνα Νοέμβριον τοῦ 1885. Ἡ ἐπιτυχία αὐτῶν ἐξησφαλίσθη ἀμέσως διὰ λαμπροῦ εὑρήματος. Τὴν 24 Ἰανουαρίου (ν. 5 Φεβρουαρίου 1886), ὀψὲ τῆς ἡμέρας, ἡ σκαπάνη ἔπληξεν ἀληθῆ φωλεὰν ἀγαλμάτων, τὰ ὁποῖα ἓν μετὰ τὸ ἄλλο ἐξήχθησαν τοῦ ἐδάφους κατὰ τὴν ἑπομένην ἡμέραν (25 Ἰανουαρίου=6 Φεβρουαρίου). Ἦσαν ταῦτα δέκα καὶ τέσσαρα ἀγάλματα, πάντα γυναικείου τύπου, μεγέθους διαφόρου. Ὀκτὼ ἐξ αὐτῶν ἔσωζον ἔτι τὰς κεφαλάς, ζωηρὰν δὲ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον διετήρουν καὶ τὴν πολυχρωμίαν. Ἡ σκαπάνη ἐνταῦθα ἐθαυματούργει, συγκίνησις δὲ κατελάμβανε πάντα τὸν ἐπιστημονικὸν κόσμον ἐκ χαρᾶς ἅμα καὶ θαυμασμοῦ. Εἶνε γνωστὸν μετὰ τίνος ἐπιτυχίας καθ' ἑκάστην σχεδὸν ἡμέραν αἱ μετὰ τοσαύτης λαμπρότητος ἐγκαινισθεῖσαι ἀνασκαφαὶ ἐξηκολούθησαν καὶ εἰς πέρας ἤχθησαν. Τὰς δεκατέσσαρας κόρας, αἵτινες διὰ μιᾶς εἰσῆλθον εἰς τὸ μικρὸν τῆς Ἀκροπόλεως μουσεῖον, ἠκολούθησαν κατὰ μικρὸν καὶ ἄλλαι, ἀποκαλυφθεῖσαι σποράδην ἐντὸς τοῦ ἐδάφους τοῦ τεμένους τῆς Ἀθηνᾶς, μέχρι δὲ τοῦ τέλους τῶν ἐργασιῶν δὲν ἔπαυσεν ἡ ἱερὰ αὕτη ὁμὰς πληθυνομένη. Οἱ πίνακες XV-XXVI παρέχουσιν ἐκλογὴν μόνον τῶν μᾶλλον ἀξιοσημειώτων.

Τὰ ἀγάλματα ταῦτα ἦσαν ἀναθήματα εἰς τὴν Ἀθηνᾶν. Πολλαὶ βάσεις, ἐπιγραφὰς φέρουσαι ἀναθηματικάς, εὑρεθεῖσαι συγχρόνως μετ' αὐτῶν, παρέχουσιν ἀναμφισβήτητον τούτου ἀπόδειξιν. Κατὰ τὸν ἕκτον αἰῶνα τὰ πλεῖστα ἠγείροντο πλησίον τῶν δύο ναῶν τῆς θεᾶς, ὧν ὁ μὲν ἀρχαιότερος ἔκειτο ὅπου νῦν ἵσταται τὸ Ἐρέχθειον, ὁ δὲ νεώτερος παρ' αὐτὸν καὶ πρὸς νότον μᾶλλον. Ὥστε δὲν ἦτο σύμπτωσις ἁπλῆ ὅτι δεκατέσσαρα τῶν ἀγαλμάτων ἀνευρέθησαν τεθαμμένα ὀλίγα βήματα μακρὰν τοῦ Ἐρεχθείου. Ταῦτα δύναταί τις νὰ εἴπῃ ἔκειντο ἐν τῇ αὐτῇ θέσει, ἣν κατεῖχόν ποτε ὀρθὰ κατὰ χώραν ἱστάμενα!

Ἀλλὰ τί παρίστανον τὰ ἀναθήματα ταῦτα; Μήπως αὐτὴν τὴν θεάν; ἢ μήπως τὰς ἱερείας αὐτῆς; ἢ ἁπλῶς ἴσως εὐσεβεῖς γυναῖκας, αἵτινες ἤθελον νὰ δείξωσι τὴν ἑαυτῶν εὐλάβειαν, ἀφιερώνουσαι εἰς τὴν θεὰν τὴν ἰδίαν εἰκόνα; Αἱ τρεῖς αὗται ἐξηγήσεις ἐπροτάθησαν ἄλλοτε· ἀλλ' οὐδεμία εἶνε ἀκριβής.

Ὅπου δὲν εὑρίσκομεν τὰ διακριτικὰ τῆς Ἀθηνᾶς σύμβολα, ἤτοι τὸ κράνος, τὸ δόρυ καὶ τὴν αἰγίδα, ἐκεῖ οὐδὲν δικαίωμα ἔχομεν ν' ἀναγνωρίσωμεν τὴν Ἀθηνᾶν, ἀλλ' οὐδὲ τὴν Ἀθηνᾶν Ἐργάνην, ὡς ἐπειράθησάν τινες νὰ ὑποστηρίξωσιν. Ὡσαύτως δέ, ἐὰν ἐπρόκειτο περὶ ἱερειῶν ἢ ἄλλων προσώπων τῆς ὑπηρεσίας τῆς θεᾶς, καὶ ταῦτα θὰ ἔφερον χαρακτηριστικόν τι σημεῖον τῆς ὑπηρεσίας, αἱ δὲ ἐπιγραφαὶ τῶν βάσεων θὰ ἐδήλουν τὸ ὄνομα καὶ τοὺς τίτλους αὐτῶν. Τέλος τὰ ἀγάλματα ταῦτα δὲν δύνανται νὰ εἶνε οὐδὲ εἰκόνες εὐσεβῶν Ἀτθί-

δων, αἵτινες ἤθελον ἴσως νὰ στήσωσι τοιοῦτο μνημεῖον αἰώνιον τῆς ἑαυτῶν εὐσεβείας καὶ νὰ μένωσιν ἀπεικονισμέναι ὑπὸ τὰ ὄμματα τῆς θεᾶς διαπαντός. Διότι σπανίως αἱ ἀναθηματικαὶ ἐπιγραφαὶ περιέχουσιν ὄνομα γυναικός, σχεδὸν δὲ πάντοτε ἀνὴρ εἶνε ὁ ἀναθέτων τὸ ἄγαλμα. Ὥστε εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἀνάγκη νὰ ἀναγνωρίσωμεν, ὅτι τὰ ἀγάλματα ταῦτα εἶνε πρὸ παντὸς ἄλλου αἰσθητὰ τεκμήρια τῆς εὐλαβείας ἀνδρῶν. Ἡ εὐλάβεια αὕτη εὕρισκε ποικίλους ἐκδηλώσεως τρόπους, ἀλλ' ὁ μάλιστα ἀρεστὸς εἰς τὴν θεότητα (τουτέστιν ἐν ἀληθείᾳ εἰς τὸ αἴσθημα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων) συνίστατο εἰς τὴν ἐξωράϊσιν τοῦ ἱεροῦ διά τινος τέχνης ἔργου, ἤτοι διά τινος ἀγάλματος. Ἡ ἐκλογὴ δὲ τούτου ἦτο ἐντελῶς ἐλευθέρα, ἀλλ' εἶνε φυσικὸν ὅτι εἰς θεότητα θήλειαν, ὡς τὴν Ἀθηνᾶν, ἀνέθετον κατὰ προτίμησιν μορφὰς γυναικείας, καθ' ὃν τρόπον εἰς θεοὺς ἄρρενας, ὡς τὸν Ἀπόλλωνα, ἀνέθετον κατὰ προτίμησιν μορφὰς ἀνδρῶν γυμνῶν (τοὺς δὴ λεγομένους «ἀρχαϊκοὺς Ἀπόλλωνας»). Ἐπειδὴ δὲ κατὰ τὸν ἕκτον αἰῶνα ἐργαστήριά τινα Ἰώνων γλυπτῶν παρήγαγον νέον εἶδος γυναικείων ἀγαλμάτων, πολὺ κομψῶν καὶ λαμπρῶν, τὰ ὁποῖα ταχέως ἔτυχον μεγάλης ἀποδοχῆς καθ' ἅπαντα τὸν ἑλληνικὸν κόσμον, οἱ εὐλαβεῖς Ἀθηναῖοι ὑπὸ τὸν τύπον τοῦτον συνείθισαν ἔκτοτε νὰ ἀποτίνωσι τὴν εὐσεβῆ πρὸς τὴν θεὰν ὀφειλήν. Εἶνε λοιπὸν τὰ οὕτως ἀφιερωθέντα ἀγάλματα καλλιτεχνήματα ἁπλῶς, ἄνευ ὡρισμένης σημασίας καὶ πρὸς οὐδένα ἄλλον σκοπὸν ἢ τὸν τοῦ ἐξωραϊσμοῦ τοῦ παρὰ τὸν ναὸν χώρου. Διὸ καὶ πρέπει νὰ καλῶνται μὲ τὸ ἀσαφὲς καὶ ἀόριστον ὄνομα, μὲ τὸ ὁποῖον καὶ οἱ ἀρχαῖοι ἐκάλουν αὐτά: Εἶνε κόραι καὶ οὐδὲν πλέον

Ἐκ τούτου δὲ ἀμέσως ἕπεται, ὅτι αἱ μορφαὶ αὗται δὲν δύνανται νὰ εἶνε εἰκονιστικαὶ προσώπων. Συχνάκις ὅμως ἔχουσι φυσιογνωμίαν πολὺ ζωντανὴν καὶ ἀτομικήν. Ἀλλὰ τοῦτο προέρχεται ἐκ τοῦ ὅτι οἱ τεχνῖται τῶν χρόνων τούτων ἐγνώριζον νὰ κάμνωσιν ἀκριβεῖς ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον παρατηρήσεις καὶ ν' ἀντιγράφωσιν ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον πιστῶς τὴν φύσιν. Ἐν τούτοις τὸ σύνολον τῶν χαρακτηριστικῶν, τὰ ὁποῖα συνήνωνον οὕτως, ἵνα δώσωσιν εἰς τὴν μαρμαρίνην μορφὴν τύπον ὅσον τὸ δυνατὸν ζωντανὸν καὶ ἀληθινόν, δὲν ἀντεστοίχει πρὸς τὸ σύνολον τῶν πραγματικῶν χαρακτηριστικῶν προσώπου τινὸς ἐκλεγομένου μεταξὺ τῶν λοιπῶν, οὐδὲ ἠξίου ν' ἀνταποδώσῃ προσωπικότητα ὡρισμένην. Ἦτο γυναικεία, ἀλλ' οὐχὶ γυναικὸς εἰκών. Πιθανὸν δὲ θεωρῶ, ὅτι πολλὰ τῶν ἀγαλμάτων τουτων κατεσκευάζοντο ἕτοιμα, ὅπως καὶ πολλὰ τῶν ἐπιτυμβίων ἀναγλύφων, περιμένοντα ἐν τῷ ἐργαστηρίῳ τοῦ τεχνίτου τὸν ἀγοραστήν, ὅστις δὲν εἶχε πλέον ἄλλο τι νὰ πράξῃ ἢ νὰ χαράξῃ εἰς τὴν βάσιν τὴν ἀναθηματικὴν ἐπιγραφὴν τὴν φέρουσαν τὸ ὄνομά του.

Τὸ κύριον ἐνδιαφέρον τῶν κορῶν τῆς Ἀκροπόλεως εἶνε τοῦτο, ὅτι διδάσκουσιν ἡμᾶς ἀκριβῶς περὶ τῆς ἰσχυρᾶς καὶ ἐπὶ μακρὸν διαρκεσάσης ἐπιρροῆς τῆς τέχνης τῶν ἰωνικῶν ἐργαστηρίων τῶν νήσων καὶ τῆς μικρασιατικῆς Ἑλλάδος ἐπὶ τῆς γλυπτικῆς τῶν Ἀττικῶν κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ ἕκτου αἰῶνος. Ἐπιθεωροῦντες ἐν ταῖς αἰθούσαις τοῦ μουσείου τὰ ἀρχαιότατα ἔργα τῆς ἀττικῆς πλαστικῆς ἀπὸ τοῦ πρώτου ἐκ πώρου ἀετώματος μέχρι τοῦ μαρμαρίνου ἀγάλματος τοῦ Μοσχοφόρου, βλέπομεν σαφῶς, ὅτι ἡ πλαστικὴ αὕτη ἀνεπτύχθη βραδέως ἐπὶ τοῦ ἰδίου ἐδάφους ἄνευ τινὸς ἔξωθεν ἐπιρροῆς μέχρι περίπου τοῦ ἔτους 550. Ἀλλὰ μετὰ ταῦτα ἐπέρχεται μεταβολὴ ἀπότομος ἕνεκα εἴδους τινὸς ἐπιδρομῆς ἰωνικῆς. Ἐπὶ παραδείγματος, ἵνα παραμείνωμεν εἰς τὰς γυναικείας μορφάς, πρόδηλον εἶνε ὅτι ὑπάρχει ἀδιάρρηκτος ἀλληλουχία μεταξὺ τῶν ἑξῆς γλυπτῶν: τῆς ἐκ πώρου Ὑδριαφόρου (πίν. IV, 1), τοῦ μαρμαρίνου ἀγαλματίου τοῦ ὑπ' ἀρ. 589 (ἀπεικονισμένου ἐκ τῶν νώτων ἐν τῇ Ἀρχαιολογικῇ ἐφημερίδι τοῦ 1891, πίν. 12, 1), τοῦ μεγάλου μαρμαρίνου ἀγάλματος τοῦ ὑπ' ἀρ. 593 (αὐτόθι 1891, πίν. 11) καὶ τέλος τοῦ ἀγάλματος τοῦ ἡμετέρου πίνακος XVI, 1. Ἀλλὰ μεταξὺ τοῦ τελευταίου τούτου ἀγάλματος καὶ τῶν περιστοιχιζόντων αὐτὸ ὑφίστανται σημαντικαὶ ἀνομοιότητες, ἐξ ὧν δυνάμεθα νὰ κρίνωμεν περὶ τῆς σπουδαιότητος τῆς ἐπελθούσης μεταβολῆς. Ἐν τῷ συνόλῳ αὐτῶν αἱ κόραι τῆς Ἀκροπόλεως γειτονεύουσι πολὺ μᾶλλον πρὸς τὰς συγχρόνους κόρας, τὰς ἐν Δήλῳ καὶ ἀλλαχοῦ εὑρεθείσας, παρὰ πρὸς τὰ καθαρῶς ἀττικὰ ἔργα, τὰ ἀμέσως προηγηθέντα ἐκείνων. Εἶνε προϊόντα τέχνης, ἣν δικαίως ἀπεκάλεσαν «ἀττικο-ιωνικήν».

Ἀλλ' εἶνε ἀνάγκη νὰ ὁρίσωμεν ἀκριβέστερον τὸ

πρᾶγμα. Πολυάριθμα ἦσαν τὰ ἐργαστήρια τῆς γλυπτικῆς τῶν τε ἰωνικῶν πόλεων καὶ τῶν γειτονικῶν χωρῶν, ἐφ' ὧν ἠκτινοβόλει ὁ λαμπρὸς ἰωνικὸς πολιτισμός, μεταξὺ δὲ τῶν διαφόρων τούτων ἐργαστηρίων ὑπῆρχον καὶ διαφοραὶ ἱκαναὶ ἐν τῇ τεχνοτροπίᾳ ἑκάστου. Ἔργα ὁποῖα εἶνε τὰ ἀγάλματα τῶν Βραγχιδῶν, ἡ ζῳοφόρος τοῦ ἐν Δελφοῖς θησαυροῦ τῶν Κνιδίων καὶ τὰ τοῦ ἐν Ξάνθῳ τάφου τὰ «τῶν Ἁρπυιῶν» λεγόμενα, ἂν καὶ κατὰ βάθος ἐμπνέονται ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ πνεύματος, διίστανται ὅμως ἀλλήλων δι' ἀποχρώσεων ἱκανῶς σημαντικῶν. Ἀλλὰ καὶ ἐπ' αὐτῆς τῆς Ἀκροπόλεως ἀνευρέθησαν δύο ἀγάλματα, σαμιακῆς μὲν ἀναμφιβόλως προελεύσεως, παντελῶς ὅμως διαφέροντα τῶν συνήθων προϊόντων τῆς νησιωτικῆς γλυπτικῆς καὶ τῆς ἐν Ἀσίᾳ Ἑλλάδος (πρβ. πίν. XXIV, 2). Ἐκ τῶν σχολῶν τῆς περὶ τὰ ἀσιατικὰ παράλια Ἑλλάδος ἡ ἐπιφανεστάτη καὶ παραγωγικωτάτη ἦτο ἡ τῆς Χίου, ἐκπροσωπουμένη περὶ τὰ μέσα τοῦ ἕκτου αἰῶνος ὑπὸ τοῦ Ἀρχέρμου, ὑπὸ τοῦ Βουπάλου δὲ καὶ Ἀθήνιδος, υἱῶν τοῦ Ἀρχέρμου, κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ αὐτοῦ αἰῶνος. Τὴν σχολὴν λοιπὸν ταύτην τῆς Χίου γενικῶς σήμερον δικαίῳ τῷ λόγῳ παραδέχονται ὡς ἐπεκτείνασαν τὴν ἑαυτῆς ἐπιρροὴν μέχρι τῆς Ἀττικῆς καὶ ἐπιβαλοῦσαν τὰ ἴδια ὑποδείγματα καὶ μαθήματα εἰς τοὺς Ἀθηναίους γλύπτας κατὰ τοὺς χρόνους τῶν Πεισιστρατιδῶν (πρβ. Winter ἐν Athenische Mittheilungen, XIII, 1888, σελ. 113 ἑ).

Ἀλλ' ἐὰν ἀδιαφιλονείκητος εἶνε ἡ ἀλήθεια τῆς ἰωνικῆς ταύτης καὶ εἰδικώτερον χιακῆς ἐπιδράσεως καθολικῶς καὶ ὁλομερῶς, εἶνε ὅμως ἀκροσφαλὲς πολλάκις νὰ ὁρισθῇ ὑπὸ τίνας συνθήκας ἡ ἐπίδρασις αὕτη ἐνησκήθη καὶ πόσην πρέπει νὰ δεχθῶμεν αὐτὴν ἐν ἑκάστῳ ἔργῳ καθ' ἑαυτὸ λαμβανομένῳ. Ἀναμφίβολον εἶνε ὅτι γλύπται ἐξ Ἰωνίας ἐλθόντες εἰργάσθησαν ἐν Ἀθήναις· καὶ ὅμως οὐδεμίαν τῶν κορῶν τῆς Ἀκροπόλεως θὰ ἠδυνάμεθα μετὰ βεβαιότητος ν' ἀποδώσωμεν εἰς Ἴωνά τινα τεχνίτην. Αἱ πλεῖσται, ἐὰν μὴ πᾶσαι, ἐποιήθησαν ὑπὸ Ἀττικῶν, ἀλλ' οἱ Ἀττικοὶ οὗτοι ὑπέστησαν κατὰ βαθμὸν διάφορον συμφώνως πρὸς τὴν ἰδίαν ἕκαστος φύσιν τὴν ἐπιρροὴν τῶν Χίων διδασκάλων, οὓς ἀπεμιμήθησαν. Ἐπειδὴ δὲ στερούμεθα πληροφοριῶν ἀκριβῶν περὶ ἑνὸς ἑκάστου τῶν ἀγαλμάτων τούτων, τὸ ἔργον τοῦ ἱστορικοῦ θὰ εἶνε κατ' ἀνάγκην τοῦτο, νὰ κατανείμῃ τὸ συγκεχυμένον αὐτῶν πλῆθος εἰς ὁμάδας τρόπον τινὰ διακεκριμένας, ἀντιστοιχούσας πρὸς τὰς διαφόρους ταύτας δόσεις τοῦ ἀττικο-ιωνικοῦ μίγματος. Ἐπὶ παραδείγματος τὸ δεῖνα ἄγαλμα (πίν. XXII) δεικνύει πρώτην τινὰ ἀπομίμησιν, ἐπιπολαίαν καὶ πολὺ ἀδεξίαν ἀκόμη, καὶ κομψότητα ἰωνικὴν τεχνίτου, ὅστις μέχρι τότε εἶχε παραμείνῃ πιστὸς εἰς τὸν ἀρχαῖον τύπον τῶν ἀττικῶν ἀγαλμάτων. Ἀπ' ἐναντίας ἄλλα (πίν. XVIII, XXIV, 1) κατέστησαν ὅσον τὸ δυνατὸν ἰωνικώτερα ὄχι μόνον κατὰ τὰς ἐξωτερικὰς λεπτομερείας, ἀλλὰ καὶ κατ' αὐτὸ τὸ πνεῦμα τῆς ἐκτελέσεως. Εἴς τινα ἄλλα (πίν. XIX, XX, XXIII κτλ.) ἡ ἰσορροπία τῶν δύο συνημμένων στοιχείων διετηρήθη καλλίτερα καὶ ὁ ἰωνισμὸς δὲν ἐπικυριαρχεῖ, δὲν ἐξαπλώνεται ἐπὶ παντὸς τοῦ ἔργου. Εἰς ἄλλα πάλιν, καὶ πρὸ πάντων εἰς τὸ μέγα ἄγαλμα τοῦ Ἀντήνορος (πίν. XV, XXI κτλ), ἰωνικὸν εἶνε μόνον τὸ ἐξωτερικόν, τὸ δὲ βάθος εἶνε ἀληθῶς ἀττικόν. Ταῦτα τὰ ἀγάλματα συνεχίζουσι τὸν τεχνικὸν τύπον, ὃν κατὰ τὴν προηγηθεῖσαν περίοδον ἐκπροσωπεῖ ὁ Μοσχοφόρος καὶ τὰ μεγάλα πώρινα ἀετώματα. Τέλος ἀγάλματα ὁποῖον εἶνε «ἡ κόρη τοῦ Εὐθυδίκου» (πίν. XVII, 2) μαρτυροῦσι σαφῶς περὶ τῆς ἀντιδράσεως τῆς ἐπελθούσης ἐν ἀρχῇ τοῦ πέμπτου αἰῶνος κατὰ τῶν ὑπερβολῶν τοῦ ἰωνισμοῦ καὶ ἀναγγέλλουσι τὴν νέαν τάσιν, ἥτις ἑλκύει τοὺς Ἀττικοὺς πρὸς τέχνην αὐστηροτέραν καὶ νηφαλιωτέραν. Ἐν κεφαλαίῳ εἰς τὴν συλλογὴν τῶν κορῶν τῆς Ἀκροπόλεως ἀντανακλῶνται περιληπτικῶς ἀλλὰ πιστῶς αἱ κύριαι τάσεις καὶ διακυμάνσεις τῆς ἀττικῆς πλαστικῆς κατὰ τὴν περίοδον τῶν περὶ τὸ 550 χρόνων μέχρι τοῦ 480.

Παρὰ τὰς παρεκκλίσεις ταύτας, αἵτινες ἀποκαλύπτονται διὰ παρατηρήσεως προσεκτικῆς, πρόδηλον παραμένει ὅτι πάντα τὰ ἀγάλματα ταῦτα ἀποτελοῦσι μίαν καὶ τὴν αὐτὴν οἰκογένειαν. Πλῆθος λεπτομερειῶν εἶνε τοῖς πᾶσι κοιναί. Διὰ τοῦτο δὲ πρὸς ἀποφυγὴν ἐπαναλήψεων ἀνάγκη ἦτο γενική τις παρατήρησις νὰ προταχθῇ τῶν ἰδιαιτέρων λόγων, οὓς κατωτέρω εἰς ἕκαστον θ' ἀφιερώσωμεν. Πραγματικῶς πάντα ὁμοιάζουσι πρὸς ἄλληλα κατὰ τὴν στάσιν, τὴν χειρονομίαν, τὴν ἐνδυμασίαν, τὴν διάταξιν τῆς κόμης, τὴν πολυχρωμίαν.

Ἐκ τοῦ Ἡροδότου (V, 87-89) γνωρίζομεν ποίαν μεταβολὴν ὑπέστη ἡ ἐνδυμασία τῶν Ἀτθίδων, διαρκοῦντος τοῦ ἕκτου αἰῶνος. Προηγουμένως αἱ γυναῖκες ἐν Ἀττικῇ ἔφερον τὸν μάλλινον πέπλον, τὸν κατόπιν δωρικὸν ἐπικληθέντα, ὅστις εἰς τοὺς ὤμους συνεκρατεῖτο διὰ μακρῶν καρφίδων· τοῦτον ἀντικατέστησεν ὁ λινοῦς ἰωνικὸς χιτών, ὅστις ἐρράπτετο καὶ δὲν ἐχρειάζετο οὔτε καρφίδας οὔτε πόρπας. Τὸ ἄγαλμα 679 (πίν. XVI, 1) δεικνύει τὴν ἀρχαίαν ἀττικὴν ἐνδυμασίαν, ἥτις κατ' οὐσίαν σύγκειται ἐκ τοῦ μαλλίνου πέπλου. Ἀλλὰ πᾶσαι αἱ λοιπαὶ κόραι φέρουσι τὸν ἰωνικὸν πέπλον. Ἐνίοτε περιορίζεται ἡ ἐνδυμασία (πίν. XXV, 1, XXVI) εἰς μόνον τὸν χιτῶνα· τὸ διατί θὰ ἐξηγήσωμεν κατωτέρω. Ἀλλὰ σχεδὸν πάντοτε προστίθεται εἰς τὸν λινοῦν χιτῶνα τὸ μάλλινον ἱμάτιον. Τοῦτο δὲ δύναται νὰ ἐπιρρίπτεται ἁπλῶς ἐπὶ τῶν ὤμων, ὡς εἶδος σαλίου σημερινοῦ (πίν. XXI)· καὶ τὸν τρόπον τοῦτον τοῦ φέρειν τὸ ἱμάτιον γνωρίζουσιν ἔκπαλαι οἱ Ἀττικοί, διότι ἔχομεν παράδειγμα αὐτοῦ τὴν μικρὰν ἐκ πώρου Ὑδριαφόρον (πίν. IV, 1). Γενικῶς ὅμως κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ ἕκτου αἰῶνος τὸ ἱμάτιον φέρεται κατὰ τὸν ἰωνικὸν συρμόν, τουτέστι ἐμπορπᾶται ἐπὶ τοῦ ἑνὸς ὤμου καὶ λοξῶς διέρχεται τὸ στῆθος. Σπανιώτατα τέλος (πίν. XVII, 1) προστίθεται εἰς τὸν χιτῶνα καὶ τὸ ἱμάτιον τρίτον φόρεμα, εἶδος ἱματίου, ὅπερ δύναται νὰ κληθῇ ἐπίβλημα.

Καὶ τῆς κόμης ἡ ἀνάδεσις εἶνε σχεδὸν πάντοτε ἡ αὐτή. Μέρος τῆς κόμης διατάσσεται ἐπὶ τοῦ μετώπου κατὰ ποικίλους τρόπους, ἔπειτα διέρχεται ὄπισθεν τῶν ὤτων καὶ διαιρούμενον εἰς βοστρύχους ἐπάγεται ἐπί τε τῶν ὤμων καὶ ἐπὶ τοῦ στήθους ἑκατέρωθεν· ἡ ἐπίλοιπος κόμη καταπίπτει ἐλευθέρως ἀπὸ τῆς κορυφῆς τῆς κεφαλῆς καὶ διαχέεται ἐπὶ τῶν νώτων. Σπανιώτατα τροποποιεῖται ἡ θεμελιώδης αὕτη τῆς κόμης διάταξις, παραλειπομένων ἢ τῶν ἔμπροσθεν βοστρύχων ἢ τῆς παχείας ὄπισθεν ἐπὶ τῶν νώτων καταπιπτούσης δέσμης. Οἱ Ἀττικοὶ γλύπται, μιμούμενοι τοὺς Ἴωνας, ἐπάνω τοῦ μετώπου κυρίως ἀνέπτυξαν τὴν ἑαυτῶν ἐπιδεξιότητα καὶ ἐφευρετικότητα. Ὑποδείγματά τινα ἀναδέσεως τῆς κόμης (οἷον πίν. XVIII) εἶνε ἐξεζητημένης κομψότητος καὶ θαυμαστῆς λεπτότητος ἐκτελέσεως, ἀλλὰ ταῦτα μαρτυροῦσι συνάμα περὶ αἰσθητικῆς ἀντιλήψεως ἐν τῇ διακοσμήσει καὶ τῶν ἐλαχίστων μερῶν ὑπερβαινούσης πᾶν μέτρον καὶ παιδαριώδους πλέον.

Ἡ πρὸς διακόσμησιν κλίσις ἐκδηλοῦται καὶ ἐν τῇ χρήσει πολυαρίθμων στολιδίων, οἷον ἐνωτίων, περιδεραίων, ψελλίων, μάλιστα δὲ τῆς στεφάνης ἢ πόλου, ὅστις εἶνε εἶδος διαδήματος κύκλῳ τοῦ κρανίου· ὑπεράνω τοῦ μετώπου ὅμως τὸ διάδημα τοῦτο ἔχει σχῆμα ἡμισελήνου καὶ φέρει ζωηρὸν χρωματισμόν, ἐνίοτε δὲ ἀνέρχονται ἀπ' αὐτοῦ πρὸς τὰ ἄνω ἀνθύλλια ἐκ χαλκοῦ ἐπιχρύσου.

Ἡ πολυχρωμία τῶν κορῶν τῆς Ἀκροπόλεως ἐγέννα νέας ἐκπλήξεις κατὰ τὴν ἀνακάλυψιν, ἀποτελεῖ δὲ καὶ σήμερον ἓν τῶν κυριωτάτων στοιχείων τοῦ ἀρχαιολογικοῦ αὐτῶν ἐνδιαφέροντος. Ἐξ οὐδεμιᾶς σχεδὸν λείπουσι τὰ ἴχνη τοῦ ποικίλου χρωματισμοῦ, ἱκαναὶ δὲ διετήρησαν αὐτὸν ἀξιοπαρατηρήτως. Ἡ χρῆσις τῶν ἑξῆς πέντε χρωμάτων εἶνε βεβαιωμένη: τοῦ ἐρυθροῦ, κυανοῦ, κιτρίνου, μελανοῦ καὶ χρυσοῦ. Τὸ πράσινον δὲν ὑπάρχει, ὡς τοιοῦτον δὲ φαίνεται τὸ ὠξειδωμένον ἀρχικὸν κυανοῦν. Ὁ χρυσὸς ἐπετίθετο μόνον ἐπί τινων χαλκῶν κοσμημάτων. Κατ' ἐξαίρεσιν ἀπαντᾷ τὸ κίτρινον, ἀντικαθιστῶν εἰς μίαν ἢ δύο κόμας τὸ σύνηθες ἐρυθρόν. Τὸ μελανὸν τέλος περιορίζεται αὐστηρῶς εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τὰς ὀφρῦς. Τὰ κύρια λοιπὸν χρώματα εἶνε τὸ ἐρυθρὸν καὶ τὸ κυανοῦν. Διανέμεται δὲ ὁ χρωματισμὸς οὗτος ἐπὶ τοῦ ἀγάλματος κατὰ τὸν ἑξῆς τρόπον. Ὁ χιτών, τὸ ἱμάτιον καὶ τὸ ἐπίβλημα δὲν εἶνε ποτὲ καθ' ὁλοκληρίαν χρωματισμένα, βλέπομεν δὲ ἐπὶ τοῦ ὑφάσματος ἀραιῶς κηλῖδας μόνον ἐρυθρὰς καὶ κυανᾶς, σταυρούς, ἀστερίσκους κτλ. Ἀλλὰ τὰ κράσπεδα τά τε ἄνω καὶ τὰ κάτω, αἱ ῥαφαὶ τῶν χειρίδων εἴς τε τοὺς ὤμους καὶ τοὺς βραχίονας, μάλιστα δὲ ἡ μεγάλη κάθετος παρυφή, ἥτις εἶνε τὸ κύριον τοῦ χιτῶνος κόσμημα, ἀναπτύσσουσι πολυπλόκους μαιάνδρους, γραμμὰς στιγμῶν, πλατείας ταινίας, ἐν οἷς τὸ κυανοῦν καὶ ἐρυθρόν, ὁτὲ μὲν μεμονωμένα, ὁτὲ δὲ παρακείμενα, εἶνε τὰ μόνα ἐν χρήσει χρώματα. Τὰ ἄνω τοῦ χιτῶνος εἰς τὸ μέρος τοῦ στήθους, τὸ ὁποῖον δὲν καλύπτεται ὑπὸ τοῦ λοξῶς διευθετημένου ἱματίου, φέρουσι συνήθως κυανοῦν χρῶμα. Κατὰ κανόνα δὲ ἀπαράβατον σχεδὸν ἡ κόμη εἶνε πᾶσα ἐρυθρῶς χρωματισμένη. Τὰ χείλη εἶνε ἐρυ-

θρά, αἱ ὀφρύες μελαναί, τὰ βλέφαρα δεικνύουσι μελανὸν γῦρον κατ' ἀπομίμησιν τῶν βλεφαρίδων, ἡ ἶρις τοῦ ὀφθαλμοῦ εἶνε κύκλος ἐρυθρὸς ἐν τῷ κέντρῳ ἔχων τὴν μελανὴν κόρην, ἐξωτερικῶς δὲ ὁριζόμενος ὑπὸ μέλανος γύρου. Τὰ ἐνώτια καὶ ἡ στεφάνη, ὅπου εἶνε λαξευμένα ἐν τῷ μαρμάρῳ, κοσμοῦνται ὑπὸ λεπτῶν σχεδίων, ἐν οἷς ἀναμιγνύονται μὲν ἐνίοτε τὸ ἐρυθρὸν καὶ τὸ κυανοῦν, συχνότερα ὅμως κυριαρχεῖ τὸ κυανοῦν ἕνεκα τῆς ἀμέσου γειτονίας τῆς ἐρυθρᾶς κόμης. Καὶ τὰ ψέλλια καὶ τὰ περιδέραια εἶνε ὁμοίως χρωματισμένα κυανᾶ. Τὰ δὲ ἀχρωμάτιστα μέρη τοῦ μαρμάρου εἶχον γάνωσίν τινα διὰ κηροῦ, ἀνάλογον πρὸς τὴν ὑπὸ Βιτρουβίου, Πλινίου, Πλουτάρχου περιγραφομένην, περὶ ἧς λεπτομερείας τινὰς παρέσχεν ἐπιγραφὴ τοῦ τρίτου πρὸ Χριστοῦ αἰῶνος, ἀνευρεθεῖσα ἐν Δήλῳ (πρβ. Bulletin de correspondance hellénique XIV, 1890, σελ. 497 ἑ). Διὰ τῆς ἐργασίας ταύτης ἠμβλύνετο καὶ ἐμετριάζετο ἡ ὑπερβολικὴ λευκότης τοῦ μαρμάρου, ἥτις τοιουτοτρόπως προσελάμβανε γλυκύν τινα τόνον, ὅμοιον πρὸς τοῦ ἐλεφαντοστέου καὶ μᾶλλον ἐν ἁρμονίᾳ πρὸς τὰ λοιπὰ χρωματισμένα μέρη τῆς μορφῆς.

Τὸ ἄγαλμα οὕτω κεκοσμημένον ἱδρύετο ἐπὶ βάθρου, ἔχοντος πάντοτε σχεδὸν τὸ σχῆμα τετραγώνου στήλης ἢ κίονος ῥαβδωτοῦ καὶ φέροντος ἐπίκρανον ποικίλου εἴδους ἢ δωρικὸν ἢ ἰωνικὸν μετὰ τῶν ὠῶν καὶ τῶν ἑλίκων ἢ κανιστροειδὲς κεκοσμημένον δι' ἀνθεμίων ἢ φολίδων. Τὰ κοσμήματα δὲ ταῦτα ἦσαν πάντοτε χρωματισμένα ἐρυθρὰ ἢ κυανᾶ. Ἡ δὲ ἀναθηματικὴ ἐπιγραφὴ ἐχαράσσετο εἰς τὸν κυκλικὸν ἢ τετραγωνικὸν ἄβακα τοῦ ἐπικράνου ἢ ἐνίοτε εἰς τὰς ῥαβδώσεις τοῦ κορμοῦ.

Ἐπὶ τοῦ βάθρου της ἱδρυμένη ἡ κόρη παρίστατο ἐν τῇ αὐτῇ σχεδὸν πάντοτε στάσει εἰς τὸν θεατήν. Οἱ πόδες ἔβαινον ἐπὶ παντὸς τοῦ πέλματος, τὸ ἀριστερὸν σκέλος προέβαινεν ὀλίγον τι προσωτέρω τοῦ δεξιοῦ, ἡ ἀριστερὰ χεὶρ ἦτο καταβιβασμένη ἵνα λάβῃ καὶ ἀνασύρῃ μετ' ἐπιτηδευτῆς κομψοπρεπείας τὰς πτυχὰς τοῦ μακροῦ χιτῶνος, τὸ δεξιὸν μεταβράχιον ὁριζοντίως ἀνυψωμένον, ἵνα ἐπιδείξῃ τὴν προσφοράν. Ἐνίοτε, ἀλλὰ πολὺ σπανιώτερον, (πίν. XVI, 2) ἀμφότερα τὰ μεταβράχια ἀνυψοῦντο, διότι ἑκατέρα χεὶρ ἐπεδείκνυε προσφοράν. Αἱ προσφοραὶ δὲ αὗται ἦσαν πάντοτε πολὺ ἁπλαῖ, ἢ καρπὸς ἢ στέφανος ἢ ἄνθος ἢ πτηνόν.

Πρέπει καὶ τοῦτο ἔτι νὰ σημειώσωμεν ὅτι καυλὸς σιδηροῦς ἢ χαλκοῦς, ὕψους 0,10 μ. μέχρι 0,15 μ. ἦτο συνήθως ἐμπεπηγμένος καθέτως εἰς τὸ μέσον τοῦ κρανίου τῶν κορῶν. Ἐνίοτε σώζεται ὁλόκληρος ὁ καυλὸς οὗτος (πίν. XVIII. XXIII). Εἰς ἄλλα πάλιν ἐθραύσθη σχεδὸν σύρριζα τῆς κεφαλῆς (πίν. XX). Ἀλλὰ καὶ ὅπου ἐξηφανίσθη ἐντελῶς, ἡ ὀπὴ εἰς ἣν ἐνεπηγνύετο ἀρκεῖ νὰ μαρτυρήσῃ τὴν ποτε ὕπαρξίν του. Ὁ καυλὸς οὗτος ἐχρησίμευεν εἰς τὸ νὰ ἐμποδίζῃ τὰ μεγάλα πτηνὰ (οἷον τοὺς κόρακας, ἱέρακας κ.τ.τ., ὧν σμήνη προσείλκυον αἱ ἀρχαῖαι θυσίαι ἕνεκα τῶν διαμελιζομένων κρεάτων) ἀπὸ τοῦ νὰ καθίζωσιν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τῶν ἀγαλμάτων καὶ ῥυπαίνωσιν αὐτὰ (πρβ. Εὐριπίδ. Ἴωνα 102 ἑ). Ἁπλοῦς δὲ κάθετος καυλὸς ἤρκει πρὸς τοῦτο, ἴσως ὅμως ἐνίοτε πρὸς καλλωπισμὸν ἐπετίθετο ἐπὶ τοῦ καυλοῦ καὶ ἀνθέμιον ἢ κάλυξ λωτοῦ ἐκ χαλκοῦ ἐπιχρύσου, ὡς ὑπέθεσεν ὁ Studniczka (πρβ. Archäol. Jahrbuch II, 1887, σελ. 141). Ὡσαύτως γνωστὸν εἶνε ἔκ τινος στίχου τοῦ Ἀριστοφάνους (Ὄρνιθες 1114), ὅτι κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ πέμπτου αἰῶνος ἔδιδον ἐνίοτε εἰς τὴν προστατευτικὴν ταύτην σκευὴν τὴν μορφὴν μηνίσκου ἱδρυμένου καθέτως καὶ μὲ τὰ κέρατα πρὸς τὰ ἄνω. Ἀλλ' οὐδεμίαν ἀπόδειξιν ἔχομεν, ὅτι ἡ συνήθεια αὕτη ὑπῆρχε καὶ κατὰ τὸν ἕκτον αἰῶνα, μᾶλλον δὲ φαίνεται ὅτι τότε ἠρκοῦντο εἰς τὸν ἁπλοῦν κάθετον καυλόν.

Τέλος προσθέτοντες ὅτι, ἐναντίον πρὸς τὸν Μοσχοφόρον καὶ πρὸς τὰ ἀρχαιότατα μαρμάρινα ἀττικὰ ἀγάλματα, ὧν τὸ μάρμαρον εἶνε ἢ τοῦ Ὑμηττοῦ ἢ τῆς Πεντέλης, αἱ κόραι πᾶσαι σχεδὸν ἄνευ ἐξαιρέσεως ἐλαξεύθησαν εἰς μάρμαρον νησιωτικὸν χονδρόκοκκον, συμπληροῦμεν τὰ κύρια καὶ κοινὰ εἰς πάσας γνωρίσματα, περὶ ὧν προεθέμεθα νὰ διαλάβωμεν ἐν τῇ γενικῇ ταύτῃ προεισαγωγῇ. Τοιουτοτρόπως δυνάμεθα νῦν συντομώτερον νὰ πραγματευθῶμεν περὶ μιᾶς ἑκάστης τῶν μορφῶν, ἑρμηνεύοντες τοὺς πίνακας.

[*Henri Lechat*].

ΠΙΝΑΞ 15.

[Μουσεῖον Ἀκροπόλεως ἀρ. 681 —Ἐφημερὶς ἀρχαιολογικὴ 1886 πίν. VI, 4 σελ. 81 (Π. Καββαδίας). — Les musées d'Athènes 1886 πίν. VI (Π. Καββαδίας). — Jahrbuch des deutsch. arch. Inst. II 1887 πίν. X. 1 σελ. 135 (Studniczka). — Athen. Mittheilungen XV, 1890, σελ. 1. (Graef). — Antike Denkmäler I, 1890, πίν. 53, σελ. 42 (Wolters). — Athen. Mittheilungen XV, 1890 σελ. 126 (Heberdey). — Journal of hellenic Studies XI, 1890, σελ. 215 (E. Gardner). — Bulletin de correspondance hellénique XVI, 1892, σελ. 485 (H. Lechat). — Collignon, Histoire de la sculpture grecque I, 1892, σελ. 366, εἰκ. 186. — Overbeck, Geschichte der griech. Plastik [4] I, 1893, σελ. 153, εἰκ. 25 — Murray, Handbook of greek arch. 1892, σελ. 254, εἰκ. 88. — Pawlowski, Ἡ ἀττικὴ γλυπτικὴ μέχρι τῶν μηδικῶν πολέμων (ῥωσσιστί), 1895 σελ. 218, εἰκ. 73α καὶ σελ. 219, εἰκ. 73β. — F. B. Tarbell, History of greek art, 1896, σελ. 149, εἰκ. 90. — Brunn-Bruckmann's Denkmäler πίν. 22.

Εἶνε ἡ βασιλὶς τῶν κορῶν τῆς Ἀκροπόλεως, ἡ μεγίστη πασῶν (ὑψηλὴ 2, 35 μ.), ἡ περιφημοτάτη καὶ ἡ μόνη, ἧς γνωρίζομεν τὸν ποιήσαντα τεχνίτην. Ἡ ἐπιγραφὴ τῆς βάσεως ἐξαγγέλλει τοῦ τε ἀναθέντος τὸ ὄνομα: Νέαρχος καὶ τὸ τοῦ γλύπτου: Ἀντήνωρ υἱὸς τοῦ Εὐμάρους. Ὁ Ἀντήνωρ ἦτο εἷς τῶν πρωτευόντων καλλιτεχνῶν τῆς ἐποχῆς του, διότι εἰς αὐτὸν ἐνεπιστεύθη ἡ πόλις μετὰ τὴν ἔξωσιν τοῦ Ἱππίου (510) τὴν ποίησιν τῶν χαλκῶν εἰκόνων τῶν Τυραννοκτόνων. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἕνεκα τοῦ σχήματος τῶν γραμμάτων τῆς ἐπιγραφῆς ἁρμόζει εἰς τούτους τοὺς περὶ τὸ 510 χρόνους ν' ἀναγάγωμεν τὴν κόρην τῆς Ἀκροπόλεως, δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν αὐτὴν συνάμα ὡς ἔργον τῆς ὡρίμου ἡλικίας τοῦ Ἀντήνορος καὶ ὡς ἔργον λαμπρῶς ἀναπαριστῶν τὴν ἀττικὴν γλυπτικὴν τῆς ἐποχῆς ταύτης. Τὸ ἄγαλμα εἶνε ἐλαφρῶς μόνον ἠκρωτηριασμένον, τῆς δὲ πολυχρωμίας διέσωσεν ὀλίγα ἴχνη. Ἀλλὰ τὸ οὐσιῶδες εἶνε ὅτι κατωρθώθη νὰ ἱδρυθῇ ἐπὶ τῆς βάσεώς του, ὥστε δύναταί τις δι' ἑνὸς βλέμματος νὰ περιλάβῃ αὐτὸ ἐν τῷ συνόλῳ. Καὶ πραγματικῶς ἀξίαν ἔχει πρὸ πάντων ὡς σύνολον, ὡς μνημεῖον, ὡς ἁπλοῦν, εὔρωστον καὶ σῶφρον ἔργον ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν λεπτολόγον ἁβρότητα, ἥτις χαρακτηρίζει τὰς λοιπὰς κόρας. Εἶνε κατεσκευασμένη ἐξ ἑνὸς ὄγκου λίθου· καὶ αὐτὸ τὸ δεξιὸν μεταβράχιον, ὅπερ προεῖχεν ὁριζοντίως, δὲν ἦτο ἔνθετον ὡς γενικῶς συνειθίζετο. Τὸ μάρμαρον ἐσκάφη καὶ ἐλαξεύθη εἰς τὰς πτυχὰς τοῦ ἱματίου καὶ εἰς τὸ κατώτερον κράσπεδον τοῦ χιτῶνος μετ' εὐτολμίας θαυμαστῆς διὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην. Ἡ ἐξεργασία τῆς ἐπὶ τοῦ μετώπου κόμης καὶ τῶν ἐπὶ τῶν ὤμων πιπτόντων βοστρύχων ἀπέχει πάσης ἐπιτηδεύσεως καὶ εἶνε ἁπλῆ, σχεδὸν τραχεῖα. Ἡ μόνη παρατηρουμένη κομψότης ἐν ταῖς λεπτομερείαις συνίσταται εἰς τὴν παρεμβολὴν λεπτῶν τινων χαλκῶν (ἄλλοτε ἐπιχρύσων) ὄζων ἐπὶ τῆς προσόψεως τῆς στεφάνης. Τέλος τὸ πρόσωπον ἰδίως μὲ τὸ ἰσχυρὸν τετραγωνικὸν σύστημα τῶν ὀστῶν του, τοὺς εὐθὺ βλέποντας ὀφθαλμούς, τὸ ἄνευ μειδιάματος στόμα δὲν ἔχει τίποτε ἐκ τῆς ἐπιτηδευτῆς καὶ διαθρυπτικῆς ἐκείνης ἐρασμιότητος, ἥτις εἶνε συχνοτάτη εἰς τὰς γυναικείας ἀρχαϊκὰς κεφαλὰς τοῦ ἰωνικοῦ τύπου. Ἡ κόρη τοῦ Ἀντήνορος φέρει μὲν τὸ ἰωνικὸν ἔνδυμα, διότι οὗτος ἦτο τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ὁ συρμός· ἀλλ' εἶνε Ἰωνὶς μόνον διὰ τῆς στολῆς καὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ της. Κατὰ βάθος ὅμως εἶνε Ἀτθίς, διότι καὶ ὁ Ἀντήνωρ παρέμεινε γνήσιος Ἀττικός, διατηρήσας τὰς θεμελιώδεις ἰδιότητας τῆς πρωτογενοῦς γνησίας ἀθηναϊκῆς γλυπτικῆς, καθὸ προσκολληθεὶς ἀμέσως εἰς τοὺς ἀρχαιοτέρους τεχνίτας, οἵτινες περὶ τὸ 600 καὶ κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ ἕκτου αἰῶνος ἐλάξευσαν ἐπὶ τοῦ πώρου τὰ συμπλέγματα τοῦ Ἡρακλέους καὶ Τρίτωνος καὶ τοῦ Τυφῶνος, ἐπὶ ὑμηττείου δὲ μαρμάρου τὸ ἄγαλμα τοῦ Μοσχοφόρου.

Ἡ ἀνακάλυψις τοῦ διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ τεχνίτου σεσημασμένου τούτου ἀγάλματος παρέσχε τὴν λύσιν τοῦ ἀπὸ πολλοῦ τεθειμένου ζητήματος, ἐὰν οἱ Τυραννοκτόνοι τοῦ μουσείου τῆς Νεαπόλεως εἶνε τὸ ἀντίγλυφον τοῦ συμπλέγματος τοῦ Ἀντήνορος ἢ τοῦ ἔργου ἐκείνου, ὅπερ τριάκοντα ἔτη βραδύτερον ἐποίησαν πρὸς ἀντικατάστασιν αὐτοῦ ὁ Κριτίος καὶ ὁ Νησιώτης. Ἡ παραβολὴ τῆς κεφαλῆς τοῦ Ἁρμοδίου πρὸς τὴν τῆς κόρης τῆς Ἀκροπόλεως ἤγαγεν εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι τὰ ἀγάλματα τῆς Νεαπόλεως πρέπει νὰ εἶνε ἀντίγλυφον τοῦ δευτέρου συμπλέγματος καὶ οὐχὶ τοῦ πρώτου, μολονότι δὲ καὶ ἐσχάτως ἀκόμη ἀμφιβολίαι ἠγέρθησαν περὶ τούτου, τὸ συμπέρασμα πρέπει ὡς φαίνεται νὰ θεωρηθῇ ὀρθόν.

[*Henri Lechat*].

ΠΙΝΑΞ 16 1.

[Μουσεῖον τῆς Ἀκροπόλεως ἀρ. 679].—Les musées d'Athènes 1886 πίν. X (Θ. Σοφούλης).—Journal of hellenic Studies VIII 1887 σελ. 163 εἰκ. 1 (E. Gardner).—Ἐφημερὶς ἀρχαιολ. 1887 πίν. IX σελ. 129 (Στάης).—Antike Denkmäler I 1887 πίν. XIX 2 σελ. 8.—Gazette archéologique 1888 πίν. X, 1 (Théoxenou).—Collignon, Histoire de la sculpture grecque I 1892 σελ. 341 εἰκ. 170.—Bulletin de corresp. hell. XVI 1892 σελ. 201 (H. Lechat).—Pawlowski, Ἡ ἀττικὴ γλυπτικὴ μέχρι τῶν μηδικῶν πολέμων (ῥωσσιστὶ) 1895 σελ. 189 εἰκ. 55 —E. Gardner, Handbook of greek sculpture I 1896 σελ. 170 εἰκ. 30.—Jahrbuch des deutsch. archäol. Instit. XI 1896 σελ. 46 εἰκ. 20 (Kalkmann).—Brunn-Bruckmann's Denkmäler πίν. 576.

Τὸ ἄγαλμα τοῦτο εἶνε ὀλίγον μικρότερον τοῦ φυσικοῦ. Διασώζεται κάλλιστα, τὸ μόνον δὲ ἐλλεῖπον μέρος εἶνε τὸ ἀριστερὸν μεταβράχιον. Ἡ πολυχρωμία διετηρήθη ἐν μέρει· ἰδίως μάλιστα τὸ ἐρυθρὸν τῆς κόμης καὶ τῶν ὀφθαλμῶν παρέμεινε ζωηρόν. Ἡ καταβιβασμένη δεξιὰ χεὶρ ἐκράτει στέφανον χαλκοῦν, ὅστις δὲν διεσώθη. Ἡ προτεταμένη ἀριστερὰ χεὶρ ἐκράτει ὡς φαίνεται ἄλλην τινὰ μικρὰν προσφοράν.

Ἡ ἐνδυμασία ἀποτελεῖται ἐκ χιτῶνος, ὅστις φορεῖται κατάσαρκα ὡς ὑποκάμισον, καὶ ἐκ πέπλου μαλλίνου, ἐζωσμένου εἰς τὴν μέσην. Τὸ ἄνω μέρος τοῦ πέπλου ἀναδιπλώνεται, σχηματίζον ἀπόπτυγμα. Δύο μεγάλαι καρφίδες χαλκαῖ, αἵτινες δὲν σώζονται πλέον, ἀλλ' ὧν ἡ ὕπαρξις μαρτυρεῖται ὑπὸ τῶν ὀπῶν εἰς ἃς ἦσαν στερεωμέναι, συνεκράτουν τὸ ἔνδυμα παρ' ἑκάτερον ὦμον. Τοῦτο εἶνε τὸ ἀρχαῖον ἔνδυμα τῶν Ἀτθίδων, ἀντικατασταθὲν ὡς εἴπομεν ὑπὸ τοῦ ἰωνικοῦ περὶ τὰ μέσα τοῦ ἕκτου αἰῶνος. Ἀλλ' ἐκ τούτου δὲν πρέπει νὰ ἀχθῶμεν εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι τὸ ἄγαλμα δύναται νὰ θεωρηθῇ σύγχρονον τοῦ 550 περίπου, βεβαίως μάλιστα εἶνε νεώτερον, ἡ δὲ ἐνδυμασία αὐτοῦ ἁπλούστατα κληρονομία παλαιοτέρας ἐποχῆς. Ὡς ἀττικὸν ὅμως δὲν δεικνύει αὐτὸ ἡ ἐνδυμασία μόνη, διότι ἡ κατασκευὴ τῆς κεφαλῆς, τὸ σχῆμα τῶν ὀφθαλμῶν καὶ τοῦ στόματος, πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ καὶ ἡ ἔκφρασις τοῦ προσώπου ἀνάγουσι τὸν παρατηρητὴν εἰς προϊόντα τινὰ τῆς ἀρχαιοτάτης ἀττικῆς τέχνης, ἐπὶ παραδείγματος εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ Μοσχοφόρου καὶ εἰς αὐτὴν τὴν περίφημον πωρίνην κεφαλήν, τοῦ «γλαυκοπώγωνος» λεγομένην (ἀέτωμα τοῦ Τρισωμάτου τέρατος). Ἐδηλώσαμεν δὲ ἤδη ἐν τῇ γενικῇ προεισαγωγῇ τὰς γυναικείας μορφάς, τῶν ὁποίων αὕτη εἶνε ἡ κληρονόμος τρόπον τινὰ καὶ ἔκγονος. Ἐκ τούτου ἕπεται ὅτι ἀνήκει εἰς τὴν σειρὰν τῶν γνησίων ἀττικῶν ἔργων, ἀθίκτων ἔτι ἀπὸ πάσης ἐπιρροῆς ξενικῆς τέχνης.

Εἰς πολλοὺς ἐπισκέπτας τοῦ μουσείου φαίνεται αὕτη ὡς ἡ πρωτοτυποτάτη καὶ ἑλκυστικωτάτη πασῶν τῶν κορῶν ἕνεκα τῆς ἐκφραστικότητος καὶ τῆς ζωῆς, ἥτις ἐμψυχώνει τὴν φυσιογνωμίαν, ἔτι δὲ μᾶλλον ἕνεκα τῆς ἀντιθέσεως, εἰς ἣν εὑρίσκεται τὸ ζωντανὸν τοῦτο καὶ ἐμψυχωμένον πρόσωπον πρὸς τὴν σκληρότητα τοῦ μόλις τετραγωνισμένου σώματος, ὁποῖα εἶνε τὰ ἀρχαῖα ξόανα. Ὡσαύτως εὐαρέστως διαθέτει τὸν παρατηρητὴν ἡ ἄκρα τοῦ ἐνδύματος ἁπλότης, ἀμέτοχος πάσης κομψοπρεπείας, καὶ ἡ οὐχὶ μικροτέρα ἁπλότης τῆς ἀναδέσεως τῆς κόμης, ἥτις καὶ αὐτὴν τὴν στεφάνην ἀπέβαλεν, ἀντικατασταθεῖσαν ὑπὸ μικροῦ στεφάνου χαλκῶν ἀνθυλλίων, ὀλίγων μόνον ἀνεχόντων ὑπὲρ τὰς τρίχας. Πρόδηλον ἄρα εἶνε ὅτι ὁ τεχνίτης δὲν ἐφρόντισε διόλου νὰ κοσμήσῃ τὸ ἄγαλμά του κατὰ τὸν τρόπον τῶν Ἰώνων συναδέλφων του, ἀλλ' ἠθέλησε νὰ ἐπιδείξῃ αὐτὸ ἔμψυχον καὶ ζωντανόν. Εἰς τοῦτο δὲ καὶ ἐπέτυχε πολύ. Προσβλέποντες τὴν μορφὴν ταύτην τείνομεν περισσότερον ἢ πρὸ πάσης ἄλλης νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ἐνώπιόν μας ἔχομεν εἰκόνα ὡρισμένου προσώπου. Τὸ ἔργον δεικνύει ἔκτροπον κάπως ἀλλ' εὐχάριστον συνένωσιν μορφῶν γεωμετρικῶν (εἰς τὰ κάτω τοῦ σώματος) καὶ μορφῶν ζωντανῶν (ὁ κορμὸς καὶ ἰδίως ἡ κεφαλή). Εἶνε ὡς νὰ ἔβλεπέ τις προτομὴν μὲ σάρκας καὶ ὀστᾶ ἱδρυμένην ἐπὶ τετραγώνου λιθίνης στήλης.

[*Henri Lechat*].

ΠΙΝΑΞ 16 2.

[Μουσεῖον τῆς Ἀκροπόλεως ἀρ. 685].—Bulletin de corresp. hellénique XIII, 1889 σελ. 144 (H. Lechat).—Pawlowski, Ἡ ἀττικὴ γλυπτικὴ μέχρι τῶν μηδικῶν πολέμων (ῥωσσιστί), 1895 σελ. 240 εἰκ. 84.

Μορφὴ ὀλίγον τι μικροτέρα τοῦ φυσικοῦ, ἐξ ἧς λείπουσι τὰ δύο μεταβράχια καὶ οἱ πόδες, κατὰ τὰ λοιπὰ ἄριστα διατηρουμένη. Οὔτε περὶ τῆς ἐνδυμασίας οὔτε περὶ τῆς διαθέσεως τῆς κόμης ἔχομεν

νὰ σημειώσωμέν τι ἰδιαίτερον. Παρατηρῶ μόνον ὅτι εἰς τὴν κόμην ἔμπροσθεν τῆς στεφάνης ὑπάρχουσι τέσσαρες ὀπαί, εἰς ἃς ἐστερεώνοντο ἀνθύλλια ἢ ῥόδακες ἐξ ἐπιχρύσου χαλκοῦ. Ἐν τῇ πολυχρωμίᾳ το ἐρυθρον κατεῖχε χῶρον μεγαλείτερον τοῦ συνήθους, διότι ὄχι μόνον ἡ κόμη καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ εἶνε ἐρυθρῶς χρωματισμένοι, ὡς γενικῶς συνειθίζετο, ἀλλὰ καὶ το ὁρατον μέρος τοῦ χιτῶνος εἰς τὰ ἀριστερὰ τοῦ στήθους μεταξὺ τοῦ γύρου τοῦ ἱματίου καὶ τοῦ ὤμου εἶνε ὁμοίως ἐρυθρον, ἐνῷ ἀλλαχοῦ γενικῶς εἶνε κυανοῦν. Καὶ τὰ ἐνώτια εἶνε ἐρυθρά. Τέλος ἡ παρυφὴ τοῦ χιτῶνος φέρει διάκοσμον ἐρυθρόν, ὁριζόμενον ὑπο δύο μακρῶν κυανῶν γραμμῶν (σήμερον πρασίνων).

Ὁ κύριος νεωτερισμος τοῦ ἀγάλματος τούτου εἶνε ὅτι ἀμφότερα τὰ μεταβράχια εἶχε προτεταμένα ὁριζοντίως, ἀμφότεραι δὲ αἱ χεῖρες ἔφερον προσφοράν. Τοῦτο εἶνε σπάνιον, διότι σχεδον πάντοτε ἡ ἑτέρα τῶν χειρῶν ἀνασύρει πλαγίως τὰς πτυχὰς τοῦ χιτῶνος. Διὰ τοῦτο δὲ ὁ τεχνίτης ἐνταῦθα χαράξας μεγάλα κάθετα καὶ παράλληλα διαξέσματα εἰς τὰ σκέλη , ἐδήλωσεν ὅτι ὁ χιτὼν κατέπιπτε χαλαρὸς σχηματίζων πολλὰς πτυχάς. Καὶ ὅμως κατὰ τὴν συνήθη συνθήκην παρέστησε πάλιν τὸν αὐτὸν χιτῶνα τόσον κολλητόν, ὥστε ἡ μορφὴ τῶν σκελῶν διαφαίνεται, ὡς νὰ ἦσαν ταῦτα γυμνά.

Τὸ ἄγαλμα τοῦτο διαφέρει ἀρκετὰ τῶν λοιπῶν καὶ διὰ τῆς ἐπιμήκους μορφῆς του, τοῦ μήκους τῶν σκελῶν, τῆς ἰσχνότητος τοῦ κορμοῦ, τῆς σχετικῆς μικρότητος τῆς κεφαλῆς. Το στόμα δὲν μειδιᾷ σχεδόν, οἱ δὲ ὀφθαλμοὶ εἶνε εὐθεῖς. Ἡ διάθεσις τῆς κομης, ἂν καὶ δὲν παραλλάσσει ἀπὸ τον παραδεδομένον τύπον, τείνει εἰς μεγαλειτέραν ἁπλότητα. Τὸ ἄγαλμα πρέπει, ὡς φαίνεται, νὰ ταχθῇ μεταξὺ τῶν νεωτάτων τῆς σειρᾶς, ἤτοι εἰς το τελευταῖον τέταρτον τοῦ ἕκτου αἰῶνος.

(*Henri Lechat*)

ΠΙΝΑΞ 17 1.

[Μουσεῖον τῆς Ἀκροπόλεως ἀρ. 684].—Ἐφημερὶς ἀρχαιολ. 1883 σελ. 41 ἀρ. 10 (Μυλωνᾶς).—Αὐτόθι πίν. VI σελ. 97 (Φίλιος).—Les musées d'Athènes 1886 πίν. XIII (Θ. Σοφούλης).—Athen. Mittheilungen XI, 1886 σελ. 352 (Studniczka).—Jahrbuch des deutsch. archäol. Instituts II 1887 πίν. XIII σελ. 216 (Winter).—Collignon. Histoire de la sculpture grecque I 1892 πίν. VI. 1.—Bulletin de corresp. hellenique XVI. 1892 σελ. 5? (H. Lechat).—Overbeck. Geschichte der griech. Plastik⁴ I 1893 σελ. 196 εἰκ. 43 a.—Pawlowski, Ἡ ἀττικὴ γλυπτικὴ περὶ τῶν αρχαίων ποιητῶν ἐποχήν?, 1895 σελ. 233 εἰκ. 82.—E. Gardner. Handbook of greek sculpture I 1896 σελ. 173 εἰκ. 31.—Tarbell. History of greek art. 1896 σελ. 153 εἰκ. 94

Το ἄνω μέρος ἀγάλματος φυσικοῦ μεγέθους. Κατ' ἀρχὰς ἦτο γνωστη μόνον ἡ κεφαλή, πρὸς αὐτὴν δὲ ἔπειτα ἡνώθησαν τὰ νῦν ἀποτελοῦντα τὴν προτομὴν τεμάχια. Σώζεται ὅμως ἔτι (κείμενον κατὰ γῆς ἐν τῷ μουσείῳ παρὰ το βάθρον, ἐφ' οὗ ἡ προτομὴ ἵσταται) σημαντικὸν τεμάχιον τοῦ κάτω μέρους τοῦ σώματος. Ὀλίγα μόνον ἴχνη τῆς ἀρχικῆς πολυχρωμίας διέσωσαν τὰ διάφορα ταῦτα τεμάχια.

Ἡ μορφὴ ἔφερε τὸν χιτῶνα, το ἱμάτιον, ἐμπεπορπημένον εἰς τον δεξιὸν ὦμον, καὶ τὸ ἐπίβλημα, τοῦ ὁποίου διακρίνονται σαφῶς αἱ πτυχαὶ κατὰ τον δεξιὸν ὦμον καὶ τον δεξιὸν βραχίονα. Ἐκ τοῦ τραχήλου ἐκρέματο περιδέραιον μικρῶν μαργαριτῶν, εἰς δὲ τὸν καρπον τῆς δεξιᾶς χειρὸς ἔφερε ψέλλιον. Τὰ κοσμήματα ταῦτα εἶνε λαξευμένα εἰς τὸ μάρμαρον, ἐνῷ ἀλλαχοῦ συνηθέστερον δηλοῦνται μόνον διὰ τοῦ χρώματος. Καὶ τὰ ἐνώτια εἶνε λαξευμένα εἰς τὸ μάρμαρον, σχῆμα ἔχοντα δίσκου ὀλίγον τι κυρτουμένου καὶ εἰς τὸ κέντρον φέροντος ἐξόν, ὡς εἶδος δηλονότι μικροσκοπικῆς φιάλης μετ' ὀμφαλοῦ. Προσοχῆς ἀξία ἰδίως εἶνε ἡ κεφαλή. Ἰδιαιτέραν σημασίαν προσδίδει εἰς ταύτην ἡ ἀσύγκριτος ὡραιότης τοῦ τύπου τοῦ προσώπου. Τὰς σάρκας, αἵτινες καλύπτουσι τὸ ἁπλοῦν καὶ στερεὸν σύστημα τῶν ὀστῶν αὐτοῦ, ἐπεξειργάσθη τὸ γλύφανον μαλακῶς καὶ μετ' ἐξόχου λεπτότητος. Τὸ στόμα καθιστᾷ θαυμάσιον τὸ καθαρώτατον καὶ συμμαζευτὸν σχῆμα, ἡ ἁβρότης καὶ ἡ χάρις τοῦ περιγράμματος. Το ἐπὶ τῶν χειλέων ἐλαφρῶς διαχεόμενον μειδίαμα εἶνε κατεσταλμένον καὶ μόλις καταληπτόν· τοῦτο εἶνε ἴσως τὸ «σεμνὸν καὶ λεληθὸς μειδίαμα» τῆς Σωσάνδρας τοῦ Καλάμιδος. Καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ δὲν εἶνε πλέον διόλου λοξοί.

Οὐδεμία ἀμφιβολία ὅτι ἡ τοιαύτας ἰδιότητας τῆς ἐξεργασίας δεικνύουσα αὕτη κόρη εἶνε μία τῶν νεωτάτων τῆς σειρᾶς, ἀνήκουσα βεβαίως εἰς τὰ ἀπὸ τοῦ 500 μέχρι τοῦ 480 ἔτη. Καὶ ὅμως καὶ αὕτη ἀναπαριστᾷ τὸν αὐτὸν ἀμετάβλητον ἀρχαϊ-

κὸν τύπον Ὁ τεχνίτης ἠκολούθησεν ὡς καλὸς μαθητὴς τὴν παράδοσιν, συμμορφωθεὶς πρὸς τὸ ἀπὸ πολλοῦ παραδεδεγμένον ὑπόδειγμα, χωρὶς νὰ μεταβάλῃ τι εἰς τοῦτο. Ἀλλ' ἐπειδὴ εἰς τὸ σύνολον τῆς μορφῆς δὲν ἐσκέφθη νὰ ἐφαρμόσῃ κανένα νεωτερισμόν, ἐπεδόθη ὅλος εἰς τὴν ἐκτέλεσιν, προαγαγὼν αὐτὴν εἰς τελειότητα, καὶ κατεσκεύασεν ἓν ἀριστούργημα εἰς τὸ εἶδός του. Ἀμέσως κατωτέρω θὰ ἴδωμεν εἰς πόσον ἀντίθετα ἐξαγόμενα φέρει ἡ ἐξέτασις τῆς ἄλλης προτομῆς, ἥτις ἐν τῷ πίνακι παράκειται εἰς ταύτην. [*Henri Lechat*]

ΠΙΝΑΞ 17 2.

[Μουσεῖον τῆς Ἀκροπόλεως ἀρ. 686]. — Ἐφημερὶς ἀρχαιολογ. 1883 σελ. 44 ἀρ. 26 (Μυλωνᾶς). — Les musées d'Athènes 1886 πίν. XIV (Θ. Σοφούλης). — Jahrbuch des deutsch. archäol. Inst. II 1887 πίν. XIV σελ. 216 (Winter). — Gazette archéologique 1888 πίν. VII (Théoxénou). — P. Paris, La sculpture antique 1889 σελ. 129 εἰκ. 53. — Athen. Mittheilungen XV, 1890 σελ. 33 (Graef). — Collignon, Histoire de la sculpture grecque I 1892 πίν VI, 2. — Murray, Handbook of greek archaeology. 1892, σελ. 252 εἰκ. 87. — Bulletin de corresp. hellénique XVI 1892 σελ. 514 (H. Lechat). — Overbeck, Geschichte der griech. Plastik[4] I 1893 σελ. 196 εἰκ. 436. — Pawlowski. Ἡ ἀττικὴ γλυπτικὴ μέχρι τῶν μηδικῶν πολέμων (ῥωσσιστὶ) 1895 σελ. 237 εἰκ. 83α καὶ σελ 238 εἰκ. 83б. — E. Gardner, Handbook of greek sculpture I 1896 σελ. 188 εἰκ. 37. — Tarbell, History of greek art, 1896 σελ. 154 εἰκ. 95. — Collignon, La polychromie dans la sculpture grecque 1898 σελ. 33 εἰκ. 3. — Brunn-Bruckmann's Denkmäler πίν. 459б.

Τὸ ἄνω μέρος ἀγάλματος μικροτέρου τοῦ φυσικοῦ. Ὑπάρχει ἐν τῷ μουσείῳ καὶ ἄλλο τεμάχιον τοῦ αὐτοῦ ἀγάλματος, συγκείμενον ἐκ τῶν δύο κνημῶν αὐτοῦ ἀποκεκομμένων κάτωθεν τῶν γονάτων. Οἱ δύο ἐπὶ τοῦ πέλματος βαίνοντες πόδες προσφύονται εἰς τὴν πλίνθον, ἥτις κεῖται ἐπὶ βάσεως ἐχούσης σχῆμα κίονος μετ' ἐπικράνου δωρικοῦ καὶ φερούσης κυκλοτερῆ ἄβακα. Εἰς τὸν γῦρον αὐτοῦ εἶνε κεχαραγμένη ἡ ἐπιγραφή: Εὐθύδικος ὁ Θαλιάρχου ἀνέθηκεν. Δυστυχῶς ὅμως μεταξὺ τοῦ ἀπεικονιζομένου ἐν τῷ πίνακι ἄνω μέρους καὶ τοῦ κατωτέρου απομένει μέγα κενόν, ὥστε νὰ μὴ δυνάμεθα ν' ἀποκαταστήσωμεν πλήρη τὴν κόρην, ἣν ὁ Εὐθύδικος ἀνέθηκεν, ὅπερ ἐπετεύχθη εἰς τὴν μεγάλην κόρην τὴν ὑπὸ Νεάρχου ἀνατεθεῖσαν καὶ ὑπὸ τοῦ Ἀντήνορος ποιηθεῖσαν. Ἀξιοπαρατήρητον εἶνε ὅτι ἀμφότερα τὰ τεμάχια εἶνε καλῶς διατηρημένα, ἀλλ' ὀλίγα μόνον ἴχνη τῆς πολυχρωμίας σῴζονται. Τὸ λυπηρότερον εἶνε ὅτι τὸ ἀνώτερον κράσπεδον τοῦ χιτῶνος, εἰς τὸ ὁποῖον ἦσαν ζωγραφισμένα ἅρματα ἀπὸ ῥυτῆρος τρέχοντα (πρβ. Jahrbuch II 1887 σελ. 217), ἀπώλεσεν ἐντελῶς τὰ χρώματά του.

Τὸ ἄγαλμα τοῦτο ἔχει μεγάλην σπουδαιότητα διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς ἀττικῆς γλυπτικῆς ἐν ἀρχῇ τοῦ πέμπτου αἰῶνος. Εἶνε μὲν ἀκόμη ἐνδεδυμένον κατὰ τὸν ἰωνικὸν συρμόν, φέρει δηλονότι χιτῶνα λινοῦν καὶ ἱμάτιον ἐμπεπορπημένον εἰς τὸν δεξιὸν ὦμον. Ἀλλὰ κατὰ τὰ λοιπὰ εὑρίσκεται ἐν φανερᾷ ἀντιφάσει πρὸς τὰ ἔργα τοῦ ἀττικο-ιωνικοῦ τρόπου. Καὶ αὐτὸς ὁ χιτὼν εἰς τὸν ἀριστερὸν κόλπον καὶ τὸν ἀριστερὸν ὦμον εἶνε ἐντελῶς λεῖος ἄνευ τῶν συνήθων ἀλλαχοῦ λεπτῶν κυματοειδῶν πτυχῶν· τοῦ δὲ ἱματίου αἱ κάθετοι πτυχαὶ εἶνε ὁμαλαὶ καὶ ἁπλουστέρας τοῦ συνήθους ἐργασίας· καὶ τὸ διαγώνιον κράσπεδον τοῦ ἱματίου δὲν δεικνύει πλέον τὰ συνήθη ποικίλματα. Ἡ ἐπὶ τοῦ μετώπου κόμη ἀντὶ νὰ ἐπιδεικνύῃ πολύπλοκον κτένισμα, ἐπάγεται ἁπλῶς ἑκατέρωθεν τῆς χωρίστρας. Λείπουσι καὶ τὰ στολίδια· οὔτε περιδέραιον πλέον ὑπάρχει οὔτε ἐνώτια οὔτε στεφάνη. Εἰς πάντα ταῦτα καταφαίνεται ἡ προσπάθεια πρὸς ἐγκατάλειψιν πάσης κομψοπρεπείας ἐν ταῖς λεπτομερείαις, ἧς ἔκαμνον κατάχρησιν οἱ λοιποὶ τεχνῖται, καὶ πρὸς ἐπίτευξιν μεγαλειτέρας σωφροσύνης ἐν τῇ ἐκτελέσει. Ἀλλ' ὑπάρχει καί τι ἄλλο πολὺ σοβαρώτερον καὶ νεωτεριστικώτερον εἰς τὸν τύπον τοῦ προσώπου καὶ εἰς τὴν ἔκφρασιν τῆς φυσιογνωμίας. Ἡ κατατομὴ εἶνε εὐθεῖα· ἡ ῥὶς βραχεῖα· τὸ στόμα δὲν μειδιᾷ πλέον· αἱ γωνίαι τῶν χειλέων ἀντὶ νὰ ἀνυψώνωνται ὀλίγον, κατέρχονται ἐλεύθεραι· οἱ ὀφθαλμοὶ διόλου πλέον δὲν εἶνε λοξοί· ἐκτὸς δὲ τούτου, ἀντὶ νὰ φαίνωνται ὅπως κατὰ τὸ σύνηθες ὡς εἶδος σφαίρας παχείας καὶ ἐξεχούσης, συμπεπιεσμένης μεταξὺ τῶν λεπτῶν βλεφάρων, σχηματίζονται ἐνταῦθα ὡς σφαῖρα μικρά, σχεδὸν μάλιστα πολὺ μικρά, μεταξὺ τῶν παχέων καὶ βαρέων βλεφάρων. Ἐν τῷ συνόλῳ αὐτοῦ τὸ πρόσωπον ἀντὶ νὰ μειδιᾷ καὶ νὰ φαίνεται ἀνοικτόκαρδον, κλείεται μᾶλλον ἐντός του καὶ καταντᾷ σκυθρωπόν. Προδήλως ὁ τεχνίτης ἐζήτησε νὰ ἐξέλθῃ τῆς ὁδοῦ, ἣν ἀπὸ ἡμίσεως αἰῶνος ἠκολούθησεν ἡ ἀττικὴ τέχνη. Τὸ ἄγαλμα εἶνε μαρτύριον τῆς κατὰ

τοῦ ἐπιδραμόντος ἰωνισμοῦ ἀντιδράσεως καὶ διαμαρτυρίας. Καὶ τοῦτο δὲ ἀνήκει ὡς φαίνεται εἰς τὰ ἔτη 500-480. Ἴσως μάλιστα εἶνε ἀκριβῶς σύγχρονον τοῦ ὑπ' ἀρ. 684 ἀγάλματος (πίν. XVII, 1). Τα δύο ταῦτα ἐν τῷ αὐτῷ πίνακι ἀπεικονισθέντα ἀγάλματα δεικνύουσιν ἐναργῶς τὰς δύο ὄψεις τῆς κατὰ τούτους τοὺς χρόνους ἀττικῆς γλυπτικῆς, ἤτοι τὴν ὡριμότητα καὶ τὴν πλήρη ἐξάνθησιν τοῦ ἀρχαϊσμοῦ, ὅπως ἀνεπτύχθη οὗτος ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν Ἰώνων καὶ ἰδίως τῶν Χίων διδασκάλων, καὶ τὴν ἀρχὴν τέχνης νηφαλιωτέρας, ἀληθεστέρας, ὀλιγώτερον ἐπιρρεποῦς πρὸς τὴν ἐξωτερικὴν κομψοπρέπειαν. Βεβαίως ἡ κεφαλὴ ἡ ἐν πίνακι XVII, 1 ἀπεικονιζομένη ὑπερέχει κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν, ἀλλ' ἡ γείτων αὐτῆς κινεῖ περισσότερον τὸ ἐνδιαφέρον καὶ διότι νέαν ἔκφρασιν δεικνύει ἡ φυσιογνωμία καὶ διότι ἐπιτρέπει εἰς ἡμᾶς νὰ παρασταθῶμεν εἰς τὰς πρώτας προσπαθείας τεχνίτου ἀνεξαρτήτου, ζητοῦντος ν' ἀπαλλαγῇ τῶν δεσμῶν τοῦ συνήθους μηχανισμοῦ. Μεταβαίνοντες ἀπὸ τῆς πρώτης εἰς τὴν δευτέραν, λαμβάνομεν τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ἀποτόμως καὶ ὁριστικῶς μεταβάλλεται ἡ διεύθυνσις τῆς ἀττικῆς τέχνης.

[*Henri Lechat*].

ΠΙΝΑΞ 18.

[**Μουσεῖον τῆς Ἀκροπόλεως ἀρ. 682. — Les musées d'Athènes πίν. III-IV (Π. Καββαδίας). — Antike Denkmäler I 1899, πίν. 39. σελ. 29 (Wolters). — Bulletin de corresp. hellénique XIV 1890 σελ. 330 (H. Lechat). — Collignon, Histoire de la sculpture grecque I 1892 πίν. I. — Bulletin de corresp. hellénique XVI, 1892, σελ. 193 (H. Lechat). — Murray. Handbook of greek archaeology, 1892, σελ. 251, εἰκ. 86. — Overbeck, Geschichte der griech. Plastik [4] I, 1893, σελ. 192, εἰκ. 41 6. — Pawlowski. Ἡ ἀττικὴ γλυπτικὴ μέχρι τῶν μηδικῶν πολέμων (ῥωσσιστί), 1895, σελ. 205, εἰκ. 63. — E. Gardner, Handbook of greek sculpture I 1896 σελ. 166 εἰκ. 28. — Tarbell, History of greek art, 1896 σελ. 151 εἰκ. 92. — Collignon, La polychromie dans la sculpture grecque 1898, πίν. II καὶ εἰκ. 2 σελ. 28. — Hofmann, Untersuchungen über die Darstellung des Haares in der archaischen griechischen Kunst 1900 πίν. III, 47. — Brunn-Bruckmann's Denkmäler πίν. 458.**

Ἄγαλμα ὀλίγον μεγαλείτερον τοῦ φυσικοῦ. Τὰ ἔσχατά τινων ἐκ τῶν βοστρύχων, οἵτινες πίπτουσιν ἐπὶ τοῦ κόλπου, καὶ ἐκεῖνα τὰ τεμάχια αὐτῶν, τὰ ὁποῖα κεῖνται μεταξὺ τῶν ὤτων καὶ τοῦ ἀνωτάτου μέρους τοῦ στήθους, ἦσαν ἐξ ἰδιαιτέρων τεμαχίων μαρμάρου ἐξειργασμένα καὶ ἔνθετα. Ἔνθετον ἦτο καὶ τὸ ἐξωτερικὸν τῶν βολβῶν τῶν ὀφθαλμῶν, ἀλλ' ἐξ ἄλλης ὕλης καὶ οὐχὶ ἐκ μαρμάρου. Ἡ πολυχρωμία διετηρήθη ἐνιαχοῦ πολὺ καλῶς, ἰδίως εἰς τὰ ποικίλματα τοῦ χιτῶνος καὶ τοῦ ἱματίου.

Τὸ ἄγαλμα τοῦτο οἱοσδήποτε καὶ ἂν εἶνε ὁ ποιήσας αὐτό, εἶνε τὸ ἰωνικώτατον τῶν κορῶν τῆς Ἀκροπόλεως, δὲν ὑπάρχει δηλονότι ἄλλο καταδηλον ποιοῦν καλλίτερον αὐτοῦ τὴν αἰσθητικὴν τῆς ὑπερβολικῆς καὶ περιττῆς διακοσμήσεως, ἐν ᾗ ἀσμένως πάνυ ἀνεστρέφοντο οἱ τεχνῖται τῆς ἀσιατικῆς Ἑλλάδος. Ἡ ἐξεργασία τῶν μικρῶν ἐπὶ τοῦ μετώπου βοστρύχων τῆς κόμης καὶ τῶν μακρῶν ἑλικτῶν τῶν ἐπὶ τοῦ στήθους εἶνε θαῦμα λεπτουργίας καὶ ἐπιτηδεύσεως. Αἱ πτυχαὶ τοῦ χιτῶνος ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ μηροῦ εἶνε μικρὰ διαξέσματα μετὰ λεπτότητος γεγλυμμένα. Ὁ ἀνώτερος γῦρος τοῦ ἱματίου εἶνε πεποικιλμένος μεθ' ὑπομονῆς καὶ φροντίδος ὄχι μικροτέρας. Καὶ τοῦ χρωστῆρος ἡ ἐργασία δεικνύει ὁμοίας τάσεις, ὡς καὶ τὸ γλύφανον· ἡ μὲν παρυφὴ τοῦ χιτῶνος εἶνε πλατυτέρα καὶ ἔχει περιπλοκωτέραν διακόσμησιν ἢ ἐν ἄλλοις, τὰ δὲ ποικίλματα τοῦ ἱματίου καὶ τοῦ χιτῶνος ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ ὤμου εἶνε πολυτελέστατα. Ὁ τεχνίτης κατεκόσμησε τὸ ἔργον του μετὰ περισσῆς δαψιλείας, ἐντρυφήσας εἰς τὰς ἰδίας ἑαυτοῦ διακοσμητικὰς ἐπινοίας, αἵτινες ἦσαν ὡς φαίνεται τὸ οὐσιωδέστατον δι' αὐτόν. Ἀλλ' ὅσον καὶ ἂν εἶνε εὐάρεστος εἰς τὴν ὄψιν καὶ ἐπιτυχημένη ἡ διακόσμησις αὕτη καθ' ἑαυτήν, ἔχει ὅμως τι τὸ παιδαριῶδες, δεικνύει δὲ καὶ ἔλλειψιν αἰσθητικῆς ἐγκρατείας ὁ πολλαπλασιασμὸς οὗτος τῶν ἐξωραϊστικῶν μέσων πάσης λεπτομερείας εἰς ἄγαλμα μεγαλείτερον τοῦ φυσικοῦ, τὸ ὁποῖον εἶνε προωρισμένον νὰ προξενήσῃ ἐντύπωσιν διὰ τοῦ μνημειακοῦ χαρακτῆρός του. Τὸ μειονέκτημα τοῦτο, θὰ ἀντιληφθῇ τις καλῶς, ἐὰν παραβάλῃ τὸ ὑπ' ὄψιν ἄγαλμα πρὸς τὸ τοῦ Ἀντήνορος (πίν. XV).

Δὲν εἶνε ἀνάγκη νὰ ἐπιστήσωμεν τὴν προσοχὴν εἰς τῆς κόρης ταύτης τὴν κεφαλήν, ἥτις ἀνήκει εἰς τὰς πλεῖστον ὅσον ἑλκυούσας τὸ βλέμμα τῶν ἐπισκεπτῶν τοῦ μουσείου. Τὸ μηκυνόμενον ᾠοειδὲς τοῦ προσώπου, ἡ ἰσχνότης αὐτοῦ, ἡ μακρὰ ῥίς, τὸ ὀξὺ πηγούνιον εἶνε τόσον ἀτομικὰ χαρακτηριστικά, ὥστε θὰ ὑπελάμβανέ τις ὅτι ἐνώπιόν του

ἔχει εἰκονιστικὴν παράστασιν. Ἀλλὰ προεῖπον ἐν τῇ γενικῇ προεισαγωγῇ, ὅτι τοιοῦτον συμπέρασμα θὰ ἦτο πολὺ ἐσπευσμένον. Ὁπωσδήποτε ὅμως ἡ κεφαλὴ αὕτη εἶνε μία ἀπὸ τὰς πλέον ζωντανὰς ἐκ συμπάσης τῆς συλλογῆς.

Ὁ κ. Ὁμόλλ ἐσχέτισεν ἐσχάτως (ἐν Bulletin de correspondance hellénique XXIV 1900 σελ. 606) τὴν κόρην τῆς Ἀκροπόλεως πρὸς τὴν Καρυάτιδα τοῦ θησαυροῦ τῶν Σιφνίων τὴν ἐν Δελφοῖς εὑρεθεῖσαν (αὐτόθι πίν. VI). Ὁ συσχετισμὸς οὗτος μοὶ φαίνεται ὀρθότατος καὶ μὲ ἐνισχύει εἰς τὴν ἰδέαν ἣν ἀνωτέρω ἐξέθηκα, ὅτι ἡ κόρη προέρχεται ἀμέσως ἐκ τῆς ἰωνικῆς τέχνης, ἥτις ἐκ τῆς ἀσιατικῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν νήσων ἐξέτεινε τὴν δρᾶσίν της μέχρι τῆς Ἀττικῆς.

[*Henri Lechat*].

ΠΙΝΑΞ 19.

[Μουσεῖον τῆς Ἀκροπόλεως, ἀρ. 680] — Les musées d'Athènes, 1886, πίν. II (Π. Καββαδίας). — Journal of hellenic Studies VIII, 1887, σελ. 171 εἰκ. 4 (E. Gardner). — Antike Denkmäler I, 1887 πίν. 19,1 σελ. 8. — Collignon, Histoire de la sculplure grecque I 1892 σελ. 342 εἰκ. 171. — Bulletin de corresp. hellénique XVI, 1892 σελ. 185 (H. Lechat). — Overbeck, Geschichte der griech. Plastik [4] I, 1893, σελ. 192 εἰκ. 41 α. — Pawlowski. Ἡ ἀττικὴ γλυπτικὴ μέχρι τῶν μηδικῶν πολέμων (ῥωσσιστί). 1895 σελ. 229 εἰκ. 79. — Tarbell, History of greek art, 1896 σελ. 148 εἰκ. 89.

Ἄγαλμα φυσικοῦ μεγέθους. Ἡ πολυχρωμία διετηρήθη πάνυ καλῶς εἴς τινα μέρη αὐτοῦ· τὰ ποικίλματα τοῦ χιτῶνος καὶ τοῦ ἱματίου καὶ οἱ μικροὶ σταυροὶ οἱ κατεσπαρμένοι ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τῶν δύο τούτων ἐνδυμάτων διέμειναν εὐκρινεῖς. Διδακτικὴ εἶνε ἡ παραβολὴ τῶν ποικιλμάτων τούτων πρὸς τὰ τοῦ προηγουμένου ἀγάλματος (πίν. XVIII). διότι οὕτω δυνάμεθα καλλίτερον νὰ ἐκτιμήσωμεν τὸ καθαρὸν καὶ ἁπλοῦν αὐτῶν σχέδιον, ἄμοιρον μικρολόγου ἐπιτηδεύσεως καὶ περισσῆς λεπτότητος, συμφωνότερον ἄρα πρὸς τὸν χαρακτῆρα μεγάλου ἀγάλματος. Ἡ κατὰ τὸν ἰωνικὸν συρμὸν ἐνδεδυμένη αὕτη κόρη μὲ τὴν συνήθη χειρονομίαν τῆς μὲν δεξιᾶς τεταμένης πρὸς τὰ ἐμπρός, τῆς δὲ ἀριστερᾶς ἀνασυρούσης τὰς πτυχὰς τοῦ χιτῶνος, μὲ τὴν ἐπιμελῶς ἀλλ' ἄνευ ὑπερβολικότητος κτενισμένην κόμην, τὸ ἀξιέραστον μειδίαμα τοῦ κλεισμένου στόματος, τὴν λοξότητα τῶν ὀφθαλμῶν, τὴν ἐν μέτρῳ κομψοπρέπειαν καὶ τὴν ἐφεκτικὴν φιλαρέσκειαν τῆς καθόλου στάσεως, δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς μεσάζουσα παράστασις μεταξὺ τῆς ἀττικῆς καὶ τῆς ἰωνικῆς ἐν Ἀττικῇ γλυπτικῆς τῶν περὶ τὸ 525 χρόνων.

[*Henri Lechat*]

ΠΙΝΑΞ 20.

[Μουσεῖον τῆς Ἀκροπόλεως, ἀρ. 674]. — Bulletin de corresp. hellénique XIII 1889 σελ. 146· αὐτόθι XIV, 1890 σελ. 121, πίν. VI-VI bis (H. Lechat). — Collignon, Histoire de la sculpture grecque I 1892 σελ. 345 εἰκ. 174. — Pawlowski, Ἡ ἀττικὴ γλυπτικὴ μέχρι τῶν μηδικῶν πολέμων (ῥωσσιστί), 1895 σελ 207 εἰκ. 66. — Tarbell, History of greek art, 1896 σελ. 152 εἰκ. 93.

Ἄγαλμα ὀλίγον τι μικρότερον τοῦ φυσικοῦ. Ἡ κεφαλὴ καὶ ὁ λαιμὸς ἀπετέλουν χωριστὸν τεμάχιον, μηκυνόμενον διὰ τετραγωνικοῦ ἰσχυροῦ συνδέσμου, ἐσφηνωμένου μεταξὺ τῶν δύο ὤμων. Τὸ τεμάχιον τοῦτο εὑρέθη χωριστὰ ἀπὸ τὸ σῶμα, ἀλλ' ἐφηρμόζετο ἀκριβῶς. Οὐδὲν ἔχομεν νὰ εἴπωμεν ἰδιαίτερον περὶ τοῦ ἐνδύματος καὶ τῆς διατάξεως τῆς κόμης. Τὰ χρώματα διετηρήθησαν ἀρκετὰ καλῶς. Τὸ πρόσωπον δεικνύει ἐξαιρετικὴν χάριν καὶ ἡ διατύπωσις αὐτοῦ εἶνε τελείας λεπτότητος· αἱ παρειαὶ καὶ αἱ γωνίαι τοῦ στόματος κατάδηλον ποιοῦσι τὴν θαυμαστὴν ἁβρότητα τῆς γλυφῆς, ὥστε δὲν δύναταί τις νὰ ἀπαιτήσῃ τελειοτέραν τοῦ μαρμάρου εὐλυγισίαν. Κατὰ τοῦτο ἡ κόρη αὕτη εἶνε ἐφάμιλλος τῆς ὡραίας ὑπ' ἀρ. 684 κεφαλῆς (πίν. XVII, 1). Ἀλλ' ἐν τῇ ὑπ' ὄψιν ἡμῶν ἡ ἔκφρασις τῆς φυσιογνωμίας εἶνε παντελῶς διαφορετική· οἱ ὀφθαλμοὶ δὲν βλέπουσι κατ' εὐθεῖαν καὶ ἀτενῶς ἀλλὰ χαμηλώνουσί πως, ἐκ μετριοφροσύνης τρόπον τινά· αἱ κάτωθεν μικρόν τι αὐλακισμέναι πλεξίδες ῥίπτουσιν ὀλίγην σκιὰν ἐπὶ τῶν παρειῶν· τέλος τὸ μειδίαμα ἔχει τι τὸ γλυκὺ καὶ τρυφερόν. Ταῦτα πάντα προσδίδουσιν εἰς τὴν μορφὴν ἔκφρασιν ὄχι μόνον χαρίεσσαν, ἀλλὰ καὶ χάριτος σπανίας, ἴσως μάλιστα μοναδικῆς εἰς πᾶσαν τὴν ἀρχαϊκὴν γλυπτικήν. Κατ' ἀνάγκην πρέπει νὰ ταχθῇ εἰς τὰς νεωτάτας τῆς σειρᾶς, τουτέστιν οὐχὶ εἰς προγενεστέρους πιθανῶς ἀλλ' εἰς τοὺς περὶ τὸ 500 χρόνους. [*Henri Lechat*].

ΠΙΝΑΞ 21.

[Μουσεῖον τῆς Ἀκροπόλεως, ἀρ. 671].— Athen. Mittheilungen XIII, 1888, σελ. 135 (Winter). — Collignon, Histoire de la sculpture grecque I 1892 σελ. 344 εἰκ. 173.— Bulletin de corresp. hellénique XVI, 1892, σελ. 506 (H. Lechat). —Overbeck, Geschichte der griech. Plastik[4] I 1893 σελ. 189 εἰκ. 39. —Pawlowski, Ἡ ἀττικὴ γλυπτικὴ μέχρι τῶν μηδικῶν πολέμων (ῥωσσιστί) σελ. 226 εἰκ. 77.

Πεντελήσιον μάρμαρον. Ἄγαλμα μεγαλείτερον τοῦ φυσικοῦ, τὸ μέγιστον τῆς συλλογῆς μετὰ τὴν κόρην τοῦ Ἀντήνορος. Διετηρήθη μὲν πολὺ καλῶς, ἀλλὰ τὰ χρώματα πλὴν τῶν τῆς κόμης καὶ τῶν ὀφθαλμῶν ἐξηλείφθησαν σχεδὸν ἐντελῶς. Τὸ ἔνδυμα σύγκειται ἐκ μακροῦ χιτῶνος, ἐζωσμένου εἰς τὴν μέσην (πρβ. τὰ εἰς πίν. XXV, 1 λεχθησόμενα) καὶ ἐξ ἱματίου ἁπλῶς ἐπερριμμένου εἰς τοὺς ὤμους, τοῦ ὁποίου αἱ δύο πτέρυγες πίπτουσι συμμετρικῶς πρὸς τὰ πρόσω, διαχωριζόμεναι ἑκατέρα εἰς δύο τμήματα διὰ τῆς κινήσεως τῶν βραχιόνων. Παρὰ τὸ σύνηθες ἡ ἀριστερὰ χεὶρ δὲν ἀνέσυρε τὰς πτυχὰς τοῦ χιτῶνος, αἵτινες συνηγμέναι εἰς δέμα μεταξὺ τῶν σκελῶν συνεκρατοῦντο μόνον διὰ τοῦ ζωστῆρος τῆς μέσης. Ἡ ἐξωτερικὴ ἐπιφάνεια τοῦ δέματος τούτου τῶν πτυχῶν ἐπεκαλύπτετο διὰ τῆς πεποικιλμένης παρυφῆς καθέτως. Ὥστε ἡ ἐνδυμασία εἶνε ἁπλουστάτη, ὀλίγιστα δὲ εἶνε τα παραδείγματα τῆς τοιαύτης ἁπλότητος. Ἐνταῦθα δὲν ἐπανευρίσκομεν οὔτε ἐν τῇ τοῦ ἱματίου διατάξει οὔτε ἐν τῇ κινήσει τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς τὴν ἐπιτήδευσιν καὶ φιλαρέσκειαν τῶν λοιπῶν ἀγαλμάτων. Τὴν αὐτὴν δὲ καλαισθησίαν τῆς ἁπλότητος παρατηροῦμεν ἐν τῇ διαθέσει τῆς κόμης. Τοῦ προσώπου ἡ διατύπωσις εἶνε νηφάλιος, ἐνεργητική, καλῶς μεμελετημένη. Γενικῶς ἡ μορφὴ ὅλη εἶνε ἁπλῆς καὶ εὐρώστου κατασκευῆς. Αἱ ἰδιότητες αὗται εἶνε τοῦ εἴδους τῆς κόρης τοῦ Ἀντήνορος, ὥστε καὶ ἐνταῦθα πρέπει ν' ἀναγνωρίσωμεν ἔργον ἀττικώτερον μᾶλλον ἢ ἰωνικώτερον, ἔργον δηλονότι ἐφ' οὗ βεβαίως μὲν ἐπέδρασεν ἡ ἰωνικὴ τεχνοτροπία τῶν Χίων, δὲν ἐπεκράτησεν ὅμως ὁλοσχερῶς. Ἄγνωστον εἶνε τοῦ τεχνίτου τὸ ὄνομα· ὁ Βίντερ ἐπρότεινε τὸ ὄνομα τοῦ Ἐνδοίου, ἀλλ' ἡ ὑπόθεσις αὕτη δὲν στηρίζεται ἐπὶ οὐδενὸς σοβαροῦ λόγου.

Ὑπομιμνήσκομεν τὴν μεγάλην ὁμοιότητα ἐν τῇ κατασκευῇ καὶ φυσιογνωμίᾳ τῆς κεφαλῆς τῆς κόρης τῆς Ἀκροπόλεως καὶ τῆς μαρμαρίνης κεφαλῆς ἀνδρὸς ἀττικῆς προελεύσεως, ἥτις ἐκ τῆς συλλογῆς Rayet περιῆλθεν εἰς τὴν ἐν Κοπεγχάγῃ συλλογὴν Jacobsen (πρβ. P. Arndt. La Glyptothèque Ny-Carlsberg πίν. I-II). Εἶνε πιθανώτατον ὅτι τα δύο ταῦτα ἔργα εἶνε τοῦ αὐτοῦ τεχνίτου, τοὐλάχιστον εἶνε σύγχρονα καὶ δεικνύουσι τὰς αὐτὰς καλλιτεχνικὰς τάσεις. [*Henri Lechat*]

ΠΙΝΑΞ 22.

[Μουσεῖον τῆς Ἀκροπόλεως, ἀρ. 678].— Lepsius, Griechische Marmorstudien 1890 σελ. 69 εἰκ. 2.— Ἐφημερὶς ἀρχαιολογ. 1891, πίν. XV σελ.153 (Σοφούλης).— Bulletin de corresp. hellénique XVI, 1892 σελ. 206 (H. Lechat).— Pawlowski, Ἡ ἀττικὴ γλυπτικὴ μέχρι τῶν μηδικῶν πολέμων (ῥωσσιστί) 1895 σελ. 242 εἰκ. 85.

Τὸ ἄγαλμα τοῦτο, ὀλίγον τι μικρότερον τοῦ φυσικοῦ, σήμερον ἐντελῶς τὸν χρωματισμόν του ἐστερημένον, ἀνήκει ἂν μὴ εἰς τὰ κάλλιστα, τοὐλάχιστον ὅμως εἰς τὰ περιεργότατα τοῦ μουσείου. Καὶ πρῶτον τὸ ἔνδυμα δυσκόλως δύναται νὰ ἐξηγηθῇ. Τὸ ἄγαλμα φέρει τὸν χιτῶνα συνεχόμενον εἰς τὴν μέσην διὰ ζωστῆρος· ἀλλὰ τί εἶνε τὸ ἄλλο ἐκεῖνο ὕφασμα, ὅπερ φαίνεται ἀποτελοῦν δεύτερον περιβόλαιον ἐπὶ τοῦ στήθους, πτυχὰς σχηματίζον ἀποστρογγυλουμένας ἑκατέρωθεν ἀνομοίως; Ὑποθέτω μετὰ τοῦ Kalkmann (πρβ. Jahrbuch des deutsch. archäol. Instit. XI 1896 σελ. 22) ὅτι εἶνε ὥς τι ἀπόπτυγμα, συνερραμένον ἔμπροσθεν καὶ ὄπισθεν πρὸς τὸν λαιμὸν τοῦ χιτῶνος. Ἀνέκδοτόν τι ἀγαλμάτιον (ἀρ. 611 τοῦ μουσείου) ἔχει ὁμοίως τοῦτο τὸ ἰδιάζον. Ἀνάλογόν τι δὲ βλέπει τις εἰς τὰ ἀγαλμάτια 687 (πρβ. Athen. Mittheilungen XI 1886 πίν. IX 2) καὶ 688 (αὐτόθι XIV 1889 σελ. 122). Ἐναντίον ἄρα τῶν φαινομένων πρέπει νὰ δεχθῶμεν ἓν μόνον ἔνδυμα, ἤτοι τὸν χιτῶνα, ἀλλὰ μετὰ παρυφῆς ἄνω ἐκ λεπτοῦ ὑφάσματος, ἀντιστοιχούσης πρὸς τὸ ἀπόπτυγμα τοῦ μαλλίνου πέπλου.

Καὶ ἄλλο τι τὸ ἰδιάζον ἔχει τὸ ἄγαλμα τοῦτο. Ὡς προείπομεν, τὸ ἀριστερὸν σκέλος προβαίνει σχεδὸν πάντοτε προσωτέρω τοῦ δεξιοῦ, ἡ ἀριστερὰ δὲ χεὶρ ἀνασύρει τὰς πτυχάς. Εἰς τὰς σπανίας δὲ περιστάσεις, καθ' ἃς (πίν. XXV, 2) τὸ δεξιὸν σκέλος προτείνεται, τὰς πτυχὰς ἀνασύρει ἡ δεξιὰ χείρ. Ἐνταῦθα ὅμως κατὰ μοναδικὴν ἐξαίρεσιν

τὸν χιτῶνα κρατεῖ ἡ δεξιὰ χείρ, προτείνεται δὲ τὸ ἀριστερὸν σκέλος. Τοῦτο βεβαίως ἔγινε κατὰ λᾶθος, διότι φυσικώτερον εἶνε αἱ πτυχαὶ ν' ἀνασύρωνται παρὰ τὸ προτεταμένον σκέλος, διότι αὐτὴ ἡ κίνησις αὐτοῦ ἀποτέλεσμα ἔχει τὴν πρὸς τὰ ἔξω ἀνάρριψιν τῶν πτυχῶν. Ἐκ τούτου ἤθελον εἰκάσει, ὅτι ὁ ποιητὴς τοῦ ἀγάλματος τούτου δὲν ἦτο ἀκόμη συνῳκειωμένος πρὸς τὸ ἰωνικὸν ἔνδυμα καὶ ὅτι τὸ ἔργον τοῦτο ἐπομένως εἶνε ἓν τῶν πρώτων σωζομένων παραδειγμάτων τῆς ἐν τῇ γλυπτικῇ ἐφαρμογῆς τοῦ νέου ἐνδύματος. Καὶ τοῦτο δὲ προσέτι πιστεύω, ὅτι τὸ ἄγαλμα εἶνε τοῦ αὐτοῦ τεχνίτου μὲ τὸ ὑπ' ἀρ. 679 (πίν. XVI, 1)· διότι πολὺ ὁμοιάζουσιν ἀμφότερα κατὰ τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ προσώπου καὶ τὴν διάθεσιν τῆς κόμης. Ἀμφότερα στεροῦνται καὶ τῆς στεφάνης, ἥτις ἄλλως σπανίως λείπει, ἀντικαθισταμένη ἐν τῷ ὑπ' ἀρ. 679 ὑπὸ χαλκοῦ στεφάνου, ἐν δὲ τῷ ὑπ' ἀρ. 670 ὑπὸ διαδήματος μαργαριτῶν φέροντος καὶ χαλκᾶ κοσμήματα. Τοιουτοτρόπως μεταβαίνοντες ἀπὸ τοῦ ἑνὸς εἰς τὸ ἄλλο ἄγαλμα παριστάμεθα οὕτως εἰπεῖν εἰς τὰς ἀποπείρας γνησίου Ἀττικοῦ γλύπτου, ζητοῦντος νὰ προσαρμόσῃ τὰ ἔργα του πρὸς τὸν ἰωνικὸν συρμόν, ὅστις ἤρχισεν ἤδη νὰ ἐπιβάλλεται. *[Henri Lechat]*.

ΠΙΝΑΞ 23.

[Μουσεῖον τῆς Ἀκροπόλεως, ἀρ. 673].—Ἐφημερὶς ἀρχαιολογ. 1886 πίν. V σελ. 73 (Π. Καββαδίας).—Les musées d'Athènes, 1886, πίν. VII-VIII (Π. Καββαδίας).—Gazette archéologique 1888 πίν. XI (Théoxénou).—P. Paris, La sculpture antique σ. 128 εἰκ. 52 καὶ 52 bis.—Bulletin de corresp. hellénique XIV 1890, σελ. 316. XVI 1892 σελ. 180 (H. Lechat).—Pawlowski, Ἡ ἀττικὴ γλυπτικὴ μέχρι τῶν μηδικῶν πολέμων (ῥωσσιστί), 1895 σελ. 202 εἰκ. 61.

Ἄγαλμα ὀλίγον τι μικρότερον τοῦ φυσικοῦ, περίεργον ἰδίως ἕνεκα τοῦ τρόπου, καθ' ὃν φέρει τὸ ἱμάτιον. Εἶνε δηλαδὴ τοῦτο ἐμπεπορπημένον κατὰ τὸ σύνηθες εἰς τὸν δεξιὸν ὦμον καὶ τὸν δεξιὸν βραχίονα, ἀλλὰ τὸ ἄνω κράσπεδον ἀντὶ νὰ σφίγγεται πρὸς τὸ σῶμα ἀφέθη πλατύτερον, ὥστε νὰ δύναταί τις λαμβάνων αὐτὸ ἔμπροσθεν καὶ ὄπισθεν νὰ φέρῃ τὰ δύο τμήματα ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ ὤμου, ὅπου συνενοῦνται καὶ συνδέονται διὰ καρφίδος. Αὕτη ἡ παραλλαγὴ τοῦ συρμοῦ εἶνε σπανιωτάτη. Ἐν τῷ μουσείῳ τῆς Ἀκροπόλεως τρία μόνον παραδείγματα γνωρίζω τοῦ οὕτως ἐμπορπωμένου ἐπὶ τῶν δύο ὤμων ἱματίου, τὸ ὑπ' ἀρ. 600 ἀνέκδοτον ἀγαλμάτιον, ὁμοιότατον πρὸς τὸ ὑπ' ἀρ. 673 μέγα, τὸ ἀνέκδοτον ὡσαύτως ἀγαλμάτιον ὑπ' ἀρ. 605 καὶ τὸ τῆς Νίκης ἄγαλμα ὑπ' ἀρ. 694 (Brunn-Bruckmann's Denkmäler πίν. 526 δεξιόθεν ὑψηλά). Ὥστε ἡ ὑπὸ τοῦ Kalkmann (Jahrbuch des deutsch archäol. Instituts XI 1896 σελ. 23) δοθεῖσα εἰς τὸ ἔνδυμα τοῦτο ἐξήγησις μοὶ φαίνεται πεπλανημένη. *[Henri Lechat]*.

ΠΙΝΑΞ 24 ι.

[Μουσεῖον τῆς Ἀκροπόλεως, ἀρ. 675].—Bulletin de corresp. hellénique XII, 1888, σελ. 438 (Lechat).—Athen. Mittheilungen XIII 1888, σελ. 227 (Wolters).—Lepsius, Griechische Marmorstudien 1890 σελ. 67 εἰκ. 1.—Bulletin de corresp. hellénique XVI 1892 σελ. 198 (H. Lechat).—Pawlowski, Ἡ ἀττικὴ γλυπτικὴ μέχρι τῶν μηδικῶν πολέμων (ῥωσσιστί), 1895 σελ. 205 εἰκ 64.—Hofmann, Untersuchungen über die Darstellung des Haares in der archaischen griechischen Kunst, 1890, πίν. III, 45.

Ἄγαλμα πολὺ μικρότερον τοῦ φυσικοῦ. Τὰ χρώματα διετηρήθησαν ἐξαιρετικῶς καλῶς· ἡ παρυφὴ τοῦ χιτῶνος εἶνε ἐρυθρά, ἐρυθρὸς δὲ εἶνε καὶ ὁ γῦρος αὐτοῦ κατὰ τὸν λαιμόν· τὸ μεταξὺ τοῦ ἄνω γύρου τοῦ ἱματίου καὶ τοῦ ἀριστεροῦ ὤμου μέρος τοῦ χιτῶνος ἦτο κυανοῦν (σήμερον εἶνε πράσινον)· ὁ κάτω γῦρος τοῦ ἱματίου εἶνε ἐρυθρός· τὰ κατὰ μῆκος τοῦ δεξιοῦ βραχίονος κοσμήματα ἦσαν ἐρυθρὰ μεταξὺ δύο κυανῶν ταινιῶν· τὰ δὲ τοῦ ἀριστεροῦ βραχίονος ἦσαν κυανᾶ μεταξὺ δύο ἐρυθρῶν ταινιῶν. Τέλος ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τοῦ ἱματίου καὶ τοῦ χιτῶνος εἶνε κατεσπαρμέναι μικραὶ κηλίδες ἐρυθραὶ καὶ πράσιναι (ἀρχικῶς κυαναῖ), μεταξὺ τῶν ὁποίων διαφαίνονται καὶ μικροσκοπικοὶ ἐρυθροὶ σταυροί. Καὶ τοῦτο τὸ μικρὸν ἄγαλμα εἶνε ἓν τῶν τελειοτάτων, εἰς ἡμᾶς περιελθόντων ὑποδειγμάτων τῆς πολυχρωμίας τῶν ἀρχαϊκῶν ἀγαλμάτων.

Ὡς φαίνεται, καὶ τοῦτο τὸ μικρὸν ἄγαλμα ἐποιήθη κατὰ μίμησιν τοῦ μεγάλου ἀγάλματος τοῦ ὑπ' ἀρ. 682 (πίν. XVIII). Εἶνε τρόπον τινὰ ἀντίγλυφον ἐλεύθερον ὑπὸ σμίκρυνσιν τοῦ προτύπου ἐκείνου, ὀλιγώτερον ἐπιμεμελημένης καὶ λεπτῆς ἐργασίας. Ἄξιον παρατηρήσεως εἶνε, ὅτι παρὰ τὴν συνήθειαν τὸ ὄπισθεν τῆς κεφαλῆς καὶ τὸ ὄπισθεν

τῆς κόμης δὲν εἶνε χρωματισμένα καὶ αὐτὴ δὲ ἡ ἐκτέλεσις ἐπὶ τοῦ μαρμάρου δὲν εἶνε ἀποτελειωμένη. Ἡ ἄνω ἐπιφάνεια τῆς στεφάνης εἶνε διάτρητος· εἰς τὰς ὀπὰς ἦσαν στερεωμένα κοσμήματα ἐκ χαλκοῦ ἐπιχρύσου. [*Henri Lechat*].

ΠΙΝΑΞ 24 2.

[Μουσεῖον τῆς Ἀκροπόλεως, ἀρ. 677].—Les musées d' Athènes, 1886, πίν. IX (Θ. Σοφούλης).—Bulletin de corresp. hellénique, XIV. 1890 σελ. 132 (H. Lechat). — Collignon, Histoire de la sculpture grecque I 1892 σελ. 166 εἰκ. 75.—Pawlowski, Ἡ ἀττικὴ γλυπτικὴ πρὸ τῶν μηδικῶν πολέμων (ρωσσιστί), 1895 σελ. 170 εἰκ. 51.—E. Cardner, Handbook of greek sculpture I 1896 σελ. 115 εἰκ. 12.—Jahrbuch des deutsch. archäol Instituts XIV 1899 σελ. 75 (Winter).

Τὸ ἄνω μέρος τοῦ κορμοῦ ἀγάλματος φυσικοῦ μεγέθους. Πᾶν ἴχνος χρώματος ἐξηφανίσθη. Ἐν τῷ μουσείῳ τῆς Ἀκροπόλεως ὑπάρχει δεύτερον ἄγαλμα τοῦ αὐτοῦ τύπου, πληρεστέρου εἰς τὰ κάτω μέρη, ἀλλ' ἀκεφάλου (πρβ. Ἐφημερ. ἀρχαιολ. 1888 πίν. VI). Ὑπάρχει δὲ καὶ τρίτον ἐν τῷ μουσείῳ τοῦ Λούβρου (πρβ. Bulletin de correspond. hellénique IV 1880 πίν. XIII - XIV). Τοῦτο τὸ ἐν Λούβρῳ ἀνευρέθη ἐν Σάμῳ, οὐδεμία δὲ ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι καὶ τὰ δύο τῆς Ἀκροπόλεως εἶνε ὡσαύτως προϊόντα τῆς ἀρχαϊκῆς σαμιακῆς γλυπτικῆς· διότι νεωστὶ εὑρέθησαν εἰς τὰς νεκροπόλεις τῆς Σάμου εἰδώλια πήλινα τῆς ἐγχωρίου κεραμείας, ἔχοντα ἀκριβῶς τὸν αὐτὸν τύπον (Jahrbuch des deutsch. archäol. Instituts XIV 1899 σελ. 73).

Ἡ μορφὴ φέρει χιτῶνα καὶ ἱμάτιον ἐμπορπωμένον ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ ὤμου καὶ τοῦ δεξιοῦ βραχίονος κατὰ τὸν ἰωνικὸν συρμόν. Ἀλλὰ τὰ ἐνδύματα ταῦτα παρουσιάζονται ἐνταῦθα ὑπὸ διάφορον ὄψιν ἢ εἰς τὰς ἄλλας κόρας· εἶνε τρόπον τινὰ ἄνευ πάχους, αἱ δὲ πτυχαὶ δηλοῦνται διὰ κοίλων γραμμῶν συμπεπυκνωμένων. Ὁ δεξιὸς βραχίων ἐκρέματο κατὰ μῆκος τοῦ σώματος ἀδρανής, χωρὶς νὰ φέρῃ ἢ κρατῇ τι· ἡ ἀριστερὰ χεὶρ διασταυρώνει τὸ στῆθος καὶ φέρει ῥοιάν. Ἡ κεφαλὴ μὲ τὴν ἁπλούστατα κτενισμένην κόμην, κοσμουμένην ἄλλως μόνον ὑπὸ λεπτῆς ταινίας, μὲ τὸ ἀκίνητον πρόσωπον, τὰς πεπλατυσμένας παρειάς, τὸ στρυφνὸν στόμα διαφέρει πλεῖστον ὅσον τοῦ τύπου τῆς συνήθους φυσιογνωμίας τῶν ἰωνικῶν κορῶν. Μᾶλλον φαίνεται ὅτι ἀνήκει εἰς ἐπιτύμβιον ἄγαλμα τῆς γαλλικῆς τέχνης τοῦ μέσου αἰῶνος. Ὡς τοιοῦτον δὲ εἶνε ὡραῖον παράδειγμα τῶν σημαντικῶν διαφορῶν τῆς τεχνοτροπίας κατὰ τὴν ἀρχαϊκὴν ἐποχὴν μεταξὺ συγχρόνων γειτονικῶν ἐργαστηρίων ἐν τῷ αὐτῷ μάλιστα περιέχοντι τοῦ πολιτισμοῦ.

[*Henri Lechat*].

ΠΙΝΑΞ 24 3.

[Μουσεῖον τῆς Ἀκροπόλεως, ἀρ. 676].—Ἐφημερὶς ἀρχαιολογ. 1883 πίν. VIII ἀριστερόθεν (Μυλωνᾶς). — Journal of hellenic Studies VIII 1887 σελ. 170 (E. Gardner).—Bulletin de corresp. hellénique, XVI, 1892 σελ. 192 (H. Lechat)·—Pawlowski, Ἡ ἀττικὴ γλυπτικὴ μέχρι τῶν μηδικῶν πολέμων (ρωσσιστί), 1895 σελ. 231 εἰκ. 80.

Ἄγαλμα πολὺ μικρότερον τοῦ φυσικοῦ, ὅπερ δὲν δεικνύει ἄλλα γνωρίσματα ἢ τὰ συνήθη ὡς πρός τε τὴν ἐνδυμασίαν, τὴν διάθεσιν τῆς κόμης, τὴν στάσιν τοῦ σώματος καὶ τὴν κίνησιν τῶν χειρῶν. Ἡ ἐκτέλεσις εἶνε βαρεῖα, ἀδεξία καὶ χονδροειδής. Ὁ ποιητὴς αὐτοῦ ἦτο μέτριος τεχνίτης, παρακολουθῶν μακρόθεν ὅσον ἠδύνατο τὰ ἴχνη τῶν ἱκανωτέρων. Φαίνεται ὡς νὰ ἤθελε νὰ μιμηθῇ, ὄχι κατὰ τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ προσώπου, ἀλλὰ κατά τινας λεπτομερείας τῶν πτυχῶν τῆς ἐνδυμασίας, τὸ μέγα ὑπ' ἀρ. 680, ὅπερ περιεγράψαμεν ἀνωτέρω. [*Henri Lechat*].

ΠΙΝΑΞ 25 1.

[Μουσεῖον τῆς Ἀκροπόλεως ἀρ. 670].—Les musées d'Athènes 1886 πίν. V (Π. Καββαδίας).—Journal of hellenic Studies VIII 1887 σελ. 116 εἰκ. 2 (E. Garduer). — Gazettc archéologique 1888 πίν. X 2 (Théoxénou).— Collignon, Histoire de la sculpture grecque I 1892 σελ. 343 εἰκ. 172. — Bulletin de corresp. hellénique XVI, 1892, σελ. 180 (H. Lechat). — Pawlowski. Ἡ ἀττικὴ γλυπτικὴ μέχρι τῶν μηδικῶν πολέμων (ρωσσιστί), 1895 σελ. 191 εἰκ. 56.—E. Gardner, Handbook of greek sculpture I 1896 σελ. 168 εἰκ. 29.

Ἄγαλμα σχεδὸν φυσικοῦ μεγέθους πολὺ καλῶς διατηρούμενον. Ἀλλ' ὁ χρωματισμὸς δὲν σώζεται εἰμὴ μόνον εἰς τὴν κόμην καὶ τοὺς ὀφθαλμούς. Ἡ μορφὴ φέρει μόνον χιτῶνα. Τὸ οὐσιῶδες δὲ τοῦτο μέρος τῆς ἐνδυμασίας δυνάμεθα ἐνταῦθα νὰ μελετήσωμεν ἀκριβῶς. Ὁ χιτὼν σκεπάζει ὅλον τὸ σῶμα ἀπὸ τῶν ὤμων μέχρι τῶν ποδῶν. Χειρίδας δὲν

ἔχει. Σχηματίζεται ἐκ δύο τετραγωνικῶν τεμαχίων ὑφάσματος ἰσομεγέθων, ἐφαρμοζομένων τοῦ ἑνὸς ἐπὶ τοῦ ἄλλου καὶ συνερραμμένων κατὰ τὰς δύο μακρὰς πλευρὰς μέχρι μικρᾶς ἀποστάσεως ἀπὸ τῆς ἄνω γωνίας· διὰ τῶν δύο ἐκ τούτου μενόντων πλαγίων ἀνοιγμάτων διέρχονται οἱ βραχίονες. Τὰ δύο ἄνω πτερύγια συνενώνονται ὡσαύτως ἢ διὰ ῥαφῆς ἢ διὰ καρφίδων οὕτως ὥστε ν' ἀφήνωσιν ἐν μέσῳ ὀπὴν ἵνα διέρχηται δι' αὐτῆς ἡ κεφαλή. Ζωστὴρ περισφίγγει τὸν χιτῶνα εἰς τὴν μέσην· ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ ἔνδυμα εἶνε πολὺ μακρόν, ἀνασύρεται ἐλαφρῶς κάτωθεν πρὸς τὰ ἄνω ὥστε νὰ ἐπαναπέσῃ ἐπὶ τῆς ζώνης, σχηματίζον οὕτω κόλπον· ἕνεκα τούτου δὲν φαίνεται ὁ ζωστήρ. Τέλος αἱ πτυχαὶ τοῦ κατωτέρου μέρους τοῦ χιτῶνος συνενώνονται εἰς παχεῖαν δέσμην, πίπτουσαν ἐνταῦθα καθέτως μεταξὺ τῶν σκελῶν καὶ συνεχομένην διὰ τῆς ἀριστερᾶς χειρός. Λεπτομέρεια ἀξιοσημείωτος εἶνε ἡ διάφορος ὅλως ὄψις τοῦ ἄνω καὶ τοῦ κάτω μέρους, ἐξ οὗ ἄλλοτε ἐπιστεύθη ὅτι ἐπρόκειτο περὶ δύο διακεκριμένων ἐνδυμάτων. Ἀλλ' ἡ διαφορὰ αὕτη προέρχεται ἐκ τοῦ ὅτι ἐπάνω μὲν αἱ πολυάριθμοι πτυχαὶ ἔπιπτον ἐλευθέρως, ἐπειδὴ δὲν ἀνεσύροντο ὑπὸ τῆς χειρός, διὸ πρὸς παράστασιν τοῦ πλήθους τῶν συμπεπυκνωμένων τούτων πτυχῶν οἱ τεχνῖται ἐχάρασσον πλῆθος μικρῶν κυματοειδῶν γραμμῶν ἀντὶ τῶν μακρῶν κανονικῶν γραμμῶν, αἵτινες δηλοῦσι τὰς πτυχὰς τοῦ κατωτέρου μέρους. Ἀλλ' ἡ φαινομενικὴ αὕτη διαφορὰ δὲν πρέπει νὰ μᾶς ἀπατᾷ· καὶ κάτω καὶ ἄνω εἶνε εἷς καὶ ὁ αὐτὸς χιτών. [*Henri Lechat*].

ΠΙΝΑΞ 25 2.

[Μουσεῖον τῆς Ἀκροπόλεως, ἀρ. 672].—Journal of hellenic Studies VIII 1887 σελ. 167 εἰκ. 3 (E. Gardner).—Bulletin de corresp. hellénique XVI, 1892, σελ. 497 (H. Lechat).—Pawlowski, Ἡ ἀττικὴ γλυπτικὴ μέχρι τῶν μηδικῶν πολέμων (ῥωσσιστί), 1895 σελ. 209 εἰκ. 67 6.

Ἄγαλμα μικρότερον τοῦ φυσικοῦ, πολὺ καλῶς διατηρούμενον, ἀλλ' ἐντελῶς σχεδὸν ἀποβαλὸν τὸν χρωματισμόν. Ἄξιον προσοχῆς εἶνε κυρίως διὰ τὴν ἐνδυμασίαν ἢ τοὐλάχιστον διὰ τὴν διάταξιν, ἣν ἔχει αὕτη ἐδῶ, συγκειμένη ὡς συνήθως ἐκ χιτῶνος καὶ ἱματίου. Εἴδομεν ὅτι κατὰ γενικὸν κανόνα τὸ ἱμάτιον ἐμπορπᾶται ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ ὤμου, ὅτι τὸ ἀριστερὸν σκέλος προτείνεται ὀλίγον προσωτέρω τοῦ δεξιοῦ καὶ ὅτι ἡ ἀριστερὰ χεὶρ ἀνασύρει τὰς πτυχὰς τοῦ χιτῶνος. Ἐνταῦθα ὅμως πάντες οἱ ὅροι οὗτοι ἀνεστραφήσαν· τὸ ἱμάτιον εἶνε ἐμπεπορπημένον ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ ὤμου, προτείνεται δὲ τὸ δεξιὸν σκέλος, καὶ τὰς πτυχὰς τοῦ χιτῶνος ἀνασύρει ἡ δεξιὰ χείρ. Τὸ παράδειγμα τοῦτο εἶνε μοναδικὸν ἐν τῇ συλλογῇ τῆς Ἀκροπόλεως. Καὶ τὰ ἀγάλματα τῆς Νίκης τὰ ὑπ' ἀρ. 691 καὶ 693 (Ἐφημερὶς ἀρχαιολ. 1888 σελ. 89-90 εἰκ. A 1 καὶ 2, σελ. 91-92 εἰκ. B 1 καὶ 2· Pawlowski, Ἡ ἀττ. γλυπτ. (ῥωσσ.) σελ. 174 εἰκ. 52 καὶ σελ. 180 εἰκ. 53) ἔχουσιν ὡσαύτως τὸ ἱμάτιον ἐμπεπορπημένον ἀριστερά. Ἀλλὰ τὰ δύο ταῦτα παραδείγματα δὲν ἔχουσι τὴν αὐτὴν ἀξίαν, διότι εἰς τὰς μορφὰς τῆς Νίκης ἡ διάταξις τοῦ ἐνδύματος ὁρίζεται ὑπὸ τῆς φορᾶς τῆς τρεχούσης θεᾶς. Ἐπειδὴ δὲ αἱ μορφαὶ αὗται κατὰ τὸν ἕκτον αἰῶνα ἐχρησίμευον πρὸ πάντων ὡς ἀκρωτήρια τῆς στέγης τῶν ναῶν καὶ ἐστήνοντο ἑπομένως σύνδυο, τῆς μὲν ὁρμώσης πρὸς τὰ δεξιά, τῆς δὲ πρὸς τὰ ἀριστερά, ἡ ἑτέρα κατ' ἀνάγκην ἔπρεπε νὰ ἔχῃ τὸ ἱμάτιον ἐμπεπορπημένον ἀριστερά. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἀποτελεῖ ἐξαίρεσιν ἀληθῆ τοῦ γενικοῦ κανόνος.

Τὸ ἄγαλμα τοῦτο θεωρῶ ἕνεκα τῆς εὐσταθείας τῆς στάσεως καὶ τῆς κάπως ξηρᾶς εὐκρινείας τῶν μορφῶν, ἰδίως τῶν ὑπὸ τὸν χιτῶνα σκελῶν, μᾶλλον ἀττικὸν κατ' οὐσίαν παρὰ ἰωνικόν. Ἐν τῷ μουσείῳ τῆς Ἀκροπόλεως ὑπάρχει ἀγαλμάτιον ἀκέφαλον (ἀρ. 598), πολὺ ὁμοιάζον πρὸς τὸ ἡμέτερον κατά τε τὸν τύπον καὶ τὴν τεχνοτροπίαν· ἀμφότερα ὡς φαίνεται ἐποιήθησαν ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ τεχνίτου. [*Henri Lechat*].

ΠΙΝΑΞ 26.

[Μουσεῖον τῆς Ἀκροπόλεως, ἀρ. 683].—Ἐφημερὶς ἀρχαιολ. 1883 πίν. VIII ἐν μέσῳ (Μυλωνᾶς).—Bulletin de corresp. hellénique XIV 1890 σελ. 324 (H. Lechat).—Collignon, Histoire de la sculpture grecque I 1892 σελ. 354 εἰκ. 179.—Pawlowski, Ἡ ἀττικὴ γλυπτικὴ μέχρι τῶν μηδικῶν πολέμων (ῥωσσιστί), 1895 σελ. 210 εἰκ. 68. — Tarbell, History of greek art σελ. 150 εἰκ. 91.

Ἄγαλμα μικρότερον τοῦ φυσικοῦ σχεδὸν ἄθικτον, διότι δὲν λείπουσιν ἢ μόνον τὰ ἄκρα τῶν δακτύλων τῆς δεξιᾶς χειρὸς καὶ ἡ κεφαλὴ τοῦ πτηνοῦ, ὅπερ φέρει εἰς τὴν ἀριστερὰν χεῖρα. Ἄφθονα

εἶνε τὰ ἴχνη τοῦ χρωματισμοῦ ἰδίως εἰς τὴν κόμην καὶ τὴν ὑπόδεσιν.

Τὸ ἄγαλμα φέρει μόνον ἔνδυμα τὸν χιτῶνα, ὡς τὸ ὑπ' ἀρ. 670 (πίν. XXV 1). Αἱ πλεῖσται πτυχαὶ τοῦ κάτω μέρους συνάγονται εἰς κάθετον δέσμην διερχομένην ὑπὸ τὸν ζωστῆρα καὶ συνέχονται μόνον διὰ τῆς περισφίγξεως αὐτοῦ. Παρὰ τὸν συνήθη δὲ κανόνα τὸ δεξιὸν σκέλος προτείνεται ὀλίγον. Προσοχῆς ἀξία εἶνε καὶ ἡ ὑπόδεσις. Συνήθως οἱ πόδες εἶνε γυμνοὶ ἢ φέρουσι σανδάλια· ἀλλ' ἐνταῦθα ἡ ὑπόδεσις καλύπτει ὅλον τὸν πόδα, οὖσα εἶδος μικρῶν ὑποδημάτων σκυτίνων, χρωματισμένων ἐρυθρῶς. Τοιαύτης ὑποδέσεως παράδειγμα δεύτερον δὲν ὑπάρχει ἐν τῷ μουσείῳ τῆς Ἀκροπόλεως. Τέλος ἄλλο περίεργον γνώρισμα τοῦ ἀγάλματος τούτου εἶνε ἡ διάθεσις τῆς κόμης ἐν εἴδει κιδάρεως ἐπὶ τοῦ μετώπου ἄνευ τῶν ἐπὶ τῶν ὤμων καὶ τοῦ στήθους βοστρύχων. Ἐν γένει δὲ τὸ ἔργον εἶνε μᾶλλον περίεργον ἢ ὡραῖον. Ἡ ἐκτέλεσις εἶνε βαρεῖά πως καὶ χονδροειδής· προδήλως εἶνε ἔργον μετρίου τεχνίτου. [*Henri Lechat*]

ΠΙΝΑΞ 28.

[Μουσεῖον τῆς Ἀκροπόλεως, ἀρ. 689].— Athen. Mittheilungen XII, 1887 σελ. 266 (Wolters).— Ἐφημερὶς ἀρχαιολ. 1888 πίν. II σελ. 81 (Θ. Σοφούλης).— Collignon, Histoire de la sculpture grecque I 1892 σελ. 362 εἰκ. 184.— Bulletin de corresp. hellénique XVI 1892 σελ. 522 (H. Lechat). — Overbeck, Geschichte der griech. Plastik[4] I 1893 σελ. 206 εἰκ. 49.— E. Gardner, Handbook of greek sculpture I 1896 σελ. 189 εἰκ. 38.— Tarbell, History of greek art, 1896 σελ. 155 εἰκ. 96.

Κεφαλὴ ἐφήβου φυσικοῦ μεγέθους παρίου μαρμάρου. Λείψανα χρώματος ὑπάρχουσιν εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ εἰς τὴν κόμην, ἥτις ἦτο χρωματισμένη ξανθοκίτρινος καὶ οὐχὶ ἐρυθρά, ὡς ἦτο ἡ κοινὴ συνήθεια. Ἡ κόμη σχηματίζει ὄπισθεν δύο μεγάλας πλεξίδας, αἵτινες τυλίσσονται περὶ τὸ κρανίον καὶ δένονται εἰς κόμβον ἔμπροσθεν· βόστρυχοι ὅμως τινὲς κτενισμένοι ἐπιμελῶς καὶ φερόμενοι πρὸς τὸ μέτωπον καλύπτουσι τὰς δύο ταύτας πλεξίδας μεταξὺ τῶν κροτάφων. Εἶνε ἀδύνατον νὰ φαντασθῶμεν ὁποῖον ἦτο τὸ ἄγαλμα, εἰς ὃ ἀνῆκεν ἡ κεφαλὴ αὕτη· τοῦτο δὲ μόνον εἶνε βέβαιον ἐκ τοῦ σωζομένου μέρους τοῦ λαιμοῦ, ὅτι ἡ κεφαλὴ ἐστρέφετο πρὸς τὸν δεξιὸν ὦμον καὶ ἔκλινεν ὀλίγον πρὸς τὰ ἐμπρός.

Εἶνε ἐκ τῶν καλλίστων εὑρημάτων τῶν ἀνασκαφῶν τῆς Ἀκροπόλεως καὶ ἐκ τῶν σημαντικωτάτων διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς ἀττικῆς τέχνης. Τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ τῆς ἐφηβικῆς ταύτης κεφαλῆς εἶνε τὰ ἀκόλουθα: παρειαὶ πλήρεις ἄνευ σκληρᾶς ἐξοχῆς τῶν μήλων καὶ τῶν σιαγόνων· ῥὶς βραχεῖα καὶ εὐθεῖα· βολβοὶ τῶν ὀφθαλμῶν μικρότεροι τοῦ συνήθους, βυθισμένοι μεταξὺ παχέων βλεφάρων· στόμα χωρὶς μειδίαμα, ἀλλ' ἡ κατάδηλος προεξοχὴ τοῦ κάτω χείλους μεταδίδει εἰς ὅλον τὸ πρόσωπον ἐλαφράν τινα ἔκφρασιν ἀνίας καὶ σκυθρωπότητος. Ἀλλὰ τὰ γνωρίσματα ταῦτα ἀκριβῶς εὕρομεν διακρίνοντα καὶ τὴν κεφαλὴν τῆς κόρης τοῦ Εὐθυδίκου (πίν. XVII 2). Τὰ δύο ταῦτα ἔργα δεικνύουσιν ὄχι μόνον ὑλικὰς ὁμοιότητας, ἀλλὰ καί τινα ἠθικὴν τρόπον τινὰ συγγένειαν. Ἔχουσι τὸν αὐτὸν χαρακτῆρα, διότι δεικνύουσι τὰς αὐτὰς τάσεις πρὸς σύλληψιν τοῦ νέου τύπου, ὅστις εὑρίσκεται ἐν ἄκρᾳ ἀντιθέσει πρὸς τὸν παλαιὸν ἀρχαϊκὸν τύπον καὶ τὰ γνωστὰ αὐτοῦ γνωρίσματα, ἤτοι τὸ μειδιῶν πρόσωπον, τὴν μακρὰν ῥῖνα, τὰ ἐκφαινόμενα μῆλα, τὸ πρὸς τὰ ὄπισθεν κλίνον μέτωπον, τοὺς μεταξὺ λεπτῶν βλεφάρων προέχοντας ὀφθαλμούς. Ἀλλ' ἡ κεφαλὴ τοῦ ἐφήβου βεβαίως εἶνε νεωτέρα (προσεγγίζει πάντως τὸ 480) τῆς κόρης τοῦ Εὐθυδίκου καὶ εἶνε πολὺ τελειοτέρας τέχνης. Ἐὰν ἀμφότεραι εἶνε τοῦ αὐτοῦ τεχνίτου, ὅπερ εἶνε δυνατόν, τότε ἡ νεωτέρα μαρτυρεῖ περὶ προόδου σημαντικῆς ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἀρχαιοτέραν. Ἀλλ' οὐδεμία ἀνάγκη νὰ δεχθῶμεν τὸν αὐτὸν τεχνίτην δι' ἀμφοτέρας, διότι βεβαίως διάφοροι τεχνῖται, ἀντιδρῶντες πρὸς τὸν ἐξαντληθέντα ἰωνισμόν, εἰσήγαγον κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον τὴν ἀττικὴν τέχνην εἰς τὴν νέαν ὁδόν. Ὅπως ποτ' ἂν ἔχωσι ταῦτα, ἡ κεφαλὴ τοῦ ἐφήβου διὰ τῆς ὑπὸ πάντων ὁμοθύμως ἀναγνωρισθείσης ὁμοιότητος πρὸς τὴν κεφαλὴν τοῦ Ἀπόλλωνος τοῦ μεγάλου ἀετώματος τῆς Ὀλυμπίας μαρτυρεῖ, ὅτι οἱ Ἀττικοὶ τεχνῖται ἐν τῇ ἀντιδραστικῇ αὐτῶν προσπαθείᾳ ὠφελήθησαν ἐκ τῶν παραδειγμάτων καὶ ἴσως ἐκ τῶν μαθημάτων τῶν Πελοποννησίων γλυπτῶν. Εἶνε ἡ αὐγὴ τέχνης νέας εὐσταθεστέρας καὶ ἀρρενωποτέρας, ἥτις θὰ προηγηθῇ ἀμέσως τῆς λαμπρᾶς ἀναπτύξεως τῆς ἀθηναϊκῆς γλυπτικῆς τοῦ πέμπτου αἰῶνος καὶ θὰ παρασκευάσῃ αὐτήν.

[*Henri Lechat*].

ΠΙΝΑΞ 27.

Ross-Schaubert-Hansen, Der Tempel der Athena Nike Apteros, 1839.— Michaelis, Archäologische Zeitung 1862, σ. 250 ἑ.—Kekulé, Die Balustrade des Tempels der Athena Nike in Athen, Leipzig 1869.— Kekulé, Die Reliefs an der Balustrade der Athena Nike, Leipzig 1881.— Petersen, Zeitschrift für österreichisches Gymnasialwesen, 1881. — Yorke, Journal of hellenic Studies, XIII, σελ. 272 ἑ.

Μεσημβρινῶς τῆς εἰς τὴν Ἀκρόπολιν ἀνόδου ἐγείρεται ὁ φέρων τὸν ναὸν τῆς Ἀθηνᾶς Νίκης πύργος. Τὰς τρεῖς αὐτοῦ πλευρὰς ἐπέστεφε θωρακεῖον ἐκ πλακῶν πεντελησίου μαρμάρου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐστηρίζετο χαλκοῦν κιγκλίδωμα. Ἐκ τῶν πλακῶν τούτων σώζονται πολλὰ θραύσματα, ὧν τὰ καλλίτερον διατηρηθέντα ἀπεικονίζονται ἐν πίνακι 27.

Αἱ πλάκες ἔφερον ἀναγλύφους παραστάσεις Νικῶν αἵτινες στήνουσι τρόπαια ἢ προσφέρουσι θυσίας ἐπὶ καταχθείσαις νίκαις. Ἐν ἑκάστῃ τῶν τριῶν πλευρῶν ἀναπτύσσεται ἡ ἐπινίκιος ἑορτή, παρούσης ἑκάστοτε τῆς Ἀθηνᾶς.

Ἐπὶ τῆς ἀριστερὰ ἀπεικονιζομένης πλακὸς βλέπομεν δύο Νίκας ἐνησχολημένας περὶ ἀτίθασσόν τινα βοῦν. Τὸ ζῷον ἀγόμενον ἐπὶ θυσίαν ἀναπηδᾷ αἴφνης πρὸς τὰ ἐμπρός. Ἡ ἑτέρα τῶν νικῶν προσπαθεῖ νὰ συγκρατήσῃ αὐτὸν διὰ τοῦ σχοινίου, διὰ τοῦ ὁποίου τὸν ὡδήγει, ἐρείδουσα ἰσχυρῶς τὸν ἀριστερὸν πόδα εἰς λίθον. Ἡ προπορευομένη Νίκη στρέφεται ταχέως καὶ συλλαμβάνουσα τὸν βοῦν ἀπὸ τῶν κεράτων, ζητεῖ ν' ἀποκρούσῃ τὸ κτύπημά του. Ἡ ἐπὶ τῆς μεσαίας πλακὸς Νίκη ἴσως εὑρίσκεται ἔτι ἔξω τοῦ ἱεροῦ. Ἐν τῇ ταχείᾳ κινήσει της σταματᾷ, ὡς φαίνεται, ἐπὶ στιγμὴν ἵνα δέσῃ τὸν λυθέντα ἱμάντα τοῦ σανδαλίου της. Ἡ τρίτη πλὰξ δεικνύει Νίκην, προσπαθοῦσαν νὰ τοποθετήσῃ κράνος ἐπὶ τροπαίου.

Αἱ πλάκες τοῦ θωρακείου εἶνε ἔξοχα ἔργα τέχνης κατά τε τὴν ἐπίνοιαν καὶ τὴν ἐκτέλεσιν. Ἡ πολλαπλότης τῶν Νικῶν δὲν ἦτο νέα ἰδέα, ἀλλ' ἡ διακόσμησις ὁλοκλήρου ζωφόρου διὰ Νικῶν καὶ ἐπὶ νέων ἑκάστοτε θεμάτων εἶνε ἔργον πλουσίας φαντασίας. Ἂν καὶ ἠκρωτηριασμένα τὰ τρία ταῦτα τεμάχια, κατάδηλον καθιστῶσι τὴν χάριν τῶν κινήσεων, τὴν τόλμην τῶν γραμμῶν καὶ ἰδίως τὴν ἀριστοτεχνικὴν παράστασιν τοῦ ἐνδύματος, ὅπερ ἀλλαχοῦ μὲν ἐπικολλᾶται ἐπὶ τοῦ σώματος, ἀλλαχοῦ δὲ ἐλευθέρως κρέμαται, εἰς μικρὰς ἀναλυόμενον πτυχάς.

Κατὰ τὴν δυτικὴν ἰδίως πλευρὰν τὸ καλλιτέχνημα τοῦτο ἵστατο πολὺ ὑψηλὰ διὰ τὸν θεατήν. Ἐκ τούτου δικαιολογεῖται ἡ τόλμη μεθ' ἧς ὁ τεχνίτης ἐπραγματεύθη τὰ ἀνάγλυφα· ἡ ἐξ αὐτῶν ἐντύπωσις ἦτο ζωγραφική. Εἶνε εἰργασμένα ὡς ἐξέχοντα ἀνάγλυφα καὶ μέρη τινὰ ἀποχωρίζονται ἀπὸ τοῦ ἐδάφους· κατὰ τἆλλα ὅμως διὰ τῆς ἐμβαθύνσεως τῶν ἐλευθέρων πτυχῶν τοῦ ἐνδύματος ἐπετεύχθη πλουσία μεταλλαγὴ φωτὸς καὶ σκιᾶς, ὅπερ εἶνε καὶ τὸ οὐσιωδέστερον προκειμένου περὶ τῶν μορφῶν τοῦ σώματος. Τοῦτο ἀναδεικνύει τὴν σαφήνειαν τῆς παραστάσεως, ἣν καὶ ὁ χρωματισμὸς ἐνίσχυε.

Ὅσον λεπτολόγος καὶ ἂν εἶνε ἡ ἐργασία, εἶνε ὅμως ἐλευθέρα πάσης ἐπιτηδεύσεως καὶ ἐξαίρετον δεικνύει τρυφερότητα. Μόνον εἰς τὰς Νίκας τῆς πρώτης πλακὸς ἡ ἰσχυρὰ τοῦ ἐνδύματος κίνησις ἐξέρχεται κάπως ἐκ τῆς ἡσυχίας τῆς λοιπῆς διατάξεως τῶν μορφῶν. Ἀλλ' ἐνταῦθα χρησιμεύει πρὸς δήλωσιν τῆς βιαίας πρὸς τὰ ὀπίσω κινήσεως, ἣν προκαλεῖ ἡ αἰφνιδία τοῦ ζῴου ἀναπήδησις. Αἱ Νῖκαι τοῦ θωρακείου πλησιάζουσι τὰ νεώτερα γλυπτὰ τοῦ Παρθενῶνος, ἰδίως δὲ κατὰ τὴν ἐξεργασίαν τοῦ ἐνδύματος ἐνθυμίζουσι τὰς Μοίρας τοῦ ἀνατολικοῦ ἀετώματος.

[H. Schröder]

ΠΙΝΑΞ 29.

Furtwängler, Mittheilungen des deutschen arhäologischen Instituts in Athen V πίν 1 σελ. 20 κ. ἑ.— Σοφούλης. Ἐφημερὶς Ἀρχαιολογικὴ 1888 πίν. 3 σελ. 85 — Wolters, Mittheilungen XIII σελ. 226. —Graef, Mittheilungen XV σελ. 15 κ. ἑ.— Furtwängler, Meisterwerke 76, 2, 81. — Furtwängler, 50tes Winckelmanns Programm σελ. 150. — Overbeck, Geschichte der Griechischen Plastik σελ. 205. —Collignon, Histoire de la sculpture grecque I σελ. 374-375 εἰκ. 191-192.

Τὸ ἐν πίνακι 29 ἀπεικονιζόμενον ἄγαλμα εὑρίσκεται ἐν τῷ Μουσείῳ τῆς Ἀκροπόλεως. Κεφαλὴ καὶ κορμὸς εὑρέθησαν χωριστά, ἀλλὰ βεβαίως ἀνήκουσιν εἰς ἄλληλα. Λείπουσι τὰ σκέλη κάτωθεν τῶν γονάτων καὶ οἱ βραχίονες ἀπὸ τῶν μέσων καὶ κάτω. Τὸ μάρμαρον εἶνε πάριον, ἐλαφρῶς ὑπό-

λευκον. Οἱ ὀφθαλμοὶ ἦσαν ἐξ ἄλλης ὕλης ἔνθετοι. Παρίσταται ἔφηβος, τοῦ ὁποίου τὰ μέλη ἐνίσχυσεν ἡ γυμναστική. Τὸ βάρος τοῦ σώματος διανέμεται ἐξ ἴσου εἰς ἀμφότερα τὰ σκέλη, ὧν τὸ δεξιὸν προβάλλει ὀλίγον. Οἱ βραχίονες κατήρχοντο ἡσύχως, ὡς τὰ ἐπὶ τῶν ἰσχίων σημεῖα δεικνύουσιν. Ἡ κεφαλὴ στρέφεται ὀλίγον πρὸς τὰ δεξιά. Σωζόμενον ὕψος τοῦ ἀγάλματος 0,97 μ.

Ἡ ἐκτέλεσις δεικνύει σπουδαίαν τεχνικὴν ἱκανότητα. Τὸ σῶμα εἶνε λεπτῶς εἰργασμένον, δεικνύον τὰς ἰδιότητας νεαρᾶς μορφῆς προφανῶς κατ' ἀκριβῆ σπουδὴν τοῦ φυσικοῦ. Ἡ ἐργασία δεικνύει τὴν τελείαν ἀνάπτυξιν τῆς ἐπὶ μαρμάρου τεχνουργίας, ἥτις διέπλασε τὸν τρόπον αὐτῆς συμφώνως πρὸς τὴν φύσιν τοῦ ὑπ' ὄψιν ὑλικοῦ.

Ἀλλ' ἡ διαμόρφωσις τῆς κεφαλῆς ἀντίκειται πρὸς τὴν τοῦ κορμοῦ. Αἱ σκληραὶ μορφαὶ τῶν ὀφρύων, τῶν βλεφάρων καὶ τοῦ στόματος ἐνθυμίζουσι τὸν τρόπον τῶν χαλκουργῶν. Τὴν αὐτὴν διατύπωσιν δεικνύει καὶ ἡ διάπλασις τῆς κόμης, ἥτις ἀπὸ τῆς χωρίστρας φέρεται εἰς συμμέτρους κυματοειδεῖς γραμμὰς καὶ εἰς τὰ ἄκρα περιτυλίσσεται εἰς ταινίαν κατὰ πλοκάμους. Καὶ εἰς μὲν τοὺς κροτάφους καὶ τὸ ὄπισθεν τῆς κεφαλῆς τελευτῶσιν οὗτοι εἰς τρίχας ἐλευθέρας, περὶ δὲ τὴν ταινίαν εἰς κοχλιοειδεῖς βοστρύχους. Ἰδίως οἱ ἔνθετοι ὀφθαλμοὶ ἐλήφθησαν ἐκ τῆς τέχνης τῶν χαλκουργῶν. Ἡ αὐστηρότης αὕτη τῆς τεχνοτροπίας ἀνυψώνει ἔτι μᾶλλον τὴν ἔκφρασιν τῆς ἐνεργητικότητος καὶ ἀγερωχίας, ἥτις δηλοῦται ἤδη διὰ τῆς εὐθυτενοῦς στάσεως τοῦ σώματος καὶ τῶν ἰσχυρῶν αὐτοῦ μορφῶν.

Τὸ ἔργον ἀνήκει εἰς τὴν ἀττικὴν τέχνην, ἐφ' ἧς περὶ τοὺς περσικοὺς πολέμους ἐπέδρασεν ἡ πελοποννησιακὴ καὶ αἰγινητικὴ τέχνη.

[H. Schröder].

ΠΙΝΑΞ 30

Ἀρχαιολογικὸν Δελτίον 1889 σελ. 5 (Π. Καββαδίας). H. Lechat, Bulletin de corresp. hellénique 1889 XIII σελ. 467-476 πίν. XIV καὶ Au Musée de l'Acropole d'Athénes σελ. 444-452 πίν. III (1903) καὶ La sculpt. attique σ. 30. Daremberg-Saglio Dict. des antiqu. Gr. et Rom. II σελ. 1665 εἰκ. 50. P. Cavvadias, Catalogue du Musée de l'Acropole N° 702. Π. Καστριώτης, Κατάλογος τοῦ Μουσείου τῆς Ἀκροπόλεως ἀρ. 702.

Τὸν Ἑρμῆν καὶ τὰς Χάριτας μετὰ παιδὸς γυμνοῦ παρίστησι τὸ ἐπὶ τοῦ πίνακος 30 εἰκονιζόμενον ἀξιολογώτατον ἀρχαϊκὸν ἀνάγλυφον ὑπ' ἀριθ. 702 τοῦ Μουσείου τῆς Ἀκροπόλεως.

Εἶνε κατεσκευασμένον ἐκ Πεντελησίου μαρμάρου καὶ ἔχει κάτω μικρὰν πλίνθον καὶ ἄνω ἀέτωμα μετ' ἀκρωτηρίων. Ἀποτελεῖται ἐκ δύο τεμαχίων, ὧν τὸ μὲν εὑρέθη κατὰ τὰς ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως ἀνασκαφὰς τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1889 πλησίον τῶν Προπυλαίων, ἐν τῷ τεμένει τῆς Βραυρωνίας Ἀρτέμιδος παρὰ τὸ Ν τεῖχος τῆς Ἀκροπόλεως, τὸ δ' ἕτερον εὑρεθὲν προηγουμένως ἐφυλάττετο ἐν τῷ Μουσείῳ τῆς Ἀκροπόλεως καὶ ἀναγνωρισθὲν ὑπὸ τοῦ Lechat συνεκολλήθη μετὰ τοῦ πρώτου τεμαχίου.

Τὸ ἀνάγλυφον ἔχει κάτω μὲν πλάτος 0,43, κατὰ δὲ τὴν βάσιν τοῦ ἀετωματίου 0,40. Τὸ ὅλον ὕψος εἶνε 0,36 ἤτοι 0,065 τοῦ ἀετωματίου, 0,25 τοῦ ἀναγλύφου καὶ 0,045 τῆς πλίνθου. Αἱ μορφαὶ κατέχουσιν ὅλον τὸ ὕψος τοῦ χώρου ἐν ᾧ τὸ ἀνάγλυφον, μόνον δ' ἡ μικροτέρα ἔχει ὕψος 0,18. Πάχος ἔχει τὸ ἀνάγλυφον κατὰ μέσον ὅρον 0,06.

Ὁ Lechat ἐδημοσίευσεν ἤδη ἐν ταῖς μνημονευθείσαις ἀνωτέρω πραγματείαις αὐτοῦ ἀκριβῆ περιγραφὴν καὶ λεπτομερῆ ἀνάλυσιν τοῦ ἀναγλύφου ἡμῶν, ἐπὶ ταύτης δὲ στηρίζεται κυρίως καὶ ἡ ἡμετέρα περιγραφὴ καὶ ἐξήγησις τούτου.

Αἱ ἐπὶ τοῦ ἀναγλύφου πέντε μορφαὶ παρίστανται οἱονεὶ βαίνουσαι πρὸς ἀριστερά. Προηγεῖται ἀνὴρ χωρῶν βραδεῖ τῷ βήματι καὶ αὐλῶν, τούτῳ δ' ἀκολουθοῦσι χορεύουσαι αἱ λοιπαὶ μορφαί, ἐχόμεναι ταῖς χερσίν. Ὁ ἀνὴρ παρίσταται κατὰ κρόταφον καὶ φέρει μόνον μέγα ἱμάτιον. Μολονότι τὸ στόμα αὐτοῦ καὶ τὸ μεῖζον τῆς ἀριστερᾶς παρειᾶς μέρος ἔχουσιν ἀποκρουσθῆ, δύναταί τις ἐν τούτοις νὰ ἀναγνωρίσῃ, ὅτι παρίσταται νέος ἀγένειος, ἔχων ὀλίγον μακρὰν τὴν ῥῖνα, ὡς εἶνε σύνηθες ἐν ταῖς ἀττικαῖς ἀρχαϊκαῖς κεφαλαῖς. Ὁ ὀφθαλμὸς αὐτοῦ δὲν παρίσταται ἀκόμη ἐντελῶς ἐν κατατομῇ καὶ ἔχει τὸ περίγραμμα διὰ μέλανος χρώματος δεδηλωμένον, διὰ τοῦ αὐτοῦ δὲ χρώματος δηλοῦνται καὶ αἱ ὀφρύες. Ἡ κόμη ἐρυθρῷ κεχρωματισμένη σχηματίζει πέριξ τῆς κεφαλῆς εἶδός τι τύλης διακοπτομένης μόνον κατὰ τὰ ὦτα. Αἱ χεῖρες τοῦ νεανίου μεθ' ὅλην τὴν φθορὰν δύναταί τις μετὰ βεβαιότητος νὰ εἴπῃ ὅτι ἦσαν ὑψωμέναι πρὸ τοῦ προσώπου, ἄλλως δὲ τοῦτο δηλοῦται καὶ διὰ τῆς

ἐξάρσεως τῶν πτυχῶν τῆς χλαμύδος, διακρίνεται δὲ καὶ πλησίον τοῦ τεθραυσμένου μέρους πρὸ τοῦ προσώπου μικρὰ προεξοχή, ἥτις εἶνε τὸ ἄκρον δακτύλου τῆς δεξιᾶς χειρός. Ἐκ τῆς τοιαύτης θέσεως τῶν χειρῶν εἰκότως ἀνεγνωρίσθη ὅτι ὁ νέος αὐλεῖ· τοῦτο δὲ καταφαίνεται καὶ ἔκ τινος ἀμυδρᾶς πλέον ὡς ἐκ τῆς φθορᾶς μακρᾶς προεξοχῆς, ἐρυθρῷ βεβαμμένης, ἀρχομένης ἐκ τῶν χειρῶν καὶ διηκούσης μέχρι τοῦ στόματος.

Τούτου βεβαιωθέντος, ἐξηγεῖται ἡ ἔρρυθμος σκιρτητικὴ στάσις τῶν ἑπομένων τῇ ἀνδρικῇ μορφῇ τριῶν ἀλληλοκρατουμένων γυναικείων μορφῶν, ὧν ἡ τελευταία προσέλκεται γυμνὸν παῖδα, ἡ δὲ πρώτη διὰ τῆς ἐλευθέρας δεξιᾶς χειρὸς κρατεῖ ὀπώραν πρὸς τὸ στῆθος. Καὶ αἱ τρεῖς αὗται μορφαὶ κατὰ μέτωπον ἱστάμεναι καὶ τὸ σύνηθες ἐκεῖνο ἀρχαϊκὸν μειδίαμα ἔχουσαι, ποδήρη, ὅλως τῷ σώματι συγκεκολλημένον, φέρουσι χιτῶνα καὶ ὑπὲρ αὐτὸν βραχύ τι ἔνδυμα. Πᾶσαι κατά τε τὴν περιβολήν, τὴν ἔκφρασιν καὶ τὴν κίνησιν εἶνε ὅμοιαι, ὀλίγαι δὲ διαφοραὶ ὑπάρχουσι μόνον ἐν ταῖς πτυχαῖς τοῦ τε χιτῶνος καὶ τοῦ βραχέος ἐνδύματος. Καὶ ἡ κόμη πίπτουσα κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον πρὸς τὰ κάτω, σχηματίζει ὁτὲ μὲν καθέτους ὁτὲ δὲ ὁριζοντίους διακυμάνσεις· πᾶσαι ὅμως αἱ μικραὶ παραλλαγαὶ εἶνε σχεδὸν δυσδιάκριτοι ἐκ πρώτης ὄψεως καὶ δύναταί τις ἐντεῦθεν νὰ εἴπῃ ὅτι ὁ καλλιτέχνης ποιῶν ταύτας οὐδεμίαν ἐσκόπει νὰ φανερώσῃ διαφοράν. Ὁ διὰ τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς τῆς τελευταίας ἀπὸ τῆς δεξιᾶς κρατούμενος γυμνὸς παῖς κινεῖται ὁμοίως πρὸς τὰς γυναικείας μορφάς, ἀλλ' ἀντὶ τοῦ δεξιοῦ ποδὸς προβάλλει τὸν ἀριστερόν, ἀποτελῶν οὕτως ἐξαίρεσιν, ἥτις ἀκριβῶς ἐγένετο ὑπὸ τοῦ καλλιτέχνου, ἵνα δηλωθῇ ἡ περὶ τὸν ῥυθμὸν ἀπειρία τοῦ παιδός. Παρίσταται οὗτος ἐν κατατομῇ, ἀλλὰ δὲν εἶνε ἐξειργασμένος μετὰ τῆς αὐτῆς ὡς αἱ λοιπαὶ μορφαὶ τεχνικῆς τελειότητος, τοὐναντίον δὲ πολλαὶ ἐπιπολαιότητες καὶ ἀτέλειαι παρατηροῦνται πρὸ πάντων κατὰ τὴν διάπλασιν τοῦ στήθους καὶ τῆς κόμης αὐτοῦ. Μέρος τῶν τεχνικῶν τούτων σφαλμάτων δὲν θὰ ἦτο βεβαίως καταφανές, ὅτε τὸ ἀνάγλυφον ἔφερεν εἰσέτι τὸν ἀρχαῖον χρωματισμόν, οὗ τινος μέρος μόνον περιεσώθη. Καὶ τὸ μὲν κενὸν τοῦ ἀναγλύφου ἦτο βαθὺ κυανοῦν, αἱ κόμαι τῶν μορφῶν ἦσαν ἐρυθραί, πλὴν τῆς πρώτης γυναικείας ἴσως κεχρωματισμένης διὰ κιτρίνου διαφανοῦς, παρατηροῦνται δὲ ἐνιαχοῦ καὶ ἐναλλάσσοντές τινες χρωματισμοὶ ἐπὶ τῶν ἐνδυμάτων, οὕτως ὥστε φαίνεται ὅτι ὁ τεχνίτης διαθέτων μόνον τρία ἢ τέσσαρα χρώματα, ἐνήλλασσε ταῦτα καταλλήλως, ὅπως προσδώσῃ εἰς τὸ ἔργον του τὴν δυνατὴν ποικιλίαν, ἥτις ἀντιτιθεμένη πρὸς τὴν τοῦ μαρμάρου λευκότητα καθιστᾷ φαιδρὰν τινα καὶ δροσερὰν τὴν εἰκόνα τοῦ ἀναγλύφου.

Θεωροῦμεν ἐνταῦθα περιττὸν νὰ ἐπαναλάβωμεν τοὺς λόγους, δι' ὧν ὁ Lechat (ἔ.ἀ. σ. 446 ἑ.) ὡρισμένως ἀποδεικνύει, ὅτι αἱ ἐπὶ τοῦ ἀναγλύφου ἡμῶν τρεῖς γυναῖκες δὲν εἰκονίζουσιν, ὡς ἐπὶ πλείστων ἄλλων ἀναγλύφων (Lechat, **Au Musée de l'Acropole** σελ. 446 σημ. 2), Νύμφας, ἀλλὰ τὰς Χάριτας.

Ἡ λατρεία τῶν Χαρίτων ἐν Ἀθήναις ἦτο παναρχαία, εἰς τιμὴν δ' αὐτῶν ἐτέλουν οἱ Ἀθηναῖοι καὶ μυστήρια, ὡς μαρτυρεῖ ὁ Παυσανίας Θ, 35 ***καὶ Ἀθήνησι πρὸ τῆς εἰς τὴν Ἀκρόπολιν εἰσόδου Χάριτες εἰσὶ καὶ αὗται τρεῖς· παρὰ δὲ αὐταῖς τελετὴν ἄγουσιν εἰς τοὺς πολλοὺς ἀπόρρητον.*** Ἐν δὲ τῷ ναῷ τῆς Ἀγλαύρου οἱ ἔφηβοι ὁρκιζόμενοι τὸν ἀρχαῖον ὅρκον ἐπεκαλοῦντο μετὰ τὸν Ἄρη τὸν Δία, καὶ αὐτὴν τὴν κόρην τοῦ Κέκροπος, τὰ ὀνόματα τῶν Χαρίτων, ὧν ὁ ἱερεὺς παρίστατο καὶ κατὰ τὴν ὅρκισιν τῶν Ἐφήβων ἐν τῷ Πρυτανείῳ. Συνελατρεύετο δὲ μετὰ τῶν Χαρίτων ὁ Ἑρμῆς ὡς καταφαίνεται ἐκ τοῦ χωρίου τοῦ Ἀριστοφάνους (Θεσμοφ. 299) «εὔχεσθε ταῖν Θεσμοφόροιν . . . και τῇ κουροτρόφῳ τῇ Γῇ καὶ τῷ Ἑρμῇ καὶ ***ταῖς Χάρισιν***», καὶ πρὸ πάντων ἐκ τοῦ χωρίου τοῦ Πλουτάρχου (Ἠθικ. 44ᵉ) ***ἀλλὰ καὶ τὸν Ἑρμῆν ταῖς Χάρισιν οἱ παλαιοὶ συγκαθίδρυσαν*** . . Δὲν εἶνε δὲ καὶ ἁπλῆ σύμπτωσις, ὅτι ὁ Παυσανίας (Α, 22), κατὰ τὴν εἴσοδον τῆς Ἀκροπόλεως ἀμέσως μετὰ τὰ ἀγάλματα τῶν Χαρίτων τοῦ Σωκράτους μνημονεύει τοῦ ἀγάλματος τοῦ Προπυλαίου Ἑρμοῦ.

Κατὰ ταῦτα παρίσταται ἐπὶ τοῦ ἀναγλύφου ἡμῶν ὁ Ἑρμῆς αὐλῶν καὶ ἄγων εἰς χορὸν τὰς τρεῖς Χάριτας, καὶ δικαίως ὁ Lechat νομίζει, ὅτι καὶ τὸ ἀνάγλυφον ἡμῶν πρέπει νὰ προστεθῇ εἰς τὰς ἐκ τῆς Ἀκροπόλεως παραστάσεις τῶν Χαρίτων, ἃς κατέδειξεν ἤδη ὁ Furtwängler (**Athen. Mitt.** 1878 σελ. 182).

Ἀμφίβολος μένει μόνον ἡ ἐξήγησις τῆς τελευταίας παιδικῆς μορφῆς, διότι ὡς μετέχων τρόπον τινὰ καὶ ὁ παῖς τῆς δράσεως τῶν θεῶν, χαρακτηρίζεται ὡς ὂν συγγενὲς πρὸς τούτους, ἥρως τις, καὶ οὐχὶ ὡς ἀνθρώπινον ὂν εἰκονίζον τὸν ἀναθέσαντα τὸ ἀνάγλυφον. [*Π. Καστριώτης*]

ΠΙΝΑΞ 31 1 ἄνω.

[Μουσεῖον τῆς Ἀκροπόλεως, ἀρ. 643].—Lepsius, Griechische Marmorstudien, 1890, σελ. 73 εἰκ. 6.—Pawlowski, Ἡ ἀττικὴ γλυπτικὴ πρὸ τῶν μηδικῶν πολέμων (ῥωσσιστί), 1895 σελ. 211 εἰκ. 69.

Κεφαλὴ γυναικὸς τοῦ συνήθους ἀρχαϊκοῦ τύπου μαρμάρου πεντελησίου (ὕψους 0,13 μ.). Οὐδὲν ἴχνος χρώματος σώζεται. Ἡ κόμη διχαζομένη ἐπὶ τοῦ μετώπου διὰ χωρίστρας ἐπάγεται ἑκατέρωσε ἀποτελοῦσα κυματοειδεῖς πλεξίδας, ἀπὸ δὲ τῆς κορυφῆς τοῦ κρανίου βόστρυχοι ἐπάγονται πρὸς τοὺς κροτάφους, οὓς καλύπτουσι καὶ περιβάλλουσι Τὸ ἄνω καὶ ὄπισθεν τοῦ κρανίου εἶνε ἐξειργασμένον πρὸς ἔνθεσιν ἄλλου τεμαχίου προσαρμοζομένου εἰς αὐτό. Ὄντως δέ, ὡς διεσώθη τὸ μάρμαρον τοῦτο, δεικνύει μόνον προσωπίδος μορφὴν μὲ τὸν ἐμπρόσθιον μόνον γῦρον τῆς κόμης. Ὄπισθεν τοῦ γύρου τούτου χαμηλώνει τοῦ μαρμάρου ἡ ἐπιφάνεια ἀπὸ 0,015 μ. μέχρι 0,05 μ., εἰς τὴν κοιλότητα δὲ ταύτην ἐφηρμόζετο εἶδος σκούφου ἐκ μαρμάρου πιθανῶς, προσκολλωμένου δι' ἀσβέστου. Τὸ μέρος τοῦτο περιελάμβανε ὅλον τὸ ὑπόλοιπον τῆς κόμης μετὰ τῆς στεφάνης, τὰ ὦτα καὶ τὴν ἀρχὴν τῶν βοστρύχων, οἵτινες ἔμπροσθεν ἔπιπτον ἐπὶ τοῦ στήθους. Δὲν πιστεύω ὅμως ὅτι ἕνεκα τούτου πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν ἐπικείμενον ἐνταῦθα κράνος χαλκοῦν καὶ ὅτι ἡ μορφὴ δυνατὸν νὰ παρίστανε τὴν Ἀθηνᾶν. Εἶνε μία τῶν συνήθων κορῶν. Τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ προσώπου ἔχουσι πολλὴν ὁμοιότητα πρὸς τὰ τῆς ὑπ' ἀρ. 683 κόρης (πίν. XXVI).

[*Henri Lechat*].

ΠΙΝΑΞ 31 2 ἄνω.

[Μουσεῖον τῆς Ἀκροπόλεως, ἀρ. 663].—Pawlowski, Ἡ ἀττικὴ γλυπτικὴ μέχρι τῶν μηδικῶν πολέμων (ῥωσσιστί), 1895, σελ. 132 εἰκ. 34.

Κεφαλὴ ἐφήβου, φυσικοῦ σχεδὸν μεγέθους (ὕψους 0,175 μ.). Τὸ ἐρυθρὸν τῆς κόμης χρῶμα διετηρήθη τελείως σχεδόν. Ἕνεκα δὲ τοῦ ἐρυθροῦ τούτου χρωματισμοῦ τῆς κόμης καὶ τῆς νεαρότητος τοῦ προσώπου ἡ κεφαλὴ εἰς πρῶτον βλέμμα ἀρέσκει. Προσεκτικώτερον ὅμως ἐξεταζομένη δεικνύει πολὺ μετρίαν τὴν διατύπωσιν. Τὸ στενὸν στόμα σχηματίζει τόξον τεταμένον, ὑπὲρ τὸ δέον κανονικόν· οἱ ὀφθαλμοὶ εἶνε πολὺ μικροὶ καὶ προβεβλημένοι, αἱ δὲ παρειαὶ εἶνε ἁπλῶς μαλακαί, παχεῖαι σάρκες.—Ἡ κεφαλὴ περιέχεται ὑπὸ ἁπλουστάτου στρογγύλου κύκλου, ὅστις ἀκολουθεῖ τὸν συνήθη γῦρον τῆς στεφάνης τῶν γυναικείων κεφαλῶν. Ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τοῦ κύκλου τούτου ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ κρανίου ἡ κόμη δηλοῦται δι' αὐλάκων συγκεντρικῶν. Μεταξὺ τοῦ κύκλου καὶ τοῦ μετώπου ἀπὸ τοῦ ἑνὸς ὠτὸς εἰς τὸ ἄλλο ὑπάρχουσι δεκατέσσαρες βόστρυχοι παχεῖς καὶ βραχεῖς, ἑλικτοί, εἰς τὸ ἄκρον ῥικνούμενοι. Κάτωθεν τοῦ κύκλου ὄπισθεν ἀπὸ τοῦ ἑνὸς ὠτὸς εἰς τὸ ἄλλο κατέρχονται λεπτοὶ βόστρυχοι εἰς γραμμὰς τεθλασμένας καλύπτοντες ὅλον τὸν αὐχένα, τελευτῶσι δὲ κοχλιοειδῶς. Ἡ διάθεσις αὕτη τῆς κόμης, βραχείας ἐπὶ τοῦ αὐχένος, καὶ μὲ βοστρύχους συνεστραμμένους εἰς τὸ ἄκρον παρατηρεῖται καὶ εἰς τὰς κεφαλὰς τοῦ τρισωμάτου Τέρατος, τοῦ ἐπικαλουμένου Τυφὼν (πίναξ II).

[*Henri Lechat*]

ΠΙΝΑΞ 31 3 ἄνω.

[Μουσεῖον τῆς Ἀκροπόλεως, ἀρ. 664].—Hofmann, Untersuchungen über die Darstellung des Haares in der archaischen griechischen Kunst πίν. I, 15.

Κεφαλὴ γυναικός, τοῦ συνήθους ἀρχαϊκοῦ τύπου μικροτέρου τοῦ φυσικοῦ (ὕψους 0,13). Τὸ μάρμαρον κατὰ τὸ πρόσωπον εἶνε πολὺ ἀποτετριμμένον, τὰ δὲ χρώματα παντελῶς ἐξέλιπον. Ἡ κόμη εἰς λεπτὰς ῥαβδώσεις κατὰ τὴν κορυφὴν τοῦ κρανίου πίπτει ἐπὶ τῶν νώτων εἰς δέκα μακροὺς βοστρύχους, ἔμπροσθεν δὲ εἰς δύο βοστρύχους ἑκατέρωθεν. Οἱ ἐπὶ τοῦ μετώπου λεπτοὶ βόστρυχοι διανέμονται εἰς ἓξ χωρίσματα, μικροὶ δὲ ἄλλοι στρέφονται πρὸς τοὺς κροτάφους καὶ καλύπτουσιν αὐτούς. Ἡ πρωτοτυπία τῆς κεφαλῆς ταύτης συνίσταται εἰς τὴν περιέχουσαν τὴν κόμην στεφάνην, ἥτις δὲν εἶνε ἡ συνήθης, ἀλλ' εἶδος ἐπιπέδου πλε-

ξίδος, ὄχι ἐκ τριχῶν, μᾶλλον δὲ ὡς φαίνεται ἐκ τριῶν ἢ τεσσάρων ταινιῶν συμπεπλεγμένων. Τὸ παράδειγμα τοῦτο εἶνε μοναδικόν.

[Henri Lechat]

ΠΙΝΑΞ 31 4 ἄνω.

[Μουσεῖον τῆς Ἀκροπόλεως, ἀρ. 654].— Athen. Mittheilungen IV 1879 πίν. VI, 1 σελ. 71 (Milchhöfer).— Pawlowski, Ἡ ἀττικὴ γλυπτικὴ πρὸ τῶν μηδικῶν πολέμων (ῥωσσιστὶ) 1895 σελ. 222 εἰκ. 74.— Hofmann, Untersuchungen über die Darstellung des Haares in der archaischen griechischen Kunst πίν. II 16.

Κεφαλὴ γυναικὸς μικροτέρα τοῦ φυσικοῦ (ὕψους 0,12).—Ὀλίγον ἐρυθρὸν χρῶμα διεσώθη εἰς τὴν κόμην ἄνωθεν τοῦ δεξιοῦ ὠτός. Τὸ ἀντικείμενον, ὅπερ κεῖται ἐπὶ τῆς κόμης ἦτο ἀναμφιβόλως πόλος, ὅσον καὶ ἂν ἀκρωτηριασθεὶς μετέβαλε μορφήν. Ἐπιπολαίαν τινὰ ὁμοιότητα δεικνύει ἡ κεφαλὴ αὕτη πρὸς τὴν ὑπ' ἀρ. 617, ἣν περιγράφομεν κατωτέρω· τῆς κόμης ἡ διάθεσις ἐπὶ τοῦ μετώπου εἶνε ἡ αὐτὴ εἰς ἀμφοτέρας. Ἀλλ' ἀνόμοια εἶνε πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ προσώπου, τὸ σχῆμα τῶν ὀφθαλμῶν καὶ τοῦ στόματος, τῆς ῥινὸς καὶ τοῦ ἀνθερεῶνος. Ἡ ὑπ' ἀριθ. 654 κεφαλὴ εἶνε ἤδη ἐμπεποτισμένη ἰωνισμοῦ, ἐνῶ ἡ ὑπ' ἀρ. 617 ἀνήκει εἰς τὴν ἀττικὴν τέχνην.

[Henri Lechat]

ΠΙΝΑΞ 31 1 κάτω.

[Μουσεῖον τῆς Ἀκροπόλεως, ἀρ. 657]. — Athen. Mittheilungen VII, 1882 πίν. IX, 1 σελ. 193 (K. Lange).

Κεφαλὴ ἐφήβου, μικροτέρα τοῦ φυσικοῦ (ὕψους 0,125 μ.). Ἦτο προωρισμένη νὰ φαίνεται εἰς κατατομὴν καὶ δεξιόθεν. Διότι ὄχι μόνον τὸ ἀριστερὸν οὖς δὲν εἶνε κἂν λαξευμένον, ἀλλὰ καὶ ὁ ἀριστερὸς ὀφθαλμὸς δὲν ἐστιλβώθη διόλου, ἡ δὲ ἀριστερὰ παρειὰ εἶνε ἀσύμμετρος πρὸς τὴν δεξιὰν καὶ ὡσαύτως τὸ ἀριστερὸν μέρος τοῦ στόματος πρὸς τὸ δεξιόν. Πρὸς τούτοις αἱ μικραὶ ἐπὶ τοῦ μετώπου ὀπαὶ σταματῶσιν ἄνωθεν τοῦ ἀριστεροῦ ὀφθαλμοῦ ἀντὶ νὰ ἐκτείνωνται μέχρι τοῦ ὠτὸς ὅπως δεξιόθεν. Αἱ μικραὶ αὗται ὀπαί, διαμέτρου μόλις 0,003 μ., εἶνε τεσσαράκοντα πέντε. Εἴς τινας διασώζεται ἀκόμη ὀλίγον μέταλλον, μία δὲ φέρει καυλὸν χαλκοῦν. Εἰς τὰς ὀπὰς ταύτας ἦσαν στερεωμένοι μικροὶ ἔνθετοι βόστρυχοι, ἐπισκιάζοντες τὸ μέτωπον διὰ κόμης μεταλλίνης. Τὸ κρανίον περιζώνεται ὑπὸ στεφάνου τοῦ ὁποίου ἡ κάμψις δηλοῦται πολὺ μεμετρημένως διά τινων πλαγίων λαξευμάτων ἄνωθεν τοῦ δεξιοῦ ὠτός, ἐνῶ τὸ λοιπὸν μέρος εἶνε μεμαλαγμένον ἁπλῶς, ὅπως καὶ ἡ κόμη, ἥτις εἶνε βραχεῖα καὶ ἀποστρογγυλοῦται ἐπὶ τοῦ αὐχένος. Τὸ στόμα εἶνε ἡμιάνοικτον· τὰ χείλη εἶνε κάπως σαρκώδη, καὶ τῆς ὅλης δὲ κεφαλῆς ἡ κατασκευὴ εἶνε στερεά. Ὁ ἀνθερεὼν εἶνε πλατύς, δυνατὸν δὲ τὸ τόξον τῶν ὀφρύων. Τὸ ὅλον δεικνύει εὔρωστον τύπον, ἀνάλογον πρὸς τὴν κατωτέρω περιγραφομένην κεφαλὴν ὑπ' ἀρ. 644.

[Henri Lechat]

ΠΙΝΑΞ 31 2 κάτω.

[Μουσεῖον τῆς Ἀκροπόλεως, ἀρ. 617]. — Athen. Mittheilungen XIII, 1888 σελ. 120 (Winter).

Κεφαλὴ ἀνδρὸς φυσικοῦ μεγέθους (ὕψ. 0,175 μ.), ἀποβαλοῦσα ἐντελῶς τὰ χρώματα. Ἡ λεία ἐπὶ τοῦ κρανίου κόμη καταπίπτει ὄπισθεν εἰς παχεῖαν πλεξίδα διαυλακουμένην ἐγκαρσίως· τρεῖς δὲ βόστρυχοι ἐφέροντο ἔμπροσθεν ἐπὶ ἑκατέρου ὤμου. Ἡ ἐπὶ τοῦ μετώπου κόμη εἶνε σχηματισμένη κυματοειδῶς, ὅπως εἰς τὴν μικρὰν ὑπ' ἀρ. 654 κεφαλήν, ἣν ἀνωτέρω περιεγράψαμεν. Ἡ κατασκευὴ τοῦ προσώπου, τὸ σχῆμα τοῦ στόματος, τῶν ὤτων καὶ τοῦ ὀφθαλμοῦ καὶ ὅλη ἡ φυσιογνωμία ἐνθυμίζουσι πολὺ τοῦ *Μοσχοφόρου* τὴν κεφαλήν, ἂν καὶ ἡ ἐκτέλεσις τῆς ἡμετέρας εἶνε ὀλιγώτερον ξηρά. Ἀνήκει εἰς τὰ καθαρῶς ἀττικὰ ἔργα, τὰ πρῶτα ποιηθέντα ἀφ' ἧς στιγμῆς ἤρχισε τὸ μάρμαρον ν' ἀντικαθιστᾷ τὸν πῶρον εἰς τὰ ἐργαστήρια τῶν Ἀθηναίων γλυπτῶν. *[Henri Lechat]*

ΠΙΝΑΞ 31 3 κάτω.

[Μουσεῖον τῆς Ἀκροπόλεως, ἀρ. 660]. — Pawlowski, Ἡ ἀττικὴ γλυπτικὴ μέχρι τῶν μηδικῶν πολέμων (ῥωσσιστί), 1895 σελ. 203 εἰκ. 62.— Hofmann, Untersuchungen über die Darstellung des Haares in der archaischen griechischen Kunst πίν. II 34.

Κεφαλὴ γυναικός, ὀλίγον μικροτέρα τοῦ φυσικοῦ (ὕψους 0,165 μ.). Ἡ στεφάνη κοσμεῖται ὑπὸ μαιάνδρου, ἐγκεχαραγμένου διὰ γλυφίδος. Ἡ κόμη ἀποτελεῖ ἐπὶ μὲν τοῦ μετώπου δύο σειρὰς ἐκ δε-

καὶ ἐξ καὶ δεκατεσσάρων μικρῶν βοστρύχων ἑλικτῶν ἐν εἴδει κοχλιῶν, ἀνωτέρω δὲ πλατὺν πλόκαμον κυματοειδῆ ἄνευ χωρίστρας. Τέλος κάτωθεν τῆς στεφάνης ἑκατέρωθεν ἐξέρχονται τρεῖς μακροὶ λεπτοὶ βόστρυχοι, οἵτινες κατερχόμενοι εἰς τὸν κρόταφον διέρχονται κατόπιν ὄπισθεν τοῦ ὠτός. Ἡ κόμη διέσωσεν ἱκανῶς ζωηρὰ λείψανα τοῦ ἐρυθροῦ χρώματος, ἰδίως ἐπὶ τῶν καλυπτόντων τοὺς κροτάφους βοστρύχων.

[Henri Lechat]

ΠΙΝΑΞ 31 4 κάτω.

[Μουσεῖον τῆς Ἀκροπόλεως, ἀρ. 644]. — Jahrbuch des deutsch. archaeol. Instituts VIII, 1893 σελ. 146 (Winter).

Κεφαλὴ ἐφήβου πολὺ μικροτέρα τοῦ φυσικοῦ (ὕψους 0,13 μ.), ἣν ὁ Winter ὑπολαμβάνει προερχομένην ἐκ συμπλέγματος παριστάνοντος ἱππέα παρεστῶτα τῷ ἑαυτοῦ ἵππῳ. Ἐνθυμίζει ἡ κεφαλὴ αὕτη σφόδρα τὴν κεφαλὴν τῆς κόρης τοῦ Εὐθυδίκου (πίν XVII 2)· ἀμφότεραι ἔχουσι τὸ αὐτὸ σχέδιον τῶν ὀφθαλμῶν μὲ μικρὸν τὸν βολβὸν μεταξὺ παχέων βλεφάρων ὡς καὶ τοῦ στόματος μὲ τὰς γωνίας ὀλίγον χαμηλωμένας καὶ τὴν ἔκφρασιν τρόπον τινὰ σκυθρωπήν. Τὰ ἔργα εἶνε σύγχρονα, τῶν χρόνων 500-480. Ἐκτὸς τούτου ἡ ἡμετέρα κεφαλὴ ἐφήβου διὰ τῆς κόμης αὐτῆς, ἥτις ἐμαλάχθη ἁπλῶς καὶ φέρει γύρω λεπτὴν μόνον ταινίαν, διὰ τῆς κατασκευῆς τοῦ κρανίου καὶ τῶν χαρακτηριστικῶν τοῦ προσώπου πλησιάζει ἡμᾶς εἰς ἄλλην ὑστερωτέρων χρόνων κεφαλήν, ἥτις ἀπεδόθη εἰς σῶμα ἀλλότριον αὐτῆς καὶ ἔμεινεν ἐπὶ πολὺ εἰς αὐτὸ τοποθετημένη (πρβλ. Athen. Mittheiluugen V 1880 πίν. I). Αὕτη δὲ πάλιν ἡ τελευταία κεφαλὴ (ἀρ. 699 Μουσείου Ἀκροπόλεως) ἔχει ὡς πρὸς τὰ χαρακτηριστικὰ καὶ τὴν ἔκφρασιν στενωτάτην συγγένειαν πρὸς πολλὰς κεφαλὰς τῆς ζῳοφόρου τοῦ Παρθενῶνος (πρβ. ἰδίως τὴν λεγομένην Πειθὼ τοῦ ἀνατολικοῦ τμήματος τῆς ζῳοφόρου). Βλέπει τις ἐκ τούτου πόσον μέγα εἶνε τὸ ἱστορικὸν ἐνδιαφέρον τῆς τοιαύτης παραβολῆς καὶ συγγενείας. Διότι κεφαλαὶ ὡς ἡ τῆς κόρης τοῦ Εὐθυδίκου (πίν. XVII 2) ὡς ἡ ἐνταῦθα περιγραφομένη καὶ ἡ ἀνωτέρω περιγραφεῖσα (πίν. XXXI, 1) μὲ τοὺς χαλκοῦς βοστρύχους εἶνε τὰ πρῶτα δοκίμια τύπου μᾶλλον ἰδεώδους καὶ καλλιτεχνικοῦ, ὅνπερ ἀνεπτυγμένον βλέπομεν ἐν τῇ ὑπὸ Φουρτβαῖγγλερ δημοσιευθείσῃ ἄλλοτε κεφαλῇ (Athen. Mittheiluugen V 1880 πίν. 1), ἵνα καταντήσῃ τέλος εἰς τὴν «Πειθὼ» καὶ τοὺς νεανίας τοῦ Παρθενῶνος.

[Henri Lechat]

ΠΙΝΑΞ 32 1 ἄνω.

[Μουσεῖον τῆς Ἀκροπόλεως, ἀρ. 622]. — Revue archéologique 1891 II πίν. XVII σελ. 292 (H. Lechat). — Pawlowski, Ἡ ἀττικὴ γλυπτικὴ μέχρι τῶν μηδικῶν πολέμων (ῥωσσιστὶ) 1895, σελ. 95 εἰκ. 21.

Ἐξέχον ἀνάγλυφον ἐκ πεντελησίου μαρμάρου (ὕψους 0,22 μ.), παριστάνον ἀναμφιβόλως τὸν Ἑρμῆν, ὡς δηλοῖ ἡ διὰ τῆς δεξιᾶς κρατουμένη σύριγξ καὶ ὁ κωνικὸς πῖλος τῆς κεφαλῆς. Τὸ ἀριστερὸν μεταβράχιον ἀνυψώνετο καθέτως, βιαίως ἐντεταμένον, ἀλλὰ δὲν γνωρίζομεν πρὸς τίνα σκοπόν. Ὁ Ἑρμῆς φέρει χιτῶνα στενῶς προσηρμοσμένον, ἐπ' αὐτοῦ δὲ δέρμα ζῴου. Τὴν αὐτὴν ἐνδυμασίαν φέρει καὶ ἡ μικρὰ ἐκ πώρου Ἶρις, ἥτις ἀνωτέρω περιεγράφη (ἐν σελ. 25). Τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ ἀναγλύφου εἶνε κυρίως τεχνικόν, διότι εἶνε ἓν τῶν ἀρχαιοτάτων μαρμαρίνων ἔργων τῶν ἀττικῶν ἐργαστηρίων, διὰ πλείστων λεπτομερειῶν, οἷον διὰ τοῦ σχήματος τοῦ στόματος, τῶν πτερύγων τῆς ῥινὸς καὶ τοῦ περιγράμματος τῶν ὀφθαλμῶν, δεικνύον εὐδιακρίτως τὰς ἀναμνήσεις τῆς παλαιᾶς ἐπὶ τοῦ ξύλου καὶ τοῦ μαλακοῦ πώρου τεχνουργίας. Εἶνε σχεδὸν σύγχρονον τοῦ *Μοσχοφόρου*.

[Henri Lechat]

ΠΙΝΑΞ 32 2 ἄνω.

[Μουσεῖον τῆς Ἀκροπόλεως, ἀρ. 623]. — Bulletin de correspond. hellénique XIII, 1889 σελ. 148 (H. Lechat). — Lepsius, Griechische Marmorstudien σελ. 72 εἰκ. 5. — Pawlowski, Ἡ ἀττικὴ γλυπτικὴ μέχρι τῶν μηδικῶν πολέμων (ῥωσσιστὶ) 1895 σελ. 139 εἰκ. 38.

Μικρὸς κορμὸς ἐκ νησιωτικοῦ μαρμάρου, ἐντελῶς ἀποβαλὼν τὸν χρωματισμὸν (ὕψους 0,20 μ.). Οἱ βραχίονες εἶνε τεθραυσμένοι παρὰ τοὺς ὤμους οὕτως, ὥστε δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ εἰκάσωμεν ποία ἦτο ἡ κίνησίς των. Ἡ κόμη καταπίπτει ὄπισθεν

εἰς μέγαν ὄγκον μέχρι τῶν νώτων. Ὁ ὄγκος οὗτος εἶνε καθέτως διηυλακωμένος ἐκ πλαγίου ἑκατέρωθεν, ἀλλὰ τὸ ὄπισθεν μέρος ἀπὸ τῆς κορυφῆς τοῦ κρανίου δὲν εἶνε ἐξειργασμένον· ἐκ τούτου συνάγεται ὅτι ἡ μορφὴ ἦτο προωρισμένη νὰ φαίνεται μόνον κατ' ἐνώπιον. Ἔμπροσθεν ἡ κόμη διανέμεται εἰς δέκα πλατεῖς ἐπιπέδους βοστρύχους, οἵτινες ἐπὶ τοῦ μετώπου ἀπὸ τοῦ ἑνὸς ὠτὸς εἰς τὸ ἄλλο παρατάσσουν εἰς γραμμὴν τὰ ἑλικτὰ αὐτῶν ἄκρα. Τὸ μάρμαρον ἐλαξεύθη πολὺ καλῶς, ἀλλὰ μετά τινος σπουδῆς καὶ χωρὶς πολὺ μεγάλην μελέτην περὶ τὴν διατύπωσιν· ἐν τούτοις λεπτομέρειαί τινες, οἷον τὰ ὀστᾶ τῆς κλειδὸς ἐδηλώθησαν ὀρθῶς καὶ μετὰ λεπτότητος. Οὐδεμία ἀμφιβολία ὅτι τὸ ἔργον εἶνε ἀρχαϊκόν· ἀποδεικνύουσι τοῦτο σαφῶς τὸ σχῆμα τῶν ὀφθαλμῶν καὶ τοῦ στόματος, ὁ προέχων ἀνθερεών, ὅλη τοῦ προσώπου ἡ κατασκευή, τὸ σχῆμα τῶν ὤτων (ὧν τὸ ἀριστερὸν εἶνε φανερὰ μεγαλείτερον τοῦ δεξιοῦ). Ἀλλὰ τὸ σύνολον ἔχει τι τὸ ἐκπλῆττον ἡμᾶς· διότι ἡ διπλῆ τῆς κεφαλῆς κλίσις πρὸς τὰ πρόσω ἅμα καὶ τὸν δεξιὸν ὦμον, ἔτι δὲ ἡ μειδιῶσα φυσιογνωμία δίδουσιν εἰς τὴν μικρὰν ταύτην κεφαλὴν ἰδιαίτερόν τι θέλγητρον, ἤδη τι, τολμῶ νὰ εἴπω, τοῦ θελγήτρου εἰκόνων τοῦ Λεονάρδου da Vinci. Πάντως ἡ ἰδιότης αὕτη εἶνε πολὺ σπανία εἰς τὸν ἀρχαϊσμόν.

Θὰ ὑπελάμβανα ὅτι ὁ κορμὸς οὗτος προέρχεται ἐξ ἀγάλματος καθημένου (ἐπὶ σκίμποδος ἄνευ ἐρεισινώτου). Ἀλλὰ οὔτε ν' ἀναπαραστήσω αὐτὸ δύναμαι οὔτε ὄνομά τι νὰ τῷ δώσω.

[Henri Lechat]

ΠΙΝΑΞ 32 1 κάτω.

[Μουσεῖον τῆς Ἀκροπόλεως, ἀρ. 621].—Athen. Mittheilungen XIII, 1888 σελ. 440 (Wolters).—Bulletin de correspond. hellénique XIII, 1889 σελ. 147 (H. Lechat).—Pawlowski, Ἡ ἀττικὴ γλυπτικὴ μέχρι τῶν μηδικῶν πολέμων (ῥωσσιστὶ) 1895 σελ. 143 εἰκ. 40.

Κεφαλὴ ἀνδρὸς μικροτέρα τοῦ φυσικοῦ (ὕψους 0,185 μ.). Ἡ κόμη, λεία ἁπλῶς ἐπὶ τοῦ κρανίου, κυματίζει ἐλευθέρως ὄπισθεν, ἐπὶ δὲ τοῦ μετώπου εἶνε διατεθειμένη εἰς δύο σειρὰς λεπτῶν πυκνῶν βοστρύχων σπειροειδῶν, κοχλιοειδῶν σχεδόν. Τὸν πώγωνα δηλοῦσι λεπταὶ κυματοειδεῖς γραμμαὶ διακοπτόμεναι ὑπὸ καθέτων πλατέων αὐλάκων. Πώγων καὶ κόμη ἔφερον κυανοῦν χρωματισμόν, ὅστις σώζεται μέν, ἀλλὰ νῦν φαίνεται πράσινος. Σημειωτέον ὅτι ἡ κόμη ἦτο μόνον κατὰ τὰ ἄκρα χρωματισμένη, τὸ δὲ ἄνω ἐπὶ τοῦ κρανίου μέρους αὐτῆς ἦτο ἀχρωμάτιστον. Ἴσως ἐκ τούτου πρέπει νὰ συμπεράνωμεν ὅτι ἐπὶ τούτου τοῦ μέρους ἐφηρμόζετο μεταλλίνη κόμη ἑπομένως ἡ πολὺ πλατεῖα καὶ βαθεῖα ἀκανονίστου σχήματος ὀπὴ ἡ λαξευμένη ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ κρανίου θὰ ἐχρησίμευε πρὸς στερέωσιν ταύτης· διότι αἱ ἐξαιρετικῶς μεγάλαι διαστάσεις τῆς ὀπῆς δὲν ἐπιτρέπουσι πολὺ νὰ δεχθῶμεν ὅτι εἰς αὐτὴν εἰσήρχετο ἁπλῶς ὁ γνωστὸς καυλὸς πρὸς ἀποτροπὴν τῶν ὀρνέων. Ἀλλ' ἡ ὑπόθεσίς μου δὲν εἶνε βεβαία.—Ἀξιοσημείωτος εἶνε ἡ λεπτότης τῆς ἐργασίας τῆς κεφαλῆς ταύτης. Τὸ σχῆμα τῶν ὀφθαλμῶν καὶ τοῦ στόματος, ἡ ἔλλειψις τοῦ μειδιάματος, ἡ ἐπιμελὴς ἐξεργασία τῶν ὤτων καὶ ἡ διατύπωσις τοῦ λαιμοῦ μαρτυροῦσιν ὅτι εἶνε ἔργον τοῦ προκεχωρημένου ἀρχαϊσμοῦ. Ἀνήκει ὡς φαίνεται εἰς τὰ περὶ τὸ 500 ἔτη. Ἡ σπάνις τῶν ἀνδρικῶν μορφῶν ἐν τῇ συλλογῇ τῆς Ἀκροπόλεως προσδίδει εἰς αὐτὴν ἰδιαιτέραν ἀξίαν.

[Henri Lechat]

ΠΙΝΑΞ 32 2 κάτω.

[Μουσεῖον τῆς Ἀκροπόλεως, ἀρ. 616].—Bulletin de correspond. hellénique XVI, 1892 σελ. 190 (H. Lechat).—Pawlowski, Ἡ ἀττικὴ γλυπτικὴ πρὸ τῶν μηδικῶν πολέμων (ῥωσσιστί), 1895 σελ. 232 εἰκ. 31.

Κεφαλὴ γυναικὸς σχεδὸν φυσικοῦ μεγέθους (ὕψους 0,21 μ.). Τὸ ἐρυθρὸν τῆς κόμης χρῶμα διετηρήθη πολὺ εὐκρινές, ὀλίγον τι ἔρρευσεν ἐπὶ τοῦ μετώπου καὶ τῶν παρειῶν. Ἴχνη τοῦ ἐρυθροῦ ὑπάρχουσι καὶ εἰς τοὺς ὀφθαλμούς. Εἶνε συνήθης τύπος τῶν κορῶν τῆς Ἀκροπόλεως τῆς ἀττικοϊωνικῆς τέχνης. Οὐδὲν τὸ ἐξαιρετικὸν ἔχομεν νὰ παρατηρήσωμεν περὶ αὐτῆς. Δὲν πιστεύω δὲ ὅτι ἀπατῶμαι ὑποδεικνύων ὁμοιότητά τινα ἐν ταῖς λεπτομερείαις τῶν χαρακτηριστικῶν καὶ τῇ ἐκφράσει τῆς φυσιογνωμίας μεταξὺ ταύτης καὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ μεγάλου ὑπ' ἀρ. 680 ἀγάλματος (πίν. XIX). Ἴσως ἀμφότερα εἶνε ἔργα τοῦ αὐτοῦ τεχνίτου.

[Henri Lechat]

ΠΙΝΑΞ 33.

[Μουσεῖον τῆς Ἀκροπόλεως, ἀριθ. 1333]. Ἀθήναιον 5 σελ. 92. Κουμανούδης.— Δελτίον ἀρχαιολογικὸν 1889 σελ. 24 - 31. Λόλλιγκ. — CIA II 393, 1ς καὶ IV 2, 1ς. — Leipziger Studien XIII, 1891 σελ. 411-416. J. H. Lipsius. — Dittenberger Sylloge² (1898) ἀριθ. 56 καὶ 57. — Révue d. Ét. anc. 1899, 181 ἑ. P. Foucart. — Hicks and Hill, Greek historical inscriptions (1901) σελ. 164 - 169. — Δελτίον ἀρχαιολογικὸν 1888 σελ. 124 εἰκών. Π. Καββαδίας.— Roemische Mitteilungen 1889 σελ. 69, εἰκών. H. Petersen. — Collignon Histoire de la sculpture grecque II σελ. 116 εἰκ. 56. — Brunn-Bruckmann Denkmäler 475ª. — E. A. Gardner, ancient Athens σελ. 254, εἰκών.

Τὸ ἐπὶ τοῦ πίνακος 33 εἰκονιζόμενον ἀνάγλυφον ἀνήκει εἰς τὴν τάξιν τῶν ἀναγλύφων, ἅτινα ἐτίθεντο ἐνίοτε ὡς κόσμημα ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῶν φερουσῶν ψηφίσματα ἀρχαίων στηλῶν, παριστῶντα σκηνὰς σχετιζομένας συνήθως πρὸς τὸ περιεχόμενον τῶν ἐπιγραφῶν τούτων. Ἡ στήλη τῆς ὁποίας τὴν κορυφὴν κοσμεῖ τὸ ἀνάγλυφον ἡμῶν εἶνε ἐκτεθειμένη ἐν τῷ Μουσείῳ τῆς Ἀκροπόλεως ὑπὸ τὸν ἀριθ. 1333, εἶνε ἐκ μαρμάρου Πεντελικοῦ καὶ συνεκολλήθη, ὡς ἔχει σήμερον, ἐκ τεσσάρων τεμαχίων. Τὸ κατώτερον ἄκρον δὲν εὑρέθη, λείπει δὲ καὶ μέρος τῆς ἀριστερᾶς πλευρᾶς. Τὰ δύο πρῶτα μεσαῖα τεμάχια εὑρέθησαν τῷ 1876 ἐγγὺς τῷ Θεάτρῳ τοῦ Διονύσου (Ἀθήναιον 5 σελ. 74 ἑ.), τὸ μετὰ τοῦ ἀναγλύφου τρίτον, τὸ ἀνώτερον, τὸ καὶ μεγαλείτερον καὶ σπουδαιότερον εὑρέθη κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς τῆς Ἀκροπόλεως τῷ 1888, τὸ δὲ τέταρτον λίαν μικρὸν τεμάχιον, ὅπερ ἀποτελεῖ σήμερον τὸ κάτω δεξιὸν ἄκρον τῆς στήλης, προσετέθη ὑπὸ τοῦ Wilhelm, ὡς γράφει ὁ ἴδιος ἐν Götting Gel. Anz. 1903 σελ. 779, εὑρεθὲν πιθανῶς μεταξὺ τῶν ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν τῆς Ἀκροπόλεως προερχομένων μικροτέρων τεμαχίων ἐπιγραφῶν.

Ἡ στήλη ἔχει νῦν σωζόμενον ὁλικὸν ὕψος 1.65 καὶ πλάτ. 0.52. Ἡ κορωνὶς τοῦ ἀναγλύφου ἔχει ὕψ. 0.11 καὶ πλάτ. 0.55. Το ἀνάγλυφον ὕψ. 0.39 καὶ πλάτ. 0.43. Ἰδιαιτέρως τὸ ἀνώτερον τεμάχιον ἔχει ὕψ. 1.105. Τὸ μεσαῖον ὕψ. 0.28, πλ. 0.43. Τὸ τρίτον ὕψ. 0.255, πλ. 0.35 καὶ τὸ τέταρτον μικρὸν τεμάχιον ὕψ. 0.14, πλ. 0.10. Τὰ γράμματα τῶν πρώτων δύο στίχων ἔχουσιν ὕψος 0.031, τῶν δύο μετὰ ταῦτα 0.015 καὶ τῆς λοιπῆς ἐπιγραφῆς μεταξὺ 0.007 καὶ 0.008.

Ἐπὶ τοῦ πίνακος 33 μετὰ τοῦ ἀναγλύφου εἰκονίζεται καὶ ἓν τμῆμα τοῦ ἀνεπιγράφου μέρους τῆς στήλης ἀρκετὸν ὅπως παράσχῃ ἰδέαν περὶ τοῦ τρόπου τῆς γραφῆς καὶ τοῦ σχήματος τῶν γραμμάτων.

Ἐπὶ τῆς στήλης ἦσαν ἀναγεγραμμένα τρία ψηφίσματα τῆς Βουλῆς καὶ τοῦ δήμου Ἀθηναίων· τούτων δὲ τὰ δύο τελευταῖα, εὑρισκόμενα ἐπὶ τῶν μεσαίων τεμαχίων, ἐδημοσίευσε πρῶτον ὁ Κουμανούδης (Ἀθήναιον ἔ. ἀ.), τὸ δὲ πρῶτον ψήφισμα ἐδημοσιεύθη πρῶτον ὑπὸ τοῦ Λόλλιγκ ἐν Δελτίῳ 1889 σ. 25 27, ἐκεῖ δὲ συγχρόνως ἐπανελήφθησαν καὶ τὰ δύο ἄλλα ψηφίσματα τελείως ὑπ' αὐτοῦ συμπληρωθέντα. Ἐκ τῶν συμπληρώσεων τοῦ Λόλλιγκ ὀλίγας μόνον μετέβαλον οἱ βραδύτερον πραγματευθέντες περὶ τῶν ψηφισμάτων, ἀλλὰ διὰ τῆς προσθήκης τοῦ τελευταίου μικροῦ τεμαχίου ἐξασφαλίζεται ἡ ἀνάγνωσις τῶν τελευταίων τεσσάρων στίχων καὶ καθορίζεται τὸ τέλος τῆς ἐπιγραφῆς, διότι κάτωθεν τῶν γραμμάτων ὑπάρχει ἐπὶ τοῦ τεμαχίου τούτου πολὺς σχετικῶς κενὸς χῶρος. Οἱ τέσσαρες τελευταῖοι στίχοι μετὰ τὴν προσθήκην τοῦ μικροῦ τεμαχίου ἔχουσιν ὡς ἑξῆς:

Στ.72 ....ΤΟΔΗΜΟΠΡΟΣΑΓΕΝΑΥΤΟΣΤΟΣΠΡΥΤΑΝΕΣ
....ΑΠΡΟΣΑΓΑΓΕΝΔΕΚΑΙΤΟΣΥΕΣΤΟΣΠΟΣΟ
....ΗΝΕΔΡΑΝΚΑΛΕΣΑΙΔΕΚΛ.....ΕΝΙΑ
... ΚΑΙΣΑΜΙΩΝΤΟΣΕΠ........Σ

Οὗτοι πρέπει νὰ ἀναγνωσθῶσι περίπου ὡς ἑξῆς:

72 περὶ Ἀθηναίος ἐὰν δέ τι δέωνται παρὰ τõ δήμο προσάγεν αὐτὸς τὸς πρυτάνες
ἐς τὴν πρώτην ἐκκλησίαν μετὰ τὰ ἱερὰ προσαγαγε͂ν δὲ καὶ τὸς ὑε͂ς τὸς Ποσõ
τὸς πρυτάνες ἐς τὴν βουλὴν ἐς τὴν πρώτην ἕδραν καλέσαι δὲ καὶ ἐπὶ ξένια
ἐς τὸ πρυτανε͂ον ἐς αὔριον καὶ Ποσῆν καὶ Σαμίων τὸς ἐπιδημο͂ντας.

Ὥστε τὴν ἔννοιαν καλῶς συνεπλήρωσεν ὁ Λόλλιγκ κατὰ τὴν πρώτην ἔκδοσιν τῆς ἐπιγραφῆς, μόνον δ' εἰς ὀλίγας λεπτομερείας ἐσφάλη. Τὰ ψηφίσματα, πρὸ πάντων τὸ πρῶτον, εἶνε σπουδαιότατα ὡς πρὸς τὴν ἱστορίαν τῶν τελευταίων ἐτῶν τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου πραγματεύονται δὲ ταῦτα περὶ τῶν Σαμίων, οἵτινες μείναντες πιστοὶ σύμμαχοι τῶν Ἀθηναίων καὶ μετὰ τὴν μεγάλην αὐτῶν ἐν Αἰγὸς ποταμοῖς ἀτυχίαν ἀξιοῦνται ἐκτά-

κτων δλως τιμῶν σχηματιζομένου καὶ εἴδους τινὸς συμπολιτείας μεταξὺ Ἀθηναίων καὶ Σαμίων. Τὸ πρῶτον ψήφισμα ἐψηφίσθη ἐπὶ ἄρχοντος Ἀλεξίου τῷ 405/4 π. Χ., τὰ δὲ δύο τελευταῖα ἐπὶ ἄρχοντος Εὐκλείδου τῷ 403/2, ἀλλ' ὅμως καὶ τὰ τρία ἐχαράχθησαν ταυτοχρόνως ἐπὶ τῆς στήλης τῷ 403/2, σύγχρονον δὲ πρὸς τὴν χάραξιν ταύτην εἶνε βεβαίως καὶ τὸ ἐπὶ κεφαλῆς τῆς στήλης ἀνάγλυφον.

Εὑρίσκεται τοῦτο ἐντὸς βεβαθυσμένου τετραγώνου, ὅπερ ὁρίζεται ἑκατέρωθεν διὰ λεπτῆς παραστάδος μετ' ἐπικράνου, καὶ ἔχει ἄνω παχυτέραν κορωνίδα ἀνερχομένην πλαγίως ἔμπροσθεν καὶ κατὰ τὰς πλευρὰς καὶ φέρουσαν ὁριζόντιον ἐπιστύλιον. Παρίσταται δεξιὰ ἡ Ἀθηνᾶ φέρουσα Ἀττικὸν κράνος, χιτῶνα καὶ ἱμάτιον, τὸ δόρυ ἔχουσα προσκεκλιμένον ἐν τῇ ἀριστερᾷ καὶ δεξιουμένη ἑτέραν θεὰν φέρουσαν δωρικὸν χιτῶνα καὶ διάδημα περὶ τὴν κεφαλήν, καὶ ἐρείδουσαν τὴν ἀριστερὰν παρὰ τὴν κορυφὴν τοῦ ὑψηλοῦ αὐτῆς σκήπτρου. Ὄπισθεν τῆς Ἀθηνᾶς ὑπάρχει κορμὸς δένδρου, ἐφ' οὗ εἶνε προσκεκλιμένη ἡ μεγάλη αὐτῆς ἀσπίς.

Ὁ χαρακτὴρ τῆς ἐπισήμου δεξιώσεως ἀπεικονίσθη φυσικώτατα, ἡ δὲ στάσις τῶν δύο θεῶν εἶνε καθ' ὁλοκληρίαν ἐξηρτημένη ἐκ τῆς φύσεως ταύτης τῆς παραστάσεως. Ἡ Ἀθηνᾶ στηριζομένη ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ ποδὸς καὶ ἔχουσα τὸν ἀριστερὸν κεχαλαρωμένον πρὸς τὰ ὀπίσω, μόλις ἔκαμε τὸ τελευταῖον αὐτῆς βῆμα ἐρχομένη πρὸς δεξίωσιν τῆς ἑτέρας θεᾶς, ἥτις καὶ αὕτη ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ ποδὸς στηριζομένη καὶ τὸν ἀριστερὸν ἔχουσα προβεβλημένον φαίνεται ὡς νὰ ἔχῃ μόλις σταθῇ, ὅπως δεχθῇ τὴν χειραψίαν τῆς Ἀθηνᾶς. Ἡ φυσικότης αὕτη τῆς παραστάσεως προσδίδει ἀρκετὴν ζωηρότητα εἰς τὸ ἀνάγλυφον, οὗτινος τὸν γραφικὸν χαρακτῆρα προσεπάθησε νὰ ἐπαυξήσῃ ὁ τεχνίτης διὰ τῆς προσθήκης τοῦ κορμοῦ μετὰ τῆς ἀσπίδος καὶ διὰ τῆς ἀνεμώσεως τῆς διπλοΐδος τῆς πρὸς ἀριστερὰ θεᾶς. Εἰς τὴν αὐτὴν δὲ τάσιν τῆς ἐπὶ τὸ γραφικώτερον παραστάσεως δέον νὰ ἀποδοθῶσι καὶ μικραί τινες λεπτομέρειαι, ὡς ἡ ἀπεικόνισις τοῦ σαυρωτῆρος τοῦ δόρατος τῆς Ἀθηνᾶς καὶ τῆς κορυφῆς τοῦ σκήπτρου (τετριμμένη νῦν) τῆς ἑτέρας θεᾶς.

Τίς εἶνε ἡ θεά, ἣν τοσοῦτον ἐπισήμως καὶ μετ' ἐγκαρδιότητος δεξιοῦται ἡ Ἀθηνᾶ μανθάνομεν ἐκ τοῦ περιεχομένου τῶν ἐπιγραφῶν. Μόνον ἡ φυσικὴ ἀντιπρόσωπος τῆς Σάμου, ἡ ἰδιαιτέρα ταύτης θεὰ Ἥρα εἶνε δυνατὸν νὰ ἀπεικονίζεται ἐν τοιαύτῃ θέσει μετὰ τῆς Ἀθηνᾶς ἐπὶ κεφαλῆς ψηφισμάτων τοσαύτην φιλίαν δηλούντων μεταξὺ τοῦ δήμου Ἀθηναίων, ὃν ἀντιπροσωπεύει ἡ Ἀθηνᾶ, καὶ τῆς πόλεως τῆς Σάμου.

Ὁμοία πρὸς τὴν τοῦ ἀναγλύφου ἡμῶν παράστασις μὲ ἐλαχίστας μόνον καὶ ἀσημάντους παραλλαγὰς ὑπάρχει καὶ ἐπὶ ἑτέρου ἀναγλύφου δημοσιευθέντος ὑπὸ Schöne ἐν Griech. Reliefs πίν. X, 54. Καὶ ἐκεῖνο ἐχρησίμευεν ὡς κορυφὴ ἐπιγραφῆς, εἶνε δ' ὁμοιότατα πρὸς τὸ ἡμέτερον εἰργασμένον, καὶ πρέπει καὶ ἐκεῖ ἡ μετὰ τῆς Ἀθηνᾶς θεὰ νὰ ὀνομασθῇ Ἥρα ὡς παρετήρησεν ἤδη ὁ Petersen (Roem. Mitt. 1889 σελ. 68).

Εἶνε πολὺ φυσικὸν πᾶς τις βλέπων τὸ ἀνάγλυφον νὰ σκεφθῇ, ὅτι αἱ ἐπ' αὐτοῦ παριστώμεναι θεαὶ καὶ μορφαὶ ἐποιήθησαν κατ' ἀπομίμησιν ἀγαλμάτων ἐκτεθειμένων τότε ἐν Ἀθήναις, ἐπειδὴ δὲ ὀλίγον μόνον ἀπέχουσιν οἱ χρόνοι τῆς κατασκευῆς αὐτοῦ ἀπὸ τῆς ἀκμῆς τοῦ Φειδίου, φυσικὸν ἦτο μεταξὺ τῶν ἔργων αὐτοῦ καὶ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ νὰ ζητηθῶσι τὰ πρότυπα. Οὕτως ὁ Petersen (ἔ. ἀ.) μετ' ἀρκετῆς πιθανότητος δεικνύει, ὅτι ἡ Ἥρα ἐποιήθη κατ' ἀπομίμησιν ἀγάλματος Ἥρας τοῦ Ἀλκαμένους (πβλ. καὶ Collignon Hist. de Sculpt. II σελ. 116).

Ἡ Ἀθηνᾶ δὲν ὁμοιάζει καθ' ὅλα πρὸς τὰς λοιπὰς Ἀθηνᾶς, αἵτινες παρίστανται συνήθως κατ' ἀπομίμησιν τῆς Παρθένου ἐπὶ τῶν ὁμοειδῶν ἀναγλύφων. Ὁ ἱματισμὸς αὐτῆς εἶνε εἰλημμένος ἐκ τοῦ προτύπου, καθ' ὃ κατεσκευάσθη καὶ ἡ Ἀθηνᾶ Velletri καὶ αἱ πρὸς ταύτην ὅμοιαι (Furtwängler Meisterw. σ. 304 ἑ.)· ἀποδεικνύει τοῦτο πρὸ πάντων ὁ τρόπος τῆς ἀμφιέσεως τοῦ ἱματίου καὶ τὸ ἐπὶ τῆς κοιλίας τριγωνικὸν πτύγμα τούτου· τὸ κράνος ὅμως εἶνε διάφορον. Ἐπὶ τῶν ἀναγλύφων τούτων ἡ στάσις, νομίζω ὅτι δὲν πρέπει νὰ λαμβάνηται ὑπ' ὄψιν, διότι αὕτη ἐκανονίζετο συμφώνως πρὸς τὴν ἔννοιαν τῆς παραστάσεως. Ὅτι τὸ πρόσωπον τῆς Ἀθηνᾶς ἔχει ἀρχαϊκώτεραν τὴν ἔκφρασιν, ὀφείλεται εἰς τὴν ἰδιαιτέραν ἀγάπην, ἣν ἔτρεφον οἱ Ἀθηναῖοι πρὸς τὴν ἀρχαϊκὴν πολιοῦχον, ἧς τὴν κεφαλὴν ἐπὶ μακρὸν καὶ ἐπὶ τῶν νομισμάτων ἀπεικόνιζον.

[*Κ. Κουρουνιώτης*]

ΠΡΟΣΘΗΚΑΙ

Ἐπειδὴ παρῆλθε πολὺς σχετικῶς χρόνος, ἀφ' ὅτου ἐτυπώθησαν αἱ ἐξηγήσεις τῶν διαφόρων πινάκων ἐν τῷ παρόντι τόμῳ, ἐκρίθη ἀναγκαῖον νὰ προστεθῶσιν ἐνταῦθα, τὰ κυριώτερα ἐκ τῆς νεωτέρας βιβλιογραφίας περὶ τῶν δημοσιευομένων ἐπὶ τῶν πινάκων ἀρχαιοτήτων.

Πίναξ 1. ***A. Joubin***, La sculpture grecque entre les guerres médiques et l'époque de Périclès (1901) σελ. 193 ἑ. εἰκ. 68. ***Collignon***. Histoire de la sculpture grecque II, 144 εἰκ. 70. ***Collignon***. La polychromie dans la sculpture grecque σελ. 44 πίν. III. Americ. Journ. of. Arch. VI 1902 σελ. 410-416. (Arth. Fairbanks), ***H. Lechat***, La sculpture attique avant Phidias (1904) σελ. 467.

Πίναξ 2. ***Perrot Chipiez***, Histoire de l'art ancienne VIII (1903) σελ. 217 πίν. III καὶ σελ. 535 ἑ. Archäologischer Anzeiger 1901 σελ. 100 (Wiegand). ***H. Lechat***, Au musée de l'Acropole d'Athènes (1903) σελ. 55 ἑ., καὶ La sculpture attique σελ. 46 ἑ. εἰκ. 1. ***E. A. Gardner***, ancient Athens (1902) σελ. 181 εἰκ. ***Th. Wiegand***. Die archaische Porosarchitektur der Akropolis zu Athen (1904) σελ. 73 ἑ. (μετὰ διαφόρων φωτογραφικῶν εἰκόνων τοῦ συμπλέγματος) καὶ πίναξ IV ἄνω (ἔγχρωμος). Brunn-Bruckmann Denkm. 456 A. ***A. Furtwängler***. Die Giebelgruppen des alten Hekatompedon (Sitzungsberichte der Bairischen Akademie, Philos. Klasse 1905, Heft III) σελ. 433 ἑ., εἰκ. ἐν σελ. 446-447.

Πίναξ 3. ***H. Lechat***, Au musée de l'Acrop. σελ. 85 ἑ., καὶ La sculpt. attique σελ. 52 καὶ σημ. 1. ***Perrot-Chipiez***, Hist. de l'art VIII σ. 539 εἰκ. 275. ***Th. Wiegand***, Poros-Architektur σελ. 80.

Πίναξ 4, 1. ***H. Lechat***, Au musée σελ. 19 εἰκ. 1, καὶ La sculpture attique σελ. 64. ***Th. Wiegand***, Poros-Architektur σελ. 203 εἰκ. 221, πίναξ XIV, 5

Πίναξ 4. 2. ***Perrot-Chipiez***, Histoire de l'art VIII σελ. 541 εἰκ. 276. ***H. Lechat***, Au musée de l'Acrop. σελ. 89 ἑ. εἰκ. 4 καὶ La sculpt. attique σελ. 54 καὶ 56. ***Th. Wiegand***, Poros-Architektur σελ. 97, πίναξ VIII, 1 καὶ 2. (Ἡ κεφαλὴ ἐπετέθη νῦν ἐπὶ τοῦ κορμοῦ ἀριθ. μουσ. Ἀκροπ. 47 καὶ εἶνε μετ' αὐτοῦ ἀπεικονισμένη ἐν τοῖς ἀνωτέρω βιβλίοις).

Πίναξ 4, 3. ***H. Lechat***, Au musée de l'Acrop. σελ. 123 εἰκ. 7, καὶ La sculpt. attique σελ 58 ἑ. ***Th. Wiegand***, Poros-Architektur σελ. 208 ἑ. εἰκ. 226.

Πίναξ 4, 4 (Ἀέτωμα Ὕδρας). ***H. Lechat***, Au musée de l'Acrop. σελ. 26 ἑ., καὶ La sculpt. Attique σελ. 24 ἑ. ***Perrot-Chipiez*** Histoire de l'art VIII σελ. 533 εἰκ. 273. ***E. A. Gardner*** ancient Athens σελ. 180 εἰκών. ***Th. Wiegand***, Poros-Architektur σελ. 192 ἑ. πίναξ VIII, 4 (ἔγχρωμος).

Πίναξ 4, 5 (Σύμπλεγμα ταύρου). ***H. Lechat***, Au musée de l'Acrop. σελ. 68 ἑ. εἰκ. 3, καὶ La sculpture attique σελ. 72 ἑ. ***E. A. Gardner***. ancient Athens σελ. 182 εἰκών. ***Th. Wiegand***, Poros-Architektur σελ. 214 ἑ. εἰκ. 230 α (Carl Watzinger). ***Perrot-Chipiez***, Histoire de l'art VIII, σελ. 543 εἰκ. 278.

Πίναξ 5. ***Joubin***, La sculpt. gr. σελ. 100. ***K. Sittl***, Die Patrizierzeit der griech. Kunst (1891) πίν. III, 27. ***Perrot-Chipiez***, Histoire de l'art VIII σελ. 526-527 εἰκ. 271 - 272. ***Reinach*** Recueuil de têtes antiques πίν 5-6. ***H. Lechat***, La sculpt. attique σελ. 401.

Πίναξ 6 καὶ 7. ***E. A. Gardner***, ancient Athens σελ. 202 εἰκών. ***Perrot Chipiez***, Histoire de l'art VIII σελ. 613 εἰκ. 305. ***H. Lechat***, La sculpture attique σελ. 284.

Πίναξ 8 καὶ 10.1. Jahrbuch des deutsch. Arch. Instit. 1896 σελ. 44 εἰκ. 18 (Kalkmann). ***E. A. Gardner***, anc. Athens σελ. 202 εἰκών. ***Perrot-Chipiez***, Histoire de l'art VIII σελ. 612 εἰκ. 308. ***H. Lechat***. La sculpture attique σελ. 379. Διὰ τὴν ἐπιγραφὴν ***H. G. Lolling***, Κατάλογος τοῦ ἐν Ἀθήναις ἐπιγραφικοῦ Μουσείου (1899) σελ. 9-10 ἀριθ. XXVIII.

Πίναξ 9 καὶ 10,2. ***De Ridder***, Catalogue de bronzes trouvés sur l'Acropole d'Athènes (1896) σελ. XXXIII καὶ ἀριθ. 740. ***E. A. Gardner***, ancient Athens σελ. 203 εἰκών. ***Perrot-Chipiez***, Histoire de l'art VIII, σελ. 648 καὶ 647 εἰκ. 332. ***H. Lechat***. La sculpture attique σελ. 378.

Πίναξ 11, 2. ***Perrot-Chipiez***, Histoire de l'art VIII σελ. 678 εἰκ. 347.

Πίναξ 13 καὶ 13A. (***Μοσχοφόρος***· ἀνωτέρω σ. 49 ἑ.). Πρβ. καὶ ***Πολίτης*** ἐν Δελτίῳ τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας Α' σελ. 14-6. ***E. Gardner***, Ancient Athens σελ. 184, ***Perrot et Chipiez*** Hist. de l'art VIII σελ. 227 καὶ 627, ***Lechat*** Au musée de l'Acrop. σελ. 106 καὶ La sculpture attique σελ. 106. ***Kekulé***. ἐν Bädeker 1904 σελ. LXXXVI καὶ 59. Ἡ ἔμπροσθεν σελ. 57 μνημονευθεῖσα ἐπιγραφὴ τοῦ Ἰλίου, ἐν ᾗ ὄνομα ***Βόμβος***, ἐξεδόθη ὑπὸ Brückner ἐν ***Dörpfeld*** Troja und Ilion σελ. 454. XV, Beilage 60 (77 π. Χρ.). Πρβ. ἄνω ἥμισυ πηλίνου εἰδωλίου Ἑρμοῦ κριοφόρου, ***Σ. Λογιωτατίδης*** ἐν ΕΑ 1862 σελ. 57. Ἐν Βερολίνου μουσείῳ (Antiquarium) λύχνος ἐφ' οὗ ζωοφόρος (ἡ κεφαλὴ τοῦ ζῴου ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ ὤμου τοῦ ἀνδρός)· αὐτόθι (M. J. 7477), ἐκ Κρήτης χαλκοῦν εἰδώλιον κριοφόρου Ἑρμοῦ (ἡ κεφαλὴ τοῦ κριοῦ ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ ὤμου τοῦ Ἑρμοῦ)· αὐτόθι χαλκοῦν εἰδώλιον ἀρχαϊκὸν ζωοφόρου παγγύμνου προβάλλοντος τὸ ἀριστερὸν σκέλος (ἡ κεφαλὴ τοῦ ζῴου ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ ὤμου τοῦ ἀνδρός). Πρβ. ἐν τῷ Victoria and Albert μουσείῳ (South Kensington) ἐκμαγεῖα ἀρ. 42-44abc καὶ πήλινον εἰδώλιον κριοφόρου γυμνοῦ ἐκ Μαλεσίνης τῆς Λοκρίδος, ὕψος περ. 0.25 (ἡ κεφαλὴ τοῦ κριοῦ ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ ὤμου τοῦ ἀνδρὸς τῆς 6ης λ.γ. ἢ τῆς 5ης ἀρχομ. π. Χρ. ἑκατονταετηρίδος, (lent by George Salting Esq., ἀριθ. 2233). Ἄγαλμα Ἑρμοῦ, ***Mariani*** ἐν Bull. municip. 1901 σελ. 159 (***A. de Ridder*** ἐν RÉG 1902 σελ. 393). Χαλκοῦν εἰδώλιον κριοφόρου ἐξ Ἀνδριτσαίνης (ἔμπρ. σ. 59 ἀριθ 1), ***Perdrizet*** ἐν BCH 1903 σ. 301 (***A. de Ridder*** ἐν RÉG 1905 σ. 126). Κορμὸς κριοφόρου (ἡ κεφαλὴ τοῦ ζῴου ἦν ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ ὤμου τοῦ ἀνδρός) ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν τῆς Π. Κορίνθου, ***T. W. Heermance*** ἐν Amer. Journ. of Arhaeology 1904 (VIII) σ. 439, πίν. XVIII. (Ἀθήνησι, τῇ 15ῃ Μαρτίου 1906. ***Βασίλειος Λεονάρδος***).

Πίναξ 14, 14A καὶ 14B. ***Perrot-Chipiez*** Histoire de l'art VIII σελ. 553 ἑ. εἰκ. 279, 280 καὶ 281. Revue des Études grecques XI 1898 σελ. 188 (H. Lechat, πβλ. τοῦ αὐτοῦ La sculpt. attique σελ. 307 σημ. 1). ***H. Lechat***, La sculpt. attique σελ. 303 ἑ. ***Th. Wiegand***, Poros-Architecktur σελ. 126 ἑ. (μετὰ διαφόρων εἰκό-

νων) καὶ πίναξ XVI καὶ XVII. *H. Furtwängler*, Sitzungsber. d. bair. Akad. 1905, Heft 3 σελ. 458 ἑ.

Πίναξ 15. *Joubin*, La sculpt gr. σελ. 47 καὶ 53 εἰκ. 4. *Perrot-Chipiez*, Histoire de l'art VIII, σελ. 189 πίν. II καὶ σελ. 561 ἑ. *H. Lechat*, Au musée de l'Acrop. σελ. 338 ἑ. καὶ La sculpt. attique σελ. 245 ἑ

Πίναξ 16, 1. *Joubin*. La sculpture gr. σελ. 159 εἰκ. 52. *Perrot-Chipiez*, Histoire de l'art VIII, σελ. 603 εἰκ. 303. *C. Joergensen* Kvindefiguier σελ. 32 εἰκ. 15. *Bulle-Hirth*, der Schöne Mensch, Altertum πίναξ 29 ἀριστερά. *Athen. Mitt.* XVII, 1892 σελ. 48 D καὶ σελ. 64 ἑ. (Sauer) *H. Lechat*, Au musée de l'acrop. 324 ἑ. εἰκ. 31 καὶ La sculpt. Attique σελ. 158 ἑ. *E. A. Gardner*, ancient Athens 158, πίναξ. (Μέρος τῆς νεωτέρας βιβλιογραφίας τῶν *Κορῶν* ἐλήφθη ἐκ τῶν ὑπὸ τοῦ ἰδίου Lechat γενομένων προσθηκῶν ἐν ἰδίαις σημειώσεσιν ἐν τῷ βιβλίῳ αὐτοῦ La sculpture attique).

Πίναξ 16, 2. *Bulle-Hirth*, Schöne Mensch, Altertum πίν. 29 δεξιά. *Perrot-Chipiez*. Histoire de l'art, VIII, σελ. 597 εἰκ. 300. *H. Lechat*, Au musée de l'Acrop. σελ. 154 ἑ. εἰκ. 10 καὶ La sculpt. attique σελ. 235 ἑ.

Πίναξ 17, 1. *Bulle-Hirth*, der schöne Mensch πίν. 33. *C. Joergensen*, Kvindefigurer πίν. I. *S. Reinach*, Têtes antiques πίν. 11-12. *Perrot-Chipiez*, Histoire de l'art σελ. 592 εἰκ. 297. *H. Lechat*, Au musée de l'acrop. σελ. 368 ἑ. εἰκ. 38 καὶ La sculpt. attique σελ. 388.

Πίναξ 17, 2. *Perrot-Chipiez*, Histoire de l'art VIII σελ. 595 εἰκ. 299. *S Reinach*, Têtes antiques πίν. 13. *H Lechat*, Au musée de l'Acrop. σελ. 366 ἑ. εἰκ. 37 καὶ La sculpt. attique σελ. 353 ἑ.

Πίναξ 18. *Perrot-Chipiez*, Histoire de l'art VIII σελ. 589 εἰκ. 295. *C. Joergensen*, Kvindefigurer πίν. II. *Gazette* des beaux-arts 1886, XXXIII, σελ. 417 *H. Lechat*, Au musée de l'acrop. σελ. 202 ἑ. εἰκ. 22 καὶ La sculpt. attique σελ. 219 ἑ.

Πίναξ 19. *Perrot-Chipiez*, Histoire de l'art VIII σελ. 577 εἰκ. 289. *H. Lechat*, Au musée de l'acrop. σελ. 304 ἑ. εἰκ. 26 καὶ La sculpt. attique σελ. 227 ἑ.

Πίναξ 20. *Bulle-Hirth*, der schöne Mensch, Altertum πίν. 31 καὶ 32 δεξιά. *Perrot-Chipiez*, Histoire de l'art VIII, σ. 601 εἰκ. 302 καὶ πίν. IV, 2 καὶ πίν. XIII. *H. Lechat*, Au musée de l'acrop. σελ. 279 πίν. 1 καὶ 2 καὶ La sculpt Attique σελ. 390 ἑ.

Πίναξ 21. *Brunn-Bruckmanns*, Denkmäler I, 556 (πβλ. καὶ κείμενον εἰς τὸν πίνακα τοῦτον). *Perrot-Chipiez*, Histoire de l'art VIII σελ. 581 εἰκ. 292. *H. Lechat*, Au musee de l'Acrop. σελ. 152 εἰκ. 9 καὶ La sculpt. attique σελ. 240 ἑ.

Πίναξ 22. *Perrot-Chipiez*, Histoire de l'art VIII σελ. 584 εἰκ. 293. *H. Lechat*, Au musée de l'Acrop. σελ. 330 ἑ. εἰκ. 32 καὶ La sculpt. attique σελ. 193. *Athen. Mitt.* XVII, 1892 σελ. 48 F καὶ σελ. 64 ἑ.

Πίναξ 23. *H. Lechat*, Au musée de l'Acrop. σ. 296 ἑ. εἰκ. 25 καὶ La sculpt. Attique σελ. 224. *Gazette* des beaux arts 1886 XXXIII σελ. 419.

Πίναξ 24, 1. *H. Lechat*, Au musée de l'Acrop. σελ. 320 ἑ. εἰκ. 30 καὶ La sculpt. attique σελ. 221 ἑ. *Perrot-Chipiez*, Histoire de l'art VIII πίν. V καὶ σελ. 596 εἰκ. 301. *Gazette* des beaux-arts 1892 II σελ. 109.

Πίναξ 24, 2. *H. Lechat*. Au musée de l'Acrop. σελ. 395 εἰκ. 44. *Perrot-Chipiez* Hist. d. l'art VIII, σελ. 297 εἰκ. 121.

Πίναξ 24, 3. *H. Lechat*, Au musée de l'Acrop. σελ. 313 εἰκ. 29 καὶ La sculpture attique σελ. 233. *Perrot* Hist. VIII pl. IV 1.

Πίναξ 25, 1. *Perrot-Chipiez*, Histoire de l'art VIII, σελ. 578 εἰκ. 290. *H. Lechat*, Au musée de l'Acrop. σ. 150 ἑ. εἰκ. 8 καὶ La sculpt. attique σελ. 225. *C. Joergensen*, Kvindefigurer σελ. 18 εἰκ. 5. Ἴδε καὶ εἰκόνα ἐν τῷ κειμένῳ τοῦ πίνακος 556 τῶν Denkmäler.

Πίναξ 25, 2. *H. Lechat*, Au musée de l'Acrop. σελ. 173 ἑ. εἰκ. 15 καὶ σελ. 351, καὶ La sculpt. attique σελ. 234. *C. Joergensen*, Kvindefigurer σελ. 16 εἰκ. 4.

Πίναξ 26. *H. Lechat*, Au musée de l'Acrop. σελ. 156 εἰκ. 11, καὶ La sculpt. attique σελ. 232. *Perrot-Chipiez*, Histoire de l'art VIII σελ. 579 εἰκ. 291.

Πίναξ 28. *Joubin*, La sculpt. gr. σ. 68-69. *Bulle-Hirth*, der schöne Mensch πίν. 54 καὶ 55 ἄνω. *Perrot-Chipiez*, Histoire de l'art VIII, πίν. XIV σ. 643 ἑ. *H. Lechat*, Au musée de l'Acrop. σελ. 375 εἰκ. 39 καὶ La sculpture attique σελ. 362 ἑ.

Πίναξ 29. Brunn-Bruckmanns Denkm. 461 B. *Joubin* La sculpt. gr. σελ. 62 ἑ. εἰκ. 6. *Bulle-Hirth*, der Schöne Mensch, Altertum. πίν. 52. *H. Lechat*, La sculpture attique σελ. 452 ἑ. εἰκ. 38.

Πίναξ 31, 1 ἄνω. *H. Lechat*, La sculpt. attique σελ. 232.

Πίναξ 31, 2 ἄνω. *H. Lechat*, Au musée de l'Acrop. σελ. 377, εἰκ. 40 καὶ La sculpt. attique σελ. 257. *Perrot-Chipiez*, Histoire de l'art VIII σελ. 607 εἰκ. 305.

Πίναξ 31, 4 ἄνω. *H. Lechat*, La sculpt. attique σελ. 200 ἑ. εἰκ. 13.

Πίναξ 31, 1 κάτω. *H. Lechat*, La sculpt. attique σελ. 481 εἰκ. 43 (κατατομή) καὶ σελ. 480 σημ. 3.

Πίναξ 31, 2 κάτω. *H Lechat*, La sculpt attique σελ. 198 ἑ. εἰκ. 12.

Πίναξ 31, 4 κάτω. *H Lechat*, La sculpt. attique σελ. 479, εἰκ. 42.

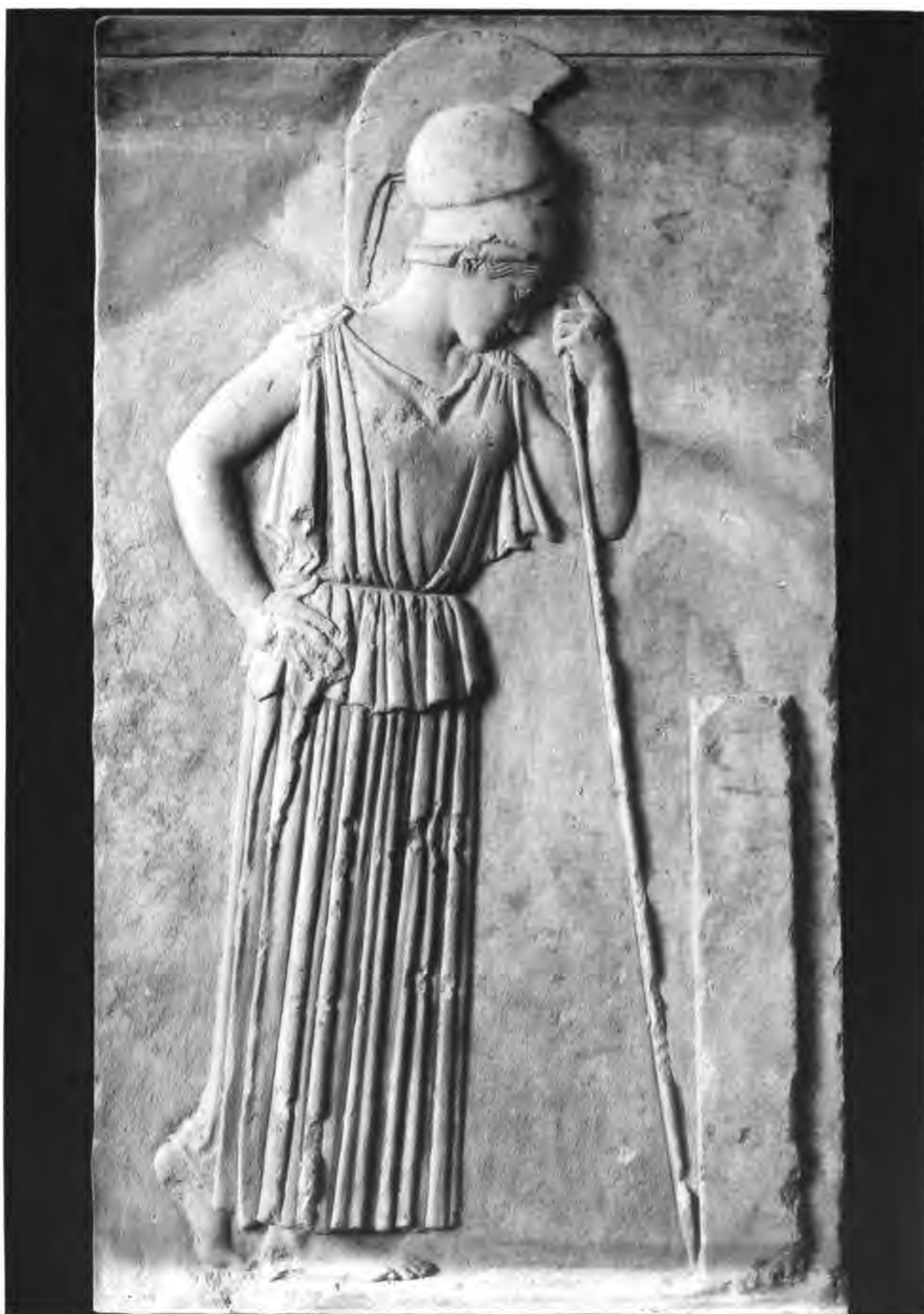
Πίναξ 32, 1. *H. Lechat*, La sculpt. attique σελ. 104 ἑ. καὶ Au musée de l'Acrop. σελ. 109 ἑ. εἰκ. 6.

Πίναξ 32, 2 ἄνω. *Perrot-Chipiez* Histoire de l'art VIII, σελ. 648.

Πίναξ 32, 1 κάτω. *H. Lechat*, La sculpt. attique σελ. 273, εἰκ. 23.

Πίναξ 32, 2 κάτω. *H. Lechat*, Au musée de l'Acrop. 309, εἰκ. 27 καὶ La sculpt. attique σελ. 227.

Κ. ΚΟΥΡΟΥΝΙΩΤΗΣ

κτων ὅλως τιμῶν σχηματιζομένου καὶ εἴδους τινὸς συμπολιτείας μεταξὺ Ἀθηναίων καὶ Σαμίων. Τὸ πρῶτον ψήφισμα ἐψηφίσθη ἐπὶ ἄρχοντος Ἀλεξίου τῷ 405/4 π. Χ., τὰ δὲ δύο τελευταῖα ἐπὶ ἄρχοντος Εὐκλείδου τῷ 403/2, ἀλλ' ὅμως καὶ τὰ τρία ἐχαράχθησαν ταυτοχρόνως ἐπὶ τῆς στήλης τῷ 403/2, σύγχρονον δὲ πρὸς τὴν χάραξιν ταύτην εἶνε βεβαίως καὶ τὸ ἐπὶ κεφαλῆς τῆς στήλης ἀνάγλυφον.

Εὑρίσκεται τοῦτο ἐντὸς βεβαθυσμένου τετραγώνου, ὅπερ ὁρίζεται ἑκατέρωθεν διὰ λεπτῆς παραστάδος μετ' ἐπικράνου, καὶ ἔχει ἄνω παχυτέραν κορωνίδα ἀνερχομένην πλαγίως ἔμπροσθεν καὶ κατὰ τὰς πλευρὰς καὶ φέρουσαν ὁριζόντιον ἐπιστύλιον. Παρίσταται δεξιὰ ἡ Ἀθηνᾶ φέρουσα Ἀττικὸν κράνος, χιτῶνα καὶ ἱμάτιον, τὸ δόρυ ἔχουσα προσκεκλιμένον ἐν τῇ ἀριστερᾷ καὶ δεξιουμένη ἑτέραν θέαν φέρουσαν δωρικὸν χιτῶνα καὶ διάδημα περὶ τὴν κεφαλήν, καὶ ἐρείδουσαν τὴν ἀριστερὰν παρὰ τὴν κορυφὴν τοῦ ὑψηλοῦ αὐτῆς σκήπτρου. Ὄπισθεν τῆς Ἀθηνᾶς ὑπάρχει κορμὸς δένδρου, ἐφ' οὗ εἶνε προσκεκλιμένη ἡ μεγάλη αὐτῆς ἀσπίς.

Ὁ χαρακτὴρ τῆς ἐπισήμου δεξιώσεως ἀπεικονίσθη φυσικώτατα, ἡ δὲ στάσις τῶν δύο θεῶν εἶνε καθ' ὁλοκληρίαν ἐξηρτημένη ἐκ τῆς φύσεως ταύτης τῆς παραστάσεως. Ἡ Ἀθηνᾶ στηριζομένη ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ ποδὸς καὶ ἔχουσα τὸν ἀριστερὸν κεχαλαρωμένον πρὸς τὰ ὀπίσω, μόλις ἔκαμε τὸ τελευταῖον αὐτῆς βῆμα ἐρχομένη πρὸς δεξίωσιν τῆς ἑτέρας θεᾶς, ἥτις καὶ αὕτη ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ ποδὸς στηριζομένη καὶ τὸν ἀριστερὸν ἔχουσα προβεβλημένον φαίνεται ὡς νὰ ἔχῃ μόλις σταθῆ, ὅπως δεχθῇ τὴν χειραψίαν τῆς Ἀθηνᾶς. Ἡ φυσικότης αὕτη τῆς παραστάσεως προσδίδει ἀρκετὴν ζωηρότητα εἰς τὸ ἀνάγλυφον, οὗτινος τὸν γραφικὸν χαρακτῆρα προσεπάθησε νὰ ἐπαυξήσῃ ὁ τεχνίτης διὰ τῆς προσθήκης τοῦ κορμοῦ μετὰ τῆς ἀσπίδος καὶ διὰ τῆς ἀνεμώσεως τῆς διπλοΐδος τῆς πρὸς ἀριστερὰ θεᾶς. Εἰς τὴν αὐτὴν δὲ τάσιν τῆς ἐπὶ τὸ γραφικώτερον παραστάσεως δέον νὰ ἀποδοθῶσι καὶ μικραί τινες λεπτομέρειαι, ὡς ἡ ἀπεικόνισις τοῦ σαυρωτῆρος τοῦ δόρατος τῆς Ἀθηνᾶς καὶ τῆς κορυφῆς τοῦ σκήπτρου (τετριμμένη νῦν) τῆς ἑτέρας θεᾶς.

Τίς εἶνε ἡ θεά, ἣν τοσοῦτον ἐπισήμως καὶ μετ' ἐγκαρδιότητος δεξιοῦται ἡ Ἀθηνᾶ μανθάνομεν ἐκ τοῦ περιεχομένου τῶν ἐπιγραφῶν. Μόνον ἡ φυσικὴ ἀντιπρόσωπος τῆς Σάμου, ἡ ἰδιαιτέρα ταύτης θεὰ Ἥρα εἶνε δυνατὸν νὰ ἀπεικονίζεται ἐν τοιαύτῃ θέσει μετὰ τῆς Ἀθηνᾶς ἐπὶ κεφαλῆς ψηφισμάτων τοσαύτην φιλίαν δηλούντων μεταξὺ τοῦ δήμου Ἀθηναίων, ὃν ἀντιπροσωπεύει ἡ Ἀθηνᾶ, καὶ τῆς πόλεως τῆς Σάμου.

Ὁμοία πρὸς τὴν τοῦ ἀναγλύφου ἡμῶν παράστασις μὲ ἐλαχίστας μόνον καὶ ἀσημάντους παραλλαγὰς ὑπάρχει καὶ ἐπὶ ἑτέρου ἀναγλύφου δημοσιευθέντος ὑπὸ Schöne ἐν Griech. Reliefs πίν. X, 54. Καὶ ἐκεῖνο ἐχρησίμευεν ὡς κορυφὴ ἐπιγραφῆς, εἶνε δ' ὁμοιότατα πρὸς τὸ ἡμέτερον εἰργασμένον, καὶ πρέπει καὶ ἐκεῖ ἡ μετὰ τῆς Ἀθηνᾶς θεὰ νὰ ὀνομασθῇ Ἥρα ὡς παρετήρησεν ἤδη ὁ Petersen (Roem. Mitt. 1889 σελ. 68).

Εἶνε πολὺ φυσικὸν πᾶς τις βλέπων τὸ ἀνάγλυφον νὰ σκεφθῇ, ὅτι αἱ ἐπ' αὐτοῦ παριστώμεναι θεῖκαὶ μορφαὶ ἐποιήθησαν κατ' ἀπομίμησιν ἀγαλμάτων ἐκτεθειμένων τότε ἐν Ἀθήναις, ἐπειδὴ δὲ ὀλίγον μόνον ἀπέχουσιν οἱ χρόνοι τῆς κατασκευῆς αὐτοῦ ἀπὸ τῆς ἀκμῆς τοῦ Φειδίου, φυσικὸν ἦτο μεταξὺ τῶν ἔργων αὐτοῦ καὶ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ νὰ ζητηθῶσι τὰ πρότυπα. Οὕτως ὁ Petersen (ἔ. ἀ.) μετ' ἀρκετῆς πιθανότητος δεικνύει, ὅτι ἡ Ἥρα ἐποιήθη κατ' ἀπομίμησιν ἀγάλματος Ἥρας τοῦ Ἀλκαμένους (πβλ. καὶ Collignon Hist. de Sculpt. II σελ. 116).

Ἡ Ἀθηνᾶ δὲν ὁμοιάζει καθ' ὅλα πρὸς τὰς λοιπὰς Ἀθηνᾶς, αἵτινες παρίστανται συνήθως κατ' ἀπομίμησιν τῆς Παρθένου ἐπὶ τῶν ὁμοειδῶν ἀναγλύφων. Ὁ ἱματισμὸς αὐτῆς εἶνε εἰλημμένος ἐκ τοῦ προτύπου, καθ' ὃ κατεσκευάσθη καὶ ἡ Ἀθηνᾶ Velletri καὶ αἱ πρὸς ταύτην ὅμοιαι (Furtwängler Meisterw. σ. 304 ἑ.)· ἀποδεικνύει τοῦτο πρὸ πάντων ὁ τρόπος τῆς ἀμφιέσεως τοῦ ἱματίου καὶ τὸ ἐπὶ τῆς κοιλίας τριγωνικὸν πτύγμα τούτου· τὸ κράνος ὅμως εἶνε διάφορον. Ἐπὶ τῶν ἀναγλύφων τούτων ἡ στάσις, νομίζω ὅτι δὲν πρέπει νὰ λαμβάνηται ὑπ' ὄψιν, διότι αὕτη ἐκανονίζετο συμφώνως πρὸς τὴν ἔννοιαν τῆς παραστάσεως. Ὅτι τὸ πρόσωπον τῆς Ἀθηνᾶς ἔχει ἀρχαϊκώτεραν τὴν ἔκφρασιν, ὀφείλεται εἰς τὴν ἰδιαιτέραν ἀγάπην, ἣν ἔτρεφον οἱ Ἀθηναῖοι πρὸς τὴν ἀρχαϊκὴν πολιοῦχον, ἧς τὴν κεφαλὴν ἐπὶ μακρὸν καὶ ἐπὶ τῶν νομισμάτων ἀπεικόνιζον.

[*Κ. Κουρουνιώτης*]

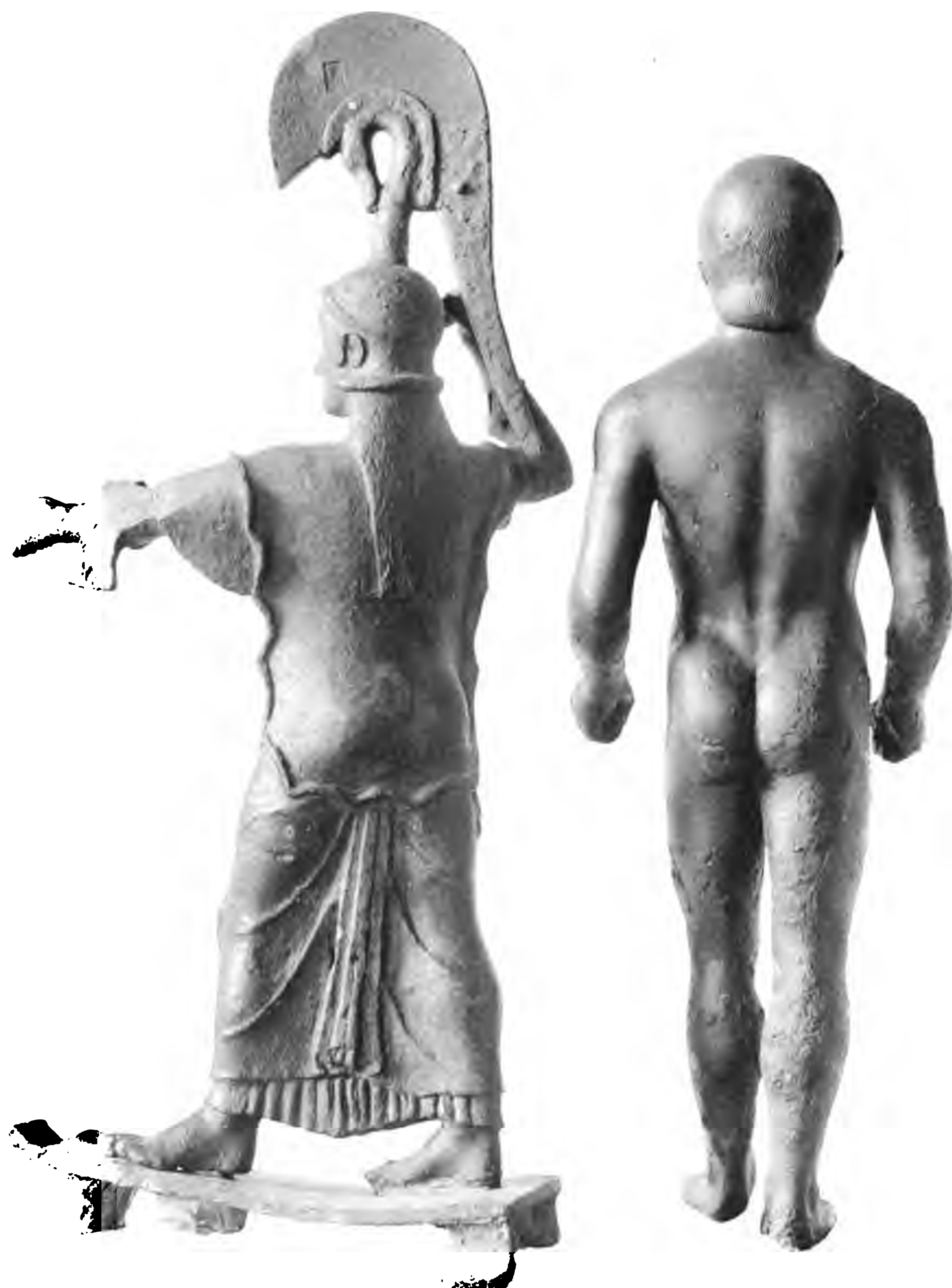

ΦΩΤΟΤΥΠΙΑ ΡΩΜΑΪΔΩΝ

ΦΩΤΟΤΥΠΙΑ ΡΩΜΑΪΔΩΝ

ΦΩΤΟΤΥΠΙΑ ΡΩΜΑΪΔΩΝ

ΦΩΤΟΤΥΠΙΑ

ΡΩΜΑΪΔΩΝ

ΦΩΤΟΤΥΠΙΑ ΡΩΜΑΪΔΩΝ

ΦΩΤΟΤΥΠΙΑ ΡΩΜΑΪΔΩΝ

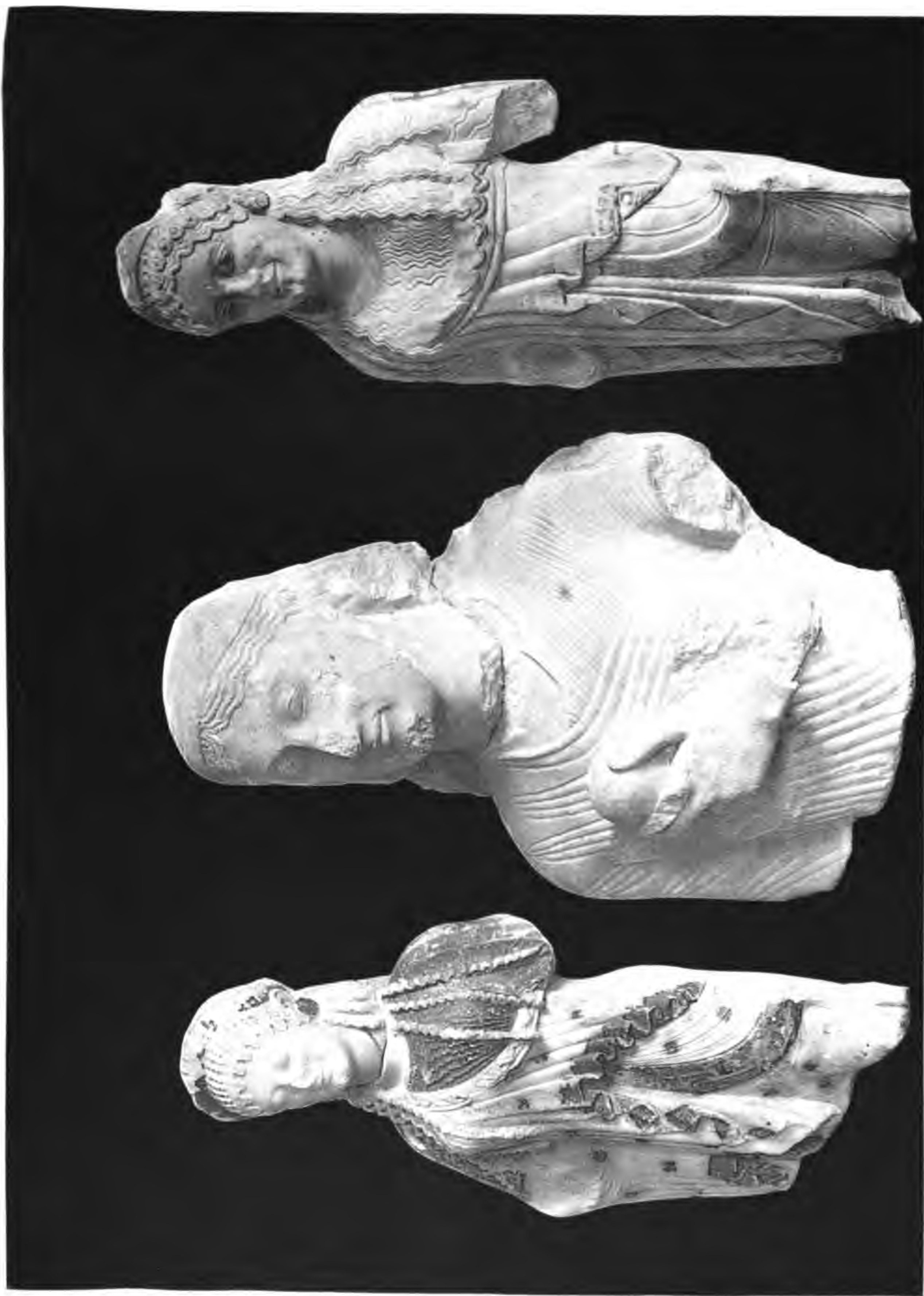

ΦΩΤΟΤΥΠΙΑ ΡΩΜΑΪΔΩΝ

ΦΩΤΟΤΥΠΙΑ ΡΩΜΑΪΔΩΝ

ΦΩΤΟΤΥΠΙΑ ΡΩΜΑΪΔΩΝ

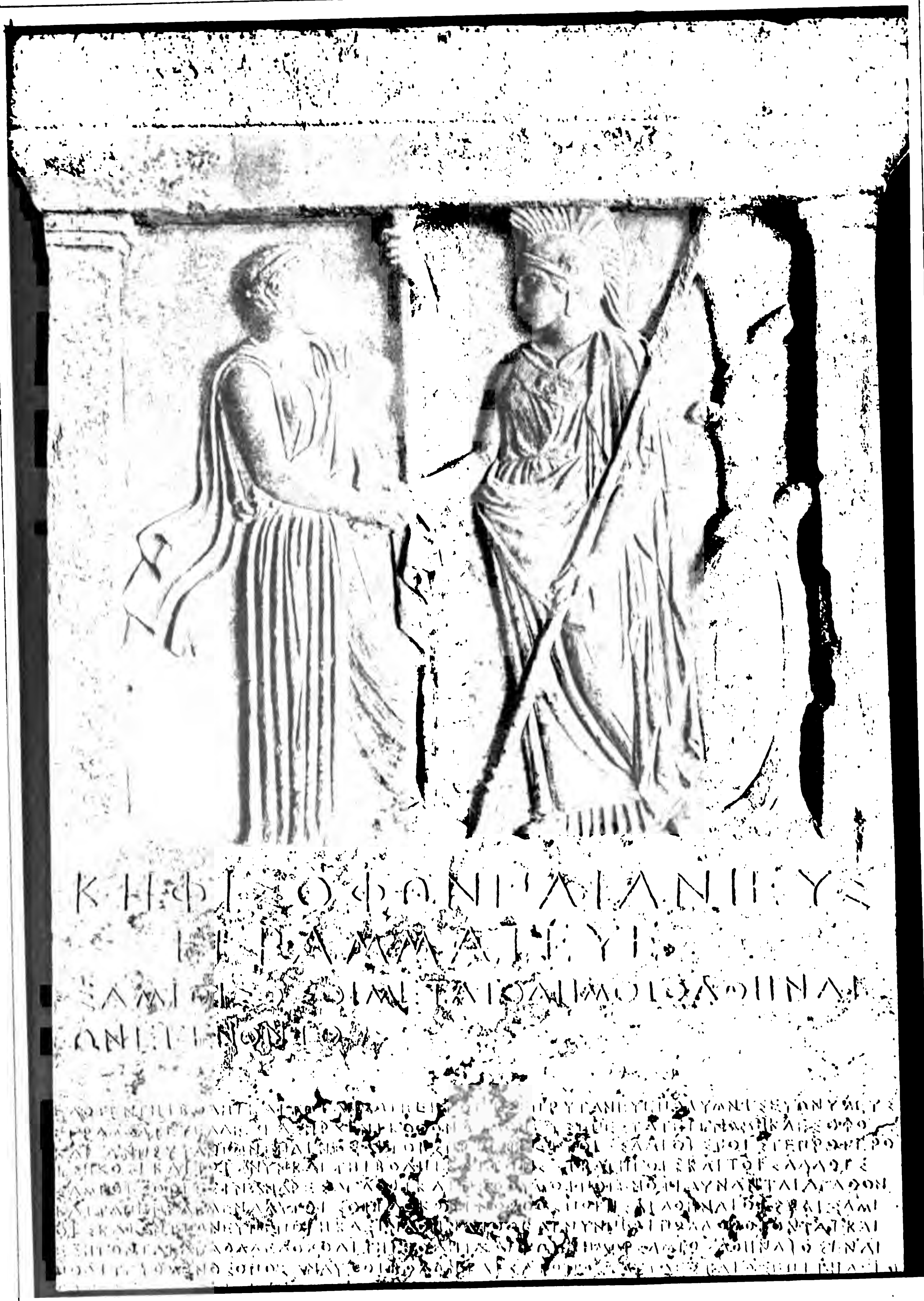
ΦΩΤΟΤΥΠΙΑ ΡΩΜΑΪΔΩΝ

ΦΩΤΟΤΥΠΙΑ ΡΩΜΑΪΔΩΝ

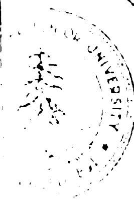

ΚΗΦΙΣΟΦΩΝ ΠΑΙΑΝΙΕΥΣ
ΕΓΡΑΜΜΑΤΕΥΕ

LELAND STANFORD JUNIOR UNIVERSITY
ORGANIZED 1891

LELAND STANFORD JUNIOR UNIVERSITY
ORGANIZED 1891

LELAND STANFORD JUNIOR UNIVERSITY
ORGANIZED 1891

DATE DUE			

